

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΦΕΞΗ
ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

ΗΡΟΔΟΤΟΥ ΜΟΥΣΑΙ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

Α. Γ. ΣΚΑΛΙΔΟΥ

ΤΟΜΟΣ Δ΄.

ΟΥΡΑΝΙΑ - ΚΑΛΛΙΟΠΗ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Δ. ΦΕΞΗ

1911

29 24

Χορὴντιο
Νιου

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Αρ. εω. 45030

BIBLION Η΄.

ΟΥΡΑΝΙΑ

29 24

ΗΡΟΔΟΤΟΥ ΜΟΥΣΑΙ

ΟΥΡΑΝΙΑ

1. Οἱ δὲ ταχθέντες εἰς τὸν ναυτικὸν στρατὸν Ἕλληνας ἦσαν οἱ ἑξῆς. Οἱ Ἀθηναῖοι μὲ ἑκατὸν εἰκοσιεπτὰ πλοῖα, οἱ Πλοταιεῖς, οἱ ὅποιοι μὲ ὄλην τὴν ἀπειρίαν των περὶ τὰ ναυτικά, πλήρεις ὅμως προθυμίας καὶ θάρρους, εἰσῆλθον εἰς τὰ πλοῖα τῶν Ἀθηναίων· οἱ Κορινθιοὶ μὲ τεσσαράκοντα πλοῖα· οἱ Μεγαρεῖς μὲ εἴκοσιν· οἱ Χαλκιδεῖς μὲ εἴκοσι πλοῖα, τὰ ὅποια ἐδάνεισαν εἰς αὐτοὺς οἱ Ἀθηναῖοι καὶ τὰ ἐξώπλισαν αὐτοί· οἱ Αἰγινῆται μὲ δεκαοκτώ· οἱ Σικωνῆσιοι μὲ δώδεκα· οἱ Λακεδαιμόνιοι μὲ δέκα· οἱ Ἐπιδαύριοι μὲ ὀκτώ· οἱ Ἐρετριεῖς μὲ ἑπτὰ· οἱ Τριζήνιοι μὲ πέντε· οἱ Στυρεῖς μὲ δύο καὶ οἱ Κεῖοι μὲ δύο πλοῖα καὶ δύο πεντηκοντόρους. Οἱ δὲ Λοκροὶ οἱ Ὀπούντιοι ἐπεβοήθουν τοὺς Ἕλληνας ἔχοντες ἑπτὰ πεντηκοντόρους.

2. Αὐτοὶ μὲν ἦσαν οἱ ἠγκυροβολημένοι εἰς τὸ Ἀρτεμίσιον· εἶπα δὲ πόσα πλοῖα παρέσγεν ἕκαστον ἔθνος. Ὅλων δὲ τῶν συλλεχθέντων πλοίων ὁ ἀριθμὸς, πλὴν τῶν πεντηκοντόρων, ἦτο διακόσια ἑβδομήκοντα ἕν. Ὁ στρατηγός, ὁ ὁποῖος εἶχε τὴν ὑπερτάτην ἐξουσίαν, ἦτο ὁ Σπαρτιάτης Εὐρυβιάδης τοῦ Εὐρυκλείδου, διορισθεὶς ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν, καθότι οἱ σύμμαχοι εἶχον εἰπεῖ, ὅτι, ἐὰν δὲν ἔχη τὴν ἡγεμονίαν ὁ Λάκων, δὲν θὰ ἀκολουθήσουν τοὺς Ἀθηναίους ἡγεμονεύοντας, ἀλλὰ θὰ διαλύσουν τὸν ἐτοιμαζόμενον στόλον.

3. Ἐγένετο δὲ κατ' ἀρχὰς λόγος πρὶν ἀκόμη πέμψουν διὰ τὰ ζητήσουν τὴν συμμαχίαν τῆς Σικελίας, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐπιτραπῇ τὸ ναυτικὸν εἰς τοὺς Ἀθηναίους· ἀλλὰ, ἐπειδὴ ἀντέστησαν οἱ σύμμαχοι, ὑπεχώρησαν οἱ Ἀθηναῖοι φροντίζοντες κατ' ἐξοχὴν διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς Ἑλλάδος. Βλέποντες λοιπὸν ὅτι, ἐὰν ἀνεφύοντο ἔριδες περὶ τῆς ἡγεμονίας, θὰ ἠφανίζετο ἡ Ἑλλάς, δὲν ἐπέμειναν, καὶ ἔπραξαν ὀρθῶς, καθότι ἐμφυλῖα στάσις, ἀναφυομένη καθ' ὄν καιρὸν γίνεται πόλεμος ἀπὸ κοινοῦ, εἶναι χειροτέρα τοῦ πολέμου τοῦ ταράττοντος τὴν εἰρήνην. Ἡξεύροντες δὲ τοῦτο καλῶς δὲν

ἀντέτειναν, ἀλλ' ἐνέδωκαν ἐφ' ὅσον εἶχον τὴν ἀνάγκην τῶν Σπαρτιατῶν, ὡς τὸ ἀπέδειξαν, καθότι, ἀφοῦ οἱ Πέρσαι ἀπεκρούσθησαν, διήγειρον περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος ἀγῶνα, καὶ λαβόντες πρόφασιν τὴν αὐθάδειαν τοῦ Πausανίου ἀφῆρσαν ἀπὸ τοὺς Λακεδαιμονίους τὴν ἡγεμονίαν. Ἀλλὰ ταῦτα συνέβησαν βραδυτέρον.

4. Τότε δὲ οὗτοι οἱ εἰς τὸ Ἀρτεμισίον ἐλθόντες Ἕλληνες ἰδόντες ὅτι πολλὰ πλοῖα εἶχαν καταβῆ εἰς τὰς Ἀφειτάς, ὅτι ὅλη ἡ χώρα ἔβριθε στρατευμάτων, ὅτι αἱ ὑποθέσεις τῶν βαρβάρων ἐπετύγχανον πλειότερον παρ' ὅσον ὑπέθετον, ἐφοβήθησαν καὶ ἐσκέπτοντο νὰ φύγουν ἀπὸ τοῦ Ἀρτεμισίου εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἑλλάδος. Ἐννοήσαντες δὲ οἱ Εὐβοεῖς ὅτι συνεσκέπτοντο ταῦτα παρεκίλεσαν τὸν Εὐρυβιάδην νὰ προσμείνῃ ὀλίγον χρόνον μέχρις οὗ θέσουν ἐν ἀσφαλῆ τόπῳ τὰ τέκνα καὶ τοὺς οἰκιακοὺς δούλους των. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν τὸν ἐπειθον, μεταβάντες εἰς τὸν στρατηγὸν τῶν Ἀθηναίων Θεμιστοκλέα ἔπεισαν αὐτὸν διὰ τριάκοντα τάλάντων νὰ μείνῃ ὁ στόλος πρὸ τῆς Εὐβοίας καὶ νὰ ναυμαγήσῃ.

5. Ὁ δὲ Θεμιστοκλῆς, διὰ νὰ κρατήσῃ ἐκεῖ τοὺς Ἕλληνας, ἰδοὺ τί ἐπραξεν· ἐκ τῶν τριάκοντα τάλάντων δίδει πέντε εἰς τὸν Εὐρυβιάδην, ὡς νὰ τὰ ἔδιδε δῆθεν ἀφ' ἑαυτοῦ. Τοῦτου πεισθέντος, δὲν ἔμεινε πλέον εἰμὴ ὁ Ἀδείμαντος τοῦ Ὠκύτου, στρατηγὸς τῶν Κορινθίων, ὁ ὁποῖος ἐθορύβει λέγων ὅτι θὰ ἀποπλεύσῃ τοῦ Ἀρτεμισίου καὶ δὲν θὰ προσμείνῃ πλειότερον. Εἰς τοῦτον λοιπὸν ὁ Θεμιστοκλῆς εἶπε μεθ' ὄρκου· «Ὅχι, δὲν θὰ μᾶς ἀφήσῃς, διότι ἐγὼ θὰ σοὶ δώσω δῶρα μεγαλύτερα παρ' ὅσα θὰ σοὶ ἔστειλεν ὁ βασιλεὺς τῶν Μήδων, ἐὰν ἀφῆνες τοὺς συμμάχους». Ἐνῶ δὲ ἔλεγε ταῦτα, ἔπεμπε συγχρόνως εἰς τὸ πλοῖον τοῦ Ἀδείμαντου τρία τάλαντα ἀργυρίου. Οὗτοι λοιπὸν θαμβωθέντες ὑπὸ τῶν δῶρων ἀνεπίεσθησαν, ὥστε καὶ ἡ ἐπιθυμία τῶν Εὐβοέων ἐξεπληρώθη καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς ἐκέρδησε χωρὶς νὰ ἡξυρῆ κανεὶς ὅτι αὐτὸς ἐκράτησε τὰ λοιπὰ· καθότι οἱ λαβόντες μέρος ἐκ τῶν χρημάτων τούτων ἐπίστευον ὅτι ἐστάλησαν ἐξ Ἀθηνῶν ἐπὶ τούτῳ.

6. Οὗτω λοιπὸν ἔμειναν εἰς τὴν Εὐβοίαν καὶ ἐναυμαγήσαν· ἔγινε δὲ ἡ ναυμαχία κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον. Ἐλθόντες οἱ βάρβαροι περὶ τὴν ἐσπέραν τῆς προτεραίας εἰς τὰς Ἀφειτάς ἔμαθον ὅτι ὀλίγα πλοῖα Ἑλληνικὰ ἐναυλόχουν πρὸ πολλῶν ἡμερῶν περὶ τὸ Ἀρτεμισίον. Βεβαιωθέντες δὲ περὶ τούτου ἀπεφάσισαν νὰ ἀποπειραθοῦν τὴν σύλληψίν των. Νὰ πλεύσουν ὅμως ἀμέσως καὶ κατ' εὐθείαν ἐναντίον των δὲν ἐνέκριναν, φοβηθέντες μήπως ἰδόντες αὐτοὺς οἱ Ἕλληνες ἐπερχομένους τραποῦν εἰς φυγὴν· ἔπειτα δὲ προφθάσῃ καὶ ἡ νύξ, καὶ τοιοῦτοτρόπως δυνηθοῦν νὰ διαφύγουν. Ἐπρεπε δέ, κατ' αὐτούς, μήτε πυρφόρος νὰ μὴ μείνῃ ζῶν.

7. Ταῦτα λοιπὸν σκοπεύοντες ἐμηχανῶντο τὰ ἐξῆς: Ἀποσπᾶσαντες ἐκ τοῦ στόλου διάκόσια πλοῖα τὰ ἔπεμψαν ἔξωθεν τῆς Σκιᾶθου, εἰς τρόπον, ὥστε, χωρὶς νὰ τὰ ἴδουν οἱ ἔχθροί, νὰ δυνηθοῦν

νά περιπλεύσουν τὴν Εὐβοίαν καὶ νά εἰσέλθουν εἰς τὸν Εὐρύριον διὰ τοῦ Καφηρέως καὶ τῆς Γεραιστοῦ. Τὸ σχέδιόν των ἦτο νά περικυκλώσουν τοὺς Ἑλληνας, τὰ μὲν πλοῖα ἐρχόμενα ἐκ τοῦ μέρους τούτου καὶ φράττοντα εἰς αὐτοὺς τὴν εἰς τὰ ὀπίσω φέρουσαν ὁδόν, οἱ δὲ λοιποὶ ἐπιτιθέμενοι ἐκ τῶν ἐμπροσθεν. Ταῦτα ἀποφασίσαντες ἀπέπειραν τὰ ἐκλεχθέντα πλοῖα, ἀλλὰ δὲν εἶχαν κατὰ νοῦν νά ἐπιτεθοῦν κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἐκείνην τὴν ἡμέραν, οὐδὲ πρὶν γίνῃ τὸ σημεῖον ὅτι οἱ περιπλέοντες ἔφθασαν ὅπου διετάχθησαν. Ἐφοῦ δὲ ἔπειραν τὰ πλοῖα ταῦτα, ἠρίθμησαν τὰ λοιπὰ εἰς τὰς Ἀφετάς.

8. Καθ' ὄνυχρον δὲ ἔκαμνον οὗτοι τὴν ἀπαρίθμησιν τῶν πλοίων (ἦτο δὲ εἰς τὸ στρατόπεδον Σκιωναῖός τις ὀνόματι Σκυλλίας, ἄριστος δύτης τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὁ ὁποῖος εἰς τὸ ναυάγιον τὸ γενόμενον κατὰ τὸ Πήλιον πολλὰ μὲν πράγματα ἔσωσεν εἰς τοὺς Πέρσας, πολλὰ δὲ καὶ αὐτὸς ἐκέρδησεν), οὗτος ὁ Σκυλλίας πρὸ πολλοῦ εἶχε κατὰ νοῦν νά αὐτομολήσῃ εἰς τοὺς Ἑλληνας, οὐδεμία ὁμως μέχρι τότε παρουσιάσθη εὐκαιρία. Κατὰ ποῖον τρόπον ἔφθασεν εἰς τοὺς Ἑλληνας, δὲν δύναμαι νά εἶπω μετὰ βεβαιότητος, ἐκπλήττομαι μάλιστα ἂν τὰ λεγόμενα εἶναι ἀληθῆ· καθότι λέγουν ὅτι βυθισθεὶς εἰς τὴν θάλασσαν ἀπὸ τὰς Ἀφετάς δὲν ἀνέβῃ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν πρὶν φθάσῃ εἰς τὸ Ἀρτεμίσιον, διελθὼν διὰ τοῦ ὕδατος ὄγδοήκοντα περίπου στάδια. Λιθοῦνται δὲ καὶ ἄλλα πολλὰ περὶ τοῦ ἀνθρώπου τούτου, τὰ ὅποια φαίνονται ψευδῆ· τινὰ ὁμως εἶναι ἀληθῆ. Περὶ τοῦ γεγονότος δὲ τούτου ἄς γίνῃ ἀποδεκτὴ ἡ γνώμη μου ὅτι ἦλθεν εἰς τὸ Ἀρτεμίσιον μετὰ πλοιαρίου. Ἄμα δὲ ἔφθασε, διηγῆθη εἰς τοὺς στρατηγούς τὸ ναυάγιον πῶς ἐγένετο καὶ ἔδωκε πληροφορίας περὶ τῶν πλοίων, τὰ ὅποια ἐπέμφθησαν περὶ τὴν Εὐβοίαν.

9. Τοῦτο δὲ ἀκούσαντες οἱ Ἕλληνες συνῆλθον, διὰ νά ὁμιλήσουν· ἀφοῦ δὲ εἶπον πολλά, ὑπερίσχυσε ἡ γνώμη νά μείνουν καὶ νά διέλθουν ἐκεῖ τὴν ἡμέραν ἐκείνην· ἔπειτα δέ, ἀφοῦ ἀφήσουν νά παρέλθῃ τὸ μεσονύκτιον, νά πλεύσουν πρὸς ἀπάντησιν τῶν περιπλέοντων πλοίων. Μετὰ ταῦτα, ἐπειδὴ οὐδεὶς ἤρχειτο ἐναντίον των, φυλάξαντες μέχρι τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, ἔπλευσαν κατὰ τῶν βαρβάρων, θέλοντες νά κάμουν δοκιμὴν τῆς μάχης καὶ νά διασχίσουν τὴν ἐχθρικὴν γραμμὴν.

10. Οἱ δὲ στρατιῶται τοῦ Ξέρξου καὶ οἱ στρατηγοί, βλέποντες αὐτοὺς προχωροῦντας μὲ ὀλίγα πλοῖα, τοὺς ἐνόμισαν παράφρονας καὶ ἀνήγαγον καὶ αὐτοὶ τὰ πλοῖα, ἐλπίσαντες ὅτι εὐκόλως ἤθελον τοὺς αἰχμαλωτίσει· εἶχον δὲ δίκαιον ἐλπίζοντες τοῦτο, διότι ἔβλεπον ὅτι τὰ πλοῖα τῶν Ἑλλήνων ἦσαν ὀλίγα καὶ ὅτι τὰ ἰδικά των καὶ πολλαπλάσια ἦσαν κατὰ τὸν ἀριθμὸν καὶ ἔπλεον καλλίτερον. Ταῦτα φρονοῦντες προσεπάθουν νά περικυκλώσουν τοὺς Ἑλληνας. Τότε ὅσοι μὲν Ἴωνες διέκειντο εὐνοϊκῶς πρὸς τοὺς Ἑλληνας καὶ ἠκολούθουν ἀκουσίως τὴν ἐκστρατείαν ἐλυποῦντο πολὺ

βλέποντες τοὺς Ἑλληνας περικυκλωμένους καὶ ὄντες βέβαιοι ὅτι οὐδεὶς αὐτῶν θὰ ἐπιστρέψῃ ὀπίσω· τόσον ἀσθενῆς τοῖς ἐφαίνετο ὁ Ἑλληνικὸς στόλος. Ὅσοι δὲ ἠρέσκοντο εἰς τὰ γινόμενα, ἐφιλοτιμοῦντο τίς πρῶτος νὰ κυριεύσῃ πλοῖον Ἀττικόν, διὰ νὰ λάβῃ δῶρα παρὰ τοῦ βασιλέως· διότι εἰς τὸν στόλον τῶν βαρβάρων πλεῖστος λόγος ἐγένετο διὰ τοὺς Ἀθηναίους.

11. Ἄμα δὲ ἐδόθη εἰς τοὺς Ἑλληνας σημεῖον, πρῶτον μὲν στρέψαντες τὰς πρῶρας πρὸς τοὺς βαρβάρους συνήγαγον τὰς πρύμνας εἰς τὸ μέσον· εἰς δὲ τὸ δεύτερον σημεῖον ἤρχισαν τὴν μάχην. περιορισθέντες ὅλοι εἰς ὀλίγον διάστημα καὶ παραταχθέντες κατὰ πρόσωπον. Εἰς ταύτην τὴν ναυμαχίαν ἐκυρίευσαν τριάκοντα πλοῖα τῶν βαρβάρων καὶ συνέλαβον τὸν Φιλιάονα τοῦ Χέρσιος, ἀδελφὸν τοῦ βασιλέως τῶν Σαλαμινίων Γόργου καὶ ἄνδρα σημαντικὸν ἐν τῷ στρατοπέδῳ. Πρῶτος δὲ Ἑλληὴν ἐκυρίευσεν πλοῖον τῶν πολεμίων ὁ Ἀθηναῖος Λυκομήδης τοῦ Αἰσχροῖου, καὶ οὗτος ἔλαβε τὸ ἀριστεῖον. Ἄλλ' ἐπελθοῦσα ἡ νύξ διεχώρισεν αὐτούς, καὶ ἡ νίκη ἔμεινεν ἀμφίβολος εἰς ταύτην τὴν ναυμαχίαν. Τότε οἱ μὲν Ἑλληνες ἐπέστρεψαν εἰς τὸ Ἀρτεμίσιον, οἱ δὲ βάρβαροι εἰς τὰς Ἀφετάς, διότι ὁ πόλεμος ἀπέβη πολὺν διαφόρως παρ' ὅ,τι ἤλπισαν. Εἰς ταύτην τὴν ναυμαχίαν ἀπὸ τοὺς ὄντας μετὰ τοῦ βασιλέως Ἑλληνας μόνος ὁ Λήμνιος Ἀντίδωρος ἠυτομόλησεν εἰς τοὺς Ἑλληνας, καὶ τούτου ἕνεκα οἱ Ἀθηναῖοι τῷ ἐχάρισαν γῆν εἰς τὴν Σαλαμίνα.

12. Ὅτε δὲ ἐνύκτωσε (ἦτο δὲ κατὰ τὰ μέσα τοῦ θέρους), βροχὴ ῥαγδαία ἔπεσε διαρκέσασα δι' ὅλης τῆς νυκτὸς καὶ βρονταὶ ἰσχυραὶ ἤρχοντο ἀπὸ τοῦ Πηλίου· νεκρὰ σώματα καὶ ναυάγια ἐρρίπτοντο ἔξω εἰς τὰς Ἀφετάς καὶ κυλιόμενα εἰς τὰς πρῶρας τῶν πλοίων ἐτάραττον τὰς ἄκρας τῶν κωπῶν. Οἱ στρατιῶται, οἱ ὁποῖοι ἐκ τοῦ στόλου ἤκουον ταῦτα, ἐνεπλήσθησαν φόβου, νομίζοντες ὅτι ἀφενύκτως ἤθελον ἀπολεσθῆ ὑπὸ τῶν κακῶν· καθότι πρὶν ἀναπνεύσουν ἐκ τοῦ ναυαγίου καὶ τῆς τρικυμίας, ἤτις τοὺς ἠκολούθησε περὶ τὸ Πήλιον, ἰδοὺ κατελήφθησαν ὑπὸ κρατερᾶς ναυμαχίας, καὶ ἀμέσως μετ' αὐτὴν βροχὴ ῥαγδαία καὶ χεῖμαρροι ὀρμητικοὶ πλάτοντες εἰς τὴν θάλασσαν καὶ βρονταὶ φοβεραὶ. Ταύτη ἦτο δι' αὐτοὺς ἡ νύξ αὕτη.

13. Εἰς δὲ τοὺς διαταχθέντας νὰ περιπεύσουν τὴν Εὐβοίαν αὕτη ἐκείνη ἡ νύξ ὑπῆρχεν ἀγριωτέρα, καθόσον τοὺς κατέλαβεν ἐν τῷ πελάγει καὶ κατέστη ἐπὶ τέλους ὀλεθρία. Ἐπλεον περὶ τὰ Κοῖλα τῆς Εὐβοίας, ὅτε ἡ βροχὴ καὶ ἡ τρικυμία κατέλαβεν αὐτούς. Φερόμενοι δὲ ἀπὸ τῶν ἄνεμων καὶ μὴ ἠξεύροντες ποῦ ἐφέροντο ἐξέπιπτον πρὸς τὰς πέτρας. Ταῦτα πάντα ἐγένοντο κατὰ θεῖαν οἰκονομίαν, διὰ νὰ ἐξισωθῇ τὸ Περσικὸν ναυτικὸν μὲ τὸ Ἑλληνικὸν καὶ νὰ μὴ εἶναι πολὺν περισσώτερον. Καὶ οὗτοι μὲν κατεστράφησαν περὶ τὰ Κοῖλα τῆς Εὐβοίας.

14. Οἱ δὲ ἐν ταῖς Ἀφεταῖς βάρβαροι, ἅμα εἶδον μετὰ χαρᾶς

τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, ἐκράτουν ἦσυχια τὰ πλοῖα, καί, μεθ' ὅσα εἶχαν ὑποφέρει, ἤρχοντο εἰς τὴν παροῦσαν κατάστασιν νὰ μένουν ἀκίνητοι. Εἰς δὲ τοὺς Ἑλληνας ἦλθεν ἐπικουρία ἐκ πενήκοντα τριῶν πλοίων Ἀπτικῶν. Ταῦτα φθάσαντα τοὺς ἐνεθάρρουναν, καὶ πρὸς τούτοις ἦ ἔλθοῦσα ἀγγελία ὅτι οἱ περιυλιέοντες τὴν Εὐβοίαν ἀπώλοντο ὑπὸ τῆς συμβάσης τρικυμίας. Φυλάξαντες λοιπὸν τὴν αὐτὴν ὥραν ἐπέπεσαν κατὰ τῶν πλοίων τῶν Κιλικίων· ἀφοῦ δὲ τὰ κατέστρεψαν, ἐπελθούσης τῆς νυκτός, ἀπέπλευσαν ὀπίσω εἰς τὸ Ἀρτεμίσιον.

15. Τὴν δὲ τρίτην ἡμέραν ὀργισθέντες οἱ στρατηγοὶ τῶν βαρβάρων ὅτι τόσον ὀλίγα πλοῖα τοὺς ἔκαμαν βλάβας καὶ φοβούμενοι τὴν ὀργὴν τοῦ Ξέρξου δὲν ἀνέμειναν πλέον τοὺς Ἑλληνας νὰ ἀρχίσουν τὴν μάχην, ἀλλὰ παροτρύναντες ἀλλήλους ἀνήγαγον τὰ πλοῖα περὶ τὴν μεσημβρίαν. Συνέπεσε δὲ ὥστε κατὰ τὰς ἰδίας ἡμέρας νὰ γίνωνται αἱ ναυμαχίαι αὐταὶ καὶ αἱ πεζομαχίαι εἰς τὰς Θερμοπύλας· κατὰ θάλασσαν ἐπρόκειτο νὰ ὑπερασπίσουν τὸν Εὐριπον, κατὰ ξηρὰν οἱ περὶ τὸν Λεωνίδα ἠγωνίζοντο νὰ φυλάξουν τὸ στενόν. Οἱ μὲν λοιπὸν Ἑλληνες ἐνεθάρρουνον ἀλλήλους, διὰ νὰ μὴ ἀφήσουν τοὺς βαρβάρους νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν Ἑλλάδα, οἱ δὲ βάρβαροι προσεπάθουν, καταστρέφοντες τὰς δυνάμεις τῶν Ἑλλήνων, νὰ γίνουν κύριοι ἀμφοτέρων τῶν εἰσόδων.

16. Ἐνῶ δὲ ὁ στόλος τοῦ Ξέρξου ἐπροχώρει μὲ τάξιν κατὰ τῶν Ἑλλήνων, οὗτοι ἔμενον ἦσχοι πλησίον τοῦ Ἀρτεμισίου. Οἱ βάρβαροι, διὰ νὰ τοὺς περιυκλώσουν καὶ τοὺς συλλάβουν, ἐσημάτισαν μὲ τὰ πλοῖα ἡμιοέληνον· τότε οἱ Ἑλληνες ἐπέπεσαν κατ' αὐτῶν καὶ ἤρχισεν ἡ συμπλοκή. Εἰς ταύτην δὲ τὴν ναυμαχίαν αἱ δυνάμεις ἀμφοτέρων ἐφάνησαν ἰσόρροποι. Ὁ στρατὸς τοῦ Ξέρξου διὰ τὸ μέγεθος καὶ τὸ πλῆθος τῶν πλοίων του ἐβλάπτετο αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ, διότι ταρασσόμενα τὰ πλοῖα συνεκρούοντο πρὸς ἄλληλα· ἀντεῖχεν ὄμως καὶ δὲν ὑπενέδιδε, καθότι οἱ Πέρσαι ἠσχύνοντο νὰ τραποῦν εἰς φυγὴν ὑπὸ ὀλίγων πλοίων. Ὅθεν πολλὰ μὲν πλοῖα καὶ ἄνδρας ἀπώλεσαν οἱ Ἑλληνες, πολὺ δὲ περισσότερα οἱ βάρβαροι. Τέλος, μετὰ τὴν ἀναποφάσιστον ταύτην μάχην τὰ δύο μέρη ἐχωρίσθησαν.

17. Εἰς τὴν ναυμαχίαν ταύτην ἐκ μὲν τῶν στρατιωτῶν τοῦ Ξέρξου ἠρίστευσαν οἱ Αἰγύπτιοι, οἱ ὅποιοι καὶ ἄλλα μεγάλα ἔπραξαν καὶ πλοῖα Ἑλληνικὰ αὐτανδρα συνέλαβον πέντε. Ἐκ δὲ τῶν Ἑλλήνων κατὰ ταύτην τὴν ἡμέραν ἠρίστευσαν οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ ἐκ τῶν Ἀθηναίων ὁ Κλεινίας τοῦ Ἀλκιβιάδου, ὁ ὅποιος εἶχεν ὀπλίσει δι' ἑξόδων του διακοσίους ἄνδρας καὶ τοὺς ἔφερε μεθ' ἑνὸς πλοίου ἀνήκοντες εἰς αὐτόν.

18. Αφοῦ δὲ εὐχαρίστως ἐχωρίσθησαν καὶ τὰ δύο μέρη, ἔσπευσαν νὰ ἐπανεέλθουν καθεὶς εἰς τὸ μέρος ὅπου προσωρμίζετο. Οἱ δὲ Ἑλληνες, ἀφοῦ χωρισθέντες ἔπαυσαν τὴν ναυμαχίαν, τοὺς μὲν νεκροὺς καὶ τὰ ναυάγια ἐσύναξαν· ἐπειδὴ ὄμως ὑπέστησαν

μεγάλας ζημίας, καὶ μάλιστα οἱ Ἀθηναῖοι, τῶν ὁποίων τὰ ἡμίση τῶν πλοίων ἦσαν βεβλαμμένα, ἐσκέπτοντο νὰ φύγουν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἑλλάδος.

19. Σκεφθεὶς δὲ ὁ Θεμιστοκλῆς ὅτι, ἐὰν ἀποσπασθοῦν ἀπὸ τοῦ βαρβάρου οἱ Ἴωνες καὶ οἱ Κᾶρες, θὰ δυνηθοῦν οἱ Ἕλληνες νὰ νικήσουν τοὺς λοιπούς, συναθροίσας τοὺς στρατηγούς εἰς τὸ παραθαλάσσιον, ὅπου οἱ Εὐβοεῖς ἔβροσκαν τὰ ποιμνιά των, τοῖς εἶπε· «Νομίζω ὅτι εὖρον μέσον, διὰ τοῦ ὁποίου νὰ ἀποσπάσω τοὺς ἀρίστους συμμάχους τοῦ βασιλέως». Δὲν τοῖς εἶπε περισσότερα, ἠρέσθη δὲ νὰ τοῖς ἀποδείξῃ ὅτι εἰς τὰς παρούσας περιστάσεις ὄφειλον νὰ πράξουν τὰ ἑξῆς: Νὰ σφάζουν ὅσα δυνηθοῦν ζῶα Εὐβοϊκά, διότι εἶναι προτιμότερον νὰ λάβῃ ταῦτα ὁ στρατὸς ἢ οἱ πολέμιοι· καὶ τοὺς συνεβούλευε νὰ διατάξῃ ἕκαστος στρατηγὸς τοὺς στρατιώτας του νὰ καίουν πυρὰ. Ὅσον δὲ διὰ τὴν ἐπιστροφὴν, ἔλεγεν ὅτι αὐτὸς θὰ φροντίσῃ περὶ τῆς ἀρμοδίας ὥρας, ὥστε νὰ φθάσουν εἰς τὴν Ἑλλάδα σφοὶ καὶ ἀβλαβεῖς. Ἀρρεστὴ ἐφάνη εἰς αὐτοὺς ἡ ἐκτέλεσις τῶν συμβουλῶν τούτων, καὶ ἀμέσως ἀνάψαντες πῦρ ἔδραμον πρὸς τὰ ποιμνία.

20. Οἱ δὲ Εὐβοεῖς περιφρονήσαντες τὸν χρησμὸν τοῦ Βάκιδος ὡς ἀσημαντον οὔτε ἐξήγαγε τίποτε ἐκ τῆς χώρας των οὔτε εἰσήγαγον προβλέποντες τὸν προσεχῆ πόλεμον, ἀλλ' ἄφησαν τὰ πράγματά των εἰς τὴν τύχην. Ὁ δὲ περὶ τούτων χρησμὸς τοῦ Βάκιδος εἶναι ὁ ἑξῆς:

«Πρόσεξε, ὅταν ὁ βαρβαρόφωνος ῥίψῃ εἰς τὴν θάλασσαν γέφυραν βυβλίην, ν' ἀπομακρύνῃς ἐκ τῆς Εὐβοίας τὰς μηχανώμενας αἴγας».

Ἀμελήσαντες οἱ Εὐβοεῖς νὰ ὠφεληθοῦν ἐκ τῶν λόγων τούτων ἔπρεπε νὰ ὑποστοῦν μεγάλας συμφορὰς.

21. Ταῦτα μὲν ἔπραττον οἱ Ἕλληνες, ὅτε ἐφθασεν ἐκ τῆς Τραχίνος ὁ πρόσκοπος· διότι εἰς τὰ ὕψη τοῦ Ἀρτεμίου εἶχον θέσει πρόσκοπον τὸν Ἀντικυρέα Πολύαν, εἰς τὸν ὁποῖον παρήγγειλαν νὰ ἔχῃ πλοίαριον ἔτοιμον καὶ ἐὰν ἴδῃ ναυμαχοῦντα τὸν ναυτικὸν στρατὸν νὰ φέρῃ τὴν εἰδησιν εἰς τὰς Θερμοπύλας· ὁμοίως πλησίον τοῦ Λεωνίδου ἴστατο ἔτοιμος μὲ τριακόντορον ὁ Ἀθηναῖος Ἀβρώνυχος τοῦ Λυσικλέους, διὰ νὰ εἰδοποιήσῃ τοὺς εἰς τὸ Ἀρτεμίσιον, ἐὰν συμβῇ τι εἰς τὸν πεζὸν στρατόν. Οὗτος λοιπὸν ὁ Ἀβρώνυχος φθάσας τοῖς ἐφανέρωσεν ὅσα συνέβησαν εἰς τὸν Λεωνίδα καὶ τὸν στρατὸν αὐτοῦ. Οἱ δὲ ἅμα ἤκουσαν ταῦτα δὲν ἀνέβαλον πλέον τὴν ἀναχώρησιν, ἀλλ' ἔφυγαν ὡς ἦσαν τεταγμένοι, πρῶτοι οἱ Κορίνθιοι καὶ τελευταῖοι οἱ Ἀθηναῖοι.

22. Ὁ δὲ Θεμιστοκλῆς ἐκλέξας τὰ καλλίτερον πλέοντα πλοῖα τῶν Ἀθηναίων κατέβαιναν ὅπου ὑπῆρχον πόσιμα ὕδατα καὶ ἐχάραττεν ἐπὶ τῶν βράχων γράμματα, τὰ ὁποῖα ἐλθόντες τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν οἱ Ἴωνες εἰς τὸ Ἀρτεμίσιον εἶδον καὶ ἀνέγνωσαν. Τὰ γράμματα δὲ ἔλεγον τὰ ἑξῆς: «Κακῶς ποιεῖτε, ὦ Ἴωνες, πολεμοῦντες

τοὺς πατέρας σας καὶ ὑποδουλοῦντες τὴν Ἑλλάδα. Ἐλθετε μὲ ἡμᾶς· ἐὰν ὅμως τοῦτο σᾶς εἶναι ἀδύνατον, τοὺλάχιστον μένετε μακρὰν τῶν πλοίων μας καὶ παρακινήσατε τοὺς Κᾶρας νὰ μιμηθοῦν τὸ παράδειγμά σας. Ἐὰν μῆτε τὸ ἐν μῆτε τὸ ἄλλο εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ, ἐὰν ὑπὸ μείζονος ἀνάγκης ἐμποδίζεσθε νὰ ἀποστατήσετε, ὅταν ἡμεῖς πολεμῶμεν, φανῆτε ἐκουσίως κωθροί, ἐνθυμούμενοι ὅτι κατόγεσθε ἀπὸ ἡμᾶς καὶ ὅτι ἐξ ἀοχῆς ἢ πρὸς τὸν βάρβαρον ἔχθρα προῆλθεν ἀπὸ σᾶς». Ὁ Θεμιστοκλῆς ἔγραψε ταῦτα, ὡς νομίζω, μὲ τὸν διπλοῦν σκοπὸν, ἢ, ἐὰν μείνουν ἄγνωστα εἰς τὸν βασιλέα, νὰ πείσουν τοὺς Ἴωνας νὰ μεταβληθοῦν καὶ νὰ ἔλθουν μὲ τὸ μέρος τῶν Ἑλλήνων, ἢ, ἐὰν ἀναφεροῦν εἰς τὸν Ξέρξην ἐν εἶδει κατηγορίας, νὰ καταστήσουν τοὺς Ἴωνας ὑπόπτους καὶ νὰ μὴ τοὺς μεταχειρισθῇ ὁ βασιλεὺς εἰς τὰς ναυμαχίας.

23. Ὁ μὲν Θεμιστοκλῆς ταῦτα ἔγραψεν εἰς τοὺς βράχους, εἰς δὲ τοὺς βαρβάρους ἀμέσως μετὰ ταῦτα Ἰστιαεὺς τις ἀνεχώρησε μετὰ πλοιαρίου καὶ ἀνήγγειλε τὴν ἀπὸ τοῦ Ἀρτεμισίου ἀναχώρησιν τῶν Ἑλλήνων. Οὗτοι ὅμως μὴ πιστεύσαντες εἰς τὰ λεχθέντα τὸν μὲν ἀγγελιαφόρον ἐφυλάκισαν, ἔπεμψαν δὲ ταχέα τινὰ πλοῖα, διὰ νὰ παρατηρήσουν. Ἀφοῦ δὲ ἐπανελθόντα ταῦτα ἐπεβεβαίωσαν τὴν εἶδησιν, ἀμέσως, ὅτε ὁ ἥλιος ἐσκόρπισε τὰς ἀκτίνάς του, ὅλος ὁ στόλος ὁμοῦ ἔπλευσεν εἰς τὸ Ἀρτεμίσιον. Μείνας δὲ ἐκεῖ μέχρι τῆς μεσημβρίας ἔπλευσε μετὰ ταῦτα εἰς τὴν Ἰστίαϊαν. Ἐλθόντες οἱ βάρβαροι κατέλαβαν τὴν πόλιν τῶν Ἰστιαέων καὶ διήρπασαν ὅλας τὰς παραθαλασσίας κώμας τῆς Ἑλλοπίας μοίρας, ἢ ὅποια εἶναι γῆ ἀνήκουσα εἰς τοὺς Ἰστιαίους.

24. Τούτων δὲ ὄντων ἐκεῖ, ὁ Ξέρξης, ἐτοιμάσας τὰ περὶ τοὺς νεκρούς, ἔπεμψε κήρυκα εἰς τὸν ναυτικὸν στρατὸν· αἱ δὲ ἐτοιμασίαι, τὰς ὁποίας ἔκαμεν, ἦσαν αἱ ἐξῆς. Ἐξ ὅλων ὅσοι εἶχον φονευθῆ ἔκ τοῦ ἰδίου του στρατοῦ (εἶχον δὲ φονευθῆ εἰκοσι χιλιάδες) χιλίους μόνον ἄφησε, τοὺς δὲ λοιποὺς διέταξε νὰ ὀρῶσιν τάφρους καὶ νὰ τοὺς θάψουν· ἔπειτα νὰ τοὺς καλύψουν μὲ χῶμα καὶ νὰ ῥίψουν ἐπάνω φύλλα, διὰ νὰ μὴ τοὺς ἴδῃ ὁ ναυτικὸς στρατός. Ὅτε δὲ ἦλθεν ὁ κήρυξ εἰς τὴν Ἰστίαϊαν, συνεκάλεσεν ὅλον τὸν στρατὸν τοῦ στόλου καὶ εἶπε τὰ ἐξῆς: «Ἄνδρες σύμμαχοι, ὁ βασιλεὺς Ξέρξης ἐπιτρέπει εἰς ὄντινα θέλει ἐξ ὑμῶν νὰ ἀφήσῃ τὰς τάξεις του καὶ νὰ ἔλθῃ νὰ ἴδῃ πῶς πολεμῆ τοὺς ἀνοήτους ἀνθρώπους, οἵτινες ἠλπίζον ὅτι ἠθελον ὑπερνικήσει τὰς δυνάμεις τοῦ βασιλέως».

25. Ἄμα ἐγένετο ἡ προκλήρυξις αὕτη, τότε οὐδὲν δυσκολώτερον ἢ ἡ εὐρεσις λέμβων· τόσον πολυπληθεῖς ἦσαν ἐκεῖνοι, οἵτινες ἐπεθύμουν νὰ ὑπάγουν καὶ νὰ παρατηρήσουν. Διεκπεραιωθέντες ἀντικρὺ περιήρχοντο καὶ ἐθεώρουν τοὺς νεκρούς· ὅλοι δὲ ἐπίστευον βλέποντες καὶ τοὺς εἰλωτας ὅτι ὅλοι οἱ φονευμένοι ἦσαν Λακεδαιμόνιοι καὶ Θεσπιεῖς. Ἀλλὰ τὸ τέχνασμα τοῦ Ξέρξου περὶ τοὺς νεκρούς τοὺς ἰδικούς του δὲν ἔμεινε κρυπτόν εἰς τοὺς ἐλθόντας.

Καὶ τρώντι ἦτο γελοῖον ἐκ μὲν τῶν βαρβάρων νὰ φαίνωνται μόνον χίλιοι νεκροὶ διεσκορπισμένοι, οἱ δὲ Ἕλληνες νὰ κεύνται ὅλοι ὁμοῦ σωρευμένοι εἰς ἓν μέρος τέσσαρες χιλιάδες. Καὶ ταύτην μὲν τὴν ἡμέραν διῆλθον θεωροῦντες τὴν δὲ ἀκόλουθον, οἱ μὲν ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Ἰστίασαν, ὅπου ἦσαν τὰ πλοῖά των, οἱ δὲ περὶ τὸν Ξέρξην ἐξηκολούθησαν τὴν πορείαν των.

26. Ἦλθον δὲ εἰς αὐτοὺς ὀλίγοι τινὲς αὐτόμολοι ἐκ τῆς Ἀρκαδίας, ἐνδεεῖς καὶ ζητοῦντες ἐργασίαν. Τούτους φέροντες ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως ἠρώτων οἱ Πέρσαι τί ἔπραττον οἱ Ἕλληνες εἰς δὲ πρὸ πάντων ἦτο ὁ ἐρωτῶν αὐτοὺς ταῦτα. Ἐκείνοι δὲ τοῖς ἔλεγον ὅτι ἐώρταζον τὰ Ὀλύμπια καὶ ὅτι ἐθεώρουν τοὺς γυμνικοὺς καὶ ἵππικοὺς ἀγῶνας. Ὁ δὲ ἐρωτῶν ἐπανέλαβε τί ἦτο τὸ βραβεῖον, περὶ τοῦ ὁποίου ἀγωνίζονται. Οἱ δὲ εἶπον ὅτι ἐδίδετο στέφανος ἐλαίας. Τότε ὁ Τριτανταίχμης τοῦ Ἀρταβάνου εἶπε λόγον γενναῖον, διὰ τὸν ὁποῖον ὁ βασιλεὺς τὸν ἐμέμφθη ἐπὶ δειλιά. Διότι, ὅτε ἤκουσεν ὅτι τὸ ἄθλον ἦτο στέφανος ἐλαίας καὶ ὅχι χρῆματα, δὲν ἠδυνήθη νὰ σιωπήσῃ, ἀλλ' ἐνώπιον ὄλων εἶπε: «Φεῦ! Μαρδόνιε, κατὰ τίνων ἀνδρῶν μᾶς ἔφερες νὰ πολεμήσωμεν, οἱ ὁποῖοι ἀγωνίζονται οὐχὶ χάριν χρημάτων ἀλλὰ χάριν τιμῆς». Αὐτὸς μὲν ταῦτα εἶπεν.

27. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τούτῳ, ἀμέσως μετὰ τὴν ἐν Θερμοπύλαις καταστροφὴν, οἱ Θεσσαλοὶ ἔπεμψαν κήρυκα εἰς τοὺς Φωκεῖς, κατὰ τῶν ὁποίων εἶχον ἀντιπάθειαν, καὶ μάλιστα μετὰ τὴν τελευταίαν θραυσίν των καθότι ὀλίγα ἔτη πρὸ τῆς ἐκστρατείας ταύτης τοῦ βασιλέως οἱ Θεσσαλοὶ καὶ οἱ σύμμαχοι αὐτῶν εἰσβαλόντες πανστρατιᾷ εἰς τὴν Φωκίδα ἠτιθήθησαν καὶ ὑπέφεραν πολλὰ. Ὅτε οἱ Φωκεῖς περιεκυκλώθησαν εἰς τὸν Παργασσόν, εἶχαν μαζί τους τὸν Ἡλείον μάντιν Τελλίαν, ὁ ὁποῖος ἐσοφίσθη τὸ ἐξῆς στρατήγημα. Ἀσπρίσας μὲ γύψον ἑξακοσίους ἀνδρας τῶν Φωκῶν τοὺς ἀρίστους, αὐτοὺς τούτους καὶ τὰ ὄπλα αὐτῶν, μετέβη διὰ νυκτὸς καὶ ἐπετέθη κατὰ τῶν Θεσσαλῶν, προειπὼν εἰς αὐτοὺς νὰ φονεύουν πάντα ὅστις δὲν ἐφαίνετο λευκός. Πρῶτοι οἱ φύλακες τῶν Θεσσαλῶν εἶδον αὐτοὺς καὶ ἐφοβήθησαν νομίσαντες ὅτι ἦσαν τέρατα, καὶ μετὰ τοὺς φύλακας ὅλος ὁ στρατός, οὕτως ὥστε οἱ Φωκεῖς ἔλαβον ἐκ τετρακισχιλίων νεκρῶν τὰς ἀσπίδας των, ἐκ τῶν ὁποίων τὰς μὲν ἡμισείας ἀφιέρωσαν εἰς τοὺς Ἄβας, τὰς δὲ ἄλλας εἰς τοὺς Δελφούς. Ἀπὸ δὲ τοῦ δεκάτου τῶν λαφύρων τῆς μάχης ταύτης ἐγένοντο οἱ μεγάλοι ἀνδριάντες οἱ στηθέντες περὶ τὸν τρίποδα, πρὸ τοῦ ναοῦ τῶν Δελφῶν, καὶ ἄλλοι ὅμοιοι ἀφιερωθέντες εἰς τοὺς Ἄβας.

28. Ταῦτα μὲν λοιπὸν ἔπραξαν οἱ Φωκεῖς εἰς τὸ πρῶτον τῶν Θεσσαλῶν, τὸ ὁποῖον ἐπολιόρκει αὐτούς· προσέτι δὲ ἔβλαψαν ἀνιᾶτως καὶ τὸ ἵππικὸν τὸ ὁποῖον εἰσέβαλεν εἰς τὴν χώραν των καθότι εἰς τὸ στενόν, τὸ ὁποῖον εἶναι κατὰ τὴν Ὑάμπολιν, ὀρύξαντες τάφρον μεγάλην, ἔθεσαν εἰς αὐτὴν ἀμφορεῖς κενούς, τὴν ἐκάλυψαν μὲ

χώμα, διὰ τὴν ὁμοιωθῆναι τὸ μέρος μὲ τὸ ἄλλο ἔδαφος, καὶ περιέμειναν τὴν ἐπίθεσιν τῶν Θεσσαλῶν. Οὗτοι δέ, ἐπιτεθέντες διὰ τὴν ἀρπάζουσαν τοὺς Φωκεῖς, ἔπεσαν εἰς τοὺς ἀμφορεῖς, καὶ τὰ σκέλη τῶν ἵππων ἐθραύσθησαν.

29. Δι' αὐτὰς λοιπὸν τὰς δύο αἰτίας μνησικακοῦντες οἱ Θεσσαλοὶ ἔπεμψαν κήρυκα καὶ τοῖς εἶπον· «ὦ Φωκεῖς, τώρα ἴσως ἀναγνωρίζετε ὅτι δὲν εἴσθε ἴσοι μὲ ἡμᾶς· καθότι καὶ πρότερον, ἐνόσῳ ἠθέλομεν νὰ μένωμεν μετὰ τῶν Ἑλλήνων, ἡμεῖς ἀνώτεροί σας, καὶ τώρα παρὰ τῷ βαρβάρῳ τοσοῦτον δυνάμεθα, ὥστε εἰς τὴν ἐξουσίαν μας εἶναι καὶ τὴν γῆν σας νὰ στερηθῆτε καὶ νὰ ἀνδραποδισθῆτε. Ἡμεῖς ὅμως τὸ πᾶν ἔχοντες δὲν μνησικακοῦμεν· ἀντὶ τῆς εὐεργεσίας δὲ ταύτης σᾶς ζητοῦμεν νὰ μᾶς δώσητε πεντήκοντα τάλαντα ἀργυρίου, καὶ σᾶς ὑποσχόμεθα νὰ ἐμποδίσωμεν ὅσα κακὰ ἀπειλοῦν τὴν χώραν σας».

30. Ταῦτα ὑπέσχεοντο οἱ Θεσσαλοὶ, διότι μόνοι οἱ Φωκεῖς ἀπὸ τοὺς εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη κατοικοῦντας δὲν ἦσαν φίλοι τῶν Μήδων, οὐχὶ δι' ἄλλην τινὰ αἰτίαν, ὡς ἐγὼ εὐρίσκω βασιανίζων τὰ γεγονότα, ἀλλὰ διὰ τὴν ἔχθραν, τὴν ὁποίαν εἶχον κατὰ τῶν Θεσσαλῶν· ἐὰν ὅμως οἱ Θεσσαλοὶ ἦσαν μὲ τὸ μέρος τῶν Ἑλλήνων, νομίζω ὅτι οἱ Φωκεῖς θὰ ἐμῆδιζον. Εἰς τὰς ὑποσχέσεις δὲ ταύτας τῶν Θεσσαλῶν ἀπεκρίθησαν ὅτι χρήματα δὲν δίδουν, καὶ ὅτι, ἐὰν ἤθελον, ἠδύνατο νὰ μηδίσουν μετὰ τῆς αὐτῆς εὐκολίας ὡς οἱ Θεσσαλοὶ· ἀλλ' οὐδέποτε ἐκόντες θὰ γίνον προδόται τῆς Ἑλλάδος.

31. Ὅτε δὲ ἦλθεν ἡ ἀπόκρισις αὕτη, τόσον ἐχολώθησαν οἱ Θεσσαλοὶ κατὰ τῶν Φωκέων, ὥστε ἐγένοντο ὁδηγοὶ τῆς ὁδοῦ εἰς τὸν βάρβαρον. Ἐκ τῆς Τραχινίας λοιπὸν εἰσέβαλον εἰς τὴν Δωριίδα, διότι στενὴ τις γλῶσσα τῆς Δωρίδος χώρας, πλάτος ἔχουσα περὶ τὰ τριάκοντα στάδια καὶ οὕσα μεταξὺ τῆς Μαλίδος καὶ τῆς Φωκίδος, ἐκτείνεται μέχρι τῆς Τραχινίας. Ἡ δὲ Δωρίς ἦτο τὸ πάλαι Δρυοπίς καὶ εἶναι ἡ μητρόπολις τῶν Δωριέων τῆς Πελοποννήσου. Ταύτην τὴν Δωριίδα γῆν οἱ εἰσβαλόντες βάρβαροι οὐδόλως ἔβλαψαν, καθότι ἐμῆδιζε καὶ οἱ Θεσσαλοὶ ἔκριναν καλὸν νὰ φεισθῶν αὐτῆς.

32. Ὅτε δὲ εἰσέβαλον ἐκ τῆς Δωρίδος εἰς τὴν Φωκίδα, αὐτοὺς μὲν τοὺς Φωκεῖς δὲν εὔρον, διότι τινὲς μὲν αὐτῶν ἀνέβησαν εἰς τὰ ἄκρα τοῦ Παρνασσοῦ (ἢ δὲ κορυφῆ τοῦ Παρνασσοῦ πρὸς τὸ μέρος τῆς πόλεως Νέωνος, κειμένη μόνῃ, εἶναι ἐπιτηδεῖα νὰ δεχθῆι πληθὺς πολῦ, καὶ καλεῖται Τιθορέα· ἐκεῖ λοιπὸν ἀνεβίβασαν τὰ πράγματά των καὶ ἀνέβησαν καὶ οἱ ἴδιοι)· οἱ δὲ περισσότεροι ἔφυγον εἰς τοὺς Ὀζόλας Λοκροὺς καὶ εἰς τὴν πόλιν Ἀμφισσαν, κειμένην ὑπὸ τὸ Κρισσαῖον πεδίον. Οἱ δὲ βάρβαροι διέβησαν δι' ὅλης τῆς Φωκίδος, καθότι οἱ Θεσσαλοὶ ᾤδηγον τὸν στρατόν· ὅσα δὲ εὐρίσκαν, ὅλα τὰ ἔκαιαν καὶ τὰ ἔκοπταν, θέτοντες πῦρ καὶ εἰς τὰς πόλεις καὶ εἰς τοὺς ναοὺς.

† 33. Ταύτην τὴν ὁδὸν πορευόμενοι παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Κηφισ-

σοῦ ποταμοῦ κατέστρεφον τὰ πάντα καὶ κατέκαυσαν τὰς πόλεις Δρυμόν, Χαράδραν, Ἐρωχον, Τεθρώνιον, Ἀμφίκαιαν, Νέωνα, Πεδιεῖς, Τριτεῖς, Ἐλάτειαν, Ὑάμπολιν, Παραποταμίους καὶ Ἄβας, ὅπου ἦτο πλούσιος ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος, ἔχων θησαυροὺς καὶ πολλὰ ἀναθήματα· ἦτο δὲ καὶ τότε, καὶ τώρα εἶναι ἐκεῖ χρηστήριον. Καὶ τοῦτον μὲν τὸν ναὸν σιλήσαντες ἐνέπρησαν καταδιώκοντες δὲ τοὺς Φωκεῖς συνέλαβόν τινας ἔξ αὐτῶν πλησίον τῶν ὀρέων. Τινὲς δὲ γυναῖκες ἀπέθανον ὡς ἔκ τοῦ πλήθους τῶν ἐπ' αὐτῶν ἀσεληγησάντων.

34. Συνελθόντες δὲ πλησίον τῶν Παραποταμιῶν οἱ βάρβαροι ἔφθασαν εἰς τοὺς Πανοπεῖς· ἐκεῖθεν δὲ ἐχωρίσθη ὁ στρατὸς εἰς δύο, καὶ τὸ πλεῖστον καὶ δυνατώτατον μέρος, πορευόμενον μετὰ τοῦ Ξέρξου κατὰ τῶν Ἀθηναίων, εἰσέβαλεν εἰς τὴν Βοιωτίαν διὰ τῆς γῆς τῶν Ὀρχομενίων. Ἐμῆδιον δὲ ὄλοι οἱ Βοιωτοί, καὶ τὰς πόλεις αὐτῶν ἐφύλαττον Μακεδόνες πεμφθέντες ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου, τὰς ἐφύλατταν δὲ θέλοντες διὰ τούτου νὰ καταστήσουν δῆλον εἰς τὸν Ξέρξην ὅτι οἱ Βοιωτοὶ ἐφρόνουν τὰ τῶν Μήδων. Ἠρκέσθησαν λοιπὸν οἱ βάρβαροι νὰ διέλθουν μόνον διὰ τῆς χώρας ταύτης.

35. Τὸ δὲ ἄλλο σῶμα τοῦ στρατοῦ μετὰ τῶν ὀδηγῶν ἐκίνησε διὰ τὸ ἱερὸν τῶν Δελφῶν, ἔχον τὸν Παρνασσὸν εἰς τὰ δεξιὰ καὶ καταστρέφον ὅσα μέρη τῆς Φωκίδος εὔρισκε καθ' ὁδόν. Καὶ αὐτὸ ἀποσπασθὲν τοῦ ἄλλου στρατοῦ, διὰ νὰ ἀρπάσῃ τοὺς θησαυροὺς τοῦ ναοῦ τῶν Δελφῶν καὶ τοὺς φέρῃ εἰς τὸν βασιλέα, ἐφυρλόγησε κατὰ τὴν διάβασίν του τὰς πόλεις τῶν Πανοπέων, τῶν Δαυλίων καὶ τῶν Αἰολιδῶν. Ἦκουσα δὲ ὅτι ὁ Ξέρξης, ἐπειδὴ συνεχῶς τῷ ὀμίλῳ περι αὐτῶν, ἐγνώριζεν ὅλα τὰ ἐν τῷ ναῷ ἄξια λόγου πράγματα καὶ μάλιστα τὰ ἀναθήματα τοῦ Κροίσου τοῦ Ἀλυάτου, καλλίτερον ἢ ὅσα ἄφησεν εἰς τὴν οἰκίαν του. ✠

36. Οἱ δὲ Δελφοὶ ἀκούσαντες ὅτι ἐπλησίαζον οἱ βάρβαροι ἐκυριεύθησαν ὑπὸ πανικοῦ φόβου καὶ ἠρώτησαν τὸ μαντεῖον ἂν ἔπρεπε νὰ κατορύξουν εἰς τὴν γῆν τοὺς ἱεροὺς θησαυροὺς ἢ νὰ φέρουν αὐτοὺς ἔξω εἰς ἄλλην χώραν. Ὁ δὲ θεὸς δὲν τοὺς ἄφησε νὰ τοὺς μετακινήσουν, εἰπὼν ὅτι αὐτὸς εἶναι ἱκανὸς νὰ φυλάξῃ τὰ ἰδικά του. Ἀκούσαντες λοιπὸν ταῦτα οἱ Δελφοὶ ἐφρόντιζον μόνον περὶ ἑαυτῶν. Καὶ τὰ μὲν τέκνα καὶ τὰς γυναῖκας ἔπεμψαν εἰς τὴν Ἀχαΐαν, ἔξ αὐτῶν δὲ οἱ μὲν περισσότεροι ἀνέβησαν εἰς τὰς κορυφὰς τοῦ Παρνασσοῦ καὶ ἔκρυψαν τὰ πράγματα τῶν εἰς τὸ Κωρύκιον ἄντρον, ἄλλοι δὲ ἔφυγον εἰς τὴν Ἀμφισσαν τῆς Λοκρίδος. Ὅστε ὄλοι οἱ Δελφοὶ ἐγκατέλιπον τὴν πόλιν πλὴν ἐξήκοντα ἀνδρῶν καὶ τοῦ προφήτου (ἐρμηνευτοῦ τῶν χρησμῶν).

37. Ὅτε δὲ ἐπλησίασαν τόσον οἱ βάρβαροι, ὥστε νὰ διακρίνουν τὸν ναόν, τότε ὁ προφήτης, ὁ ὁποῖος ὠνομάζετο Ἀκμήρατος, εἶδε πρὸ τοῦ ναοῦ τὰ ἱερὰ ὄπλα, τὰ ὁποῖα εἰς οὐδένα τῶν ἀνθρώ-

πων ἦτο ἐπιτετραμμένον νὰ ἐγγίση καὶ τὰ ὁποῖα εἶχαν μεταφερθῆ ἐκεῖ ἐκ τῶν ἔνδον τοῦ μεγάρου. Καὶ οὗτος μὲν ἔσπευσε νὰ ἀνακοινώσῃ τὸ θαῦμα τοῦτο εἰς τοὺς ἐκεῖ παρόντας Δελφοῦς· ὅτε δὲ οἱ βάρβαροι ἔφθασαν κατεπειγόντως εἰς τὸν ναὸν τῆς Προναίας Ἀθηνᾶς, συνέβησαν θαύματα πολὺ μείζονα τοῦ πρὶν γενομένου θαύματος. Διότι εἶναι μὲν καὶ τοῦτο θαῦμα μέγα, ὅπλα πολεμικὰ νὰ ἔλθουν ἔξω αὐτόματα καὶ νὰ σταθοῦν πρὸ τοῦ ναοῦ, τὰ μετὰ ταῦτα ὁμως γενόμενα εἶναι ἄξια νὰ θαυμάσῃ τις πλειότερον ἀπὸ ὅλα τὰ τεράστια. Ὅτε οἱ βάρβαροι ἀπερχόμενοι ἐπλησίασαν εἰς τὸν ναὸν τῆς Προναίας Ἀθηνᾶς, τότε ἐκ μὲν τοῦ οὐρανοῦ ἔπεσαν ἐπ' αὐτῶν κεραννοί, ἀπὸ δὲ τοῦ Παρνασσοῦ ἀπορραγεῖσαι δύο κορυφαὶ ἐφέροντο μετὰ πολλοῦ πατάγου κατ' αὐτῶν καὶ κατέλαβον πολλούς. Προσέτι δὲ ἐκ τοῦ ἱεροῦ τῆς Προναίας βοῇ ἠκούσθη καὶ ἀλαλαγμός.

38. Ὅλα δὲ ταῦτα ὁμοῦ ἐπελθόντα ἐνέβαλον εἰς τοὺς βαρβάρους φόβον. Μαθόντες δὲ οἱ Δελφοὶ ὅτι ἔφευγον κατέβησαν κατ' αὐτῶν καὶ ἐφόνευσαν πλείστους· καὶ ὅσοι ἐσώθησαν ἔφυγον κατ' εὐθείαν εἰς τοὺς Βοιωτούς. Ἐλεγαν δὲ οἱ ἐπιστρέψαντες οὗτοι βάρβαροι, ὡς μανθάνω, ὅτι πλὴν τούτων εἶδον καὶ ἄλλα πράγματα ὑπερφυσικά, καὶ ὅτι δύο ὀπλίται, ὑψηλότεροι παρ' ὅσον εἶναι οἱ ἄνθρωποι, τοὺς ἠκολούθουν φονεύοντες καὶ καταδιώκοντες.

39. Οὗτοι δὲ οἱ δύο, ὡς λέγουν οἱ Δελφοί, εἶναι ἥρωες ἐπιχώριοι, ὁ Φύλακος καὶ ὁ Αὐτόνοος, τῶν ὁποίων τὰ τεμῆνη εἶναι πλησίον τοῦ ναοῦ· τοῦ μὲν Φυλάκου παρ' αὐτὴν τὴν ὁδὸν ἀνωτέρω τοῦ ναοῦ τῆς Προναίας, τοῦ δὲ Αὐτόνοου πρὸς τὴν πηγὴν τῆς Κασταλίας, κάτωθεν τῆς Ὑαμπείας κορυφῆς. Οἱ δὲ πεσόντες ἀπὸ τοῦ Παρνασσοῦ λίθοι ἔτι καὶ εἰς τὰς ἡμέρας μου ἦσαν σῶοι, κείμενοι εἰς τὸ τέμενος τῆς Προναίας Ἀθηνᾶς, ὅπου ἔπεσαν κυλιόμενοι διὰ τῶν βαρβάρων. Καὶ τούτων μὲν τῶν ἀνδρῶν τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ἀπὸ τοῦ ναοῦ ἀπομάκρυνσις.

40. Ὁ δὲ ναυτικὸς στρατὸς τῶν Ἑλλήνων, κατὰ παράκλησιν τῶν Ἀθηναίων, κατέβη ἀπὸ τοῦ Ἀρτεμισίου εἰς τὴν Σαλαμίνα. Παρεκάλεσαν δὲ οἱ Ἀθηναῖοι νὰ ἀγκυροβολήσουν εἰς τὴν Σαλαμίνα, διὰ νὰ μετακομίσουν τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα τῶν ἐκ τῆς Ἀττικῆς, καὶ πρὸς τούτοις νὰ σκεφθοῦν περὶ τοῦ πρακτέου· καθότι ἦτο ἐπ'ἀνάγκης νὰ διασκεφθοῦν ἐπὶ τῆς παρουσίας καταστάσεως, ἀφοῦ ὅλαι τῶν αἰ ἐλπίδες ἐψεύσθησαν. Τῷ ὄντι, ἐνῶ ἤλπιζον νὰ εὕρουν ὅλους τοὺς Πελοποννησίους στρατοπευδόμενους εἰς τὴν Βοιωτίαν κατὰ τοῦ βαρβάρου, ἔμαθαν ὅτι ἐσίχιζαν τὸν Ἰσθμόν, κατ' ἔξοχὴν ἔχοντες φροντίδα διὰ τὴν Πελοπόννησον καὶ ὅτι ταύτην ἐφύλαττον ἀφήνοντες τὰ ἄλλα μέρη. Ταῦτα μαθόντες παρεκάλεσαν τοὺς Ἕλληνας νὰ προσορμισθῶσιν εἰς τὴν Σαλαμίνα.

41. Οἱ μὲν ἄλλοι λοιπὸν κατέσχον εἰς τὴν Σαλαμίνα, οἱ δὲ

Ἄθηναῖοι εἰς τὴν χώραν των. Μετὰ τὴν ἀφιξίν των ἐκήρυσαν ὅπως δύναται ἕκαστος Ἄθηναῖος νὰ σφίξῃ τὰ τέκνα καὶ τοὺς οἰκέτας του. Τότε οἱ μὲν πλείστοι ἀπέστειλαν αὐτὰ εἰς τὴν Τροίξην, ἄλλοι δὲ εἰς τὴν Αἴγιναν καὶ ἄλλοι εἰς τὴν Σαλαμίνα. Ἔσπευσαν δὲ νὰ τὰ ἀσφαλίσουν θέλοντες νὰ ὑπακούσουν εἰς τὸν χρησμόν, ὅχι δὲ ὀλιγώτερον καὶ διὰ τὴν ἐξῆς αἰτίαν. Λέγουσιν οἱ Ἄθηναῖοι ὅτι μέγας τις ὄφει, φύλαξ τῆς ἀκροπόλεως, ἐνδικοιτᾶται εἰς τὸν ναόν. Ταῦτα λέγοντες καὶ πιστεύοντες ὅτι ὑπάρχει τῶντι τοῦ φέρουν κατὰ μῆνα προσφορὰν ἢ μηνιαία δὲ αὕτη προσφορὰ εἶναι πλακούντιον ζυμωμένον μὲ μέλι. Τοῦτο λοιπὸν τὸ πλακούντιον, ἐνῶ πρότερον ἐτρώγετο πάντοτε, τότε εἶχε μείνει ἀνέπαφον. Δηλωσάσης δὲ ταῦτα τῆς ἱερείας, οἱ Ἄθηναῖοι ἔτι μᾶλλον προθύμως ἐγκατέλιπον τὴν πόλιν των, πιστεύοντες ὅτι καὶ ἡ θεὰ ἄφησε τὴν ἀκρόπολιν. Ἀφοῦ δὲ ἀπεκόμισαν τὰ πάντα, ἐπέστρεψαν εἰς τὸ στρατόπεδον.

42. Ἐνῶ δὲ τὰ ἀπὸ τοῦ Ἀρτεμισίου ἐπανελθόντα πλοῖα ἦσαν ἠγχυροβολημένα εἰς τὴν Σαλαμίνα, μαθὼν τοῦτο καὶ ὁ λοιπὸς ναυτικὸς στρατὸς τῶν Ἑλλήνων συνέρρευσε ἐκεῖ ἐκ τῆς Τροίξηνος, καθότι τοῖς εἶχον εἰπεῖ πρότερον νὰ συναθροίζωνται εἰς τὸν Πόγωνα λιμένα τῶν Τροίξηνίων. Συνελέχθησαν δὲ πολὺ περισσότερα πλοῖα παρ' ὅσα ἐνανμάχησαν εἰς τὸ Ἀρτεμισιον, καὶ ἀπὸ πόλεον περισσοτέρων. Καὶ ναύαρχος μὲν ἦτο ὁ αὐτὸς ὅστις ἦτο εἰς τὸ Ἀρτεμισιον, ὁ Σπαρτιάτης Εὐρυβιάδης τοῦ Εὐρυκλείδου, μολονότι δὲν κατήγετο ἀπὸ βασιλικὸν γένος, πλοῖα δὲ πολὺ περισσότερα καὶ ἄριστα πλέον παρέσχον οἱ Ἄθηναῖοι.

43. Τὸν στόλον ἀπετέλουν οἱ ἐξῆς: ἐκ τῆς Πελοποννήσου οἱ Λακεδαιμόνιοι, δόντες πλοῖα δεκάξ'· οἱ Κορίνθιοι δόντες τὸ αὐτὸ πλήρωμα ὅσον ἔδωκαν καὶ εἰς τὸ Ἀρτεμισιον· οἱ Σικυώνιοι ἔδωκαν πλοῖα δεκαπέντε· οἱ Ἐπιδάυριοι δέκα· οἱ Τροίξηνιοι πέντε· οἱ Ἐρμιονεῖς τρία· ὅλοι δὲ οὗτοι, πλὴν τῶν Ἐρμιονέων, εἶναι ἔθνος Δωρικὸν καὶ Μακεδονικόν, ἐλθόντες πρῶτον ἐκ τοῦ Ἐριεοῦ καὶ τοῦ Πίνδου, καὶ τελευταῖον ἐκ τῆς Δρυοπίδος. Οἱ δὲ Ἐρμιονεῖς εἶναι Δρύοπες, διωχθέντες ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους καὶ τῶν Μαλιέων ἐκ τῆς σήμερον Δωρίδος καλουμένης χώρας. Οὗτοι ἦσαν ὅσοι ἦλθον εἰς τὸν στόλον Πελοποννήσιοι.

44. Ἐκ δὲ τῆς ἔξω τοῦ ἰσθμοῦ ἠπείρου ἦσαν οἱ Ἄθηναῖοι μόνοι ὑπὲρ πάντας τοὺς ἄλλους δόντες πλοῖα ἑκατὸν ὀγδοήκοντα, καθότι εἰς τὴν Σαλαμίνα οἱ Πλαταιεῖς δὲν συνεμάχησαν μὲ τοὺς Ἄθηναίους διὰ τὴν ἐξῆς αἰτίαν. Ὅταν ἀναχωρήσαντες οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τοῦ Ἀρτεμισίου ἔφθασαν πρὸ τῆς Χαλκίδος, οἱ Πλαταιεῖς ἀπέβησαν εἰς τὰ ἀντιπέραν τῆς Βοιωτίας μέρη, διὰ νὰ μεταφέρουν τὰς οἰκογενεῖας των ἔξω τῆς χώρας ταύτης. Ἐνῶ δὲ τὰς ἐξησφάλιζον, καθυστέρησαν. Οἱ Ἄθηναῖοι δέ, ἐπὶ μὲν τῶν Πελασγῶν οἱ ὅποιοι εἶχον τὴν σήμερον καλουμένην Ἑλλάδα, ἦσαν Πελασγοὶ καὶ ὠνομάζοντο Κραναοί· ἐπὶ δὲ τοῦ Κέρροπος βασιλέως, ὠνομάσθη-

σαν Κεχροπίδαι. Παραλαβόντες δὲ τὴν βασιλείαν τοῦ Ἐρεχθέως μετωνομάσθησαν Ἀθηναῖοι. Τέλος, ὅτε ὁ Ἴων, υἱὸς τοῦ Ξούθου, ἔγινε στρατάρχης τῶν Ἀθηναίων, ἐκλήθησαν ἀπὸ τούτου Ἴωνες.

45. Οἱ δὲ Μεγαρεῖς παρέσχον τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν τῶν πλοίων, τὸν ὁποῖον καὶ εἰς τὸ Ἀρτεμίσιον· οἱ Ἀμπρακιῶται ἐπεβοήθησαν ἔχοντες ἑπτὰ πλοῖα, καὶ οἱ Λευκάδιοι τρία, ὄντες οὗτοι ἔθνος Δωρικὸν ἐκ τῆς Κορίνθου.

46. Ἐκ δὲ τῶν νησιωτῶν οἱ μὲν Αἰγινῆται ἔδωκαν τριάκοντα πλοῖα· εἶχον πλήρη καὶ ἄλλα ἀκόμη, ἀλλὰ δι' αὐτῶν ἐφύλαττον τὴν χώραν των, καὶ μόνον μὲ τριάκοντα ἄριστα πλεόντα ἐνανμάχθησαν ἐν Σαλαμῖνι. Οἱ δὲ Αἰγινῆται εἶναι ἔθνος Δωρικὸν ἐκ τῆς Ἐπιδαύρου, καὶ τῆς νήσου ταύτης πρότερον τὸ ὄνομα ἦτο Οἰνώνη. Μετὰ δὲ τοὺς Αἰγινῆτας οἱ Χαλκιδεῖς μὲ τὰ εἴκοσι πλοῖα, τὰ ὁποῖα εἶχον δώσει εἰς τὸ Ἀρτεμίσιον, καὶ οἱ Ἐρετριεῖς μὲ τὰ ἑπτὰ. Οὗτοι εἶναι Ἴωνες. Μετ' αὐτοὺς οἱ Κεῖοι τὰ αὐτὰ ἔχοντες· εἶναι δὲ οὗτοι Ἴωνες ἕξ Ἀθηνῶν. Οἱ δὲ Νάξιοι ἔδωκαν τέσσαρα. Οὗτοι εἶχον σταλῆ ἀπὸ τοὺς συμπολίτας των, ὡς καὶ οἱ ἄλλοι νησιῶται τῶν Κυκλάδων, εἰς τοὺς Μήδους, ἀλλὰ καταφρονήσαντες τοὺς ἐντολεῖς ἦλθον εἰς τοὺς Ἕλληνας κατὰ παρακίνησιν τοῦ Δημοκρίτου, ἀνδρὸς ἐγκρίτου μεταξὺ τῶν ἀστῶν, ὁ ὁποῖος καὶ τότε ἦτο τριήραρχος. Οἱ Νάξιοι δὲ εἶναι Ἴωνες καὶ κατάγονται ἕξ Ἀθηνῶν. Οἱ Στυρεῖς ἔδωκαν τὰ αὐτὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα εἶχον δώσει πρότερον, οἱ δὲ Κύθνιοι ἕν πλοῖον καὶ μίαν πεντηκόντορον. Οἱ δύο οὗτοι λαοὶ εἶναι Δρύοτες. Ἀπετέλουν ἐπίσης μέρος τοῦ στόλου οἱ Σερίφιοι, οἱ Σίφνιοι καὶ οἱ Μήλιοι. Οὗτοι μόνοι ἐκ τῶν νησιωτῶν δὲν ἔδωκαν εἰς τὸν βάσβαρον γῆν καὶ ὕδωρ.

47. Ὅλοι μὲν οὗτοι, κατοικοῦντες ἔσωθεν τῶν Θεσπρωτῶν καὶ τοῦ Ἀγέροντος ἔλαβον μέρος εἰς τὸν πόλεμον, καθότι οἱ Θεσπρωτοὶ συνορεύουν μὲ τοὺς Ἀμπρακιώτας καὶ τοὺς Λευκαδίους, οἱ ὁποῖοι προσῆλθον ἐκ τῶν ἀπωτάτων μερῶν. Ἐκ τῶν ἔσω τῶν ὀρίων τούτων κατοικούντων μόνοι οἱ Κροτωνιάται ἐβοήθησαν τὴν Ἑλλάδα κινδυνεύουσαν μεθ' ἑνὸς πλοίου, τοῦ ὁποῖου ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Φάλλος, ἀνὴρ τρεῖς νικήσας εἰς τὰ Πύθια. Εἶναι δὲ οἱ Κροτωνιάται κατὰ τὸ γένος Ἀχαιοί.

48. Τοιοῦτοτρόπως δὲ οἱ μὲν ἄλλοι σύμμαχοι ἔδωκαν τριήρεις, οἱ δὲ Μήλιοι, οἱ Σίφνιοι καὶ οἱ Σερίφιοι πεντηκοντόρους. Οἱ Μήλιοι, καταγόμενοι ἐκ τῆς Λακεδαιμόνος ἔφερον δύο· οἱ Σίφνιοι καὶ οἱ Σερίφιοι, ὄντες Ἴωνες ἕξ Ἀθηνῶν, ἔφερον ἀπὸ μίαν. Ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν πλοίων ὅλων, πλὴν τῶν πεντηκοντόρων, ἦτο τριακόσια ἑβδομήκοντα καὶ ὀκτώ.

49. Ὅτε δὲ συνῆλθον ἀπὸ τῶν εἰρημένων πόλεων οἱ στρατηγοὶ εἰς τὴν Σαλαμῖνα, διεσκέφθησαν· καὶ ὁ Εὐρυβιάδης προέτεινε νὰ εἴπῃ ὁ θέλων τὴν γνώμην του εἰς ποῖον μέρος ἕξ ὅσων ἀκόμη ἦσαν κύριοι ἐνόμιζεν ὅτι ἦτο ἐπιτηδειότατον νὰ γίνῃ ναυμαχία, καθότι εἶχον ἀφήσει πλέον τὴν Ἀττικὴν καὶ ἐπρόκειτο

λόγος περὶ τῶν λοιπῶν μερῶν. Αἱ πλεῖστα δὲ τῶν λεγόντων γινώμει συνεφώνουν νὰ πλεύσουν εἰς τὸν Ἴσθμόν καὶ νὰ ναυμαχήσουν πρὸ τῆς Πελοποννήσου· ἐστηρίζοντο δὲ εἰς τοῦτον τὸν λόγον ὅτι, ἂν νικηθοῦν εἰς τὴν ναυμαχίαν, ὄντες μὲν εἰς τὴν Σαλαμίνα, θὰ πολιορκηθοῦν εἰς νῆσον, ὅπου οὐδεμίαν βοήθειαν θὰ ἔχουν νὰ ἐλπίσουν, ὄντες δὲ πλησίον τοῦ Ἴσθμοῦ δύνανται νὰ καταφύγουν εἰς τοὺς ἰδικούς των.

50. Ἐνῶ ταῦτα ἐσκέπτοντο οἱ ἐκ Πελοποννήσου στρατηγοί, ἦλθεν ἄνθρωπός τις ἀπὸ τὰς Ἀθήνας ἀγγέλλων ὅτι ὁ βάρβαρος ἔφθασεν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἔκαιεν αὐτὴν ὅλην· διότι ὁ μετὰ τοῦ Ξέρξου ἐρχόμενος διὰ τῶν Βοιωτῶν στρατός, ἐμπρήσας τὰς πόλεις τῶν Θεσπιέων καὶ τῶν Πλαταιέων, τῶν ὁποίων οἱ κάτοικοι εἶχον καταφύγει εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἔφθασεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ κατέστρεφε τὰ πάντα. Ἐνέπρησε δὲ ὁ βάρβαρος τὴν Θέσπειαν καὶ τὴν Πλάταιαν, μαθὼν παρὰ τῶν Θηβαίων ὅτι δὲν ἐμῆδιζον.

51. Ἀπὸ δὲ τῆς διαβάσεως τοῦ Ἑλλησπόντου, ὅθεν οἱ βάρβαροι ἤρχισαν νὰ ἔρχονται περὶ, ἀφοῦ διέτριψαν ἐκεῖ ἓνα μῆνα ἕως οὗ διαβοῦν εἰς τὴν Εὐρώπην, ἐχειράσθησαν ἄλλους τρεῖς μῆνας, διὰ νὰ ἔλθουν εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἐπὶ ἀρχόντων τῶν Ἀθηναίων Καλλιάρχου. Φθάσαντες ἐκυρίευσαν τὸ ἄστυ ἔρημον, εὐρόντες μόνον ὀλίγους τινὰς Ἀθηναίους διαχειριστὰς τοῦ ἱεροῦ καὶ πτωχοῦς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι φράξαντες διὰ σανίδων καὶ ξύλων τὴν ἀκρόπολιν ἐπερίμενον νὰ πολεμήσουν τοὺς ἐπερχομένους, ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι ἕνεκα τῆς πενίας των δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ὑπάγουν εἰς τὴν Σαλαμίνα, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι ἐνόμισαν ὅτι αὐτοὶ ἐνόησαν τὸν χρησμόν, τὸν ὁποῖον εἶπεν ἡ Πυθία, ὅτι τὸ ξύλινον τεῖχος θὰ εἶναι ἀπόρητον καὶ ὅτι κατὰ τὸν χρησμόν αὐτὸ εἶναι τὸ ἄστυλον καὶ ὄχι τὰ πλοῖα.

52. Οἱ δὲ Πέρσαι ἐστρατοπέδευσαν εἰς τὸν ἀπέναντι τῆς ἀκροπόλεως ὄχθον, τὸν ὁποῖον οἱ Ἀθηναῖοι ὀνομάζουν Ἄρειον Πάγον, καὶ ἐπολιορκῆσαν τὸν ναὸν κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον. Τυλίσοντες μὲ στυλπίων τὰ βέλη καὶ ἀνάπτοντες αὐτὸ ἐτόξευον εἰς τὸ φράγμα. Οἱ δὲ πολιορκούμενοι Ἀθηναῖοι, μολονότι ἔφθασαν εἰς τὰ ἔσχατα δεινὰ καὶ κατεστράφη τὸ φράγμα, ἀντεῖχον ὅμως καὶ δὲν ἐδέχοντο τοὺς λόγους τῶν Πεισιστρατιδῶν, οἱ ὁποῖοι τοὺς προέτρειπον νὰ συνθηκολογήσουν. Ἀμυνόμενοι δὲ καὶ ἄλλα πολλὰ ἀντεμηχανῶντο καὶ προσέτι, ὅτε οἱ βάρβαροι ἐπλησίαζον εἰς τὰς πύλας, ἔρριπτον κατ' αὐτῶν μεγάλας πέτρας στρογγύλας· ὥστε ὁ Ξέρξης ἐπὶ πολὺν χρόνον ἦτο εἰς ἀπορίαν μὴ δυνάμενος νὰ τοὺς κυριεύσῃ.

53. Τέλος δὲ οἱ βάρβαροι ἀνεκάλυψαν εἰσοδὸν τινα ἀνεπίστως, καθότι ἦτο πεπωμένον, κατὰ τὸν χρησμόν, ὅλη ἢ εἰς τὴν ἠπειρον Ἀττικὴν νὰ πέσῃ ὑπὸ τοὺς Πέρσας. Ἐμπροσθεν τῆς ἀκροπόλεως, ὅπισθεν δὲ τῶν πυλῶν καὶ τῆς ἀνόδου, πλησίον τοῦ

ἱεροῦ τῆς Ἀγλαύρου, θυγατρὸς τοῦ Κέκροπος, εἰς τὸ μέρος ὅπου οὔτε ἐφύλαττε τις οὔτε ἠδύνατο νὰ φαντασθῆ, ὅτι ἐκεῖθεν δύναται νὰναβῆ ἄνθρωπος, καθότι ἦτο πολὺ ἀπόκημιμον, βάρβαροί τινες ἀνέβησαν. Οἱ Ἀθηναῖοι, ἰδόντες αὐτοὺς ἀναβάντας εἰς τὴν ἀκρόπολιν, ἄλλοι μὲν ἐκρημνίσθησαν ἀπὸ τοῦ τείχους καὶ ἐφονεύθησαν, ἄλλοι δὲ κατέφυγον ἐντὸς τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς. Οἱ δὲ ἀναβάντες Πέρσαι πρῶτον μὲν ἔδραμον εἰς τὰς πύλας, καί, ἀφοῦ ἠνοιξαν αὐτάς, ἐφόνευσαν τοὺς ἰκέτας· καί, ἀφοῦ τοὺς ἔστρωσαν ὄλους νεκροὺς ὑπὸ τοὺς πόδας των, ἐσύλησαν τὸ ἱερόν καὶ ἐπυρπόλησαν πᾶσαν τὴν ἀκρόπολιν.

54. Κυριεύσας λοιπὸν ὁ Ξέρξης κατὰ κράτος τὰς Ἀθήνας ἐπεμψεν εἰς τὰ Σοῦσα ἱππέα ἀγγελιαφόρον, διὰ νὰ ἀναγγείλῃ εἰς τὸν Ἀρτάβανον τὴν μεγάλην ταύτην ἐπιτυχίαν. Δύο δὲ ἡμέρας μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ κήρυκος συγκαλέσας τοὺς Ἀθηναίους, ὅσοι ἐξορισθέντες ἄλλοτε ἀπὸ τὴν πόλιν ἠκολούθουν τότε αὐτόν, τοῖς εἶπε νὰ ἀναβοῦν εἰς τὴν ἀκρόπολιν καὶ νὰ θυσιάσουν κατὰ τὸν ἰδικόν των τρόπον. Παρήγγειλε δὲ ταῦτα, εἴτε διότι εἶδε φάσμα τι εἰς τὸν ὕπνον του εἴτε διότι μετενόησε διὰ τὸν ἐμπρησμόν τοῦ ἱεροῦ. Οἱ δὲ φυγάδες τῶν Ἀθηναίων ἐξετέλεσαν τὰ προσταχθέντα.

55. Τώρα δὲ θὰ εἶπω διὰ ποῖον λόγον ἀνέφερα τοῦτο. Ὑπάρχει εἰς τὴν ἀκρόπολιν ταύτην ναὸς τοῦ Ἐρεχθέως τοῦ λεγομένου γηγενοῦς, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εὗρισκονται ἐλαία καὶ θάλασσα, τὰ ὁποῖα, ὡς λέγουν οἱ Ἀθηναῖοι, ἔθεσαν ἐκεῖ ὁ Ποσειδῶν καὶ ἡ Ἀθηνᾶ, εἰς μαρτύριον τῆς ἔριδός των περὶ τῆς κατοχῆς τῆς χώρας. Αὕτη λοιπὸν ἡ ἐλαία ὁμοῦ μὲ τὸ ἄλλο ἱερόν ἐκάη ὑπὸ τῶν βαρβάρων. Δύο δὲ ἡμέρας μετὰ τὸν ἐμπρησμόν, ὅτε ἀνέβησαν εἰς τὸ ἱερόν οἱ ὑπὸ τοῦ βασιλέως προσταχθέντες Ἀθηναῖοι νὰ θυσιάσουν, εἶδον βλαστὸν περιίπου πηχυαῖον, ὁ ὁποῖος εἶχε προβάλει ἐκ τοῦ στελέχους. Οὗτοι μὲν ταῦτα εἶπον.

56. Οἱ δὲ ἐν Σαλαμῖνι Ἕλληνες, ἅμα ἀνηγγέλθησαν εἰς αὐτοὺς τὰ περὶ τὴν ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηναίων διατρέξαντα, τοσοῦτον ἐταράχθησαν, ὥστε τινὲς τῶν στρατηγῶν οὐδὲ νὰ κρωθῆ περιέμειναν τὸ ζήτημα, τὸ ὁποῖον εἶχον ὑπὸ συζήτησιν, ἀλλ' ἔδραμον εἰς τὰ πλοῖα των καὶ ἀνεπέτασαν τὰ ἱστία, διὰ νὰ ἀποπλεύσουν· ὅσοι δὲ ἔμειναν ἀπεφάσισαν νὰ ναυμαχήσουν πρὸ τοῦ Ἰσθμοῦ. Ἐν τούτοις ἐγένετο νύξ, καὶ διαλυθέντες ἐκ τοῦ συνεδρίου εἰσῆλθον εἰς τὰ πλοῖα.

57. Τότε λοιπὸν τὸν Θεμιστοκλέα ἐλθόντα εἰς τὸ πλοῖον ἠρώτησεν ὁ Ἀθηναῖος Μνησίφιλος τί ἀπεφασίσθη εἰς τὸ συνέδριον· μαθὼν δὲ παρ' αὐτοῦ, ὅτι ἀπεφασίσθη νὰ φέρουν τὰ πλοῖα εἰς τὸν Ἰσθμὸν καὶ νὰ ναυμαχήσουν πρὸ τῆς Πελοποννήσου, εἶπεν· «Ἐὰν ἀπομακρύνουν τὰ πλοῖα ἀπὸ τὴν Σαλαμίνα, δὲν θὰ ναυμαγήσης πλέον περὶ μιᾶς πατρίδος, καθότι ὅλοι θὰ τραποῦν εἰς τὰς πόλεις των καὶ οὔτε ὁ Εὐρυβιάδης οὔτε ἄλλος τις ἄνθρωπος

θὰ δυνηθῆ νὰ τοὺς κρατήσῃ, ὥστε νὰ μὴ διασκορπισθῆ ὁ στρατός· καὶ τοιοῦτοτρόπως ἡ Ἑλλάς θὰ χαθῆ ἐκ τῆς ἀνοησίας τῶν ἀρχηγῶν τῆς. Ἐὰν ὑπάρχῃ ἀκόμη μέσον τι, δράμε καὶ προσπάθησον νὰ ματαιώσῃς τὰ ἀποφασισθέντα, πράξε ὅ,τι δυνηθῆς, διὰ νὰ πείσῃς τὸν Εὐρυβιάδην ὅτι πρέπει νὰ μεταβάλῃ γνώμην καὶ νὰ μείνουν αὐτοῦ».

58. Ἡ συμβουλή αὕτη ἤρесе πολὺ εἰς τὸν Θεμιστοκλέα καὶ χωρὶς νὰ ἀποκριθῆ τίποτε μετέβη εἰς τὸ πλοῖον τοῦ Εὐρυβιάδου· φθάσας εἶπεν ὅτι ἤθελε νὰ τῷ ὁμιλήσῃ περὶ κοινῆς τινος ὑποθέσεως, ὃ δὲ Εὐρυβιάδης τῷ ἐμήνυσε νὰ ἀναβῆ εἰς τὸ πλοῖον, ἐὰν ἤθελε νὰ τῷ ὁμιλήσῃ. Τότε ὁ Θεμιστοκλῆς καθεσθεις πλησίον του ἐπανελάβεν ὅσα ἤκουσεν ἀπὸ τὸν Μνησίφιλον οἰκιοποιούμενος αὐτὰ καὶ προσθέσας καὶ ἄλλα πολλά, μέχρις οὗ τὸν ἐπίσειε νὰ ἐξέλθῃ τοῦ πλοίου καὶ νὰ συγκαλέσῃ τοὺς στρατηγούς εἰς τὸ συνέδριον.

59. Ἀφοῦ δὲ συνήχθησαν αὐτοί, πρὶν ἐκδέσῃ ὁ Εὐρυβιάδης τὸν λόγον διὰ τὸν ὁποῖον τοὺς συνεκάλεσεν, ὁ Θεμιστοκλῆς εἶπεν ἤδη ἀρχίσει νὰ λέγῃ πολλά, ὅπως κατορθώσῃ τὸν σκοπὸν του. Ἐνῶ δὲ ὠμίλει, ὁ Κορίνθιος στρατηγὸς Ἀδείμαντος τοῦ Ὀκίτου εἶπεν· «Ὁ Θεμιστόκλεις, οἱ προεξανιστάμενοι εἰς τοὺς ἀγῶνας ῥαπίζονται». Ὁ δὲ Θεμιστοκλῆς ἀπολογούμενος εἶπε· «Καὶ οἱ ἐγκαταλειπόμενοι δὲν στεφανοῦνται».

60. Καὶ τότε μὲν ἀπήντησεν ἡπίως πρὸς τὸν Κορίνθιον, πρὸς δὲ τὸν Εὐρυβιάδην δὲν εἶπε πλέον τίποτε ἔξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα τῷ εἶπε προηγουμένως, ὅτι δηλαδή, ἐὰν ἀναχωρήσουν ἐκ τῆς Σαλαμῖνος, θὰ διασκορπισθοῦν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, καθότι ἐνόμισεν ἀπρεπὲς νὰ κατηγορήσῃ τοὺς συμμάχους παρόντας. Μετεχειρίσθη λοιπὸν ἄλλα ἐπιχειρήματα καὶ εἶπεν· «Εἰς σὲ τώρα ἀπόκειται νὰ σώσῃς τὴν Ἑλλάδα, ἐὰν πεισθῆς εἰς ἐμὲ καὶ ναυμαχῆσῃς μένων ἐδῶ, χωρὶς νὰ ἀκούσῃς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι προτείνουν νὰ φέρωμεν τὰ πλοῖα εἰς τὸν Ἴσθμόν. Ἄκουσον καὶ παρὰβαλε τὰς δύο γνώμας. Ναυμαχῶν εἰς τὸν Ἴσθμόν θὰ ναυμαχῆσῃς ἐν πελάγει ἀναπεπταμένῳ, ὅπερ οὐδὲλως συμφέρει εἰς ἡμᾶς, διότι ἔχομεν πλοῖα βαρύτερα καὶ ἐλάσσονα τὸν ἀριθμόν. Διὰ τούτου δέ, ἐὰν κατὰ τὰ ἄλλα εὐτυχήσωμεν, θὰ χάσωμεν ὅμως τὴν Σαλαμῖνα, τὰ Μέγαρα καὶ τὴν Αἴγιναν, καθότι ὁ πεζὸς στρατὸς θέλει ἀκολουθήσει τὸν ἐχθρικὸν στόλον. Τοιοῦτοτρόπως θὰ τοὺς σύρῃς εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ θὰ θέσῃς εἰς κίνδυνον ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Ἐὰν ἐκτελέσῃς ὅσα λέγω, ἴδου ποίας ὠφελείας θὰ εὐρῆς εἰς αὐτὰ· πρῶτον μὲν ναυμαχοῦντες εἰς στενὸν μέρος με ὀλίγα πλοῖα ἐναντίον πολλῶν, ἐὰν ὁ πόλεμος λάβῃ τὴν εἰς τοιαύτας περιστάσεις συνήθῃ ἐκβασιν, ἡμεῖς θὰ ὑπερισχύσωμεν πολὺ· διότι νὰ ναυμαχῆσωμεν εἰς στενὸν συμφέρει εἰς ἡμᾶς, νὰ ναυμαχῆσωμεν ὅμως εἰς εὐρυχωρίαν συμφέρει εἰς ἐκείνους. Πρὸς τοῦτοις ἀφ' ἑνὸς μὲν σφίζεται ἡ Σαλαμίς, ὅπου ἔχομεν τὰ τέκνα καὶ

τὰς γυναῖκας ἡμῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐπιτυγχάνεται ἐκείνω, τὸ ὁποῖον τόσον ἐπιθυμεῖτε· μένων ἐδῶ θὰ ναυμαχήσης ὑπὲρ τῆς Πελοποννήσου ἐπίσης, ὡς καὶ πλησίον τοῦ Ἴσθμοῦ, καὶ δὲν θὰ φέρης, ἂν φρονῆς ὀρθῶς, τοὺς βαρβάρους εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἐὰν δὲ γίνουσι καὶ ὅσα ἐγὼ ἐλπίζω, εἰάν νικήσωμεν μὲ τὰ πλοῖα, οὔτε θὰ ἔλθουσι εἰς τὸν Ἴσθμόν οἱ βάρβαροι οὔτε θὰ προχωρήσουσι μακρότερον τῆς Ἀττικῆς, ἀλλὰ θὰ φύγουσι ἐν ἀταξίᾳ καὶ θὰ ἔχωμεν τὸ κέρδος ὅτι θὰ σωθοῦν τὰ Μέγαρα, ἡ Αἴγινα καὶ ἡ Σαλαμίς, εἰς τὴν ὁποίαν ἔχομεν καὶ χρῆσμον ὅτι θὰ νικήσωμεν τοὺς ἔχθρους. Ὅταν οἱ ἄνθρωποι βουλευῶνται καλῶς, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ ἡ ἐπιτυχία εἶναι βεβαία, ἐνῶ, ὅταν δὲν βουλευῶνται καλῶς, οὐδὲ ὁ θεὸς θέλει νὰ τοὺς βοηθῇ».

61. Ταῦτα λέγοντος τοῦ Θεμιστοκλέους, πάλιν ὁ Κορίνθιος Ἀδεύμαντος ἀντίστατο λέγων νὰ σιωπήσῃ ἄνθρωπος μὴ ἔχων πατρίδα, καὶ δὲν ἄφηκε τὸν Εὐρυβιάδην νὰ θέσῃ εἰς ψηφοφορίαν τὴν πρότασιν ἀνδρὸς ἀπόλιδος. Πρὸς δὲ τὸν Θεμιστοκλέα ἔλεγε νὰ δεῖξῃ πρῶτον ποία ἦτο ἡ πόλις του καὶ ἔπειτα νὰ δίδῃ γνώμης εἰς τὸ κοινόν. Ἐλεγε δὲ ταῦτα, καθότι αἱ Ἀθηναῖοι εἶχον κυριευθῆ καὶ κατεῖχοντο ὑπὸ τῶν βαρβάρων. Τότε ὁ Θεμιστοκλῆς δὲν ἠδυνήθη πλέον νὰ κρατηθῆ, ἀλλ' ἀφοῦ ὕβρισε πικρῶς τοὺς Κορίνθιους καὶ τὸν Ἀδεύμαντον, ὑπέδειξεν ὅτι, ἐνόσω οἱ Ἀθηναῖοι εἶναι κύριοι διακοσίων πλοίων μὲ πληρώματα τέλεια, καὶ πόλιν ἔχουσι καὶ γῆν μεῖζονα τῆς ἰδικῆς των, καθότι οὐδεὶς τῶν Ἑλλήνων θὰ δυνηθῆ ν' ἀποκρούσῃ τὴν ἔφοδόν των.

62. Μετὰ τὰς ἐξηγήσεις δὲ ταύτας ἔστρεψε πάλιν τὸν λόγον πρὸς τὸν Εὐρυβιάδην καὶ τῷ εἶπε μὲ τόνον δυνατώτερον: «Ἐὰν μείνης ἐδῶ, θὰ φανῆς ἀνὴρ δίκαιος· εἰ δὲ μὴ θὰ ἀπολέσης τὴν Ἑλλάδα, καθότι ἡ τύχη τοῦ πολέμου ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰ πλοῖα ταῦτα. Ἀλλὰ πρόσεξον, εἰάν δὲν ἐκτελέσης ταῦτα, ἡμεῖς μὲν, ὡς ἔχομεν, λαμβάνοντες τὰ τέκνα καὶ τὰς γυναῖκας μας, ἀναχωροῦμεν εἰς τὴν Σίριον τῆς Ἰταλίας, ἡ ὁποία εἶναι ἡμετέρα ἐκ παλαιοῦ καὶ οἱ χρησμοὶ λέγουσι ὅτι πρέπει νὰ οἰκισθῆ ἀπὸ ἡμᾶς· ὑμεῖς δὲ μονωθέντες τοιούτων συμμαχῶν θὰ ἐνθυμηθῆτε τοὺς ἐμοὺς λόγους».

63. Ταῦτα δὲ εἰπόντος τοῦ Θεμιστοκλέους, ὁ Εὐρυβιάδης μετέβαλε γνώμην, φοβηθεὶς, ὡς νομίζω, πρὸ πάντων μήπως, εἰάν φέρουσι τὰ πλοῖα εἰς τὸν Ἴσθμόν, τοὺς ἀφήσουσι οἱ Ἀθηναῖοι καὶ φύγουσι· καθότι, ἂν ἄφηνον αὐτοὺς οἱ Ἀθηναῖοι, οἱ λοιποὶ δὲν ἦσαν πλέον ἱκανοὶ ν' ἀντιταχθῶν κατὰ τῶν πολεμίων. Ὅθεν ἐπροτίμησε τὴν γνώμην νὰ μείνουσι αὐτοῦ καὶ νὰ ναυμαχήσουσι.

64. Οὕτω μὲν οἱ περὶ τὴν Σαλαμίνα, ἀφοῦ ἠεροβολίσθησαν διὰ λόγων, ἠτοιμάζοντο νὰ ναυμαχήσουσι αὐτοῦ, ἐπειδὴ τὸ ἐνέκρινεν ὁ Εὐρυβιάδης. Ἐφάνη ἐν τούτοις ἡ ἡμέρα καί, ἅμα ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος, ἐγένετο σεισμὸς εἰς τὴν γῆν καὶ εἰς τὴν θάλασσαν. Ἐκρίναν λοιπὸν εὖλογον νὰ προσενηχθοῦν εἰς τοὺς

θεοὺς καὶ νὰ ἐπικαλεσθοῦν τὴν βοήθειαν τῶν Αἰακιδῶν. Ἄμ' ἔπος, ἄμ' ἔργον. Ἄφοῦ δὲ προσηυχήθησαν εἰς ὄλους τοὺς θεοὺς, τὸν μὲν Αἴαντα καὶ τὸν Τελαμῶνα ἐπεκαλέσθησαν ἐκεῖ εἰς τὴν Σαλαμίνα, τὸν δὲ Αἰακὸν καὶ τοὺς ἄλλους Αἰακίδας ἔπεμψαν πλοῖον εἰς τὴν Αἴγινα διὰ νὰ τοὺς μεταφέρει.

65. Ὁ δὲ Ἀθηναῖος Δίκαιος τοῦ Θεοκίδους, φυγὰς καὶ πολλὴν ὑπόληψιν ἀπολαμβάνων παρὰ τοῖς Μήδοις κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, εἶπεν ὅτι, ὅτε ἡ Ἀττικὴ, ἔρημος οὔσα Ἀθηναίων κατεστρέφετο ὑπὸ τοῦ πεζοῦ στρατοῦ τοῦ Ξέρξου, ἔτυχε τότε νὰ εἶναι αὐτὸς ὁμοῦ μὲ τὸν Λακεδαιμόνιον Δημάρατον εἰς τὸ Θριάσιον πεδίον καὶ εἶδε κονιορτὸν ἐρχόμενον ἐκ τῆς Ἐλευσίνος ὡς νὰ ἡγείρετο ὑπὸ τριάκοντα τοῦλάχιστον χιλιάδων ἀνθρώπων. Ἐνῶ δὲ ἐθαύμαζον αὐτὸς καὶ ὁ Δημάρατος καὶ ἠρώτων καθ' ἑαυτοὺς ποίων ἄρα γε ἀνθρώπων νὰ ἦτο ὁ κονιορτός; «Αἴφνης, εἶπεν, ἠκούσαμεν φωνὴν καὶ ἀνεγνώρισα ὅτι ἡ φωνὴ αὕτη ἦτο ὁ μυστικὸς ἴαχος. Ὁ Δημάρατος, ἀδαῆς ὢν τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων, ἠθέλησε νὰ μάθῃ τί ἦτο τοῦτο τὸ φθεγγόμενον. Ἐγὼ δὲ εἶπον: Δημάρατε, ἀδύνατον εἶναι νὰ μὴ συμβῆ μεγάλη τις βλάβη εἰς τὸν στρατὸν τοῦ βασιλέως· διότι, ἀφοῦ ἡ Ἀττικὴ εἶναι ἔρημος, δὲν μένει ἀμφιβολία ὅτι τὸ φθεγγόμενον εἶναι θεῖόν τι, καὶ ἔρχεται ἐκ τῆς Ἐλευσίνος πρὸς βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν συμμάχων. Ἐὰν ὁ κονιορτὸς οὗτος ἐπισκίψῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον, θὰ εἶναι ὁ κίνδυνος εἰς αὐτὸν τὸν βασιλεὺς καὶ εἰς τὸν στρατὸν τῆς ξηρᾶς: ἐὰν δὲ εἰς τὰ πλοῖα τὰ ἐν Σαλαμίνι, ὁ βασιλεὺς θὰ κινδυνεύσῃ νὰ χάσῃ τὸν ναυτικὸν στρατὸν. Οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ πᾶν ἔτος τελοῦν ἑορτὴν πρὸς τιμὴν τῆς Μητρὸς καὶ τῆς Κόρης καὶ μνεῖται εἰς αὐτὴν ὅστις θέλει ἐξ αὐτῶν καὶ ἐκ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων: ἡ δὲ φωνή, τὴν ὁποῖαν ἀκούεις, εἶναι μυστικὴ φωνή, τὴν ὁποῖαν ἐκπέμπουν εἰς αὐτὴν τὴν ἑορτὴν καὶ ἡ ὁποῖα καλεῖται ἴαχος». Πρὸς ταῦτα ὁ Δημάρατος ἐπανέλαβε: «Σιώπα καὶ μὴ εἴπῃς τοῦτο εἰς κανένα ἄλλον, διότι, ἂν οἱ λόγοι οὗτοι φθάσουν εἰς τὰ ὦτα τοῦ βασιλέως, θὰ χάσῃς τὴν κεφαλὴν σου: οὔτε ἐγὼ θὰ δυνηθῶ νὰ σὲ σώσω οὔτε ἄλλος κανεὶς ἀνθρώπος. Μένε λοιπὸν ἡσυχος: ὅσον δ' ἀφορᾷ τὸν στρατὸν, ἄς φροντίσουν περὶ τούτου οἱ θεοί». Τοιαύτη ἦτο ἡ συμβουλὴ τοῦ Δημαράτου: ἐν τούτοις ἡ φωνὴ καὶ τὸ νέφος τοῦ κονιορτοῦ, ἐξ οὗ αὕτη ἐξήρχετο, ἐφέροντο πρὸς τὴν Σαλαμίνα, ὅπου ἦτο ὁ ἑλληνικὸς στόλος, καὶ τοιουτοτρόπως ἐνοήσαμεν ὅτι τὸ ναυτικὸν τοῦ Ξέρξου ἔμελλε νὰ καταστραφῇ. Ταῦτα μὲν διηγήθη ὁ Δίκαιος τοῦ Θεοκίδους, ἐπικαλούμενος τὴν μαρτυρίαν τοῦ Δημαράτου καὶ τινων ἄλλων.

66. Ὁ δὲ ναυτικὸς στρατὸς τοῦ Ξέρξου, ἀφοῦ ἐθεώρησε τὴν θραῦσιν τῶν Λακεδαιμονίων, διέβη ἐκ τῆς Τραχίνας εἰς τὴν Ἰστίαναν· μείνας ἐκεῖ τρεῖς ἡμέρας ἐπλευσεν ἔπειτα διὰ τοῦ Εὐρίπου καὶ εἰς τρεῖς ἄλλας ἡμέρας ἐφθασεν εἰς τὸ Φάληρον. Ὡς

ἐγὼ νομίζω, ὁ ἀριθμὸς τῶν διὰ ξηρᾶς εἰσβαλόντων εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τῶν διὰ θαλάσσης ἐλθόντων δὲν ἦτο ὀλιγώτερος ἐκείνων οἱ ὅποιοι ἦλθον εἰς τὴν Σηπιάδα καὶ εἰς τὰς Θερμοπύλας. Διότι, ἀντὶ ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἀπόλοντο εἴτε εἰς τὰς Θερμοπύλας εἴτε εἰς τὰς ναυμαχίας τοῦ Ἀρτεμισίου, καθιστῶ τοὺς ἑξῆς, οἱ ὅποιοι τότε ἀκόμη δὲν ἠκολούθουν τὸν βασιλέα· τοὺς Μαλιεῖς, τοὺς Δωριεῖς, τοὺς Λοκροὺς καὶ ὄλους τοὺς Βοιωτοὺς πλὴν τῶν Θεσπιέων καὶ τῶν Πλαταιέων· πρὸς τούτοις δὲ τοὺς Καρυστίους, τοὺς Ἀνδρίους, τοὺς Τηνίους καὶ τοὺς λοιποὺς νησιώτας ὄλους, πλὴν τῶν πέντε πόλεων, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα ἀνέφερα ἀνωτέρω, διότι ὅσον περισσότερον ἐπροχώρει ὁ Πέρσης εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἑλλάδος, τόσον περισσότερα ἔβη τὸν ἠκολούθουν.

67. Ὅτε λοιπὸν ὄλοι οὗτοι πλὴν τῶν Παρίων (οἱ ὅποιοι εἶχον μείνει εἰς τὴν Κύθνον καὶ ἐκαραδόκουν πῶς ἤθελεν ἀποβῆ ὁ πόλεμος) ἔφθασαν οἱ μὲν εἰς τὰς Ἀθήνας, οἱ δὲ εἰς τὸ Φάληρον, ὁ Ξέρξης κατέβη αὐτοπροσώπως εἰς τὰ πλοῖα ἐπιθυμῶν νὰ ὀμιλήσῃ μὲ τοὺς ναυτικούς καὶ νὰ μάθῃ τὰς γνώμας αὐτῶν. Ἀφοῦ δὲ ἐλθὼν ἐκάθισε, παρέστησαν προσκληθέντες οἱ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἐθνῶν τύραννοι καὶ ταξίαρχοι καὶ ἐκάθισαν κατὰ τὸν βαθμὸν, μὲ τὸν ὁποῖον εἶχε τιμήσει ἕκαστον ὁ βασιλεὺς· πρῶτος μὲν ὁ Σιδώνιος βασιλεὺς, μετὰ τοῦτον ὁ Τύριος καὶ κατόπιν οἱ ἄλλοι. Ἀφοῦ δὲ ἐκάθισαν ὄλοι μὲ τάξιν, ἔπεμψεν ὁ Ξέρξης τὸν Μαρδόνιον, διὰ νὰ ἐρωτᾷ καὶ ἐξετάζῃ τὴν γνώμην ἐκάστου, ἂν ἐνέκρινον νὰ δοθῇ ναυμαχία.

68. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Μαρδόνιος περιερχόμενος ἤρχισεν ἀπὸ τὸν Σιδώνιον καὶ ἠρώτα, οἱ μὲν ἄλλοι ἔδιδον ὄλοι τὴν αὐτὴν γνώμην, παρακινούντες νὰ γίνῃ ναυμαχία· ἡ δὲ Ἀρτεμισία εἶπε τὰ ἑξῆς :

« Εἰπέ ἐκ μέρους μου εἰς τὸν βασιλέα, Μαρδόνιε, ὅτι ἐγὼ ταῦτα λέγω· Δέσποτα, ἔπειδὴ εἰς τὰς ναυμαχίας τὰς περὶ τὴν Εὐβοίαν δὲν ἐφάνην ἀνανδρὸς οὐδὲ ἔπραξα ὀλιγώτερα τῶν ἄλλων, εἶναι δίκαιον νὰ εἶπω τὴν γνώμην τὴν ὁποίαν ἔχω καὶ ὅ,τι φρονῶ ὠφελιμώτατον εἰς τὰ συμφέροντά σου. Ὅθεν ταῦτα λέγω. Φείδου τῶν πλοίων καὶ μὴ κίμνης ναυμαχίαν, καθότι οἱ ἄνθρωποι οὗτοι εἰς τὴν θάλασσαν εἶναι τόσον καλλιτέροι τῶν ἰδικῶν σου ἀνδρῶν, ὅσον ἄνδρες γυναικῶν. Ποία ἢ ἀπόλυτος ἀνάγκη νὰ κινδυνεύσῃς πάλιν ναυμαχῶν; Δὲν ἔχεις τὰς Ἀθήνας, διὰ τὰς ὁποίας ἀπεφάσις νὰ ἐκστρατεύσῃς; Δὲν ἔχεις καὶ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα; Ἴδου, κανεὶς πλέον δὲν ἴσταται ἐνώπιόν σου ἐμπόδιον, διότι, ὅσοι ἀντέστησαν, ἐτιμωρήθησαν ὡς τοὺς ἔπερε.

» Πῶς δὲ θ' ἀποβοῦν τὰ πράγματα ταῦτα εἰς τοὺς ἐχθρούς σου, θὰ σοῦ εἶπω ἀμέσως· ἐὰν μὲν δὲν βιασθῆς νὰ δώσῃς ναυμαχίαν, ἀλλ' ἔχῃς ἐδῶ τὰ πλοῖα μένων πλησίον τῆς γῆς ἢ καὶ προβαίνων εἰς τὴν Πελοπόννησον, εὐκόλως, ὦ δέσποτα, θὰ ἐπιτύχῃς ὅσα κατὰ νοῦν ἔχων ἦλθες, καθότι δὲν δύνανται νὰ ἀντέχουν ἐπὶ πολὺ

οἱ Ἕλληνες, καὶ θὰ τοὺς ἀναγκάσῃς τοιουτοτρόπως νὰ διασκεδασθοῦν καὶ νὰ φύγουν ἕκαστος εἰς τὴν πόλιν του. Ἡ νῆσος αὕτη, ὡς ἔμαθον, δὲν ἔχει ἀκούσας τροφὰς δι' αὐτοὺς, καὶ οὐδεμία πιθανότης ὑπάρχει, ἐὰν φέρῃς τὸν πεζὸν στρατὸν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὅτι θὰ μείνουν ἐδῶ ἡσυχοὶ ὅσοι ἐξ αὐτῶν ἦλθον ἐκεῖθεν, οὔτε καὶ θὰ τοὺς μέλῃ νὰ ναυμαχήσουν ὑπὲρ τῶν Ἀθηνῶν.

» Ἐὰν ὅμως βιασθῆς νὰ ναυμαγήσῃς ἀμέσως, φοβοῦμαι μήπως βλαφθεῖς ὁ ναυτικὸς στρατὸς βλάβῃ καὶ τὸν πεζόν. Πρὸς τούτους, ὁ βασιλεὺς, σκέφθητι καὶ τοῦτο, ὅτι συνήθως οἱ καλοὶ ἄνθρωποι ἔχουν δούλους κακοὺς καὶ οἱ κακοὶ καλοὺς· σὺ λοιπόν, ὁ ὁποῖος εἶσαι ὁ κάλλιστος τῶν ἀνθρώπων, ἔχεις δούλους κακοὺς, οἱ ὁποῖοι λέγονται σύμιαχοί σου, οἱ Αἰγύπτιοι, οἱ Κύπριοι, οἱ Κίλικες, οἱ Πάμφυλοι, παρὰ τῶν ὁποίων μὴ περιμένῃς ὄφελος ».

69. Ὅτε ἡ Ἀρτεμισία εἶπε ταῦτα πρὸς τὸν Μαρδόνιον, ὅσοι μὲν διέκειντο εὐνοικῶς πρὸς αὐτὴν ἐθεώρησαν τοὺς λόγους τούτους ὡς δυστύχημα καὶ ἐφοβήθησαν μήπως πάθῃ κακὸν ἀπὸ τὸν βασιλέα ἐμποδίζουσα αὐτὸν νὰ ναυμαγήσῃ· ὅσοι δὲ τὴν ἐμίσουν καὶ τὴν ἐφθόνουν, καθότι μεταξὺ τῶν συμμάχων ἀπελάμβανε τὰς πρώτας τιμὰς, ἔχαιρον διὰ τὴν ἀνίστασίν της, ἐλπίζοντες ὅτι αὕτη ἤθελε τὴν ἀπολέσει. Ὅτε ὅμως ἀνεφέρθησαν αἱ γνώμαι εἰς τὸν Ξέρξην, πολὺ ἤρρεσαν ἡ γνώμη τῆς Ἀρτεμισίας, καὶ κρίνον οὗτος ὅτι ἡ βασιλίςσα αὕτη ἦτο ἔτι μᾶλλον ἀξία τῆς ὑπολήψεώς του τὴν ἐπήνεσε τότε πολὺ περισσότερον. Συγχρόνως ὅμως διέταξε ν' ἀκόλουθήσουν τὴν γνώμην τῶν περισσοτέρων, καὶ ὑποθέτων ὅτι εἰς τὴν Εὐβοίαν ἐφέρθησαν χαλαρῶς, διότι δὲν ἦτο αὐτὸς ἐκεῖ, ἠτοιμάσθη ὁ ἴδιος νὰ γίνῃ θεατῆς τῆς ναυμαχίας.

70. Ὅτε δὲ ἐδόθη ἡ διαταγὴ νὰ κινήσουν, ἀνῆγαγον τὰ πλοῖα καὶ ἐλθόντες εἰς τὴν Σαλαμίνα παρετάχθησαν ἐκεῖ ἡσύχως. Τότε ὅμως δὲν τοὺς ἐφθασεν ἡ ἡμέρα, διὰ νὰ ναυμαγήσουν, καθότι ἐπῆλθεν ἡ νύξ· ὅθεν ἠτοιμάσθησαν διὰ τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν. Ἐν τούτοις φόβος καὶ τρόμος κατέλαβε τοὺς Ἕλληνας, πρὸ πάντων τοὺς ἐκ Πελοποννήσου. Ἐφοβοῦντο δέ, διότι μένιντες εἰς τὴν Σαλαμίνα ἔμελλον νὰ ναυμαγήσουν ὑπὲρ τῆς χώρας τῶν Ἀθηναίων, καὶ ὅτι, ἐὰν νικηθοῦν, θὰ πολιορκηθοῦν περιορισμένοι εἰς νῆσον, ἀφήνοντες τὴν ἰδίαν αὐτῶν χώραν ἀφύλακτον.

71. Κατ' αὐτὴν δὲ τὴν ἰδίαν νύκτα ὁ πεζὸς στρατὸς τῶν βαρβάρων ἐπορεύετο καὶ ἤρχετο εἰς τὴν Πελοπόννησον, μολιοῦσι ὅλα τὰ μέτρα ἐλήφθησαν, διὰ νὰ μὴ εἰσέλθουν οἱ βάρβαροι εἰς αὐτὴν διὰ ξηρᾶς. Τῷόντι, ἅμα ἔμαθαν οἱ Πελοποννήσιοι τὸν θάνατον τῶν μετὰ τῷ Λεωνίδου εἰς τὰς Θερμοπύλας, συνδραμόντες ἐκ τῶν πόλεων ἐστρατοπέδευσαν εἰς τὸν Ἴσθμόν. Στρατηγὸς δὲ αὐτῶν ἦτο ὁ Κλεόμβροτος τοῦ Ἀναξανδρίδου, ἀδελφὸς τοῦ Λεωνίδου. Στρατοπεδεύσαντες λοιπὸν εἰς τὸν Ἴσθμόν πρῶτον μὲν περιεχαράκωσαν τὴν Σκιρωνίδα ὁδόν· μετὰ ταῦτα δὲ σκεφθέντες ἀπε-

φράσιαν καὶ ἤρχισαν νὰ κτίζουν τεῖχος ἐκ τοῦ ἐνὸς μέχρι τοῦ ἄλλου ἄκρου τοῦ Ἴσθμοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ἦσαν πολλαὶ μυριάδες καὶ ὅλοι ἐν γένει εἰργάζοντο, τὸ ἔργον προώδευε ταχέως, καθότι ὅλοι ἔφερον, ἄλλος λίθους, ἄλλος πλίνθους, ἄλλος ξύλα, ἄλλος κοφίλους πλήρεις ἄμμου καὶ δὲν ἔπαυον ἐργαζόμενοι οὔτε ἡμέραν οὔτε νύκτα.

72. Οἱ δὲ Ἕλληνες οἱ ἐλθόντες πανδημεὶ εἰς τὸν Ἴσθμὸν ἦσαν οἱ ἑξῆς· ὅλοι οἱ Λακεδαιμόνιοι, οἱ Ἀρκάδες, οἱ Ἡλείοι, οἱ Κορίνθιοι, οἱ Σικυώνιοι, οἱ Ἐπιδαύριοι, οἱ Φλειάσιοι, οἱ Τροιζήνιοι καὶ οἱ Ἐρμιονεῖς. Οὗτοι ἦσαν οἱ ἐλθόντες καὶ ἀπόφρασιν ἔχοντες νὰ σώσουν τὴν Ἑλλάδα κινδυνεύουσαν, οἱ δὲ ἄλλοι Πελοποννήσιοι οὐδεμίαν φροντίδα ἔλαβον, μολονότι τὰ Ὀλύμπια καὶ τὰ Κάρνεα εἶχον ἤδη παρέλθει.

73. Κατοικοῦν δὲ τὴν Πελοπόννησον ἔθνη ἑπτὰ. Ἐκ τούτων τὰ μὲν δύο, οἱ Ἀρκάδες καὶ οἱ Κυνοῦριοι, εἶναι αὐτόχθονα καὶ κατέχουν τὴν αὐτὴν γῆν ἔκπαλαι· ἐν δὲ ἔθνος, τὸ Ἀχαικόν, ἐκ μὲν τῆς Πελοποννήσου δὲν ἐξῆλθεν, ἀφῆκεν ὅμως τὴν παλαιὰν χώραν του καὶ τώρα κατοικεῖ ἄλλην. Τὰ δὲ λοιπὰ τέσσαρα ἦλθον ἔξωθεν, καὶ εἶναι Δωριεῖς, Αἰτωλοί, Δρύοπες καὶ Λήμνιοι. Καὶ οἱ μὲν Δωριεῖς ἔχουν πολλὰς καὶ ἀξιολόγους πόλεις· οἱ Αἰτωλοὶ μίαν μόνην, τὴν Ἥλιδα· οἱ Δρύοπες τὴν Ἐρμιόνην καὶ τὴν Ἀσίνην, ἡ ὁποία εἶναι πλησίον τῆς Καρδαμύλης τῆς Λακωνικῆς· οἱ δὲ Λήμνιοι ὅλοι τὴν γῆν τῶν Παρωρατων. Οἱ δὲ Κυνοῦριοι, αὐτόχθονες ὄντες, μόνοι φαίνονται Ἰωνες καὶ ὅτι μὲν τὸν καιρὸν ἐγένοντο Δωριεῖς, καθὸ κυβερνηθέντες ὑπὸ τῶν Ἀργείων, ὅτε ἐκαλοῦντο Ὀργεᾶται καὶ ἦσαν περὶοικοὶ αὐτῶν. Τούτων λοιπὸν τῶν ἑπτὰ ἐθνῶν αἱ λοιπαὶ πόλεις, πλὴν ἐκείνων τὰς ὁποίας ἀπηρίθησα, ἔμενον οὐδέτεραι, καὶ ἐὰν μοι εἶναι ἐπιτετραμμένον νὰ διμλήσω ἐλευθέρως, μένουσαι οὐδέτεραι ἦσαν φίλοι τῶν Μήδων.

74. Ὅσοι λοιπὸν ἦσαν εἰς τὸν Ἴσθμὸν, τοιαύτας ἐργασίας εἶχον, καθότι διέτρεχον κίνδυνον περὶ τοῦ παντὸς καὶ δὲν ἠλπίζον νὰ κατορθώσουν διὰ τῶν πλοίων λαμπρόν τι ἔργον. Οἱ δὲ ἐν Σαλαμῖνι ὄντες, μολονότι ἐμάνθανον αὐτὰς τὰς ἐτοιμασίας, πάλιν ἀνησυχῶν φοβούμενοι οὐχὶ τόσον περὶ ἑαυτῶν, ὅσον περὶ τῆς Πελοποννήσου. Καὶ ἐπὶ τινα μὲν χρόνον περιορίζοντο ἀθορύβως καὶ ἀνακοινοῦν τὰς σκέψεις των, συνομιλοῦντες ἀνὴρ πρὸς ἄνδρα καὶ ἐκπληκτοῦμενοι διὰ τὴν ἀφροσύνην τοῦ Εὐρυβιάδου. Τέλος οἱ ψιφθρισμοὶ ἐξεοράγησαν καὶ συνεκροτήθη συνέλευσις, εἰς τὴν ὁποίαν ἐλέχθησαν πολλὰ περὶ τῶν αὐτῶν. Οἱ μὲν ἔλεγον ὅτι ἔπρεπεν, ἀποπλεύσαντες εἰς τὴν Πελοπόννησον, νὰ πολεμήσουν ὑπὲρ αὐτῆς, καὶ ὄχι μένοντες εἰς τὴν Σαλαμῖνα νὰ πολεμήσουν ὑπὲρ χώρας κατακτηθείσης· οἱ δὲ Ἀθηναῖοι, οἱ Αἰγινῆται καὶ οἱ Μεγαρεῖς ἔλεγον ὅτι ἔπρεπεν αὐτοῦ μένοντες νὰ πολεμήσουν.

75. Τότε ὁ Θεμιστοκλῆς, ἐπειδὴ ὑπερίσχυεν ἡ γνώμη τῶν Πελοποννησίων, ἐξέροχεται κρυφίως ἐκ τοῦ συνεδρίου καὶ ἐξεληθὼν πέμπει

ἄνθρωπον μὲ πλοῖον εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Μήδων δώσας ἐντολήν εἰς αὐτὸν τί ἐπρεπε νὰ εἴπῃ· ὀνομάζετο δὲ ὁ ἄνθρωπος οὗτος Σίκιννος καὶ ἦτο οἰκέτης καὶ παιδαγωγὸς τῶν παιδῶν τοῦ Θεμιστοκλέους, τὸν ὁποῖον μετὰ τὰ γεγονότα ταῦτα τὸν ἔκαμε Θεσπιάα (ἐπειδὴ οἱ Θεσπιεῖς ἐδέχοντο πολίτας) καὶ τὸν ὑπερεπλούτισε. Τότε φθάσας οὗτος μὲ πλοῖον ἔλεγεν εἰς τοὺς στρατηγούς τῶν βαρβάρων τὰ ἑξῆς· «Ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων μὲ ἔπειψε λάθρα τῶν ἄλλων στρατηγῶν (καθότι ἐνδιαφέρεται ὑπὲρ τοῦ βασιλέως καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ ὑπερισχύσετε ὑμεῖς μᾶλλον ἢ οἱ Ἕλληνες), διὰ νὰ σᾶς εἴπω ὅτι οἱ Ἕλληνες φοβηθέντες ἀπεφάσισαν νὰ φύγουν. Τώρα εἶναι καιρὸς νὰ κατορθώσετε ἔργον λαμπρότατον πάντων, ἔὰν δὲν τοὺς ἀφήσετε νὰ φύγουν, καθότι οὔτε ὁμοφρονοῦν πρὸς ἀλλήλους οὔτε θὰ σᾶς ἀντισταθοῦν πλέον, ἀλλὰ θὰ ἴδῃτε νὰ ναυμαχοῦν πρὸς ἑαυτοὺς οἱ τὰ ὑμέτερα φρονοῦντες μὲ τοὺς ἑναντίους σας». Ὁ μὲν Σίκιννος ταῦτα ἀναγγείλας ἀνεχώρησεν.

76. Οἱ δὲ Πέρσαι, ἐπειδὴ ἐπίστευσαν εἰς τὰ ἀγγελθέντα, πρῶτον μὲν ἀπεβίβασαν πολλοὺς εἰς τὴν νησίδα Ψυττάλειαν, ἣ ὁποία εἶναι μετὰ τῆς Σαλαμῖνος καὶ τῆς ξηρᾶς· ἔπειτα δέ, ὅτε ἐγένετο μεσονύκτιον, ἐξέτειναν τὸ ἀριστερὸν κέρασ τοῦ στόλου καὶ ἐσημάτισαν ἡμικύκλιον πρὸς τὴν Σαλαμῖνα· συγχρόνως δὲ ἀνήγαγον τὰ πλοῖα οἱ περὶ τὴν Κέων καὶ τὴν Κυνόσουραν παρατεταγμένοι καὶ κατέλαβον ὅλον τὸν πορθμὸν μέχρι τῆς Μουνιχίας. Ὁ σκοπὸς δέ, διὰ τὸν ὁποῖον παρῆταξαν τοιοῦτοτρόπως τὰ πλοῖα, ἦτο ὁ ἑξῆς, νὰ μὴ ἀφήσουν ἕξοδον εἰς τοὺς Ἕλληνας, ἀλλὰ νὰ τοὺς ἀποκλείσουν εἰς τὴν Σαλαμῖνα καὶ νὰ τοὺς τιμωρήσουν δι' ὅσα ἔπαθον παρ' αὐτῶν εἰς τὸ Ἀρτεμίσιον. Εἰς δὲ τὴν νησίδα τὴν ὀνομαζομένην Ψυττάλειαν ἀπεβίβασαν Πέρσας διὰ τὴν ἑξῆς αἰτίαν, ὅτι, ὅταν γίνῃ ναυμαχία, ἐκεῖ ἤθελον παρασυρθῆ καὶ οἱ ἄνδρες καὶ τὰ ναύαγια, καθότι ἡ νῆσος αὕτη κεῖται εἰς τὸ στενόν, ὅπου ἔμελλε νὰ γίνῃ ἡ ναυμαχία· ὥστε τοὺς μὲν ἰδιοὺς τῶν νὰ περιποιοῦνται, τοὺς δὲ ἔχθρους νὰ φονεύουν. Ἐκαμον δὲ ταῦτα ἐν σιγῇ, διὰ νὰ μὴ τοὺς ἐννοήσουν οἱ ἑναντίοι. Καὶ οὗτοι μὲν, χωρὶς νὰ κοιμηθοῦν δι' ὅλης τῆς νυκτός, ἤτοίμαζον ταῦτα.

77. Ὅταν δὲ ἀποβλέπω εἰς αὐτὰ τὰ γεγονότα, δὲν δύναμαι νὰ κατηγορήσω τοὺς χρησμούς ὡς ψευδεῖς, οὐδὲ θέλω νὰ πολεμήσω αὐτοὺς ἐκφραζομένους τοσοῦτον σαφῶς, ὡς ἑξῆς·

« Ἄλλ' ὅταν μὲ πλοῖα γεφυρώσουν τὴν ἱερὰν ἀκτὴν τῆς χρυσᾶ ὄπλα ἔχουσης Ἀρτεμίδος καὶ τὴν παραθαλασσίαν Κυνόσουραν, πυρπολήσαντες μετὰ μαινομένης ἐλπίδος τὰς πλουσίας Ἀθήνας, τότε ἡ θεία Δίκη θὰ σβέσῃ τὸν κρατερὸν Κόρον τὸν υἱὸν τῆς Ὑβρεως, τὸν δεινῶς μανιώδη καὶ θέλοντα νὰ ὑπακούουν εἰς αὐτὸν τὰ πάντα. Ὁ χαλκὸς θὰ συγκρουσθῆ μὲ τὸν χαλκόν, καὶ ὁ Ἄρης θὰ κοκκινίσῃ μὲ αἷμα τὴν θάλασσαν. Τότε ὁ παντελόπτης Ζεὺς καὶ ἡ σεβασμία Νίκη θὰ φέρουν ἡμέραν ἐλευθερίας εἰς τὴν Ἑλλάδα ».

Εἰς τοιοῦτους λόγους τοσοῦτον σαφῶς λεγομένους ὑπὸ τοῦ Βάκιδος οὔτε ὁ ἴδιος τολμῶ νὰ ἀντιλέγω, οὔδὲ παρ' ἄλλων ἀνέχομαι τοῦτο.

78. Οἱ δὲ ἐν Σαλαμῖνι στρατηγοὶ ἐξηκολούθουν λογομαχοῦντες καὶ δὲν ἤξευραν ἀκόμη ὅτι τοὺς εἶχαν περικυκλώσει οἱ βάρβαροι μὲ τὰ πλοῖα, ἀλλ' ὅπως τοὺς εἶδον παρατεταγμένους τὴν ἡμέραν, οὕτως ἐνόμιζαν ὅτι ἴσταντο εἰς τὰς θέσεις των.

79. Ἐνῶ δὲ οἱ στρατηγοὶ ἐφιλονεῖκουν ἦλθεν ἐξ Αἰγίνης ὁ Ἀριστείδης τοῦ Λυσιμάχου, ἀνὴρ Ἀθηναῖος, ἔξωστρακισμένος ὑπὸ τοῦ δήμου. Ἐμαθὸν ποῖα ἦσαν τὰ ἤθη αὐτοῦ καὶ ἔκρινα ὅτι ἔξωστρακίσθη, διότι ἦτο ὁ ἐναρετώτατος καὶ δικαιοτάτος τῶν Ἀθηναίων. Ἐλθὼν οὗτος εἰς τὸ συνέδριον ἐκάλεσεν ἔξω τὸν Θεμιστοκλέα, μὴ ὄντα φίλον του, ἀλλὰ μάλιστα ἐχθρόν του· διὰ τὸ μέγεθος ὅμως τῶν παρόντων δεινῶν ἐλησμόνησεν ὅλας τὰς μεταξὺ των ἔριδας καὶ τὸν ἐκάλεσε, διὰ νὰ συνομιλήσῃ μετ' αὐτοῦ, καθότι εἶχεν ἀκούσει προλαβόντως ὅτι οἱ Πελοποννήσιοι ἔσπευδον νὰ μεταφέρουν τὰ πλοῖα εἰς τὸν Ἴσθμόν. Ἐξελθόντος τοῦ Θεμιστοκλέους, ὁ Ἀριστείδης τῷ εἶπε τὰ ἐξῆς· « Ἄς ἀναβάλωμεν τὰς ἔριδάς μας δι' ἄλλον ἀρμοδιώτερον καιρόν· τῶρα δὲ ἄς ἀγωνισθῶμεν τίς τῶν δύο νὰ πράξῃ περισσότερα καλὰ εἰς τὴν πατρίδα. Σοῦ λέγω λοιπὸν ὅτι εἴτε ὀλίγον ὀμιλήσουν οἱ Πελοποννήσιοι περὶ τοῦ ἐντεῦθεν ἀπόπλου των εἴτε πολὺ, εἶναι ἐν καὶ τὸ αὐτό, διότι ἐγὼ εἶδον ἰδίους ὄμμασι, καὶ σὲ βεβαιῶ ὅτι οἱ Κορίνθιοι καὶ ὁ Εὐρυβιάδης, εἴτε θέλουν εἴτε δὲν θέλουν, δὲν θὰ δυνηθοῦν νὰ ἐκπλεύσουν. Περιεκυκλώθημεν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν. Εἴσελθε λοιπὸν καὶ ἀνάγγειλον αὐτοῖς ταῦτα ».

80. Ὁ δὲ Θεμιστοκλῆς ἀπεκρίθη· « Αἱ συμβουλαὶ σου εἶναι ὠφέλιμοι καὶ αἱ εἰδήσεις σου κάλλιστα, καθότι μὲ βεβαιοῖς ὅτι εἶδες ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐπεθύμουν νὰ γίνῃ. Ἦξευρε ὅτι ἐγὼ συνήγησα νὰ πράξουν τοῦτο οἱ Μῆδοι, καθότι, ἀφοῦ δὲν ἠθέλον ἐκόντες οἱ Ἕλληνες νὰ πολεμήσουν, ἔπρεπεν ἀκοντας νὰ τοὺς ἀναγκάσῃ τις εἰς τοῦτο. Σὺ δέ, ἐπειδὴ ἦλθες μὲ καλὰς εἰδήσεις, εἴσελθε καὶ εἰπέτας εἰς αὐτοὺς ὁ ἴδιος· καθότι, ἂν τὰς εἶπω ἐγὼ, θὰ ὑποθέσουν ὅτι τὰς ἔπλασα καὶ δὲν θὰ τοὺς πείσω, νομίζοντας ὅτι οἱ βάρβαροι δὲν ἔκαμαν τίποτε. Εἴσελθε λοιπὸν καὶ εἰπέ εἰς αὐτοὺς τὸ πρᾶγμα πῶς ἔχει· Ἀφοῦ δὲ τοὺς εἰδοποιήσης, ἐὰν μὲν πεισθοῦν, ἔχει καλῶς· ἐὰν δὲ δὲν τὸ πιστεύσουν, εἰς ἡμᾶς εἶναι τὸ αὐτό, καθότι δὲν θὰ δυνηθοῦν πλέον νὰ φύγουν· ἀφοῦ, ὡς λέγεις, εἴμεθα περικυκλωμένοι πανταχόθεν ».

81. Εἴσελθὼν ὁ Ἀριστείδης διηγῆθη ὅτι ἦλθεν ἐξ Αἰγίνης καὶ ὅτι διῆλθε χωρὶς νὰ τὸν ἴδουν τὰ ἐχθρικά πλοῖα, καθότι ὅλος ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἦτο περικυκλωμένος ὑπὸ τῶν πλοίων τοῦ Εἰζέξου· τοὺς συνεβούλευσε δὲ νὰ ἐτοιμασθοῦν πρὸς ὑπεράσπισιν. Καὶ ὁ μὲν Ἀριστείδης ταῦτα εἰπὼν ἀνεχώρησεν· ἐκεῖνοι δὲ πάλιν

ἦσαν εἰς ἀμφισβητήσεις, καθότι οἱ περισσότεροι τῶν στρατηγῶν δὲν ἐπίστευον εἰς τὴν εἶδησιν.

82. Ἐνῶ δὲ οὗτοι ἠπίστουν εἰς τὰ ἀναγγελθέντα, ἦλθον Τήνιοι τινες αὐτόμολοι μετὰ τριήρους, ἀρχηγὸς τῶν ὁποίων ἦτο ὁ Παναίτιος τοῦ Σωσιμένους, καὶ αὐτοὶ ἔφεραν ὅλην τὴν ἀλήθειαν. Χάριν τῆς ἐκδουλεύσεως ταύτης τὸ ὄνομα τῶν Τηνίων ἐνεγράφη εἰς τὸν ἐν Δελφοῖς ἀφιερωθέντα τρίποδα, μεταξὺ τῶν καταστρεψάντων τὸν βάρβαρον. Μὲ τὸ πλοῖον τοῦτο τὸ αὐτομολῆσαν εἰς τὴν Σαλαμίνα, καὶ τὸ Λήμιον τὸ αὐτομολῆσαν προλαβόντως εἰς τὸ Ἄρτεμίσιον, συνεπληρώθη ὁ ἀριθμὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου εἰς τριακόσια ὀγδοήκοντα πλοῖα, καθότι πρὸ τούτων δύο μόνον ἔλειπον, ὅπως συμπληρωθῆ ὁ ἀριθμὸς οὗτος.

83. Ἐπειδὴ λοιπὸν οἱ λόγοι τῶν Τηνίων ἐγένοντο πιστευτοὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας, ἠτοιμάσθησαν οὗτοι νὰ ναυμαχήσουν. Ἡ ἡδὴς ἐν τούτοις ἤρχισε νὰ διαφαίνη καὶ ὅτε συνηθροίσθησαν οἱ στρατιῶται, ὁ Θεμιστοκλῆς, κάλλιον παντὸς ἄλλου, ὁμίλησε πρὸς αὐτοὺς ἐνθουσιωδῶς. Ὁ λόγος του ἦτο σύγκρισις τῶν καλῶν μὲ τὰ κακά. Ἀφοῦ δὲ τοὺς συνεβούλευσε νὰ ἐκλέγουν τὰ καλλίτερα ἐξ ἐκείνων, ἅτινα ἐξήρτηνται ἐκ τῆς φύσεως καὶ τῆς καταστάσεως τοῦ ἀνθρώπου, κατέληξε τὸν λόγον συμβουλευσας αὐτοὺς νὰ εἰσέλθουν εἰς τὰ πλοῖα. Καὶ οὗτοι μὲν εἰσῆλθον· ἐπέστρεψε δὲ κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν ἐκ τῆς Αἰγίνης ἡ τριήρης, ἡ ὁποία εἶχε σταλῆ διὰ τοὺς Αἰακίδας. Τότε οἱ Ἕλληνες ἔφεραν εἰς τὸ ἀνοικτὸν πέλαγος ὅλα τὰ πλοῖα.

84. Ἀμα δὲ ἐξῆλθον εἰς τὸ πέλαγος, ἐπέπεσαν κατ' αὐτῶν οἱ βάρβαροι. Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι Ἕλληνες, πρῦμναν ἀνακρούοντες, ἐλησίαζον τὰ πλοῖά των πρὸς τὴν γῆν· ὁ δὲ Ἄμεινίας ὁ Πάλληνεύς, ἀνὴρ Ἀθηναῖος, πλέων ἐκτὸς τῆς γραμμῆς, προσέβρουσεν εἰς πλοῖον ἐχθρικόν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ δύο πλοῖα περιεπλέχθησαν καὶ δὲν ἠδύναντο νὰ χωρισθοῦν, τότε δραμόντες καὶ οἱ ἄλλοι εἰς βοήθειαν τοῦ Ἄμεινίου συνεπλάκησαν. Οἱ μὲν Ἀθηναῖοι οὕτω λέγουν ὅτι ἐγένετο ἡ ἀρχὴ τῆς ναυμαχίας, οἱ δὲ Αἰγινῆται λέγουν ὅτι τὸ πλοῖον, τὸ ὁποῖον ἐστάλη εἰς τὴν Αἶγινα διὰ τοὺς Αἰακίδας, τοῦτο ἤρχισε τὴν ναυμαχίαν. Λέγονται προσέτι καὶ τὰ ἐξῆς, ὅτι ἐφάνη εἰς τοὺς Ἕλληνας φάσμα γυναικὸς καὶ ὅτι ἡ γυνὴ αὕτη τοὺς παρῶτοντε διὰ φωνῆς τοσοῦτον βροντώδους, ὥστε ἠκούσθη παρ' ὅλου τοῦ στρατοῦ τῶν Ἑλλήνων, ὄνειδίζουσα αὐτοὺς διὰ τῶν ἐξῆς λέξεων· «ὦ ἀνδρεῖοί μου, ἕως πότε θὰ ὀπισθοδρομῆτε μὲ τὴν πρῦμνην;».

85. Ἀπέναντι μὲν λοιπὸν τῶν Ἀθηναίων ἐτάχθησαν οἱ Φοίνικες (καθότι εἶχον τὸ πρὸς τὴν Ἐλεῦσίνα καὶ πρὸς δυσμὰς κέρας), ἀπέναντι δὲ τῶν Λακεδαιμονίων οἱ Ἴωνες, οἱ ὁποῖοι εἶχον τὸ πρὸς ἀνατολὰς καὶ πρὸς Πειραιᾶ κέρας. Τινὲς ὅμως τούτων ἐφέροντο νωθρῶς κατὰ τὴν παραγγελίαν τοῦ Θεμιστοκλέους, οἱ δὲ περισσότεροι ἐπράττον τὸ ἐναντίον. Καὶ δύναμαι μὲν νὰ ἀπαρι-

θμήσω τὰ ὀνόματα πολλῶν τριηράρχων, οἱ ὅποιοι ἐκυρίευσαν Ἑλληνικὰ πλοῖα, δὲν ἀναφέρω ὁμῶς εἰμὴ δύο Σαμίων, τοῦ Θεομήστορος, υἱοῦ τοῦ Ἀνδροδάμαντος καὶ τοῦ Φυλάκου, υἱοῦ τοῦ Ἰστιαίου. Ἀναφέρω δὲ τούτους μόνον, καθότι ὁ μὲν Θεομήστωρ διὰ τοῦτο τὸ ἔργον ἐτυράννευσε τῆς Σάμου, διορισθεὶς ὑπὸ τῶν Περσῶν, ὁ δὲ Φύλακος ἀναγραφεὶς εὐεργέτης τοῦ βασιλέως ἔλαβε πολλὴν χώραν. Οἱ δὲ εὐεργεταὶ τοῦ βασιλέως ὀνομάζονται Περσιστὶ ὀροσάγγαι. Ταῦτα μὲν λοιπὸν ὅσον ἀφορᾷ τοὺς δύο Σαμίους.

86. Τὰ δὲ πλειότερα πλοῖα τῶν βαρβάρων κατεστράφησαν εἰς τὴν Σαλαμίνα, ἄλλα μὲν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, ἄλλα δὲ ὑπὸ τῶν Αἰγυπτῶν· καθότι, ἐπειδὴ οἱ μὲν Ἕλληνες ἐπολέμουν μὲ τάξιιν, οἱ δὲ βάρβαροι μηδεμίαν ἔχοντες ἀκόμη τότε τακτικὴν δὲν ἔκαμνον τίποτε μὲ σκέψιν, ἔπρεπεν ἀναγκαίως νὰ συμβῆ ὅτι συνέβη, μολονότι κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἐφάνησαν πολὺ ἀνδρειότεροι παρ' ὅσον ἐφάνησαν εἰς τὴν Εὐβοίαν, προθυμούμενοι καὶ φοβούμενοι τὸν Ξέρξη· καθότι ἕκαστος ἐνόμιζεν ὅτι τὸν ἐβλεπεν ὁ βασιλεὺς.

87. Δὲν δύναμαι μὲν βεβαίως νὰ εἶπω ἀκριβῶς ποῖα ὑπῆρξαν κατὰ τὴν ναυμαχίαν ταύτην αἱ πράξεις ἐνὸς ἐκάστου τῶν βαρβάρων ἢ τῶν Ἑλλήνων, ἰδοὺ ὁμῶς τί γνωρίζω περὶ τῆς Ἀρτεμισίας καὶ τί κατέστησεν αὐτὴν ἀξίαν μεγαλυτέρας ὑπολήψεως παρὰ τῷ βασιλεῖ. Καθ' ἣν στιγμὴν περιῆλθον εἰς ἀταξίαν πολλὴν αἱ δυνάμεις τοῦ βασιλέως, τὸ πλοῖον τῆς Ἀρτεμισίας κατεδιώχθη ὑπὸ πλοῖοις Ἀττικοῦ μὴ δυναμένη δὲ ἢ Ἀρτεμισία νὰ διαφύγῃ, διότι ἔμπροσθέν τῆς ἦσαν ἄλλα φίλια πλοῖα καὶ τὸ ἰδικόν τῆς ἦτο ἀπὸ τὸ μέρος, ὅθεν ἤρχοντο οἱ ἐχθροί, κατέφυγεν εἰς τὸ ἐξῆς στρατήγημα, ὅπερ καὶ ἐπέτυχεν. Ἐνῶ ἡ Ἀττικὴ τριήρης τὴν κατεδίωκεν, αὐτὴ ὀρμᾷ καὶ ἐπιπίπτει κατ' ἐνὸς πλοίου τῶν Καλυνδῶν, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἦτο καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς τῶν Καλυνδῶν Δαμασίδης. Ἀγνοῶ ἂν εἶχε προηγουμένην τινὰ ἔριδα μετ' αὐτοῦ, ὅτε ἦσαν ἀκόμη εἰς τὸν Ἑλλήσποντον ἢ ἂν ἐπραξε τοῦτο ἐσκεμμένως ἢ ἂν κατὰ τύχην εὐρέθη ἐνώπιόν τῆς τὸ πλοῖον τῶν Καλυνδῶν. Ὅπως καὶ ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα, κτυπήσασα καὶ βυθίσασα τὸ πλοῖον κατ' εὐτυχίαν, ὠφελήθη διτῶς. Πρῶτον μὲν ὁ τοῦ Ἀττικοῦ πλοίου τριηραρχος, ἰδὼν αὐτὴν βυθίζουσαν βαρβαρικὸν πλοῖον ἐνόμισεν ὅτι τὸ πλοῖον τῆς Ἀρτεμισίας ἦτο Ἑλληνικὸν ἢ ὅτι ἠτυμώλησεν ἐκ τοῦ Περσικοῦ στόλου καὶ ἤλθε πρὸς βοήθειαν τῶν Ἑλλήνων, καὶ στραφεὶς ἤρχισε νὰ καταδιώκῃ ἄλλα πλοῖα.

88. Τοῦτο μὲν ἦτο τὸ πρῶτον καλὸν τὸ ὁποῖον ἐγένετο εἰς αὐτὴν· νὰ διαφύγῃ καὶ νὰ μὴ ἀπολεσθῇ· δεύτερον δὲ συνέβη, ὥστε πράξασα καλὸν νὰ συστηθῇ τούτου ἕνεκα μεγάλως παρὰ τῷ Ξέρξη. Καθότι λέγουσι ὅτι ὁ Ξέρξης ἀκολουθῶν αὐτὴν διὰ τοῦ βέλεματος τὴν εἶδε βυθίζουσαν πλοῖον, καὶ εἷς τῶν παρόντων εἶπε· «Βλέπεις, ὦ δέσποτα, πῶς ἡ Ἀρτεμισία ἀγωνίζεται ἀνδρείως

καὶ ἐβύθισε πλοῖον τῶν πολεμίων :». Ὁ δὲ βασιλεὺς ἠρώτησεν, ἂν ἀληθῶς τὸ ἔργον εἶναι τῆς Ἀρτεμισίας. Τότε ἐκείνοι τὸν ἐβεβαίωσαν περὶ τούτου λέγοντες ὅτι ἐγνώριζον καλῶς τὰ σημεῖα τοῦ πλοίου τῆς καὶ ὅτι τὸ βυθισθὲν πλοῖον ἦτο ἐχθρικόν. Ἄλλως τε, ἐπαναλαμβάνω, ἡ τύχη τὴν ἠνύνησε καὶ οὐδείς τῶν Καλυνδῶν τοῦ πλοίου ἐσώθη, διὰ νὰ τὴν κατηγορήσῃ. Ὁ δὲ Ξέρξης ἀκούσας ταῦτα λέγεται ὅτι εἶπεν· «Οἱ ἄνδρες μου ἐγένοντο γυναῖκες, καὶ αἱ γυναῖκές μου ἄνδρες». Ταῦτα λέγουν ὅτι εἶπεν ὁ Ξέρξης.

89. Εἰς δὲ τὴν μάχην ταύτην ἐφονεύθη ὁ στρατηγὸς Ἀριαβίγνης, υἱὸς τοῦ Δαρείου καὶ ἀδελφὸς τοῦ Ξέρξου, ἀπέθανον δὲ καὶ πολλοὶ ἄλλοι ὀνομαστοὶ ἀπὸ τοὺς Πέρσας, τοὺς Μήδους καὶ τοὺς ἄλλους συμμάχους· ἀπέθανον δὲ καὶ ὀλίγοι τινὲς ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας. Ἐκ τούτων ἐκείνοι, τῶν ὁποίων τὰ μὲν πλοῖα ἐβυθίζοντο, ἀλλ' οἱ ἴδιοι δὲν ἐφονεύοντο ὑπὸ χειρὸς ἐχθρικής, ἐξήρχοντο κολυμβῶντες εἰς τὴν Σαλαμίνα. Ἐκ τῶν βαρβάρων ὅμως πάμπολλοὶ ἐχάθησαν εἰς τὴν θάλασσαν μὴ ἠξέυροντες νὰ κολυμβῶσιν. Ὅτε τὰ πρῶτα πλοῖα ἐστράφησαν εἰς φυγὴν, τότε αἱ ἀπώλειαι ὑπῆρξαν μέγισται· καθότι οἱ ὀπισθεν παραταγμένοι, θέλοντες νὰ περάσουν ἐμπρός, διὰ νὰ δείξουν εἰς τὸν βασιλέα ὅτι κατώρθωσάν τι, ἐπιπτον ἐπὶ τῶν ἰδικῶν των πλοίων, τὰ ὁποῖα ἐξήτουν νὰ φύγουν.

90. Ἐγένετο δὲ καὶ τοῦτο μετὰ τοῦ θορύβου. Τινὲς τῶν Φοινίκων, τῶν ὁποίων τὰ πλοῖα εἶχον καταστραφῆ, ἐλθόντες εἰς τὸν βασιλέα κατηγοροῦν τοὺς Ἴωνας ὅτι προδοτικῶς τοὺς κατέστρεψαν. Ἐτυχεν ὅμως τὸ ἀκόλουθον συμβεβηκός, ὥστε καὶ οἱ στρατηγοὶ τῶν Ἰώνων νὰ μὴ καταδικασθοῦν καὶ οἱ κατηγορήσαντες αὐτοὺς Φοίνικες νὰ λάβουν τὴν ἐξῆς τιμωρίαν. Ἐνῶ οὗτοι ὁμίλουν ἀκόμη, πλοῖον Σαμοθρακικὸν ἐκτύπησε πλοῖον Ἀττικόν· τὸ Ἀττικὸν ἐβυθίσθη, καὶ ἄλλο πλοῖον Αἰγινητικὸν ὀρμήσαν ἐβύθισε τὸ Σαμοθρακικόν. Ἄλλ' οἱ Σαμόθρακες ἦσαν ἀκοντισταὶ καὶ κτυπῶντες ἀπὸ τοῦ βυθιζομένου πλοίου των τοὺς ἐπιβάτας τοῦ ἐχθρικοῦ πλοίου τοὺς ἐφόνευσαν καὶ ἐκυρίευσαν τὸ πλοῖόν των. Τοῦτο τὸ κατόρθωμα ἔσωσε τοὺς Ἴωνας· καθότι, ἅμα εἶδεν ὁ Ξέρξης ὅτι ἔκαμαν τόσον μέγα ἔργον, ἐστράφη πρὸς τοὺς Φοίνικας μετ' ἄκραν ἀγανάκτησιν, καὶ αἰτιώμενος πάντας διέταξε νὰ κόψουν τὰς κεφαλὰς τῶν Φοινίκων, διὰ νὰ μὴ συκοφαντοῦν τοὺς καλλιτέρους των, ἐνῶ αὐτοὶ ἐφάνησαν ἀνανδροί. Ὁ Ξέρξης, διὰ νὰ βλέπῃ τοὺς ἰδικούς του καὶ τὰ κατόρθωμά των, ἐκάθητο εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ἀντικρῦ τῆς Σαλαμῖνος ὄρους, ὅπερ ὀνομάζεται Αἰγάλεως· ἐξῆται πληροφορίας περὶ αὐτῶν καὶ οἱ γραμματεῖς ἐσημείουν τοὺς τριηράρχους διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ πατρὸς καὶ τῆς πόλεώς των. Προσέτι καὶ ὁ Πέρσης Ἀριαράμνης, φίλος τῶν Ἰώνων, εὐρεθεὶς ἐκεῖ, συνήργησεν εἰς τὴν καταδίχην τῶν Φοινίκων.

91. Τοιουτοτρόπως μὲν λοιπὸν ἡ ὄργῃ τοῦ βασιλέως ἔπεσεν ἐπὶ τῶν Φοινίκων· ἐν τούτοις οἱ βάρβαροι ἔφευγον καὶ ἐξήτουν καταφύγιον εἰς τὸ Φάληρον· οἱ δὲ Αἰγινῆται στάντες εἰς τὸν πορθμὸν ἔπραξαν ἔργα ἀξιοσημείωτα. Καθότι οἱ μὲν Ἀθηναῖοι ἐν τῷ μέσῳ τοῦ θορύβου κατέστρεφον ὅσα πλοῖα ἢ ἀνθίσταντο ἢ ἔφευγον, οἱ δὲ Αἰγινῆται ἐκτύπων τὰ πλοῖα, ὅσα ἐμακρύνοντο ἀπὸ τὸ μέρος τῆς μάχης. Τοιουτοτρόπως ὅσα πλοῖα διέφευγον τοὺς Ἀθηναίους ἤρχοντο καὶ ἐπιπτον εἰς τοὺς Αἰγινήτας.

92. Τότε συνέπεσε νὰ συναντηθοῦν δύο πλοῖα. Τὸ μὲν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἦτο ὁ Θεμιστοκλῆς, διώκον ἄλλο ἐχθρικόν· τὸ δέ, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἦτο ὁ Αἰγινήτης Κριὸς τοῦ Πολύκριτου, ὅπερ πρὸ ὀλίγου εἶχε καταβυθίσει τὸ Σιδώνιον πλοῖον, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἶχε συλλάβει τὸ Αἰγινητικὸν τὸ φυλάτιον πρὸ τῆς Σκιάθου τὸν Πυθέα τοῦ Ἰσχενοῦ, τὸν ὁποῖον οἱ Πέρσαι θαυμάζοντες τὴν ἀνδρείαν του ἔλαβον πλήρη πληγῶν. Τοῦτον ἔχον τὸ Σιδώνιον πλοῖον ὁμοῦ μὲ τοὺς Πέρσας συνελήφθη· ὥστε τοιουτοτρόπως ὁ Πυθέας σωθεὶς ἦλθεν εἰς τὴν Αἰγίαν. Ἄμα ὁ Πολύκριτος εἶδε τὸ Ἀτικὸν πλοῖον, ἀνεγώρτισεν αὐτὸ ἐκ τῶν σημείων τῆς ναυαρχίδος, καὶ φωνάξας πρὸς τὸν Θεμιστοκλέα εἶπε πρὸς αὐτὸν χλευαστικῶς νὰ ἴδῃ τὸν μηδισμόν τῶν Αἰγινητῶν. Τοῦτον τὸν σαρκασμὸν ἐπέρριψε κατὰ τοῦ Θεμιστοκλέους ὁ Πολύκριτος καθ' ἣν στιγμὴν ἐπέπιπτε κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ πλοίου. Ὅσα δὲ πλοῖα τῶν βαρβάρων ἐσώθησαν κατέφυγον εἰς τὸ Φάληρον ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ πεζοῦ στρατοῦ.

93. Εἰς ταύτην δὲ τὴν ναυμαχίαν ἐδοξάσθησαν ὑπὲρ πάντας τοὺς Ἕλληνας οἱ Αἰγινῆται καὶ μετ' αὐτοὺς οἱ Ἀθηναῖοι. Ἀτομικῶς δὲ ἐκ τῶν ἀνδρῶν ἐπηνέβησαν ὁ Αἰγινήτης Πολύκριτος, οἱ Ἀθηναῖοι Εὐμένης καὶ Ἀναγυράσιος, καὶ ὁ Παλληνεὺς Ἀμεινίας, ὁ ὁποῖος καὶ κατεδίωξε τὴν Ἀρτεμισίαν. Καὶ ἐὰν ἤξευρεν ὅτι εἰς ἐκεῖνο τὸ πλοῖον ἔπλεεν ἡ Ἀρτεμισία, δὲν ἤθελε παύσει πρὶν ἢ ἐκεῖνην συλλάβῃ ἢ αὐτὸς συλληφθῇ, καθότι εἶχε δοθῆ διαταγὴ εἰς τοὺς τριηράρχους τῶν Ἀθηναίων, ἐπὶ ὑποσχέσει ἀμοιβῆς δέκα χιλιάδων δρακμῶν, νὰ συλλάβουν αὐτὴν ζῶσαν. Ζωηροτάτην ἀγανάκτησιν ἠσθάνοντο νὰ βλέπουν γυναῖκα πολεμοῦσαν τοὺς Ἀθηναίους. Ἄλλ' ἢ μὲν Ἀρτεμισία, ὡς εἶπον προηγουμένως, διέφυγε καὶ ἦτο εἰς τὸ Φάληρον μετὰ τῶν ἄλλων, ὅσων τὰ πλοῖα ἐσώθησαν.

94. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι λέγουσιν ὅτι ὁ στρατηγὸς τῶν Κορινθίων Ἀδεύμαντος, φοβηθεὶς ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς συμπλοκῆς ἀνεπέτασε τὰ ἱστία καὶ ἔφυγεν. Ἰδόντες δὲ οἱ Κορινθιοὶ τὴν στρατηγίδα φεύγουσαν ἔφυγαν καὶ αὐτοί. Ὅτε δὲ φεύγοντες ἔφθασαν πλησίον τοῦ ἐν Σαλαμῖνι ἱεροῦ τῆς Σκιράδος Ἀθηνᾶς, συνήντησαν πλοῖάριον σταθὲν θεόθεν. Τοῦτο χωρὶς νὰ φανῇ τις ὅτι τὸ ἔστειλεν, ἐπλησίασε τοὺς Κορινθίους, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐγνώριζον τίποτε ἐκ τῶν συμβαινόντων εἰς τὸν στόλον. Ἐκ τούτου λοιπὸν ἐνόησαν ὅτι τὸ πρᾶγμα ἦτο θεῖον. Ὅτε δὲ ἐπλησίασεν εἰς τὰ πλοῖα,

οἱ ἀπὸ τοῦ πλοιαρίου εἶπον τὰ ἐξῆς· « Ἄδειμαντε, σὺ μὲν ἔστρεψες τὰ πλοῖα καὶ ἐτραπίης εἰς φυγὴν καταπροδίδων τοὺς Ἕλληνας· οὗτοι ὅμως πάλιν νικοῦν καὶ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν των ὑπερίσχυσαν τῶν ἐχθρῶν ». Ταῦτα εἶπον· καὶ ἐπειδὴ ὁ Ἄδειμαντος δὲν τοὺς ἐπίστευεν, εἶπον προσέτι ὅτι προσεφέροντο ὡς ὄμηροι, καὶ ὅτι, ἂν ἴδουν ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν νικοῦν, νὰ τοὺς θανατώσουν. Οὕτω λοιπὸν στρέφαντες τὰ πλοῖα ὁ Ἄδειμαντος καὶ οἱ ἄλλοι ἦλθον εἰς τὸν στόλον, ὅτε πλέον τὸ πρῶγμα εἶχε τελειώσει. Τοιαύτη φήμη ἐπικρατεῖ περὶ αὐτῶν μεταξὺ τῶν Ἀθηναίων. Οἱ Κορίνθιοι ὅμως δὲν τὸ δέχονται, ἀλλὰ βεβαιοῦν ὅτι ἔλαβον μέρος εἰς τὴν ναυμαχίαν ἐν τοῖς πρώτοις. Μαρτυρεῖ δὲ τοῦτο ὑπὲρ αὐτῶν καὶ ἡ ἄλλη Ἑλλάς.

95. Ὁ δὲ Ἀθηναῖος Ἀριστείδης ὁ Λυσιμάχου, τὸν ὁποῖον ὀλίγον ἀνωτέρω ἀνέφερα ὡς ἄνδρα ἄριστον, οὗτος ἐν τῷ περὶ τὴν Σαλαμίνα γενομένῳ τούτῳ θορόβῳ ἔπραξε τὰ ἐξῆς. Παραλαβὼν πολλοὺς τῶν ὀπλιτῶν, τοὺς ὁποίους εἶχον παρατάξει εἰς τὴν ἀκτὴν τῆς Σαλαμινίας χώρας, καὶ οἱ ὁποῖοι ἦσαν ὅλοι Ἀθηναῖοι, τοὺς ἀπεβίβασεν εἰς τὴν νῆσον Ψυττάλειαν, καὶ ἐφόνευσαν ὅλους τοὺς ἐν τῇ νησίδι ταύτῃ Πέρσας.

96. Ἀφοῦ δὲ διελύθη ἡ ναυμαχία, σύραντες οἱ Ἕλληνες εἰς τὴν Σαλαμίνα ὅσα ναυάγια ἐπέπλεον ἀκόμη, ἦσαν ἔτοιμοι νὰ συγκροτήσουν καὶ ἄλλην ναυμαχίαν, νομίζοντες ὅτι ὁ βασιλεὺς θὰ κάμῃ ἀκόμη κανὲν τόλμημα μὲ τὰ περισωθέντα πλοῖα. Ἐν τούτοις φρυσήσας ὁ Ξεφυρος ἔφερε πολλὰ τῶν ναυαγίων εἰς τὴν παραθαλάσσιαν τῆς Ἀττικῆς τὴν καλουμένην Κωλιάδα ὥστε ἐξεπληρώθησαν καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι χρησιμοί, ὅσους εἶπον ὁ Βάσις καὶ ὁ Μουσαῖος περὶ τῆς ναυμαχίας ταύτης, καὶ προσέτι ὁ ἐξῆς, ὁ ὁποῖος πρὸ πολλῶν ἐτῶν περὶ τῶν ναυαγίων καὶ τοῦ μέρους ὅπου ἐμελλον νὰ ῥιφθοῦν ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου Λυσιστράτου, ἐρημηρευτοῦ τῶν χρησμῶν. Ἄλλ' ἢ ἔννοια τοῦ χρησμοῦ τούτου ἐλάνθανεν ὅλους τοὺς Ἕλληνας.

« Αἱ Κωλιάδες γυναῖκες θὰ ψήσουν μὲ ξύλα κωπίων ». Τοῦτο δὲ καὶ συνέβη μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ βασιλέως.

97. Ὁ δὲ Ξερόξης, ἅμα εἶδε τὴν γενομένην καταστροφὴν, φοβηθεὶς μὴ μὲς τῶν Ἰώνων συμβουλεύσῃ τοὺς Ἕλληνας, ἢ αὐτοὶ ἄφ' ἑαυτῶν νοήσουν νὰ πλεύσουν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ λύσουν τὰς γεφύρας καὶ οὕτω περικλεισθεὶς εἰς τὴν Εὐρώπην κινδυνεύσῃ καὶ ἀπολεσθῇ, ἀπεφάσισε νὰ φύγῃ. Θέλων ὅμως νὰ μὴ ἐννοήσουν τοῦτο μήτε οἱ Ἕλληνες μήτε οἱ ἰδιοὶ τῶν ἐπειράθη νὰ ῥύψῃ γέφυραν μέχρι τῆς Σαλαμίνας καὶ πρὸς τοῦτο συνέδεσε φορητὰ πλοῖα ῥα Φοινικικά, διὰ νὰ χρησιμεύσουν ὡς γέφυρα καὶ τείχος· συγχρόνως δὲ ἔκαμνον ἐτοιμασίας πολεμικάς, ὡς νὰ ἤθελον νὰ συγκροτήσουν καὶ ἄλλην ναυμαχίαν. Βλέποντες αὐτὸν πράττοντα ταῦτα, πάντες μὲν οἱ ἄλλοι εἶχαν πεπνύθησιν ὅτι τῶνόντι εἶχε κατὰ νοῦν νὰ μείνῃ εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ νὰ ἐξακολουθήσῃ

τὸν πόλεμον· τὸν Μαρδόνιον ὅμως οὐδὲν τούτων ἐλάνθανε, καθότι ἦτο λίαν ἔμπειρος τῶν διανοημάτων αὐτοῦ. Ταῦτα πρῶτων ὁ Ξέρξης ἔστειλε συγχρόνως εἰς τὴν Περσίαν ταχυδρομόν, διὰ τὰ ἀναγγεῖλη τὴν παροῦσαν συμφορὰν.

98. Οὐδὲν δὲ ταχύτερον τῶν ταχυδρομῶν τούτων. Ἴδου δὲ πῶς ἡ ὑπηρεσία των εἶναι ὠργανωμένη· ὅσαι ἡμέραι πορείας εἶναι, εἰς τόσα μέρη ἴστανται ἵπποι καὶ ἄνθρωποι ἀπέχοντες ἀλλήλων κατὰ ἡμερήσια διαστήματα. Τούτους οὔτε χιῶν οὔτε βροχῆ οὔτε καῦμα οὔτε νύξ ἐμποδίζει νὰ διατρέξουν τάχιστα τὸ ὀρισμένον διάστημα. Ἀφου διανύσῃ ὁ πρῶτος τὸν δρόμον του, δίδει τὴν ἐντολὴν εἰς τὸν δεύτερον, ὁ δεύτερος εἰς τὸν τρίτον καὶ οὕτως ἀκολουθῶς παραδιδόμενη ἡ ἐντολὴ διέρχεται ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸν ἄλλον, ὡς ἡ λαμπαδηφορία παρὰ τοῖς Ἑλλήσι κατὰ τὴν εορτὴν τοῦ Ἡφαίστου. Ὀνομάζουν δὲ οἱ Πέρσαι τὸ τρέξιμον τοῦτο τῶν ἵππων ἀγγαρείααν.

99. Ἡ μὲν πρῶτῃ λοιπὸν εἰδησις, ὅτι ὁ Ξέρξης ἐκυρίευσε τὰς Ἀθήνας, φθάσασα εἰς τὰ Σοῦσα τόσῃν χαρὰν ἐπροξένησεν εἰς τοὺς μείναντας ἐκεῖ Πέρσας, ὥστε ἔστρωσαν ὅλας τὰς ὁδοὺς μὲ μυρσίνας, ἔκαμον θυμιάματα, ἔκαμον θυσίας καὶ ἐώρταζον· ἡ δὲ δεύτερα εἰδησις, φθάσασα κατόπιν, τοσοῦτον συνετάραξεν αὐτούς, ὥστε ἔσχισαν ὅλοι τὰ φορέματά των καὶ παρεδόθησαν εἰς ἀπλήτους θρήνους καὶ ὀδυρμοὺς, κατακρίνοντες τὸν Μαρδόνιον. Ἐπραττον δὲ οὕτως οἱ Πέρσαι, ὅχι τόσον διότι ἐλυποῦντο διὰ τὰ πλοῖα, ὅσον διότι ἐφοβοῦντο διὰ τὴν ζωὴν αὐτοῦ τοῦ Ξέρξου.

100. Τὸ μὲν πένθος τοῦτο τῶν Περσῶν ἐξηκολούθησε καθ' ὅλον τὸν μεταξὺ χρόνον, μέχρις οὗ φθάσας ὁ Ξέρξης ἠσύχασεν αὐτούς. Ὁ δὲ Μαρδόνιος, βλέπων τὸν Ξέρξην λυπούμενον πολὺ διὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ στόλου του καὶ ὑποπιεῦων ὅτι εἶχε σκοπὸν νὰ φύγῃ ἐκ τῶν Ἀθηνῶν ἐσκέφθη καθ' ἑαυτὸν ὅτι θὰ τιμωρηθῆ, διότι ἔπεισε τὸν βασιλέα νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐπομένως ὅτι ἦτο προτιμότερον ἀναδεχόμενος δεύτερον κίνδυνον ἢ νὰ καθυποτάξῃ τὴν Ἑλλάδα ἢ νὰ τελευτήσῃ καλῶς τὸν βίον ἐπιχειρῶν μεγάλα ἔργα· περισσότερον ὅμως ἠλπίζεν ὅτι θὰ ὑποτάξῃ τὴν Ἑλλάδα. Ταῦτα λοιπὸν σκεφθεὶς εἶπε πρὸς τὸν βασιλέα· «Μὴ λυπεῖσαι, δέσποτα, μήτε νόμιζε αὐτὸ τὸ ὁποῖον συνέβη ὡς μεγάλην συμφορὰν, καθότι ὁ ἀγὼν, εἰς τὸν ὁποῖον περιεπλέχθημεν, δὲν ἐξαρτᾶται ὀλόκληρος ἐκ τῶν ξύλων τῶν πλοίων, ἀλλ' ἐκ τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν ἵππων. Οὐδεὶς θὰ τολμήσῃ νὰ σ' ἐναντιωθῆ, οὔτε ἐξ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι νομίζουν ὅτι κατώρθωσαν τὸ πᾶν καὶ οἱ ὁποῖοι δὲν θὰ ἐξέλθουν ἀπὸ τὰ πλοῖά των, οὔτε κανεὶς κάτοικος τῆς ἡπείρου ταύτης. Ὅσοι ἠγαντιώθησαν εἰς ἡμᾶς ἐτιμωρήθησαν. Ἐὰν λοιπὸν ἐγκρίνης, ἃς ἐπιχειρήσωμεν κατὰ τῆς Πελοποννήσου ἀμέσως· ἐὰν δὲ κρίνης νὰ ἀναβάλωμεν, καὶ τοῦτο δυνάμεθα νὰ πράξωμεν. Μὴ δυσθῦμαι ὅμως, διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ δώ-

σουν οἱ Ἕλληνες λόγον δι' ὅσα ἔπραξαν τώρα καὶ πρότερον, καὶ νὰ μὴ γίνων δοῦλοί σου. Λέγω λοιπὸν τοῦτο νὰ πράξωμεν πρὸ παντὸς ἄλλου· ἔὰν ὁμως θέλῃς νὰ λάβῃς τὸν στρατὸν καὶ νὰ ἀναχωρήσῃς, τότε ἔχω ἄλλην γνώμην νὰ προβάλω· Ὁ βασιλεῦ, μὴ κάμῃς τοὺς Πέρσας νὰ γίνων καταγέλαστοι εἰς τοὺς Ἕλληνας, καθότι δὲν ἐβλάβηθησαν ἐξ αἰτίας των τὰ πράγματα, οὔτε καὶ δύνασαι νὰ εἴπῃς ποῦ ἐφάνησαν ἄνανδροι. Ἐὰν δὲ οἱ Φοίνικες, ἢ οἱ Αἰγύπτιοι, ἢ οἱ Κύπριοι, ἢ οἱ Κίλικες ἐφάνησαν δειλοί, οἱ Πέρσαι ὅμως δὲν εἶναι ὑπεύθυνοι διὰ τὸ δυστύχημα τοῦτο. Ὅθεν, ἐπειδὴ οἱ Πέρσαι οὐδόλως ἔπαισαν, ἀκουσον τοῦτο, τὸ ὁποῖον θὰ σοὶ εἴπω. Ἐὰν ἀπεφάσισης νὰ μὴ παραμείνῃς ἐδῶ, ἐπίστρεψον εἰς τὰ βασίλειά σου λαβὼν τὸ περισσότερον μέρος τοῦ στρατοῦ· ἐγὼ δὲ ἐκλέξας ἐξ ὅλου τοῦ στρατοῦ τριακοσίας χιλιάδας ἀνδρῶν, θὰ σοὶ προσφέρω τὴν Ἑλλάδα δεδουλωμένην».

101. Ὁ Ξέρξης ἀκούσας ταῦτα ἐχάρη καὶ κατεδέλχθη, ὡς ἦτο ἐπόμενον ὕστερον ἀπὸ τόσῃν καταστροφῇν, τὴν ὁποίαν ἔπαθεν· εἶπε λοιπὸν εἰς τὸν Μαρδόνιον ὅτι θὰ σκεφθῆ καὶ θὰ τῷ ἀνακοινώσῃ ποίαν ἐκ τῶν δύο τούτων προτάσεων θὰ παραδεχθῆ. Ἐνῶ δὲ συνεσκέπτετο μετὰ τῶν Περσῶν, τοὺς ὁποίους συνεκάλεσεν, ἐνόμισεν εὐλογον νὰ προσκαλέσῃ ἐπίσης εἰς τὸ συνέδριον τοῦτο τὴν Ἀρτεμισίαν, ἣ ὁποία τῷ ἐφαίνετο ὅτι εἰς τὰ προλαβόντα εἶχε δώσει φρονίμους συμβουλὰς τί ἔπρεπε νὰ πράξουν. Ἄμα λοιπὸν ἦλθεν ἡ Ἀρτεμισία, διατάξας τοὺς συμβούλους Πέρσας καὶ τοὺς δορυφόρους νὰ ἀποχωρήσουν, εἶπε πρὸς αὐτὴν τὰ ἐξῆς: «Ὁ Μαρδόγιος μὲ παρακινεῖ νὰ μείνω ἐδῶ καὶ νὰ κάμω ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Πελοποννήσου, λέγων ὅτι οἱ Πέρσαι καὶ ὁ πεζὸς στρατὸς δὲν εἶναι αἴτιοι τῆς συμφορᾶς καὶ ὅτι εἶναι πρόθυμοι νὰ ἀποδείξουν τοῦτο. Μὲ παρακινεῖ λοιπὸν ἢ τοῦτο νὰ πράξω ἢ νὰ τὸν ἀφήσω νὰ ἐκλέξῃ τριακοσίας χιλιάδας ἀνδρῶν καὶ ὑπόσχεται νὰ μοὶ παραδώσῃ τὴν Ἑλλάδα δεδουλωμένην, ἐγὼ δὲ μετὰ τοῦ ἐπιλοίπου στρατοῦ νὰ ἐπιστρέψω εἰς τὰ βασίλειά μου. Σὺ λοιπὸν, ἣ ὁποία σοφῶς εἶχες προῖδει τὴν ἐκβασιν τῆς ναυμαχίης καὶ μὲ εἶχες συμβουλευθεῖς νὰ μὴ τὴν κάμω, συμβούλευσόν με καὶ τώρα ποῖον ἐκ τῶν δύο εἶναι ὠφελιμότερον νὰ πράξω». Ὁ μὲν Ξέρξης ταῦτα συνεβουλευέτο.

102. Ἡ δὲ Ἀρτεμισία ἀπεκρίθη τὰ ἐξῆς· «Δύσκολον εἶναι, ὦ βασιλεῦ, νὰ ἐπιτύχω τὴν καλλιτέραν γνώμην εἰς ταῦτα, τὰ ὁποῖα μὲ ἐρωτᾷς· ἐν τούτοις, ὡς ἦλθον τὰ πράγματα, νομίζω συμφέρον σὺ μὲν νὰ ἐπιστρέψῃς ὀπίσω τὸν δὲ Μαρδόνιον, ἔὰν θέλῃ καὶ ὑπόσχεται νὰ πράξῃ ταῦτα, νὰ ἀφήσῃς ἐδῶ μὲ αὐτοὺς τοὺς ὁποίους ζητεῖ. Καθότι, ἔὰν μὲν ὑποτάξῃ αὐτούς, τοὺς ὁποίους θέλει νὰ ὑποτάξῃ, καὶ εὐδοκμήσωσιν οἱ σκοποὶ του, τὸ ἔργον τοῦτο θὰ ἀποδοθῆ εἰς σέ, ὦ βασιλεῦ, διότι οἱ δοῦλοί σου θὰ κατορθώσουν αὐτό· ἔὰν δὲ τὰ πράγματα ἀποβοῦν ἄλλως ἢ ὅπως ἐλπίζει ὁ Μαρ-

δόνιος, οὐδεμία μεγάλη συμφορὰ γίνεται ἀφοῦ σὺ σώξῃσαι καὶ ὁ οἶκός σου δὲν καταστρέφεται, διότι ἐνόσω ὑπάρχεις σὺ καὶ ὁ οἶκός σου, πολλάκις πολλοὺς ἀγῶνας θὰ διατρέξουν οἱ Ἕλληνες περὶ τῆς σωτηρίας των. Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὸν Μαρδόνιον, ἐὰν οὗτος πάθῃ τι, οὐδεὶς λόγος θὰ γίνῃ, καθότι οἱ Ἕλληνες δὲν θὰ δοξασθοῦν πολὺ καταστρέφοντες ἓνα δοῦλόν σου. Σὺ δέ, ἀφοῦ ἐξεπλήρωσες τὸν σκοπὸν τῆς ἐκστρατείας σου καύσας τὰς Ἀθήνας, δύνασαι νὰ ἐπιστρέψῃς».

103. Ἡ συμβουλή αὕτη λοιπὸν ἤρσεν εἰς τὸν Ξέρξην, καθότι ἡ Ἀρτεμισία ἐπέτυχε νὰ τῷ εἶπῃ ἀκριβῶς ὅσα διενοεῖτο. Τῶνόντι, ἂν ὅλοι οἱ ἄνδρες καὶ ὅλαι αἱ γυναῖκες συνεβούλευον αὐτὸν νὰ μείνῃ, νομίζω ὅτι δὲν θὰ ἔμενε τόσος φόβος τὸν εἶχε κυριεύσει. Ὅθεν ἐπαινέσας τὴν Ἀρτεμισίαν τὴν ἀπέπεμψε καὶ τὴν ἐπεφόρτισε νὰ φέρῃ τοὺς παῖδάς του εἰς τὴν Ἐφεσον, καθότι τὸν ἠκούθουν νόθοι τινὲς παῖδες του.

104. Μετὰ τῶν παίδων δὲ τούτων συνέπεμψε φύλακα τὸν Πηδασέα Ἐρμότιμον, ὁ ὁποῖος παρὰ τῷ βασιλεῖ κατεῖχε τὴν πρώτην τάξιν μεταξὺ τῶν εὐνούχων. Κατοικοῦν δὲ οἱ Πηδασεῖς ὑπὲρ τὴν Ἀλικαρνασσόν. Ἴδου τί συμβαίνει εἰς τούτους τοὺς Πηδασεῖς ὅταν εἰς αὐτοὺς ἢ εἰς τοὺς περὶ τὴν πόλιν ταύτην κατοικοῦντας μέλλῃ ἐντὸς ὀλίγου νὰ συμβῇ τι κακόν, τότε ἡ αὐτόθι ἱέρεια τῆς Ἀθηναῖς ἐκφύει μεγάλην γενειάδα. Τοῦτο δὲ συνέβη εἰς αὐτοὺς δις ἥδη.

105. Ἐκ τούτων λοιπὸν τῶν Πηδασέων ἦτο ὁ Ἐρμότιμος, ὁ ὁποῖος ἀδικηθεὶς ὑπὸ τινος ἐξεδικήθη σκληρότατα. Τοῦτον αἰχμαλωτισθέντα ὑπὸ πολεμίων καὶ πωληθέντα ἠγόρασεν ὁ Χῖος Πανιώνιος, ὁ ὁποῖος ἔζη πρᾶττων ἀνοσιώτατα ἔργα. Ὅσακις ἠγόραζε παῖδας εὐειδεῖς, εὐνούχιζεν αὐτοὺς καὶ τοὺς ἐπώλει ἀντὶ πολλῶν χρημάτων εἰς τὰς Σάρδεις καὶ εἰς τὴν Ἐφεσον, καθότι παρὰ τοῖς βαρβάροις οἱ εὐνούχοι διὰ τὴν πίστιν των εἶναι πολυτιμότεροι τῶν μὴ εὐνούχων. Ὅθεν καὶ ἄλλους πολλοὺς εὐνούχισεν ὁ Πανιώνιος, διότι ἐκ τούτου ἔζη, καὶ προσέειπε τὸν Ἐρμότιμον. Ἄλλ' ὁ Ἐρμότιμος δὲν ὑπῆρξε καθ' ὅλα ἀτυχής· οἱ Σάρδιοι τὸν ἔπεμψαν μετ' ἄλλων δώρων εἰς τὸν βασιλέα καὶ προϊόντος τοῦ χρόνου ἐτιμήθη ὑπὸ τοῦ Ξέρξου πλειότερον ὅλων τῶν εὐνούχων.

106. Ὅτε δὲ ὁ βασιλεὺς ὦν εἰς τὰς Σάρδεις εἰκίνει τὸ Περσικὸν στράτευμα κατὰ τῶν Ἀθηνῶν, τότε ὁ Ἐρμότιμος, καταβάς δι' ὑπόθεσιν τινα εἰς τὴν πόλιν τῆς Μυσίας, τὴν ὁποίαν νέμονται οἱ Χῖοι καὶ ἡ ὁποία ὀνομάζεται Ἀταρνεύς, εὐρίσκει ἐκεῖ τὸν Πανιώνιον. Γνωρίσας αὐτὸν τῷ εἶπε πολλοὺς φιλικούς λόγους· καὶ πρῶτον τῷ ἀπρητίμησε τὰ ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα χάρις εἰς αὐτὸν ἀπελάμβανεν, ἔπειτα δὲ τῷ ὑπεσχέθη ἀντὶ τούτων νὰ τὸν τιμήσῃ μὲ ἀπειρα ἀγαθὰ, ἐὰν ἔστωργε νὰ ἔλθῃ μετ' ὅλης τῆς οἰκογενείας του εἰς τὰς Σάρδεις. Ἀφοῦ δὲ ὁ Ἐρμότιμος τὸν ἔβαλεν εἰς τὴν

ἐξουσίαν του καὶ ὅλην τὴν οἰκογένειάν του τῷ εἶπεν· «ὦ κάκιστε ἄνθρωπε, ὁ ὅποιος ζῆς δι' ἔργων ἀνοσιωτάτων, τί κακὸν ἔκαμα ἐγὼ ἢ τῶν ἐμῶν τις εἰς σέ ἢ εἰς τινα τῶν σῶν, ὥστε ἀντὶ ἀνδρὸς μὲ ἔκαμες νὰ εἶμαι μηδέν; Ἐνόμιζες ὅτι τὸ ἐγκλήμα σου ἤθελε διαφύγει τοὺς θεοὺς, οἱ ὅποιοι διὰ τὰς ἀνοσίας πράξεις σου δικαίως σ' ἔφεραν εἰς τὰς χεῖράς μου, ὥστε δὲν θὰ παραπονεθῆς λαμβάνων παρ' ἐμοῦ τὴν πρέπουσαν τιμωρίαν». Ἀφοῦ δὲ τὸν ὠνειδίσει τοιουτοτρόπως, ἔφερε τοὺς παῖδας του ἐνώπιόν του καὶ ἠνάγκασε τὸν Πανιώνιον νὰ ἀποκόψη τὰ αἰδοῖα τῶν τεσσάρων παιδῶν του· ἀκολούθως οἱ παῖδες ἠναγκάσθησαν νὰ ἀποκόψουν τὰ αἰδοῖα τοῦ πατρὸς των. Τοιουτοτρόπως ἐτιμώρησε τὸν Πανιώνιον ὁ Ἐρμώτιμος.

107. Ὁ δὲ Ξέρξης, ἀφοῦ ἐνεπιστεύθη τοὺς παῖδας του εἰς τὴν Ἀρτεμισίαν νὰ τοὺς φέρῃ εἰς τὴν Ἐφεσον, καλέσας τὸν Μαρδόνιον διέταξεν αὐτὸν νὰ ἐκλέξῃ ἐκ τοῦ στρατοῦ ὅσους ἤθελε καὶ νὰ προσπαθήσῃ νὰ πραγματοποιήσῃ τὰς ὑποσχέσεις του. Ταύτην μὲν τὴν ἡμέραν τοῖσιν ὅσον μόνον ἔγινε· τὴν δὲ νύκτα, κατὰ διαταγὴν τοῦ βασιλέως, οἱ στρατηγοὶ ἀπήγαγον ὀπίσω τὰ πλοῖα ἐκ τοῦ Φάληρου εἰς τὸν Ἑλλησποντον ὅσον ἡδύνατο ταχύτερον ἕκαστος, διὰ νὰ φυλάξουν τὴν διὰ πλοίων γέφυραν, ὅθεν ἐμειλε νὰ διέλθῃ ὁ βασιλεὺς. Ὅτε οἱ βάρβαροι πλέοντες ἔφθασαν πλησίον τοῦ Ζωστήρος, ὅπου μικραὶ τινες ἄκραι συνεχόμεναι μὲ τὴν ξηρὰν ἐξέχουν ἀπὸ τὴν θάλασσαν, ἐξέλαβον αὐτὰς ὡς πλοῖα καὶ ἔφυγον μακρὰν· μαθόντες δὲ τέλος ὅτι δὲν ἦσαν πλοῖα, ἀλλὰ βράχοι, ἠνώθησαν ἅλιν καὶ ἐξηκολούθησαν τὸν πλοῦν των.

108. Ἄμα δὲ ἐξημέρωσε, βλέποντες οἱ Ἕλληνες τὸν πεζὸν στρατὸν ὅτι ἔμενεν εἰς τὰς θέσεις του, ἠλπίζον ὅτι καὶ τὰ πλοῖα ἦσαν εἰς τὸ Φάληρον, καὶ νομίζοντες ὅτι θὰ ναυμαχήσουν ἡτοιμάζοντες πρὸς ἄμυναν. Μαθόντες ὁμῶς ὅτι ἀπῆντησαν αὐτὰ, μολοντοὶ ἐπλευσαν μέχρι τῆς Ἄνδρου. Ἐκεῖ δὲ φθάσαντες συνεκρότησαν συμβούλιον. Καὶ ὁ μὲν Θεμιστοκλῆς εἶδιδε γνώμην νὰ πλεύσουν διὰ τῶν νήσων, καὶ διώκοντες τὰ πλοῖα νὰ ἔλθουν κατ' εὐθείαν εἰς τὸν Ἑλλησποντον, διὰ νὰ λύσουν τὰς γεφύρας· ὁ δὲ Εὐρυβιάδης ὑπέβαλε γνώμην ἐναντίον ταύτης, λέγων ὅτι, ἐὰν λύσουν τὰς γεφύρας, τοῦτο ἤθελεν εἶσθαι τὸ μέγιστον ἀδίκημα, τὸ ὁποῖον οἱ ἴδιοι ἡδύναντο νὰ πράξουν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Διότι, ἐὰν ὁ Πέρσης ἀποκλεισθεὶς ἀναγκασθῇ νὰ μείνῃ εἰς τὴν Εὐρώπην, βεβαίως δὲν θὰ κάθηται ἥσυχος, καθότι ἡ ἀπραξία ἤθελε καταστρέψῃ τὰς ὑποθέσεις του, ἤθελε τοῦ ἀφαιρέσει τὴν ἐλπίδα τῆς ἐπιστροφῆς καὶ ἤθελε διαφθεῖρει τὸν στρατὸν του ἐκ τῆς πείνης. Θὰ κινήται λοιπόν, καὶ εἶναι ἀκόμη ἀρκετὰ ἰσχυρὸς, ὥστε νὰ ὑποτάξῃ τὴν Εὐρώπην ὅλην, πόλιν πρὸς πόλιν, ἔθνος πρὸς ἔθνος, εἴτε κυριεύων αὐτὰς· εἴτε συμβιβαζόμενος μετ' αὐτῶν. Τότε δὲ θὰ ἔχη καὶ τρο-

φήν τὸν ἐτήσιον καρπὸν τῶν Ἑλλήνων. Τώρα ὅμως, ἐπειδὴ ἐνικήθη εἰς τὴν ναυμαχίαν, βεβαίως δὲν θὰ μείνῃ εἰς τὴν Εὐρώπην, καὶ πρέπει νὰ τὸν ἀφήσουν νὰ φύγῃ, μέχρις οὗ φεύγων φθάσῃ εἰς τὸ βασιλείον του. Διὰ νὰ ἐπιτύχουν δὲ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο, τοὺς συνεβούλευε ν' ἀφιερῶσουν ὅλους τῶν τοὺς ἀγῶνας. Ταύτην τὴν γνώμην τοῦ Εὐρυβιάδου ἐνέκριναν καὶ οἱ στρατηγοὶ τῶν ἄλλων Πελοποννησίων.

109. Ὅτε δὲ ὁ Θεμιστοκλῆς εἶδεν ὅτι δὲν θὰ πείσῃ τοῦλάχιστον τοὺς περισσότερους νὰ πλεύσουν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, μετέβαλε σχέδιον καὶ ἀπέτεινε τὸν ἀκόλουθον λόγον πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, οἱ ὁποῖοι ἠγανάκτουν ἐπὶ τῇ ἰδέᾳ νὰ ἀφήσουν τὸν ἐχθρὸν νὰ διαφύγῃ, καὶ οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἔτοιμοι νὰ πλεύσουν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, χωριζόμενοι ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἂν δὲν ἤθελον νὰ τοὺς ἀκολουθήσουν. «Καὶ ἐκ πείρας γνωρίζω καὶ πολλάκις ἤκουσα νὰ λέγουν ὅτι ἄνθρωποι περιελθόντες εἰς ἀπελπισίαν, ἀφοῦ ἐνικήθησαν, ἐπολέμησαν ἐκ δευτέρου καὶ ἠνύρθησαν τὴν προλαβοῦσαν ζημίαν. Ὅθεν καὶ ἡμεῖς, ἀφοῦ κατ' εὐτυχίαν ἀνέλπιστον ἐσώσαμεν ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ τὴν Ἑλλάδα, ἀπαθήσαντες τόσον νέφος ἀνθρώπων, ἅς μὴ καταδιώξωμεν ἀνθρώπους φεύγοντας. Δὲν καταρωθώσαμεν ἡμεῖς ταῦτα, ἀλλ' οἱ θεοὶ καὶ οἱ ἥρωες, οἱ ὁποῖοι ἐφθόνησαν, διότι εἰς ἄνθρωπος ἠθέλησε νὰ βασιλεύσῃ ἐπὶ τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης, ἄνθρωπος ἀνόσιος καὶ σκληρός, ὁ ὁποῖος δὲν κάμνει διάκρισιν μεταξὺ τῶν ἱερῶν πραγμάτων καὶ τῶν ἰδιωτικῶν, καίων καὶ κρημνίζων τὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν, μυστικῶν τὴν θάλασσαν καὶ ῥίπτων εἰς αὐτὴν πέδας. Τώρα λοιπόν, ὅτε τὰ πράγματά μας ἐβελτιώθησαν, ἅς μείνωμεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἅς φροντίσωμεν περὶ ἡμῶν καὶ τῶν οικογενειῶν μας, ἅς κτίσωμεν πάλιν τὰς οἰκίας μας, ἅς σπείρωμεν τοὺς ἀγρούς μας, ἀφοῦ ἀπεδιώξαμεν ὀλοτελῶς τὸν βάρβαρον. Ἄμα δὲ τῷ ἔαρι ἅς πλεύσωμεν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ εἰς τὴν Ἰωνίαν». Ἔλεγε δὲ ταῦτα θέλων νὰ ἀποταμιεύσῃ ὑποχρέωσιν εἰς τὸν Πέρσην, ὥστε, ἐάν ποτε τῷ συμβῇ τι ἐκ μέρους τῶν Ἀθηναίων, νὰ εὕρῃ καταφύγιον· τούτο δὲ καὶ συνέβη.

110. Καὶ ὁ μὲν Θεμιστοκλῆς ταῦτα λέγων ἠπάτα τοὺς Ἀθηναίους· ἐκεῖνοι ὅμως ἐπείσθησαν καθότι, ἐπειδὴ καὶ πρότερον νομιζόμενος σοφὸς ἄνθρωπος ἐφάνη τφόντι μὲ νοῦν καὶ εὐβουλος, ἀνυπόπτως ἦσαν πρόθυμοι νὰ πείθωνται εἰς ὅσα ἔλεγεν. Ἄμα δὲ ἐβεβαιώθη ὅτι ἐπείσθησαν, ἐξέπεμψε μὲ πλοιάριον ἄνθρωπος, πρὸς οὓς εἶχε πᾶσαν πίστιν, ἔστω καὶ ἂν ὑποβληθοῦν εἰς τὰς σκληροτέρας βασάνους, ὅτι θὰ φυλάξουν μυστικὰ ὅσα τοῖς παρήγγειλε νὰ εἶπουν εἰς τὸν βασιλέα· μετ' αὐτῶν δὲ ἦτο πάλιν καὶ ὁ δοῦλός του Σίκιννος. Φθάσαντες οὗτοι εἰς τὴν Ἀττικὴν ἔμειναν εἰς τὸ πλοιάριον, πλην τοῦ Σικίννου, ὁ ὁποῖος, ἀναβάς πρὸς τὸν Ξέρξην, εἶπε τὰ ἑξῆς· «Ὁ Θεμιστοκλῆς τοῦ Νεο-

κλέους, στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων καὶ ἐκ τῶν συμμάχων ὄλων ὁ ἀνδρειότατος καὶ σοφώτατος, μὲ πέμπει νὰ σοὶ εἶπω ὅτι, ἐπιθυμῶν νὰ σοὶ φανῆ χρήσιμος, ἠμπόδισε τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι ἤθελον νὰ καταδιώξουν τὰ πλοῖά σου καὶ νὰ λύσουν τὰς γεφύρας τοῦ Ἑλλησπόντου. Τώρα λοιπὸν ἀναχώρησον μὲ τὴν ἡσυχίαν σου». Οἱ μὲν ἀπεσταλμένοι ταῦτα εἰπόντες ἀπέπλευσαν ὀπίσω.

111. Οἱ δὲ Ἕλληνες, ἀφοῦ ἀπεφάσισαν μῆτε νὰ καταδιώξουν περισσότερο τὰ πλοῖα μῆτε νὰ πλεύσουν εἰς τὸν Ἑλλησπόντον, διὰ νὰ λύσουν τὰς γεφύρας, ἐπολιόρκησαν τὴν Ἄνδρον θέλοντες νὰ τὴν κυριεύσουν· καθότι πρῶτοι ἐκ τῶν νησιωτῶν οἱ Ἄνδριοι, ὅτε τοὺς ἐζήτησε χρήματα ὁ Θεμιστοκλῆς, δὲν ἔδωκαν. «Οἱ Ἀθηναῖοι, εἶπεν ὁ Θεμιστοκλῆς, ἦλθον ἔχοντες μεθ' ἑαυτῶν δύο μεγάλας θεάς, τὴν Πειθῶ καὶ τὴν Ἀνάγκη· πρέπει λοιπὸν ἀφεύκτως νὰ τοῖς δώσετε χρήματα». Οἱ Ἄνδριοι ἀπεκρίθησαν εἰς ταῦτα λέγοντες· «Μετὰ λόγου αἱ Ἀθῆναι εἶναι μεγάλαι καὶ εὐδαίμονες, ἀφοῦ τοιαῦται καλαὶ θεαὶ κατοικοῦν εἰς αὐτάς. Ἐξ ἐναντίας οἱ Ἄνδριοι ἔχουν γῆν πτωχοτάτην καὶ δύο ἄχρηστοι θεαὶ δὲν ἀφήνουν τὴν νῆσόν των ποτέ, ἀλλὰ θέλουν νὰ κατοικοῦν πάντοτε ἐκεῖ, ἡ Πενία καὶ ἡ Ἀμνηγία. Τοιαύτας ἔχοντες θεάς δὲν δίδομεν τίποτε, διότι οὐδέποτε ἡ δύναμις τῶν Ἀθηναίων θὰ γίνῃ ἀνωτέρα τῆς ἡμετέρας ἀδυναμίας». Οὗτοι λοιπὸν ταῦτα ἀποκριθέντες καὶ μὴ δώσαντες χρήματα ἐπολιορκοῦντο.

112. Ὁ δὲ Θεμιστοκλῆς (ὁ ὁποῖος δὲν ἔπαυε πλεονεκτῶν) πέμπων εἰς τὰς ἄλλας νήσους λόγους ἀπειλητικούς ἐξίτηε χρήματα, ἐπαναλαμβάνων διὰ τῶν μηνυτῶν τοὺς αὐτοὺς λόγους, τοὺς ὁποῖους μετεχειρίσθη πρὸς τοὺς Ἄνδριοὺς, καὶ λέγων ὅτι, ἂν δὲν δώσουν ὅ,τι ζητεῖ, θὰ κινήσῃ καὶ αὐτῶν τὸν Ἑλληνικὸν στρατὸν καὶ θὰ τοὺς κυριεύσῃ διὰ πολιορκίας. Ταῦτα λοιπὸν λέγων συνέλεγε χρήματα πολλὰ παρὰ τῶν Καρυστίων καὶ τῶν Παρίων, οἱ ὁποῖοι, ἀκούοντες ὅτι ἡ Ἄνδρος ἐπολιορκεῖτο, διότι ἐμῆδισε, καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς ἀπῆλθεν ὑπολήψεως μεγαλυτέρας ἀπὸ ὅλους τοὺς στρατηγούς, ταῦτα φοβηθέντες ἐπεμπον χρήματα. Ἐὰν ἔδωκαν χρήματα καὶ ἄλλοι νησιῶται, δὲν δύναμαι νὰ τὸ βεβαιώσω· ἀλλὰ νομίζω ὅτι καὶ ἄλλοι ἔδωκαν καὶ ὄχι μόνον αὐτοί. Καὶ ὅμως οἱ Καρυστιοὶ δὲν ἀπέφυγον τὰς συμφοράς· οἱ δὲ Πάριοι, ἐξιλεώσαντες τὸν Θεμιστοκλέα διὰ χρημάτων, ἀπέφυγον νὰ ἔλθῃ ὁ Ἑλληνικὸς στόλος εἰς τὴν νῆσόν των. Ὁ Θεμιστοκλῆς λοιπὸν διαμένων εἰς τὴν Ἄνδρον συνέλεγε χρήματα παρὰ τῶν νησιωτῶν ἐν ἀγνοίᾳ τῶν ἄλλων στρατηγῶν.

113. Ὁ δὲ Ξέρξης μετὰ τοῦ στρατοῦ, περιμείνας ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ναυμαχίαν, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Βοιωτίαν διὰ τῆς αὐτοῦ ὁδοῦ. Τὸν ἠκολούθησε δὲ καὶ ὁ Μαρδόνιος, κρίνας ἀφ' ἑνὸς μὲν ὅτι ὤφειλε νὰ προπέμψῃ τὸν βασιλέα, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅτι ἡ ὥρα τοῦ ἔτους δὲν ἦτο πλέον κατάλληλος, διὰ νὰ πολεμήσῃ.

Ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ διαχειμάσῃ εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ ἔπειτα ἅμα τῷ ἔαρι νὰ στρατεύσῃ κατὰ τῆς Πελοποννήσου. Ὅτε δὲ ἔφθασαν εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ἐκεῖ ἐξέλεξεν ὁ Μαρδόκιος ἐκ τῶν Περσῶν πρῶτον μὲν ὅλους τοὺς καλουμένους ἀθανάτους, πλὴν τοῦ στρατηγοῦ αὐτῶν Ὑδάρνους, καθότι οὗτος εἶπεν ὅτι δὲν ἤθελε ν' ἀφήσῃ τὸν βασιλέα· ἔπειτα τοὺς θωρακοφόρους καὶ τοὺς χιλιούς ἱππεῖς· προσέτι δὲ τοὺς Μῆδους, τοὺς Σάκας, τοὺς Βακτριούς, τοὺς Ἰνδοὺς, πεζὸν καὶ ἱππικόν. Ταῦτα μὲν τὰ ἔθνη ἔλαβεν ὀλόκληρα· ἐκ τῶν ἄλλων συμμάχων ἔλαβεν ὀλίγους, ἐλθέσας τοὺς ἔχοντας ἀνάστημα καλὸν καὶ ὅσους ἤξευρεν ὅτι διεκρίθησαν διὰ τινος κατορθώματος. Τὴν πρώτην τάξιν κατεῖχον οἱ πλεῖστοι τῶν Περσῶν, ὅσοι ἐφόρουσαν περιδέραια καὶ ψέλια· μετὰ τούτους ἦσαν οἱ Μῆδοι. Οὗτοι κατὰ μὲν τὸ πλῆθος δὲν ἦσαν ὀλιγώτεροι τῶν Περσῶν, κατὰ δὲ τὴν ἀνδρείαν ἦσαν κατώτεροι· ὥστε σὺμπαντες, μετὰ τῶν ἱππέων, συνεποσοῦντο εἰς τριακοντα μυριάδας.

114. Καθ' ὃν δὲ χρόνον ὁ Μαρδόκιος ἐχώριζε τὸν στρατὸν καὶ ὁ Ξέρξης ἦτο ἀκόμη εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ἦλθεν εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους χρησμὸς ἐκ Δελφῶν νὰ ζητήσουν ἱκανοποιήσιν ἀπὸ τὸν Ξέρξην διὰ τὸν φόνον τοῦ Λεωνίδου καὶ νὰ δεχθοῦν ὅ,τι ἤθελε τοῖς δώσει. Πέμπουν λοιπὸν ἄνευ ἀναβολῆς κήρυκα οἱ Σπαρτιάται, ὁ ὁποῖος, προφθάσας ὅλον τὸν στρατὸν ὄντα ἀκόμη εἰς τὴν Θεσσαλίαν, παρουσιάσθη εἰς τὸν Ξέρξην καὶ εἶπε τὰ ἑξῆς: «Βασίλευ τῶν Μῆδων, οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ Ἡρακλειδαί τῆς Σπάρτης ζητοῦν παρὰ σοῦ ἱκανοποιήσιν ἑνὸς φόνου, διότι ἐφόνευσας τὸν βασιλέα τῶν πολεμοῦντα ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος». Ὁ δὲ Ξέρξης γελάσας καὶ μετὰ τινα χρόνον δεῖξας τὸν Μαρδόκιον (ὁ ὁποῖος ἔτυχε νὰ ἴσταιται πλησίον του) εἶπεν: «Ὁ Μαρδόκιος λοιπὸν οὗτος θὰ δώσῃ ἱκανοποιήσιν τοιαύτην, ὅποια πρέπει εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους». Ὁ μὲν κῆρυξ δεχθεὶς τὸ ῥηθὲν ἀνεχώρησεν.

115. Ὁ δὲ Ξέρξης ἀφήσας τὸν Μαρδόκιον εἰς τὴν Θεσσαλίαν διηρθύνθη ταχέως εἰς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ ἔφθασεν εἰς τὸ στενὸν τῆς διαβάσεως εἰς τεσσαράκοντα πέντε ἡμέρας, μηδὲν μέρος τοῦ στρατοῦ οὕτως εἰπεῖν, φέρων ὀπίσω· καθότι παντοῦ ὄθεν διέβαινον καὶ εἰς οἰονδήποτε ἔθνος ἔφθανον ὁδοιποροῦντες οἱ Πέρσαι, ἕζων ἀρπάζοντες τοὺς καρπούς. Ἐὰν δὲν εὔρισκον καρπούς, ἔρωγον τὴν γλῶσσην τῆς γῆς, τὸν φλοιὸν καὶ τὰ φύλλα τῶν ἡμέρων καὶ τῶν ἀγρίων δένδρων καὶ δὲν ἄφηνον τίποτε. Ταῦτα δὲ ἔπραττον ἕνεκα τοῦ λιμοῦ· συγγρόνως ἐνέσκηψεν εἰς τὸν στρατὸν καὶ δυσεντερία καὶ κατέστρεφεν αὐτὸν καθ' ὁδόν. Ὁ βασιλεὺς ἄφηνεν ὀπίσω τοὺς νοσοῦντας, διατάσσων τὰς πόλεις, διὰ τῶν ὁποίων διήρχετο, νὰ ἐπιμελῶνται καὶ νὰ τρέφουν αὐτούς. Ἄφηνε δὲ τινὰς μὲν εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ἄλλους δὲ εἰς τὴν Σίριν τῆς Παιονίας καὶ ἄλλους εἰς τὴν Μακεδονίαν, ὅπου δὲν εἶρε πλέον τὸ ἱερὸν ἄρμα τοῦ Διός, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀφήσει ἐκεῖ

καθ' ἦν στιγμὴν ἔμελλε νὰ εἰσβάλλῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, καθότι οἱ Παίονες τὸ εἶχαν δώσει εἰς τοὺς Θυράκας· ὅτε δὲ τὸ ἐξήτησεν ὁ Ξέρξης, ἀπεκρίθησαν, ὅτι οἱ ἄνω Θυράκες, οἱ κατοικοῦντες περὶ τὰς πηγὰς τοῦ Στρυμόνος, ἤρασαν τὰς ἵππους, ἐνῶ ἔβροσκον.

116. Τότε καὶ ὁ βασιλεὺς τῶν Βισαλτῶν καὶ τῆς Κρηστονικῆς γῆς, Θυράξ τὸ γένος, ἔπραξεν ἔργον ὑπὲρ φύσιν. Οὗτος ὅχι μόνον εἶχε δηλώσει ὅτι ἐκουσίως ποτὲ δὲν θὰ γίνῃ δοῦλος τοῦ Ξέρξου καὶ ἔφυγεν ἐπάνω εἰς τὸ ὄρος Ῥοδόπην, ἀλλὰ καὶ τοὺς υἱοὺς του διέταξε νὰ μὴ στρατεύσουν κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Οὗτοι ὅμως, εἴτε ἀψηφήσαντες τοὺς λόγους του εἴτε ἀπλῶς ἐπιθυμοῦντες νὰ γίνονιν θεαταὶ τοῦ πολέμου, συνεξεστράτευσαν μετὰ τοῦ Πέρσου. Ὅτε δὲ ἐπέστρεψαν ὅλοι ἀβλαβεῖς, ἐξ ὄντες, ὁ πατὴρ ἐξώρυσε τοὺς ὀφθαλμοὺς των διὰ τὴν αἰτίαν ταύτην. Καὶ οὗτοι μὲν αὐτὴν τὴν ἀμοιβὴν ἔλαβον.

117. Οἱ δὲ Πέρσαι, ὅτε κινήσαντες ἀπὸ τὴν Θυράκην ἔφθασαν εἰς τὸν Ἑλλησποντον, διέβησαν ταχέως μετὰ τῶν πλοίων εἰς τὴν Ἄβυδον· καθότι αἱ γέφυραι δὲν ὑπῆρχον πλέον, διαλυθεῖσαι ὑπὸ τῆς τρικυμίας. Ἐκεῖ κρατούμενοι εὕρισκον τροφὰς περισσοτέρας ἢ καθ' ὁδόν· τρώγοντες δὲ ἀμέτρως καὶ πίνοντες ἄλλα ὕδατα ἀπέθνησκον πολλοὶ ἐκ τοῦ ἐναπομεινάντος στρατοῦ. Οἱ δὲ λοιποὶ μετὰ τοῦ Ξέρξου ἔφθασαν εἰς τὰς Σάρδεϊς.

118. Λέγεται δὲ πρὸς τοῦτους καὶ τὸ ἔξῃς. Ὅτε ὁ Ξέρξης ἀναχωρήσας ἐξ Ἀθηνῶν ἔφθασεν εἰς τὴν Ἥϊονα, τὴν παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Στρυμόνος, ἐκεῖθεν πλέον δὲν ἐπορεύετο διὰ ξηρὰς, ἀλλὰ τὸν μὲν στρατὸν παρέδωκεν εἰς τὸν Ὑδάρην, διὰ νὰ τὸν φέρῃ εἰς τὸν Ἑλλησποντον, αὐτὸς δὲ ἐπιβάς ἐπὶ πλοίου Φοινικικοῦ ἐκομίζετο εἰς τὴν Ἀσίαν. Ἐνῶ δὲ ἔπλεε, κατέλαβεν αὐτὸν ἄνεμος Στρυμονίας σφοδρὸς καὶ κυματίας· ἐπειδὴ δὲ τὸ πλοῖον ἦτο ὑπερβαραγμένον καὶ ἐπὶ τοῦ καταστρώματος ἦσαν πολλοὶ Πέρσαι μετὰ τοῦ Ξέρξου κομιζόμενοι, ἡ δὲ τρικυμία ἐγένετο βιαιότερα, τότε ὁ βασιλεὺς φοβηθεὶς ἐβόησε καὶ ἠρώτησε τὸν κυβερνήτην ἂν ὑπάρχει μέσον τι σωτηρίας. Ἐκεῖνος δὲ ἀπεκρίθη· «Δέσποτα, δὲν ὑπάρχει κανέν, ἐκτὸς ἐὰν γίνῃ ἐλάφρως ἐκ τῶν πολλῶν τούτων ἐπιβατῶν». Ὁ Ξέρξης ἀκούσας ταῦτα λέγεται ὅτι εἶπεν· «ὦ Πέρσαι, ἄς δείξῃ τώρα καθεὶς ἀπὸ σᾶς ὅτι ἀγαπᾷ τὸν βασιλέα· καθότι φαίνεται ὅτι ἡ σωτηρία μου ἐξαορτᾶται ἀπὸ σᾶς». Καὶ οὗτος μὲν ταῦτα εἶπεν, οἱ δὲ Πέρσαι προσκυνοῦντες ἐπιπτον εἰς τὴν θάλασσαν· καὶ τοιοῦτοτρόπως ἀνακουφισθὲν τὸ πλοῖον ἐσώθη καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Ἀσίαν. Ἀμα δὲ ἀπεβιβάσθη ὁ Ξέρξης εἰς τὴν ξηρὰν, ἔπραξε τὸ ἔξῃς· ἐπειδὴ ὁ κυβερνήτης ἐσωσε τὴν ζωὴν τοῦ βασιλέως, τὸν ἐβράβευσε μὲ χρυσοῦν στέφανον· ἐπειδὴ δὲ ἀπώλεσε πολλοὺς τῶν Περσῶν, διέταξε νὰ κόψουν τὴν κεφαλὴν του.

119. Ὁ λόγος δεῦτος περὶ τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ Ξέρξου οὐδό-

λως φαίνεται εἰς ἑμὲ πιστευτός, οὔτε ὡς πρὸς τὰ ἄλλα, οὔτε ὡς πρὸς τὸ πάθημα τῶν Περσῶν. Τρόντι, ἂν ὁ κυβερνήτης εἶπε ταῦτα πρὸς τὸν Ξέρξην, πάλιν δύναται τις νὰ στοιχηματίσῃ πρὸς ἕν, ὅτι ὁ βασιλεὺς δὲν ἠθέλεε πράξει αὐτὸ τὸ ὁποῖον λέγουν ὅτι ἔπραξεν, ἀλλὰ θὰ διέταττε τοὺς ὄντας ἐπὶ τοῦ καταστρώματος νὰ καταβοῦν εἰς τὸ κοίλωμα τοῦ πλοίου. Οἱ ἄνδρες οὗτοι ἦσαν Πέρσαι καὶ ἐκ τῶν πρώτων μάλιστα. Ἡδύνατο λοιπὸν νὰ λάβῃ ἐκ τῶν κωπηλατῶν, οἱ ὅποιοι ἦσαν ὅλοι Φοίνικες, καὶ νὰ ὀίῃ εἰς τὴν θάλασσαν τόσους, ὅσοι ἦσαν οἱ ὀιφθέντες Πέρσαι. Ἄλλ' ὁ βασιλεὺς, ὡς εἶπον ἀνωτέρω, ἠκολούθησε τὴν αὐτὴν ὁδὸν μετὰ τοῦ λοιποῦ στρατοῦ καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἀσίαν.

120. Ἀπόδειξις δὲ τούτου μεγάλης εἶναι καὶ τὸ ἐξῆς. Γνωστὸν ὅτι κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν του ὁ Ξέρξης ἦλθεν εἰς τὰ Ἄβδηρα καὶ συνέδεσε μετὰ τῶν Ἀβδηριτῶν ξενίαν, χαρίσας εἰς αὐτοὺς ἀκινάκην χουσοῦν καὶ τιάραν στολισμένην μὲ χουσόν. Ὡς λέγουν δὲ αὐτοὶ οἱ Ἀβδηριταί, ὅπερ ὅμως ἐγὼ οὐδόλως πιστεύω, ἐκεῖ πρώτον ἀπὸ τῆς ἐξ Ἀθηνῶν ἀναχωρήσεώς του ἔλυσε τὴν ζώνην του, ὡς ὢν πλέον ἐκτὸς κινδύνου. Τὰ δὲ Ἄβδηρα κείνται μᾶλλον πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον ἢ πρὸς τὸν Στρυμόνα καὶ τὴν Ἥϊονα, ὅθεν οἱ ἄλλοι ἀξιοῦν ὅτι εἰσῆλθεν εἰς τὸ πλοῖον.

121. Οἱ δὲ Ἕλληνας, ἐπειδὴ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ κυριεύσουν τὴν Ἄνδρον, τραπέντες πρὸς τὴν Κάρυστον καὶ δηρώσαντες τὴν χώραν αὐτῆς, ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Σαλαμίνα. Ἐκεῖ πρώτον μὲν ἔθεσαν κατὰ μέρος διὰ τοὺς θεοὺς, πλην τῶν ἄλλων ἀκροθινίων τρεῖς τριήρεις Φοινίσσας· τὴν μὲν διὰ νὰ ἀφιερῶθῃ εἰς τὸν Ἰσθμόν, ἢ ὁποία καὶ μέγχοι τῶν ἡμερῶν μου ὑπάρχει, τὴν ἄλλην εἰς τὸ Σούνιον, καὶ τὴν ἄλλην ἐκεῖ εἰς τὴν Σαλαμίνα πρὸς τιμὴν τοῦ Αἴαντος. Μετὰ ταῦτα ἐμοίρασαν τὰ λάφυρα [καὶ] ἔπεμψαν εἰς τοὺς Δελφοὺς τὰ κροθίνια, ἐξ ὧν κατεσκευάσθη δωδεκάπηγος ἀνδριάς κροτῶν εἰς τὴν χεῖρα τὸ ἔμπροσθεν μέρος πρόρας πλοίου. Εἶναι δὲ στημένος ὁ ἀνδριάς οὗτος πλησίον τοῦ χουσοῦ ἀνδριάντος τοῦ Μακεδόνοιο Ἀλεξάνδρου.

122. Πέμψαντες δὲ οἱ Ἕλληνας ἀκροθίνια εἰς τοὺς Δελφοὺς ἠρώτων κοινῶς ὅλοι τὸν θεὸν ἂν ἔλαβε πλήρη καὶ ἀρεστά ἀκροθίνια. Ὁ δὲ θεὸς ἀπεκρίθη ὅτι ἀπὸ μὲν τοὺς ἄλλους Ἕλληνας ἔλαβεν, ἀπὸ δὲ τοὺς Αἰγινήτας ὄχι, καὶ ἐξῆται παρ' αὐτῶν ἰδιαίτερα ἀκροθίνια διὰ τὰ ἀριστεῖα τῆς ἐν Σαλαμίनि ναυμαχίας. Οἱ Αἰγινήται ἀκούσαντες τοῦτο ἀφιέρωσαν τρεῖς ἀστέρας χουσοῦς, οἱ ὅποιοι εἶναι στημένοι ἐπὶ χαλκίνου ἴστου εἰς τὴν γωνίαν ὅπου πολὺ πηλοσίον εἶναι ὁ κροτῆρ τοῦ Κροίσου.

123. Μετὰ τὴν διανομὴν δὲ τῶν λαφύρων οἱ Ἕλληνας ἔπλευσαν εἰς τὸν Ἰσθμόν, διὰ νὰ δώσουν ἀριστεῖα εἰς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἐφάνη ἀξιώτατος εἰς τὸν πόλεμον ἐκεῖνον. Ἀμα δὲ ἐφθασαν ἐκεῖ, ἐμοιράσθησαν οἱ στρατηγοὶ τὰς ψῆφους ἐπὶ τοῦ

βωμοῦ τοῦ Ποσειδῶνος, διὰ τὰ ὑποδείξουν ποιὸν ἐξ ὅλων κρίνονων πρῶτον καὶ ποιὸν δεύτερον. Τότε ἕκαστος αὐτῶν ἔδωκε τὴν πρώτην ψῆφον εἰς τὸν ἑαυτὸν του, κρίνων ὅτι αὐτὸς ἐφάνη ἀριστος· διὰ δὲ τὰ δευτερεῖα οἱ περισσότεροι συνεφώνησαν κρίναντες ὅτι ἀνήκουν εἰς τὸν Θεμιστοκλέα. Ὡστε οἱ μὲν ἄλλοι εἶχον μίαν ψῆφον ἕκαστος ὑπὲρ ἑαυτοῦ, ὁ δὲ Θεμιστοκλῆς εἰς τὰ δευτερεῖα ὑπερέβαινε πολὺ.

124. Μολονότι δὲ οἱ Ἕλληνες ἐκ φθόνου δὲν ἠθέλησαν νὰ λύσουν τὸ περὶ πρωτείων ζήτημα, ἀλλ' ἐπέστρεψαν εἰς τὰς πατρίδας των χωρὶς νὰ τὸ κρίνουν, ὁ Θεμιστοκλῆς ὅμως ἐφημίσθη ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐδοξάσθη ὡς ἀνθροπος σοφώτατος πάντων τῶν Ἑλλήνων. Ἐπειδὴ δὲ ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι ἐναυμάχησαν μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν Σαλαμίνα ἠρνήθησαν νὰ τὸν τιμήσουν μετὰ τὴν νίκην, μετέβη ἀμέσως εἰς τὴν Λακεδαίμονα θέλων νὰ τιμηθῇ. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι τὸν ὑπεδέχθησαν καλῶς καὶ τὸν ἐτίμησαν πολὺ. Πρὸς τοῦτοις ἔδωκαν εἰς μὲν τὸν Εὐρυβιάδην τὸ βραβεῖον τῆς ἀνδρείας, στέφανον ἐλαίας· εἰς δὲ τὸν Θεμιστοκλέα τὸ βραβεῖον τῆς σοφίας καὶ τῆς δεξιότητος, ὁμοίως στέφανον ἐλαίας. Τῷ ἔδωρσαν δὲ καὶ ἄρμα, τὸ κάλλιστον τῶν ἐν Σπάρτῃ ὑπαρχόντων. Ἐπαινεσάντες δὲ αὐτὸν πολὺ τὸν προέπεμψαν ἀναχωροῦντα τριακόσιοι λογάδες Σπαρτιάται, οἱ ὅποιοι ὀνομάζονται ἱππεῖς, μέχρι τῶν Τεγσατικῶν ὄριων. Εἰς αὐτὸν μόνον, ἀπὸ ὅσους ἀνθρώπους ἡμεῖς ἠξεύρομεν, οἱ Σπαρτιάται ἔκαμαν τοιαύτην πομπήν.

125. Ὅτε δὲ ἐκ τῆς Λακεδαίμονος ἐπέστρεψεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ὁ Ἀφιδναῖος Τιμόδημος, εἰς μὲν τῶν ἐχθρῶν τοῦ Θεμιστοκλέους, οὐχὶ ὅμως ἐκ τῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν, ἔξω φρενῶν ὑπὸ φθόνου κατηγορήσε τὸν Θεμιστοκλέα μεμφόμενος αὐτὸν διὰ τὴν εἰς Λακεδαίμονα μετάβασίν του καὶ λέγων ὅτι αἱ τιμαί, τὰς ὁποίας ἔλαβεν, ἐδόθησαν διὰ τὰς Ἀθήνας καὶ ὄχι διὰ τὴν ἀτομικὴν του ἀξίαν. Ὁ δὲ Θεμιστοκλῆς, ἐπειδὴ δὲν ἔπανε νὰ λέγη ταῦτα ὁ Τιμόδημος, εἶπεν: «Οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα· οὔτε ἐγώ, ἂν ἦμην Βελβινίτης, ἠθέλον τιμηθῆ τόσον ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν, οὔτε σύ, ὦ ἄνθρωπε, ἂν ἦσο Ἀθηναῖος». Καὶ αὕτη μὲν ἡ ἔρις μέχρι τούτου τοῦ σημείου ἐσταμάτησεν.

126. Ὁ δὲ Ἀρτάβαζος τοῦ Φαρνάκου, ὁ ὅποιος καὶ πρότερον ἦτο ἐπιφανὴς μετὰ τῶν Περσῶν, ἀπὸ δὲ τῆς ἐν Πλαταιαῖς μάχης ἐγένετο ἀκόμη περισσότερον διάσημος, προέπεμψε τὸν βασιλέα μέχρι τοῦ Ἑλλησπόντου, ἔχων ἐξήκοντα χιλιάδας ἐκ τοῦ στρατοῦ, τὸν ὅποιον εἶχε ἐκλέξει ὁ Μαρδόνιος. Ἀφοῦ ὁ βασιλεὺς διέβη εἰς τὴν Ἀσίαν, ὁ Ἀρτάβαζος ἐπέστρεψεν ὀπίσω διερχόμενος δὲ πλησίον τῆς Παλλήνης ἐσκέφθη ὅτι, ἐπειδὴ ὁ Μαρδόνιος διεχείμαζεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Μακεδονίαν, δὲν ἦτο καμμία βία νὰ φθάσῃ αὐτὸς ταχέως εἰς τὸ ἄλλο στρατό-

πεδον και ἐθεώρησεν ἀνάξιον ἑαυτοῦ νὰ μὴ ὠφεληθῆ ἐκ τῆς γειτνιασεως, διὰ νὰ ἐξανδραποδίση τοὺς ἀποστατήσαντας Ποτειδαιάτας, καθότι οἱ Ποτειδαιᾶται, ἅμα ὁ βασιλεὺς διέβη ἐκεῖθεν και ὁ ναυτικὸς στρατὸς τῶν Περσῶν ἐνικήθη και ἔφυγεν ἐκ τῆς Σαλαμῖνος, ἀπεστάτησαν ἀναφανδὸν ἀπὸ τοὺς βαρβάρους μετ' αὐτοὺς δὲ ἀπεστάτησαν και ἄλλοι κάτοικοι τῆς Παλλήνης.

127. Ὁ Ἀρτάβαζος λοιπὸν ἐπολιόρχησε τὴν Ποτειδαίαν. Ὑποπτεύσας δὲ και τοὺς Ὀλυνθίους ὅτι ἤθελον νὰποστατήσουν ἀπὸ τὸν βασιλέα ἐπολιόρχησε και τούτους. Εἶχον δὲ τὴν Ὀλυνθον οἱ ἐκ τοῦ Θερμαίου κόλπου ἐκδιωχθέντες ὑπὸ τῶν Μακεδόνων οἱ ἐκ τοῦ Βοιτιαίου. Ἀφοῦ δὲ τοὺς ἐκυρίευσε πολιορκῶν, τοὺς μὲν κατοίκους ἐξαγαγὼν κατέσφαξεν εἰς λίμνην τινά, τὴν δὲ πόλιν παρέδωκεν εἰς τοὺς Χαλκιδεῖς, ὀνομάσας ἐπίτροπον αὐτῆς τὸν Τορωναῖον Κριτόβουλον. Τοιοιυτρόπως τὴν Ὀλυνθον κατέλαβον Χαλκιδεῖς.

128. Μετὰ τὴν ἄλωσιν δὲ τῆς πόλεως ταύτης ὁ Ἀρτάβαζος ἔστρεψε τὰς δυνάμεις του πρὸς τὴν Ποτειδαίαν ἐνῶ δὲ ἐπολιόρχει αὐτὴν στενῶς ὁ στρατηγὸς τῶν Σκιωναίων Τιμόξενος, συνεφώνησε μετ' αὐτοῦ νὰ τῷ τὴν παραδῶσῃ. Πῶς ἤρχισεν ἢ συνεννόησιν αὐτῇ, δὲν ἤξεύρω νὰ εἶπω, διότι δὲν ἀναφέρεται τίποτε, τὸ τέλος ὅμως τῆς συνεννοήσεως ἦτο τοιοῦτον. Ὅτε ὁ Τιμόξενος ἤθελε νὰ εἰδοποιήσῃ περὶ τινος τὸν Ἀρτάβαζον, ἢ ὁ Ἀρτάβαζος τὸν Τιμόξενον, γράφοντες ἐτύλισσον τὴν ἐπιστολὴν περὶ τὰς γλυφίδας βέλους και ἔπειτα θέτοντες πτερὸν ἐτόξευσον εἰς ὀρισμένον μέρος. Ἀνεκαλύφθη δὲ ὁ Τιμόξενος ὅτι ἐπρόδιδε τὴν Ποτειδαίαν οὕτω. Τοξεύσας ὁ Ἀρτάβαζος ἡμέραν τινά εἰς τὸ συμπεφωνημένον μέρος ἀπέτυχε τοῦ σκοποῦ, και τὸ βέλος ἐκτύπησεν εἰς τὸν ὄμρον Ποτειδαίαν τινά τοῦτον κτυπηθέντα περιεκύκλωσαν πολλοί, ὡς γίνεται τοῦτο συνήθως εἰς τὸν πόλεμον, οἱ ὅποιοι ἐξαγαγόντες τὸ βέλος και εὐρόντες τὸ γράμμα ἔφερον αὐτὸ εἰς τοὺς στρατηγούς, μετὰ τῶν ὁποίων εὐρίσκετο κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν ἐπικουρία ἐξ ἄλλων Παλληνέων. Οἱ δὲ στρατηγοὶ ἀναγνώσαντες τὸ γράμμα ἔμαθον τὸ αἷτιον τῆς προδοσίας, πλὴν δὲν ἔκριναν καλὸν νὰ εἰσαγάγουν εἰς δίκην τὸν Τιμόξενον ὡς προδότην, χαριζόμενοι εἰς τὴν πόλιν Σκιώνην, μήπως εἰς τὸν μετέπειτα χρόνον νομίζονται οἱ κάτοικοι αὐτῆς πάντοτε προδοταί. Καὶ οὗτος μὲν τοιοιυτρόπως ἐφανερώθη.

129. Τρεῖς μῆνες δὲ εἶχον παρέλθει, ἀφ' οὔτου, ὁ Ἀρτάβαζος ἐπολιόρχει τὴν Ποτειδαίαν, και μεγάλη ἄμπωτις ἐγένετο τῆς θαλάσσης, ἢ ὅποια διήρκεσε πολὺν χρόνον. Ἰδόντες δὲ οἱ βάρβαροι ὅτι τὸ πέραμα ἦτο διαβατὸν ἐκίνησαν διὰ τὴν Παλλήνην. Εἶχον δὲ διανύσει τὰ δύο πέμπτα τῆς ὁδοιορίας και ἔμενον ἀκόμη τρεῖς, διὰ νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν πόλιν, ὅτε ἐπλημύρῃσῃ πάλιν ἡ θάλασσα τόσον, ὅσον οὐδέποτε κατὰ τὸ λέγειν τῶν ἐπιχωρίων, μο-

λονότι πολλάκις ἐγένοντο τοιαῦται πλήμμυραι. Ὅσοι λοιπὸν ἐκ τῶν βαρβάρων δὲν ἤξευρον νὰ κολυμβοῦν ἐπνίγησαν· ἐκείνοι δέ, οἵτινες ἤξευρον, ἐφρονεύθησαν ὑπὸ τῶν Ποτειδαιατῶν, οἱ ὁποῖοι ἤρχοντο μὲ πλοίαρια καὶ τοὺς ἐφόνευον. Λέγουν δὲ οἱ Ποτειδαιᾶται ὅτι αἰτία τῆς ἀμπιότιδος, τῆς πλημμυρίδος καὶ τῆς φθορᾶς τῶν Περσῶν ἦτο ἡ ἑξῆς· ὅτι αὐτοὶ οἵτινες ἐπνίγησαν εἶχον βεβηλώσει εἰς τὸ προάσιον τῆς πόλεως ταύτης τὸν ναὸν καὶ τὸ ἄγαλμα τοῦ Ποσειδῶνος. Ἀποδίδοντες εἰς τὸ γεγονός τοῦτο τοιαύτην αἰτίαν, μοι φαίνεται ὅτι λέγουν ὀρθῶς. Τοὺς δὲ περισωθέντας ἔλαβεν ὁ Ἀρτάβαζος καὶ τοὺς ἔφερεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν πρὸς τὸν Μαρδόνιον. Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ τύχη τῶν προπεμπάντων τὸν βασιλέα.

130. Ὁ δὲ περισωθεὶς στόλος τοῦ Ξέρξου, ἀφοῦ ἔφθασεν εἰς τὴν Ἀσίαν φυγὼν ἐκ τῆς Σαλαμίως καὶ διεπόρθημευσε τὸν βασιλέα καὶ τὸν στρατὸν ἐκ τῆς Χερσονήσου εἰς τὴν Ἄβυδον, διεχείμασεν εἰς τὴν Κύμην. Ἄμα δὲ τῇ ἐπανόδῳ τοῦ ἔαρος, συνηθροίσθη εἰς τὴν Σάμον, ὅπου μάλιστα πλοῖα τινα εἶχον διαχειμάσει. Εἰς ταῦτα οἱ πλειότεροι πολεμισταὶ ἦσαν Πέρσαι καὶ Μῆδοι καὶ στρατηγοὶ διωρίσθησαν ὁ Μαρδόνιος τοῦ Βαγαίου καὶ ὁ Ἀρταύνης τοῦ Ἀρταγαίου, ἔχοντες συνάρχοντα καὶ τὸν Ἰθαμίτην ἀνεψιὸν τοῦ Ἀρταύτου, τὸν ὁποῖον αὐτὸς ὁ ἴδιος προσέλαβεν. Ἐπειδὴ δὲ εἶχον πάθει καιρίως, δὲν ἐπροχώρησαν περισσότερον πρὸς δυσμάς, ἀλλὰ μένοντες εἰς τὴν Σάμον μὲ τριακόσια πλοῖα, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν Ἰωνικῶν, ἐφύλαττον τὴν Ἰωνίαν μήπως ἀποστατήσῃ. Ποτὲ δὲν ἠλπίζον ὅτι οἱ Ἕλληνες θὰ ἔλθουν εἰς τὴν Ἰωνίαν, ἀλλ' ὅτι θὰ ἀρκεσθοῦν νὰ φυλάττουν τὰ μέρη των, εἰκάζοντες τοῦτο ὅτι φεύγοντες ἐκ τῆς Σαλαμίως δὲν κατεδίωξαν αὐτούς, ἀλλ' ἄσμενοι ἀνεχώρησαν καὶ αὐτοί. Κατὰ θάλασσαν λοιπὸν οἱ βάρβαροι ἐθεώρουν ἑαυτοὺς ἠττημένους· κατὰ ξηρὰν ὅμως δὲν εἶχον ἀμφιβολίαν ὅτι ὁ Μαρδόνιος ἤθελεν ὑπερισχύσει κατὰ πολὺ. Μένοντες δὲ εἰς τὴν Σάμον ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐβουλεύοντο, ἴσως δυνηθοῦν νὰ βλάψουν τοὺς πολεμίους, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐπρόσεχον νὰ μάθουν ποίαν ἔκβασιν θὰ λάβῃ ἡ ἐκστρατεία τοῦ Μαρδονίου.

131. Ἡ ἐπάνοδος τοῦ ἔαρος καὶ ἡ εἰς τὴν Θεσσαλίαν παρουσία τοῦ Μαρδονίου ἠγειραν πάλιν τοὺς Ἕλληνας. Καὶ ὁ μὲν πεζὸς στρατὸς δὲν εἶχεν εἰσέτι συναθροισθῆ, ὁ δὲ στόλος ἦλθεν εἰς τὴν Αἴγινα, πλοῖα ἑκατὸν δέκα τὸν ἀριθμὸν. Στρατηγὸς καὶ ναύαρχος ἦτο ὁ Λεωτυχίδης τοῦ Μενάρεως τοῦ Ἀγησιλάου τοῦ Ἰπποκρατίδου τοῦ Λεωτυχίδου τοῦ Ἀναξιλᾶου τοῦ Ἀρχιδάμου τοῦ Ἀναξανδρίδου τοῦ Θεοπόμπου τοῦ Νικάνδρου τοῦ Χαρίλλου τοῦ Εὐνόμου τοῦ Πολυδέκτου τοῦ Πρωτάνεως τοῦ Εὐρυφῶντος τοῦ Προκλέους τοῦ Ἀριστοδήμου τοῦ Ἀριστομάχου τοῦ Κλεοδαίου τοῦ Ὑλλου τοῦ Ἡρακλέους, ὧν ἐκ τῆς ἄλλης

βασιλικῆς οικογενείας. Ὅλοι οὗτοι, τοὺς ὁποίους ἀπρηθίμησα, ὑπῆρξαν βασιεῖς τῆς Σπάρτης, πλὴν τῶν δύο πρώτων μετὰ τὸν Λεωτυχίδην. Τῶν δὲ Ἀθηναίων ἐστρατήγει ὁ Ξάνθικκος τοῦ Ἀρίφρονος.

132. Ἀφοῦ ἐφθασαν ὅλα τὰ πλοῖα εἰς τὴν Αἴγινα, ἦλθον πρέσβεις τῶν Ἴωνων εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων. Οὗτοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ Ἡρόδοτος τοῦ Βασιλείδου, ὀλίγον πρότερον μεταβάντες εἰς τὴν Σπάρτην παρεκάλουν τοὺς Λακεδαιμονίους νὰ ἐλευθερώσουν τὴν Ἰωνίαν. Κατ' ἀρχὰς ἦσαν ἐπὶ καὶ εἶχον συνομοσεῖ νὰ φονεύσουν τὸν Στράτιν, τύραννον τῆς Χίου· ἐπειδὴ ὅμως εἰς τῶν συνωμοτῶν ἀπεκάλυψε τὴν συνωμοσίαν, οἱ ἄλλοι ἔξ ἔφυγον ἐκ τῆς Χίου καὶ ἦλθον πρῶτον εἰς τὴν Σπάρτην καὶ ἔπειτα εἰς τὴν Αἴγινα, παρακαλοῦντες τοὺς Ἑλληνας νὰ πλεύσουν εἰς τὴν Ἰωνίαν. Μόλις ὅμως τοὺς ἔπεισαν νὰ ἔλθουν μέχρι τῆς Δήλου· καθότι ἐφοβοῦντο νὰ προχωρήσουν περισσότερο οἱ Ἕλληνες, μὴ γνωρίζοντες καλῶς τὰ μέρη καὶ νομίζοντες ὅτι ὅλα ἦσαν πλήρη στρατευμάτων· ἡ δὲ Σάμος ἐνομίζετο ὅτι ἀπέιχεν ὅσον αἱ Ἡράκλειαι στήλαι. Συνέλιπτε δέ, ὥστε οἱ μὲν βάρβαροι καταφορημένοι νὰ μὴ τολμοῦν νὰ πλεύσουν πρὸς δυσμὰς ἀνωτέρω τῆς Σάμου, οἱ δὲ Ἕλληνες πρὸς ἀνατολὰς κατωτέρω τῆς Δήλου, μὲ ὅλας τὰς παρακλήσεις τῶν Χίων. Τοιουτοτρόπως ὁ φόβος ἐφύλαττε τὸ μεταξὺ αὐτῶν διάστημα.

133. Οἱ μὲν Ἕλληνες λοιπὸν ἔπλεον εἰς τὴν Δήλον, ὁ δὲ Μαρδόνιος διεχείμαζεν ἀκόμη εἰς τὴν Θεσσαλίαν. Πρὶν δὲ κινήσῃ ἐκεῖθεν ἔπεμψεν εἰς τὰ χρηστήρια ἄνδρα τινὰ Εὐρωπέα τὸ γένος, οὗ τὸ ὄνομα ἦτο Μῦς, παραγγείλας αὐτῷ νὰ μεταβῇ καὶ ζητήσῃ χρησμοὺς ἀπὸ ὅλα τὰ μαντεῖα, ὅσα ἰδύνατο νὰ συμβουλευθῇ. Τί θέλων νὰ μάθῃ ἀπὸ τὰ χρηστήρια ἔδιδε τὰς διαταγὰς ταύτας, ἀγνοῶ, καθότι δὲν ἀναφέρεται νομίζων ὅμως ὅτι ἔπεμψε νὰ ἐρωτήσῃ περὶ τῶν παρόντων πραγμάτων καὶ οὐχὶ περὶ ἄλλου τινός.

134. Οὗτος ὁ Μῦς εἶναι γνωστὸν ὅτι ἦλθε καὶ εἰς Λεβάρειαν καὶ ἔπεισε διὰ χρημάτων ἄνδρα τινὰ ἐπιχώριον νὰ καταβῇ εἰς τὸ ἄντρον τοῦ Τροφωνίου· ἦλθε καὶ εἰς τὸ χρηστήριον τὸ εἰς τὰς Ἄβας τῶν Φωκῶν, καὶ προσέει εἰς τὰς Θήβας, ὅπου ἅμα ἐφθασε πρῶτον μὲν ἐξήτησε χρησμὸν παρὰ τοῦ Ἰσμηνίου Ἀπόλλωνος (λαμβάνουν δὲ ἐκεῖ χρησμούς, ὡς καὶ εἰς τὴν Ὀλυμπίαν, διὰ τοῦ καπνοῦ τῶν θυμάτων)· ἔπειτα δὲ ἔπεισε διὰ χρημάτων ξένον τινὰ καὶ ὄχι Θηβαῖον καὶ τὸν ἐκοίμισεν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἀμφιαράου· καθότι εἰς οὐδένα Θηβαῖον εἶναι ἐπιτετραμμένον νὰ ζητήσῃ ἐκεῖ χρησμὸν διὰ τὴν ἐξῆς αἰτίαν. Ὁ Ἀμφιάρως χρησιμοδοτῶν ἠρώτησεν αὐτοὺς τί ἐκ τῶν δύο ἦθελον νὰ ἐκλέξωσιν, ὡς μάντιν νὰ τὸν ἔχωσιν ἢ ὡς σύμμαχον, παραιτούμενοι τῶν μαντείων· ἐκείνοι δὲ ἐπροτίμησαν νὰ τὸν ἔχουν σύμμαχον. Καὶ τούτου ἕνεκα δὲν

εἶναι ἐπιτετραμμένον εἰς κανένα Θηβαῖον νὰ κοιμηθῆ εἰς τὸν ναόν του.

135. Οἱ δὲ Θηβαῖοι ἀναφέρουν γεγονός, τὸ ὁποῖον εἰς ἐμὲ φαίνεται καταπληκτικώτατον. Ὁ Εὐρωπαὺς οὗτος Μῦς, περιερχόμενος ὅλα τὰ χρηστήρια, ἔφθασεν εἰς τὸ τέμενος τοῦ Πτόφου Ἀπόλλωνος. Τοῦτο δὲ τὸ ἱερόν, καλούμενον Πτόφον, εἶναι τῶν Θηβαίων καὶ κεῖται ὑπὲρ τὴν Κωπαῖδα λίμνην, παρὰ τοὺς πρόποδας ὄρους καὶ πλησίον τῆς πόλεως Ἀκραιφίας. Εἰς τοῦτο τὸ ἱερόν ὅτε εἰσῆλθεν ὁ καλούμενος Μῦς, τὸν ἠκολούθουν τρεῖς ἄνδρες ἐκλεχθέντες ἀπὸ τοῦ κοινοῦ, διὰ νὰ γράψωσιν ὅ,τι ἔμελλε νὰ χρησιμοδοτήσῃ ὁ θεός. Αἴφνης ὁμῶς ὁ πρόμαντις ἀπήγγειλε χρησμούς εἰς γλώσσαν βαρβαρικὴν. Καὶ οἱ μὲν ἀκολουθοῦντες Θηβαῖοι ἦσαν εἰς ἀπορίαν, ἀκούοντες γλώσσαν βάρβαρον ἀντὶ Ἑλληνικῆς, καὶ δὲν ἤξευρον τί νὰ πράξουν· ὁ δὲ Εὐρωπαὺς Μῦς, ἀρπάσας ἀπὸ τὰς χεῖρας αὐτῶν τὴν πινακίδα, τὴν ὁποίαν ἐκράτουν, ἔγραψεν εἰς αὐτὴν τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ προφήτου, εἰπὼν ὅτι ἡ γλῶσσα ἐκείνη ἦτο Καρικὴ. Γράψας δὲ ὅλα ἀνεχώρησε καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν.

136. Ὁ δὲ Μαρδόnius, ἀφοῦ ἀνέγνωσε τοὺς διαφόρους χρησμούς, ἔπεμψε μετὰ ταῦτα εἰς τὰς Ἀθήνας κήρυκα, τὸν Μακεδόνα Ἀλέξανδρον τοῦ Ἀμύντου. Ἐπέμψε δὲ τὸν Ἀμύνταν ἅμα μὲν διὰ τοὺς συγγενικοὺς δεσμούς, τοὺς ὁποίους εἶχεν οὗτος μετὰ τῶν Περσῶν (καθότι τὴν ἀδελφὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου Γυναίαν, θυγατέρα δὲ τοῦ Ἀμύντου, εἶχε λάβει γυναῖκα ὁ Πέρσης Βουβάρης, καὶ ἐκ ταύτης ἐγεννήθη ὁ ἐν τῇ Ἀσίᾳ Ἀμύντας, ὅστις εἶχε τὸ ὄνομα τοῦ πρὸς μητρὸς πάππου του καὶ ὅστις ἔλαβε παρὰ τοῦ βασιλέως τὴν μεγάλην πόλιν τῆς Φρυγίας Ἀλάβανδα, διὰ νὰ τὴν νέμεται), ἅμα δὲ διότι ἤξευρεν ὅτι οὗτος ἦτο πρόξενος καὶ εὐεργέτης τῶν Ἀθηναίων. Ἠλπίζε δὲ πολὺ νὰ προσελκύσῃ δι' αὐτοῦ τοὺς Ἀθηναίους, περὶ τῶν ὁποίων ἤκουεν ὅτι ἦτο λαὸς πολυάριθμος καὶ ἰσχυρός· πρὸς τούτοις δὲ ἤξευρεν ὅτι, ὅσα κακὰ τοῖς συνέβησαν κατὰ θάλασσαν, οἱ Ἀθηναῖοι ὑπὲρ πάντας τοὺς ἄλλους τὰ ἐπροξένησαν. Ὅθεν, ἐὰν οὗτοι ἠνοῦντο μετ' αὐτοῦ, μέγας εἶχεν ἐλπίδας ὅτι εὐκόλως ἤθελε θαλασσοκρατήσῃ, ὅπερ καὶ ἦτο δυνατόν. Εἰς τὴν ξηρὰν δὲ ἐνόμιζεν ὅτι αἱ δυνάμεις του ἦσαν πολὺ ἀνώτεροι τῶν ἑλληνικῶν. Ἴσως δὲ καὶ οἱ χρησμοὶ τοῦτο προεῖπον εἰς αὐτόν, συμβουλευόντες νὰ κάμῃ τοὺς Ἀθηναίους συμμάχους, καὶ εἰς τοῦτο πειθόμενος ἔπεμψε κήρυκα.

137. Τοῦ δὲ Ἀλεξάνδρου τούτου ὁ ἔβδομος πρόγονος ἦτο ὁ Περδίκκας, ὅστις ἔλαβε τὴν τυραννίδα τῶν Μακεδόνων κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον. Τρεῖς ἀδελφοὶ ἐκ τῶν ἀπογόνων τοῦ Τημένου, Γαυάνης, Ἀέροπος καὶ Περδίκκας, ἔφυγον ἐξ Ἀργους καὶ ἤλθον εἰς τοὺς Ἰλλυριοὺς. Ἐκ δὲ τῶν Ἰλλυριῶν, διελθόντες διὰ τῶν ὄρεων εἰς τὴν ἄνω Μακεδονίαν, ἔφθασαν εἰς τὴν πόλιν Λεβαίαν,

καὶ ἐκεῖ εἰργάζοντο ἐπὶ μισθῷ παρὰ τῷ βασιλεῖ, ὁ μὲν βόσκων ἵππους, ὁ δὲ βόας, ὁ δὲ νεώτατος αὐτῶν Περδίκκας μικρὰ ζῶα. Κατὰ τοὺς ἀρχαίους τούτους χρόνους οὐ μόνον ὁ λαός, ἀλλὰ καὶ οἱ βασιλεῖς ἦσαν πτωχοί, ἣ δὲ γυνὴ τοῦ βασιλέως αὐτὴ κατεσκεύαζε τοὺς ἄρτους. Ὅσαίς δὲ ἐψηήνετο ὁ ἄρτος τοῦ μισθωτοῦ παιδός, πάντοτε ἐγίνετο διπλάσιος παρ' ὅ,τι ἦτο καὶ ἐπειδὴ πάντοτε συνέβαινε τὸ αὐτό, ἣ γυνὴ διηγῆθη τὸ πρᾶγμα εἰς τὸν ἄνδρα της. Οὗτος δὲ ἀκούσας ἐνόησεν ἀμέσως ὅτι ἦτο θαῦμα καὶ ὅτι προεμήνυνεν ὅτι θὰ συνέβαινε αἴτι μέγα, ὅθεν προσκαλέσας τοὺς μισθωτοὺς εἶπε πρὸς αὐτοὺς νὰ ἀναχωρήσων ἐκ τῆς χώρας. Ἐκεῖνοι δὲ ἀπεκρίθησαν ὅτι τοῖς ὠφείλετο μισθός καὶ ὅτι ἅμα ἐλάμβανον αὐτὸν θὰ ἀνεχώρουν. Τότε ὁ βασιλεὺς ἀκούσας περὶ τοῦ μισθοῦ, ὡς νὰ τὸν ἐμώρανε θεός τις, εἶπε πρὸς αὐτούς: «Μισθὸν πρέποντα εἰς σᾶς τοῦτον σᾶς δίδω», καὶ ἔδειξε τὸν ἥλιον, ὅπου ἔτυχε νὰ εἰσέρχεται εἰς τὴν οἰκίαν ἐκ τῆς καπνοδόχης.

Καὶ οἱ μὲν πρεσβύτεροι ἀδελφοὶ Γαυάνης καὶ Ἀέροπος, ἀκούσαντες ταῦτα, ἴσαντο ἀποροῦντες· ὁ δὲ νεώτερος, ὅστις ἔτυχε νὰ ἔχη μάχαιραν, εἶπε ταῦτα: «Δεχόμεθα, ὦ βασιλεῦ, αὐτὰ τὰ ὁποῖα δίδεις»· καὶ περιέγραψε διὰ τῆς μαχαίρας ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς οἰκίας τὸ ὑπὸ τοῦ ἡλίου φωτιζόμενον διάστημα. Ἀφοῦ δὲ περιέγραψεν αὐτό, ἔλαβε τρεῖς φορὰς ἀπὸ τὸν ἥλιον καὶ ἔθεσεν εἰς τὸν κόλπον του· ἔπειτα ἐξῆλθε τῆς οἰκίας του μετὰ τῶν ἀδελφῶν του. Τοιοῦτοτρόπως αὐτοὶ μὲν ἀνεχώρησαν.

138. Εἰς δὲ τῶν παρόντων ἐξήγησεν εἰς τὸν βασιλέα τί ἐσημαίνεν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἔκαμεν ὁ παῖς, εἰπὼν ὅτι ὁ νεώτατος τῶν ἀδελφῶν δὲν ἐδέχθη ἀσκόπως ὅ,τι τοῖς ἐδόθη. Ἀκούσας ταῦτα ὁ βασιλεὺς καὶ ταραχθεὶς ἐπεμψε κατόπιν τῶν ἵππεῖς, διὰ νὰ τοὺς θανατώσων. Ὑπάρχει δὲ εἰς τὴν χώραν ταύτην ποταμός, εἰς τὸν ὁποῖον ὡς εἰς σωτήρα θυσιάζουν οἱ ἀπόγονοι τῶν Ἀργείων τούτων, καθότι ὁ ποταμὸς οὗτος, ἀφοῦ διέβησαν οἱ Τημενίδαι, κατέβη τόσον ὀρμητικὸς, ὥστε οἱ ἵππεῖς δὲν ἠδυνήθησαν νὰ τὸν διαβοῦν καὶ αὐτοί. Οἱ Τημενίδαι λοιπὸν, φθάσαντες εἰς ἄλλην γῆν τῆς Μακεδονίας, κατόκησαν πλησίον τῶν κήπων, οἵτινες λέγονται ὅτι εἶναι τοῦ Μίδου, υἱοῦ τοῦ Γορδίου. Εἰς τούτους τοὺς κήπους φύονται ῥόδα αὐτόματα, ὧν ἕκαστον ἔχει ἐξήκοντα φύλλα καὶ ὑπερβαίνουν κατὰ τὴν εὐωδίαν ὅλα τὰ ἄλλα ῥόδα. Εἰς τούτους ἐπίσης τοὺς κήπους συνέλαβον τὸν Σιληνόν, ὡς λέγουσιν οἱ Μακεδόνες. Ἀνωτέρω τούτων τῶν κήπων ὑπάρχει ὄρος, Βέρμιον καλούμενον, ἄβαντον ἔνεκα τοῦ ἐκεῖ ἐπικρατοῦντος ἀδιακόπου χειμῶνος. Οἱ τρεῖς ἀδελφοὶ γενόμενοι κύριοι τοῦ μέρους τούτου ὠρμῶντο ἐκεῖθεν καὶ καθυπέτασσαν τὴν ἄλλην Μακεδονίαν.

139. Ἐκ τούτου λοιπὸν τοῦ Περδίκκου, κατήγετο ὁ Ἀλέξανδρος. Ὁ Ἀλέξανδρος ἦτο υἱὸς τοῦ Ἀμύντου, ὁ Ἀμύντας υἱὸς τοῦ Ἀλ-

κέτα, ὁ Ἀλκέτας εἶχε πατέρα τὸν Ἀέροπον, ὁ Ἀέροπος τὸν Φίλιππον, ὁ Φίλιππος τὸν Ἀργαῖον καὶ ὁ Ἀργαῖος τὸν Περδίκκην, ὁ ὁποῖος πρῶτος ἀπέκτησε τὴν ἀρχήν. Τοιαύτη ἦο ἡ γενεαλογία τοῦ Ἀλεξάνδρου, υἱοῦ τοῦ Ἀμύντου.

140. Ὅτε δὲ ἔφθασεν εἰς τὰς Ἀθήνας, πεμφθεὶς ὑπὸ τοῦ Μαρδονίου, εἶπε τὰ ἑξῆς:

«Ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ὁ Μαρδόνιος τάδε λέγει: «Μοὶ ἦλθεν ἀγγελία ἀπὸ τὸν βασιλέα λέγουσα οὕτω: Συγγωρῶ τοὺς Ἀθηναίους δι' ὅσα μοὶ ἔπαισαν, καὶ πράξε, Μαρδόνιε, τὰ ἑξῆς. Πρῶτον ἀπόδος τὴν γῆν των· δεύτερον, ὄντες αὐτόνομοι, ἅς ἐκλέξουν ἐκὸς αὐτῆς καὶ ἄλλην γῆν, ὁποῖαν θέλουσι· προσέτι ἀνοικοδόμησον τὰ ἱερά των, ὅσα ἐγὼ ἔκανσα, ἂν θέλουν νὰ συνθηκολογήσουν μὲ ἐμέ. Ἐπειδὴ τοιαῦτα μοὶ ἦλθον διαταγαί, λέγει ὁ Μαρδόνιος, εἶναι ἀνάγκη νὰ τὰς ἐκτελέσω, ἐὰν ἐκ μέρους σας δὲν εὐρῶ ἀντίστασιν. Σᾶς λέγω δὲ ἐξ ἰδίων μου τοῦτο· διατί μαίνεσθε πολεμοῦντες ἐναντίον τοῦ βασιλέως, ἀφοῦ οὔτε νὰ ὑπερισχύσετε θὰ δυνηθῆτε, οὔτε νὰ ἀνθέξετε εἰσθε ἱκανοί; Εἶδτε τὸ πλῆθος τῶν στρατευμάτων τοῦ Ξέρξου καὶ τί ἐπραξεν· ἤξεύρετε πόσας δυνάμεις ἔχω ἀκόμη περὶ ἐμέ. Ἐὰν ὑπερισχύσετε καὶ μᾶς νικήσετε, τὸ ὅποιον δὲν πρόπει νὰ ἐλπίζετε, ἐὰν σκέπτεσθε ὀρθῶς, πάλιν θὰ ἔλθῃ ἄλλος στρατὸς πολλαπλάσιος. Μὴ θέλετε λοιπόν, ζητοῦντες νὰ ἐξισωθῆτε μὲ τὸν βασιλέα, νὰ στερηθῆτε τῆς χώρας σας καὶ νὰ διακινδυνεύετε πάντοτε τὴν ὑπαρξίν σας, ἀλλὰ παύσατε τὸν πόλεμον. Τώρα εἶναι καιρὸς νὰ παύσετε αὐτὸν ἐντίμως, καθότι πρῶτος ὁ βασιλεὺς προτείνει τοῦτο. Ἔστε ἐλεύθεροι ποιοῦντες συμμαχίαν μεθ' ἡμῶν ἄνευ δόλου καὶ ἀπάτης».

» Ταῦτα μὲ διέταξεν ὁ Μαρδόνιος, ὃ Ἀθηναῖοι, νὰ εἶπω πρὸς ὑμᾶς. Ἐγὼ δὲ περὶ μὲν τῆς πρὸς ὑμᾶς εὐνοίας μου οὐδὲν λέγω, διότι δὲν θὰ τὴν μάθετε τώρα κατὰ πρῶτον. Σᾶς παρακαλῶ δὲ ἐκ μέρους μου νὰ ἐνδώσετε εἰς τὸν Μαρδόνιον, καθότι προβλέπω ὅτι δὲν θὰ δυνηθῆτε νὰ πολεμῆτε πάντοτε τὸν Ξέρξην. Ἐὰν ἔβλεπα ὅτι ἔχετε τοιαύτην δύναμιν, δὲν θὰ ἠρχόμην ποτὲ νὰ σᾶς εἶπω τούτους τοὺς λόγους. Σκεφθῆτε ὅτι ἡ δύναμις τοῦ βασιλέως εἶναι ὑπεράνθρωπος καὶ ὅτι ἡ χεὶρ του ἐκτείνεται μακρὰν. Ἐὰν δὲν δεχθῆτε τὸν συμβιβασμὸν ἀμέσως τώρα, ὅτε οἱ Πέρσαι σᾶς ὑπόσχονται μεγάλα καὶ εἶναι πρόθυμοι νὰ συμβιβασθῶσι μὲ τοιοῦτους ὅρους, φοβοῦμαι διὰ σᾶς, οἵτινες εἰσθε εἰς τὸν δρόμον πλειότερον τῶν ἄλλων συμμαχῶν καὶ πάντοτε καταστρέφεσθε μόνοι, καθότι ἡ γῆ σας εἶναι κατ' ἐξοχὴν τὸ μεταίχιμον τοῦ πολέμου. Ὅθεν πεισθῆτε· δὲν εἶναι ἀρκούσα δόξα διὰ σᾶς ὅτι ὁ βασιλεὺς εἰς ὑμᾶς μόνους ἐξ ὄλων τῶν Ἑλλήνων συγγορεῖ τὰ ἁμαρτήματά σας καὶ θέλει νὰ γίνῃ φίλος σας;». Ὁ μὲν Ἀλέξανδρος ταῦτα εἶπεν.

141. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι μαθόντες ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος μετέβη

εἰς τὰς Ἀθήνας διὰ τὴν συμβιβάσῃ τοὺς Ἀθηναίους μὲ τοὺς βαρβάρους, ἀνεμνήσθησαν τοῦ χρησμοῦ, κατὰ τὸν ὁποῖον αὐτοὶ καὶ ἄλλοι Δωριεῖς ἐμελλον νὰ διωχθῶσιν ἐκ τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ τῶν Μήδων καὶ τῶν Ἀθηναίων· φοβούμενοι λοιπὸν μήπως οἱ Ἀθηναῖοι συμφωνήσουν μὲ τὸν Πέρσην ἀπεράσιαν νὰ πέμψουν ἀμέσως πρέσβεις εἰς τὰς Ἀθήνας. Συνέπεσε δὲ νὰ παρουσιασθοῦν οἱ πρέσβεις οὗτοι εἰς τὸν δῆμον συγχρόνως μὲ τὸν Ἀλέξανδρον, καθότι οἱ Ἀθηναῖοι ἠγοροπόρουν καὶ ἐπερίμεναν ὄντες βέβαιοι ὅτι οἱ Λακεδαιμόνιοι θὰ μάθουν, ὅτι ἀπεσταλμένος ἐπέμφθη παρὰ τῶν βαρβάρων εἰς τὰς Ἀθήνας πρὸς συμβίβασμόν καὶ ὅτι μανθάνοντες τοῦτο θὰ σπεύσουν νὰ στείλουν καὶ αὐτοὶ πρέσβεις. Ἐπίτηδες λοιπὸν ἔκαμον τοῦτο, θέλοντες νὰ δείξωσι τὴν γνώμην των εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους.

142. Ἀφοῦ δὲ ἔπαυσε λέγων ὁ Ἀλέξανδρος, διεδέχθησαν αὐτὸν οἱ ἐκ τῆς Σπάρτης ἐλθόντες πρέσβεις καὶ εἶπον τὰ ἑξῆς: « Ἡμεῖς δὲ ἐπεμψαν οἱ Λακεδαιμόνιοι, διὰ τὴν σᾶς παρακαλέσωμεν μήτε νεωτερισμόν τινα νὰ κάμετε εἰς τὴν Ἑλλάδα, μήτε νὰ δεχθῆτε τοὺς λόγους τοῦ βαρβάρου, διότι τοῦτο δὲν εἶναι δίκαιον κατ' οὐδένα τρόπον· οὐδεὶς Ἑλλήν θὰ τὸ ἔπραττεν ἄνευ ἀτιμίας, καὶ πολὺ ὀλιγώτερον σεῖς διὰ πολλὰς αἰτίας. Σεῖς ὑπεκινήσατε τὸν πόλεμον τοῦτον χωρὶς νὰ θέλωμεν ἡμεῖς, καὶ ὁ ἀγὼν ἦτο πρῶτον διὰ τὴν χώραν σας· τώρα δὲ ἐγένετο κοινὸς δι' ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Ἐπειτα, ὅτε τὰ πράγματα ἦλθον εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν, σεῖς οἱ Ἀθηναῖοι νὰ γίνετε αἴτιοι τῆς δουλείας τῶν Ἑλλήνων, τοῦτο θὰ ἦτο ἀνυπόφορον· σεῖς οἵτινες πάντοτε καὶ ἐκ παλαιῶν χρόνων ἐφάνητε ἐλευθερωταὶ πολλῶν λαῶν. Λυπούμεθα δι' ὅσα δεινὰ σᾶς πιέζουν, καθότι ἐπὶ δύο ἔτη ἐστερήθητε τῶν καρπῶν σας καὶ αἱ οἰκίαι σας εἶναι κατεστραμμένα. Διὰ τὴν σᾶς ἀποζημιώσουν ὅμως οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ σύμμαχοι, σᾶς ὑπόσχονται, ἐφ' ὅσον διαρκέσει ὁ πόλεμος οὗτος, νὰ τρέφουν τὰς γυναϊκάς σας καὶ ὅσους ἄλλους οἰκέτας ἔχετε μὴ δυναμένους νὰ σᾶς εἶναι χορήσιμοι εἰς τὸν πόλεμον. Ἄς μὴ σᾶς μεταπεισῇ ὁ Μακεδὼν Ἀλέξανδρος μαλακῶνων τοὺς λόγους τοῦ Μαρδονίου. Οὗτος πράττει ὅ,τι ὀφείλει νὰ πράξῃ, καθότι τύραννος ὢν συμπράττει μὲ τὸν τύραννον. Σεῖς ὅμως δὲν πρέπει νὰ μιμηθῆτε τὸ παράδειγμά του, ἐὰν φρονῆτε ὀρθῶς, ἠξυῦροντες ὅτι εἰς τοὺς βαρβάρους οὔτε πίστις ὑπάρχει οὔτε ἀλήθεια ». Ταῦτα εἶπον οἱ πρέσβεις.

143. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι πρὸς μὲν τὸν Ἀλέξανδρον ἀπεκρίθησαν τὰ ἑξῆς· « Καὶ ἡμεῖς ἠξυῦρομεν ὅτι ἡ δύναμις τοῦ Μήδου εἶναι ἀνωτέρα τῆς ἰδικῆς μας, ὥστε εἶναι περιττὸν νὰ μᾶς ὀνειδίζῃς διὰ τὴν ἔλλειψίν μας ταύτην. Ἄλλ' ὅμως ἀγαπῶντες πολὺ τὴν ἐλευθερίαν θὰ ὑπερασπίσωμεν αὐτὴν ὅπως ἂν δυνηθῶμεν. Μὴ προσπαθῆς λοιπὸν νὰ μᾶς συμβιβάσῃς μὲ τὸν βαρβάρου, διότι δὲν θὰ πεισθῶμεν. Ὑπαγε ἰώρα καὶ εἰπέ εἰς τὸν Μαρδόνιον ὅτι οἱ

Ἄθηναῖοι λέγουν, ἐνόσφ ὁ ἥλιος ἀκολουθεῖ τὴν αὐτὴν ὁδὴν, τὴν ὁποῖαν πορεύεται σήμερον, ποτὲ δὲν θὰ συμβιβασθῶμεν μετὸν Ξέρξην, ἀλλ' ἔχοντες τὰς ἐλπίδας μας εἰς τὴν συμμαχίαν τῶν θεῶν καὶ τῶν ἡρώων, τῶν ὁποίων ἐκεῖνος ἀσεβῶς ἔκαυσε τοὺς ναοὺς καὶ τὰ ἀγάλματα, θὰ τὸν πολεμήσωμεν ἐκδικούμενοι. Σὺ δὲ πρόσεξε μὴ ἐμφανισθῆς ἄλλοτε ἐνώπιον ἡμῶν μετ' αὐτάς προτάσεις καὶ ὑπὸ τὸ φαινόμενον ὅτι μᾶς προσφέρεις ἐκδούλευσιν, μὴ μᾶς συμβουλευσῆς νὰ πράξωμεν ἔργα παράνομα· καθότι δὲν θέλομεν νὰ πάθῃς τι δυσάρεστον ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, πρόξενος ὢν καὶ φίλος αὐτῶν ».

144. Πρὸς μὲν τὸν Ἀλέξανδρον ταῦτα ἀπεκρίθησαν, πρὸς δὲ τοὺς ἐκ Σπάρτης πρέσβεις εἶπον τὰ ἑξῆς· « Τὸ νὰ φοβῶνται οἱ Λακεδαιμόνιοι μήπως συμβιβασθῶμεν μετὸν βάρβαρον, τοῦτο ἔγκειται εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν· ἐφάνητε ὅμως πολὺ μικροπρεπεῖς φοβηθέντες τόσον, καθότι ἠξέυρατε καλῶς τὸ φρόνημα τῶν Ἀθηναίων, ὅτι οὔτε χροσὸς τοσοῦτος ὑπάρχει οὐδαμοῦ τῆς γῆς, οὔτε χώρα τόσον ὠραία καὶ τόσον εὐφορος, τῶν ὁποίων ἢ προσφορὰ νὰ μᾶς πείσῃ νὰ μηδίσωμεν καὶ νὰ συνεργασθῶμεν εἰς τὴν ὑποδούλωσιν τῆς Ἑλλάδος. Εἶναι πολλὰ καὶ μεγάλα τὰ αἴτια, τὰ ὁποῖα, καὶ ἂν θελήσωμεν, πάλιν μᾶς ἐμποδίζουσι νὰ πράξωμεν τοῦτο. Πρῶτον μὲν καὶ μέγιστον τὰ ἀγάλματα καὶ τὰ οἰκήματα τῶν θεῶν πυρπολημένα καὶ κατὰ γῆς τὰ ὁποῖα καθήκον ἔχομεν νὰ ἐκδικήσωμεν μᾶλλον ἢ νὰ συμμαχήσωμεν μετὸν πράξαντα τὰς καταστροφὰς ταύτας· δεύτερον δὲ οἱ Ἕλληνες ὅλοι ἔχουσι τὸ αὐτὸ αἷμα, τὴν αὐτὴν γλῶσσαν· τὰ ἰδρύματα τῶν θεῶν εἶναι κοινὰ εἰς αὐτούς, ὁμοίως καὶ αἱ θυσίαι, καὶ τὰ ἦθη ὁμοτροπα· τούτων προδότηι νὰ γίνουσι οἱ Ἀθηναῖοι, δὲν εἶναι ὀρθόν. Μάθετε λοιπὸν τοῦτο, ἔαν πρότερον δὲν τὸ ἠξέυρατε, ὅτι ἐνόσφ καὶ εἰς τῶν Ἀθηναίων μένει ζῶν, οὐδεμία συνθηκολογία θὰ ὑπάρξῃ μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Ξέρξου. Ἐπαινοῦμεν πολὺ τὴν φροντίδα σας διὰ τὴν καταστροφὴν τῶν ὑπαρχόντων μας καὶ τὴν ἀπόφασιν τὴν ὁποῖαν σᾶς ἐνέπνευσεν αὕτη νὰ θέλετε νὰ θρέψετε τὰς οικογενεῖας μας. Ἐκ μέρους σας ἡ χάρις εἶναι τελεία· ἡμεῖς ὅμως ἀπεφασίσσαμεν νὰ μείνωμεν ὡς ἔχομεν καὶ νὰ μὴ σᾶς γίνωμεν βάρος. Τώρα δέ, οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἐπέμψατε ὅσον τάχιστα στρατόν, καθότι, ὡς ὑποθέτομεν, ὄχι μετὰ πολὺ, ἀλλ' ἅμα λάβῃ τὴν εἴδησιν ὅτι ἀπορρίπτομεν τὰς προτάσεις του, ὁ βάρβαρος θὰ εἰσβάλλῃ εἰς τὴν χώραν μας. Πρὶν λοιπὸν ἔκεινος εἰσέλθῃ εἰς τὴν Ἀττικὴν, πρέπει ἡμεῖς νὰ ἐκστρατεύσωμεν εἰς τὴν Βοιωτίαν ». Μετὰ τὴν ἀπόκρισιν ταύτην τῶν Ἀθηναίων, οἱ πρέσβεις ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Σπάρτην.

ΒΙΒΛΙΟΝ Θ΄.

ΚΑΛΛΙΟΠΗ

Βασιλεία

Νίκα

ΗΡΟΔΟΤΟΥ ΜΟΥΣΑΙ

ΚΑΛΛΙΟΠΗ

1. Ὁ δὲ Μαρδόνιος, ἀφοῦ ὁ Ἀλέξανδρος ἐπιστρέψας τῷ ἀνεκοίνωσε τὰς ἀποκρίσεις τῶν Ἀθηναίων, κινήσας ἐκ τῆς Θεσσαλίας ἔφερε μετὰ σπουδῆς τὸν στρατὸν κατὰ τῶν Ἀθηναίων, παραλαμβάνων ἕξ ὅλων τῶν μερῶν δι' ὧν διήρχετο πάντας τοὺς δυναμένους νὰ φέρουν ὄπλα. Οἱ δὲ στρατηγοὶ τῶν Θεσσαλῶν ὄχι μόνον δὲν μετενόησαν διὰ τὰς προλαβούσας πράξεις των, ἀλλὰ πολὺ περισσότερον παρεκίνουν τὸν Πέρσην· καὶ ὁ Θώραξ ὁ Λαρισσαῖος ὄχι μόνον συμπροέπεμψε τὸν Ξέρξην φεύγοντα, ἀλλὰ καὶ τότε ἀναφανδὸν εὐκόλυνε τὴν εἴσοδον τοῦ Μαρδονίου εἰς τὴν Ἑλλάδα.

2. Ἀφοῦ δὲ πορευόμενος ὁ στρατὸς ἔφθασεν εἰς τὴν Βοιωτίαν, οἱ Θηβαῖοι προσεπάθησαν νὰ κρατήσουν τὸν Μαρδόνιον ἐκεῖ καὶ τὸν συνεβούλευσαν νὰ στήσῃ τὸ στρατόπεδόν του εἰς τὴν χώραν των, ἀρμοδιωτάτην πρὸς τοῦτο κατ' αὐτούς. «Μὴ προχωρῆς περισσότερον, τῷ εἶπον, καὶ πράξῃς οὕτως ὥστε ἐντεῦθεν, χωρὶς νὰ πολεμήσῃς, νὰ ὑποτάξῃς ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Σκέψου ὅτι, ἐὰν οἱ Ἕλληνες εἶναι ἠνωμένοι ὡς ἦσαν καὶ πρότερον, θὰ εἶ δύσκολον νὰ τοὺς νικήσῃς, ἔστω καὶ ἂν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἔλθουν ἐναντίον αὐτῶν. Ἐὰν δὲ παραδεχθῆς τὸ σχέδιον τὸ ὁποῖον θὰ σὲ συμβουλευσώμεν, ἀκόπως θὰ γίνῃς κύριος ὅλων τῶν ἀποφάσεών των. Πέμψε χρήματα εἰς τοὺς μᾶλλον ἰσχυροὺς τῶν πόλεων, καὶ διὰ τῶν δώρων τούτων θὰ διαιρέσῃς τὴν Ἑλλάδα. Ἐπειτα δὲ με τοὺς ὁμοφροῦντάς σου εὐκόλως θὰ καταστρέψῃς τοὺς ἀντιφροῦντάς».

3. Οἱ μὲν Θηβαῖοι ταῦτα συνεβούλευον· ἀλλ' ὁ Μαρδόνιος δὲν ἐπειθετο καὶ εἶχε μεγάλην ἐπιθυμίαν νὰ κυριεύσῃ τὰς Ἀθήνας ἐκ δευτέρου, ἅμα μὲν ὑπὸ ἀφροσύνης, ἅμα δὲ ἵνα διὰ πυρσῶν ἀπὸ νήσου εἰς νήσον ἀναπτομένων ἀναγγεῖλῃ εἰς τὸν βασιλέα, ὁ ὁποῖος ἦτον ἀκόμη εἰς τὰς Σάρδεις, ὅτι ἔχει τὰς Ἀθήνας. Ἐλθὼν ὅμως εἰς τὴν Ἀττικὴν οὔτε τότε δὲν εὔρε τοὺς Ἀθηναίους· ἀλλ' ἔμαθεν ὅτι οἱ πλείότεροί ἦσαν εἰς τὴν Σαλαμίνα καὶ

εἰς τὰ πλοῖα, καὶ ἐκυρίευσεν τὴν πόλιν ἔρημον. Ἀπὸ τῆς πρώτης δὲ ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἀλώσεως μέχρι τῆς δευτέρας τῆς ὑπὸ τοῦ Μαρδονίου γενομένης παρήλθον μῆνες δέκα.

4. Ἀφοῦ δὲ ἔφθασεν εἰς τὰς Ἀθήνας ὁ Μαρδόνιος, ἔπεμψεν εἰς τὴν Σαλαμίνα τὸν Ἑλλησπόντιον Μουρυχίδην, φέροντα τοὺς αὐτοὺς λόγους τοὺς ὁποίους καὶ ὁ Μακεδὼν Ἀλέξανδρος διεβίβασεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Τοῖς ἐμήνυσε δὲ ταῦτα ἐκ δευτέρου ὁ Μαρδόνιος οὐχὶ διότι ἔλαβε φιλικὰς ἀποκρίσεις τὴν πρώτην φοράν, ἀλλὰ διότι ἠλπίζεν ὅτι ἤθελε μετριασθῆ τὸ πείσμα τῶν, ἀφοῦ ἔβλεπον ὅτι ὅλη ἡ Ἀττικὴ ἦτο πλέον δοριάλωτος καὶ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του. Τούτων ἕνεκα ἔπεμψε τὸν Μουρυχίδην εἰς τὴν Σαλαμίνα.

5. Οὗτος δὲ παρουσιασθεὶς εἰς τὸ συμβούλιον εἶπε τὰ παρὰ τοῦ Μαρδονίου παραγγελθέντα, καὶ ὁ Λυκίδης, εἰς τῶν τοῦ συμβουλίου ἔδωκε γνώμην ὅτι ἐνόμιζε συμφέρον νὰ δεχθῶσι τὰς προτάσεις τὰς ὁποίας ἔφερεν ὁ Ἑλλησπόντιος καὶ νὰ τὰς ἀναφέρουν εἰς τὸν δῆμον. Ὁ μὲν Λυκίδης ταύτην τὴν γνώμην ἀπεφάνθη, εἴτε δεχθεὶς χρήματα ἀπὸ τὸν Μαρδόνιον, εἴτε εὐρίσκων τῶντι τοῦτο καλόν. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι, καὶ οἱ ἐν τῷ συμβουλίῳ καὶ οἱ ἔξωθεν ἐλθόντες, ἅμα τὸ ἤκουσαν, τοσοῦτον ὠργίσθησαν, ὥστε περικυκλώσαντες τὸν Λυκίδην τὸν ἐφόνευσαν με λίθους· τὸν δὲ Ἑλλησπόντιον Μουρυχίδην ἀπέπεμψαν ἀβλαβῆ. Θεοῦβου δὲ γενομένου εἰς τὴν Σαλαμίνα περὶ τοῦ Λυκίδου, ἔμαθαν τὸ πρᾶγμα αἱ γυναῖκες τῶν Ἀθηναίων καὶ παροτρύνουσαι ἢ μία τὴν ἄλλην ὄρμησαν ἀνθορμήτως εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Λυκίδου καὶ κατελιθοβόλησαν τὴν γυναῖκα του καὶ τὰ τέκνα του.

6. Εἰς δὲ τὴν Σαλαμίνα διέβησαν οἱ Ἀθηναῖοι διὰ τὴν ἐξῆς αἰτίαν. Ἐνόσω μὲν ἐπρόσμεναν νὰ ἔλθῃ στρατὸς ἐκ τῆς Πελοποννήσου πρὸς βοήθειάν των ἔμεναν εἰς τὴν Ἀττικὴν· ἐπειδὴ δὲ οἱ μὲν Πελοποννήσιοι ἐβράδυνον πολὺ, ὁ δὲ Μαρδόνιος εἰσερχόμενος ἤκουετο ὅτι ἦτο εἰς τὴν Βοιωτίαν, τότε ἔλαβαν τὰ πράγματά των καὶ διέβησαν εἰς τὴν Σαλαμίνα. Εἰς δὲ τὴν Λακεδαιμόνα ἔπεμψεν ἀπεσταλμένους, ἅμα μὲν διὰ νὰ κατηγορήσουν τοὺς Λακεδαιμόνιους ὅτι ἄφησαν τὸν βάρβαρον νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ δὲν ἐξῆλθαν μετ' αὐτῶν νὰ τὸν ἀπαντήσουν εἰς τὴν Βοιωτίαν, ἅμα δὲ διὰ νὰ τοῖς ὑπομνήσουν ὅσα ὁ Πέρσης ὑπεσγέθη νὰ τοὺς δώσῃ, ἐὰν ἐγίνοντο μετ' αὐτὸν μέρος του· πρὸς τούτοις διὰ νὰ τοῖς εἴπουν ὅτι, ἐὰν δὲν βοηθήσουν τοὺς Ἀθηναίους, οἱ Ἀθηναῖοι μόνοι των θὰ φροντίσωσι περὶ τῆς σωτηρίας των.

7. Κατ' ἐκείνας λοιπὸν τὰς ἡμέρας οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐώρταζον τὰ Ὑακίνθια καὶ πολὺ περισσότερον ἐφρόντιζον νὰ τιμήσουν τὸν θεὸν τοῦτον. Συγχρόνως ὅμως ἔκτιζον καὶ τὸ τεῖχος εἰς τὸν Ἴσθμόν, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἤδη ὑψωθῆ μέχρι τῶν ἐπάλξεων. Ὅτε δὲ οἱ ἀπεσταλμένοι τῶν Ἀθηναίων καὶ σὺν αὐτοῖς οἱ τῶν Με-

γάρων καὶ τῶν Πλαταιῶν ἔφθασαν εἰς τὴν Λακεδαίμονα, παρουσιάσθησαν εἰς τοὺς ἐφόρους καὶ εἶπον τὰ ἑξῆς· «Ἐπειμὲν ἡμᾶς οἱ Ἀθηναῖοι λέγοντες ὅτι ὁ βασιλεὺς τῶν Μήδων πρῶτον μὲν ἀποδίδει εἰς ἡμᾶς τὴν χώραν μας καὶ δεύτερον θέλει νὰ μᾶς κάμῃ συμμάχους τοῦ ἐπὶ ἴσοις καὶ ὁμοίοις δικαιώμασιν ἄνευ δόλου καὶ ἀπάτης· πλὴν δὲ τῆς Ἀττικῆς, προσφέρει νὰ μᾶς δώσῃ καὶ ἄλλην χώραν, τὴν ὁποίαν νὰ ἐκλέξωμεν ἡμεῖς. Ἄλλ' ἡμεῖς αἰδοῦμενοι τὸν Ἑλλήνιον Δία καὶ μὴ ἀνεχόμενοι νὰ παραδώσωμεν τὴν Ἑλλάδα δὲν ἐδέχθημεν, καὶ ἀπεροῦσαμεν τὰς προτάσεις του, καίπερ ἀδικούμενοι ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ καταπροδιδόμενοι καὶ ἡξέυροντες καλῶς ὅτι θὰ ἦτο συμφερότερον δι' ἡμᾶς νὰ συμφωνήσωμεν μὲ τὸν Πέρσην μᾶλλον ἢ νὰ πολεμῶμεν αὐτόν. Ἐκουσίως ὅμως οὐδέποτε θὰ εὐρισκώμεθα εἰς εἰρήνην μετ' αὐτοῦ. Καὶ ἡμεῖς μὲν εἰλικρινῶς ὑπηρετοῦμεν τὴν Ἑλλάδα. Σεῖς δέ, ἐνῶ τότε κατεφοβήθητε μήπως συμβιβασθῶμεν μὲ τὸν Πέρσην, τώρα, ἐπειδὴ ἐμάθατε σαφῶς τὰ φρονήματα ἡμῶν, ὅτι οὐδαμῶς θὰ προδώσωμεν τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐπειδὴ τὸ τεῖχος τὸ ὁποῖον κτίζετε εἰς τὸν Ἴσθμόν εἶναι πρὸς τὸ τέλος του, ἀδιαφορεῖτε ἐντελῶς περὶ τῶν Ἀθηναίων, καί, ἐνῶ ἐσυμφωνήσατε μὲ ἡμᾶς νὰ ἀπαντήσωμεν τὸν Πέρσην εἰς τὴν Βοιωτίαν, μᾶς ἐπροδώσατε καὶ ἀφήσατε τὸν βάρβαρον νὰ εἰσβάλλῃ εἰς τὴν Ἀττικὴν. Σήμερον λοιπὸν οἱ Ἀθηναῖοι εἶναι ὠργισμένοι ἐναντίον σας, διότι δὲν ἐφῆρθητε ὡς ἔπρεπε, καὶ σᾶς λέγουν τώρα νὰ πέμψητε τὸν στρατόν σας συγχρόνως μὲ ἡμᾶς, διὰ νὰ ἀντισταθῶμεν τοῦλάχιστον κατὰ τοῦ βαρβάρου εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἀφοῦ δὲν τὸν ἐπροφθάσαμεν εἰς τὴν Βοιωτίαν. Ἐν τῇ ἡμετέρᾳ χώρᾳ τὸ Θριάσιον πεδίον εἶναι ἐπιτηδειότατον πρὸς μάχην».

8. Ἀκούσαντες δὲ ταῦτα οἱ ἔφοροι ἀνέβησαν τὴν ἀπόκρισιν διὰ τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν, καὶ τὴν ἀκόλουθον διὰ τὴν ἀκόλουθον, καὶ τοῦτο ἔπραττον ἐπὶ δέκα ἡμέρας, ἀναβάλλοντες ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ χρόνῳ ὅλοι οἱ Πελοποννήσιοι ἐτείχιζον τὸν Ἴσθμόν μετὰ πολλῆς σπουδῆς καὶ ἦτο πλέον τὸ τεῖχος περὶ τὸ τέλος. Διὰ τὴν οἱ Πελοποννήσιοι, ὅτε μὲν ἦλθεν ὁ Μακεδὼν Ἀλέξανδρος εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐφοβήθησαν τόσον μὴ μηδίσωσιν οἱ Ἀθηναῖοι, τότε δὲ οὐδὲν ἐφρόντιζον περὶ αὐτῶν, αἰτίαν τούτου δὲν ἠμπορῶ νὰ εἶπω ἄλλην εἰμὴ ὅτι ὄντος τοῦ Ἴσθμοῦ τειχιζόμενου ἐνόμιζαν ὅτι δὲν εἶχαν πλέον τὴν ἀνάγκην των. Ὅτε ὅμως ὁ Ἀλέξανδρος μετέβη εἰς τὴν Ἀττικὴν, τὸ τεῖχος δὲν εἶχε τελειώσει καὶ εἰργάζοντο μετὰ σπουδῆς διὰ τὸν φόβον τῶν Περσῶν.

9. Ἐπὶ τέλος δὲ ἡ ἀπόκρισις καὶ ἡ ἐκστρατεία τῶν Σπαρτιατῶν ἐγένοντο τοιοῦτοτρόπως. Τὴν προτεραίαν τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ἔμελλε νὰ γίνῃ τελευταία παρουσίας τῶν ἀπεσταλμένων, ὁ Τεγεάτης Χίλεος, ὁ ὁποῖος εἰς τὴν Λακεδαίμονα εἶχε μεγαλυτέραν

ἐπίδρασιν ἀπὸ ὅλους τοὺς ξένους, ἔμαθεν ἀπὸ τοὺς ἐφόρους ὅσα εἶπον οἱ Ἀθηναῖοι. Μαθὼν δὲ ταῦτα τοῖς εἶπε τὰ ἐξῆς· «Ὁ ἐφοροί, τοιαύτη εἶναι ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων μας, ὥστε, ἐὰν οἱ Ἀθηναῖοι δὲν εἶναι ἠνωμένοι μὲ ἡμᾶς καὶ συμμαχήσουν μὲ τὸν βάρβαρον, ὅσον δυνατόν καὶ ἂν εἶναι τὸ τεῖχος, τὸ ὁποῖον ἐκτίσατε εἰς τὸν Ἴσθμόν, μεγάλαι θύραι εἶναι ἐντελῶς ἀνοικταὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον διὰ τὸν Πέρσην. Ἀκούσατε λοιπὸν τοὺς Ἀθηναίους πρὶν ἀποφασίσουν ἄλλο τι, τὸ ὁποῖον ἤθελεν ἐπιφέρει τὴν πᾶσιν τῆς Ἑλλάδος».

10. Ὁ μὲν Χίλος ταῦτα συνεβούλευσεν, οἱ δὲ ἐφοροί σκεφθέντες καλῶς τοὺς λόγους του, ἀμέσως χωρὶς νὰ εἶπουν τίποτε εἰς τοὺς ἀπεσταλμένους τῶν πόλεων, πρὸ τοῦ τέλους τῆς νυκτός, ἐξέπεμψαν ὑπὸ τὴν στρατηγίαν τοῦ Πausανίου, υἱοῦ τοῦ Κλεομβρότου, πεντακισχιλίους Σπαρτιάτας, δόντες εἰς ἕκαστον ἐπὶ εἰλωτας. Ἡ στρατηγία αὕτη ἀνῆκε μὲν δικαιωματικῶς εἰς τὸν Πλείσταρχον τοῦ Λεωνίδου, ἀλλ' οὗτος ἦτο ἀκόμη παιδίον καὶ ὁ Pausanias ἦτο ἐπίτροπός του καὶ ἐξάδελφος. Καθότι ὁ Κλεομβροτος, ὁ πατὴρ τοῦ Λεωνίδου καὶ υἱὸς τοῦ Ἀναξανδρίδου, δὲν ἔξῃ πλέον, ἀλλ' ἀφοῦ ἐπανέφερον ἐκ τοῦ Ἴσθμοῦ τὸν στρατὸν ὅστις ἔκτισε τὸ τεῖχος, μετ' ὀλίγον ἀπέθανεν. Ἐπανέφερε δὲ ὁ Κλεομβροτος τὸν στρατὸν ἐκ τοῦ Ἴσθμοῦ διὰ τὴν ἐξῆς αἰτίαν. Ἐνῶ ἐθυσίαζε κατὰ τοῦ Πέρσου, ὁ ἥλιος ἐσκοτίσθη ἐν τῷ οὐρανῷ. Ὁ Pausanias προσέλαβε συνάρχοντα τὸν Εὐρυάνακτα τοῦ Δωριέως, ὄντα ἐκ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας. Καὶ ὁ μὲν στρατὸς μετὰ τοῦ Pausanίου ἐξῆλθε τῆς Σπάρτης.

11. Οἱ δὲ πρόσβεις, ἅμα ἐξημέρωσε, μὴ ἠξεύροντες τίποτε περὶ τῆς ἐξόδου, παρουσιάσθησαν εἰς τοὺς ἐφόρους, ἔχοντες κατὰ νοῦν νὰ ἀναχωρήσουν καὶ αὐτοί, καθεὶς εἰς τὰ ἴδια. Παρουσιασθέντες δὲ εἶπαν τὰ ἐξῆς· «Σεῖς μὲν, ὦ Λακεδαιμόνιοι, μένοντες ἐδῶ πανηγυρίζετε Ὑακίνθια καὶ παίζετε καταπροδίδοντες τοὺς συμμαχοὺς· οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ὡς ἀδικούμενοι ἀπὸ σᾶς θὰ εἰρηνεύσουν μὲ τὸν Πέρσην ὅπως ἡμπορέσουν δι' ἄλλειψιν συμμαχῶν. Εἰρηνεύοντες δὲ εἶναι φανερὸν ὅτι γινόμεθα σύμμαχοι τοῦ βασιλέως καὶ θὰ ἐκστρατεύωμεν μετὰ τῶν Περσῶν ὅπου ἤθελον μᾶς ὀδηγεῖ. Τότε θὰ ἐννοήσετε τί δύναται νὰ σᾶς συμβῇ ἐκ τούτου». Ταῦτα εἰπόντων τῶν ἀπεσταλμένων, οἱ ἐφοροὶ ἐβεβαίωσαν μετ' ὄρκου ὅτι οἱ κατὰ τῶν ξένων ἐκπεμφθέντες θὰ ἦσαν πλέον εἰς τὸ Ὀρέσθειον ξένους δὲ ἐκάλουν τοὺς βαρβάρους. Οἱ δὲ ἀπεσταλμένοι μὴ ἠξεύροντες τίποτε ἠρώτησαν ἐκ δευτέρου τί ἐσημαινὸν τὰ λεγόμενα, καὶ ἐρωτήσαντες ἔμαθον ἀκριβῶς ὅλην τὴν ἀλήθειαν ὥστε θαυμάσαντες ἀνεχώρησαν τάχιστα διὰ νὰ τοὺς φθάσουν. Σὺν αὐτοῖς δὲ ἀνεχώρησαν καὶ πεντακισχίλιοι λογάδες ὀπλίται ἐκ τῶν περσιόικων Λακεδαιμονίων.

12. Οὗτοι μὲν λοιπὸν ἐσπευδαν νὰ φθάσουν εἰς τὸν Ἴσθμόν.

Οἱ δὲ Ἀργεῖοι, οἱ ὁποῖοι εἶχον ὑποσχεθῆ πρότερον εἰς τὸν Μαρδόνιον νὰ ἐμποδίσουν τοὺς Σπαρτιάτας ἀπὸ τοῦ νὰ ἐκστρατεύσουν, ἅμα ἔμαθαν ὅτι ὁ στρατὸς τοῦ Πausανίου ἐξῆλθε τῆς Σπάρτης, ἔπειψαν εἰς τὴν Ἀττικὴν κήρυκα, τὸν καλλίτερον ἡμεροδρόμον τὸν ὁποῖον ἠδυνήθησαν νὰ εὔρουν. Φθάσας οὗτος εἰς τὰς Ἀθήνας, εἶπε τὰ ἑξῆς: «Μαρδόνιε, μὲ ἔπειψαν οἱ Ἀργεῖοι, διὰ νὰ σοὶ εἶπω ὅτι ἡ νεολαία ἐξῆλθε τῆς Λακεδαιμόνος καὶ ὅτι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ τὴν ἐμποδίσουν. Ἦξευρε λοιπὸν τοῦτο καὶ πράξε ὅ,τι νομίσης καλόν». Ὁ μὲν κήρυξ ταῦτα εἰπὼν ἀνεχώρησεν.

13. Ὁ δὲ Μαρδόνιος, ὡς ἤκουσε ταῦτα, δὲν ἠθέλησε πλέον νὰ μείνῃ εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ πρότερον μάλιστα δὲν ἔμενεν ἐκεῖ εἰμῆ διότι ἠθέλε νὰ μάθῃ τί ἠθελον ἀποφασίσαι οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οὔτε ἔβλαπτε τίποτε οὔτε ἔφθειρε τὴν Ἀττικὴν, ἐλπίζων πάντοτε ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἠθελον συνθηκολογήσει μετ' αὐτοῦ. Ὅτε ὅμως εἶδεν ὅτι δὲν τοὺς ἔπειθε καὶ ἔμαθε τὰ συμβαίνοντα, πρὶν φθάσουν οἱ μετὰ τοῦ Πausανίου εἰς τὸν Ἴσθμόν, ἐξῆλθε τῆς Ἀττικῆς, ἀφοῦ προηγουμένως ἔκαυσε τὰς Ἀθήνας καὶ κατεκρήμισε πᾶν ὅ,τι ἴστατο ἀκόμη ὀρθὸν ἐκ τῶν τειχῶν ἢ τῶν οἰκημάτων ἢ τῶν ναῶν. Ἐφυγε δὲ ἐκεῖθεν διὰ τὴν ἐξῆς αἰτίαν. Ἡ Ἀττικὴ δὲν ἦτο χώρα κατὰλληλος εἰς ἱππικὸς ἐλιγμούς, καὶ ἐὰν ἐνικᾶτο εἰς μάχην δὲν εἶχεν ἄλλην ἔξοδον εἰμῆ ἀπὸ στενὸν τι μέρος, ὅπου καὶ ὀλίγοι ἄνθρωποι ἠδύναντο νὰ ἐμποδίσουν τὸν στρατὸν του. Ἐσκόπευε λοιπὸν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὰς Θήβας, διὰ νὰ πολεμήσῃ πλησίον πόλεως φιλικῆς καὶ εἰς χώραν ἐπιτηδεῖαν εἰς τὸ ἱππικόν.

14. Ἐνῶ μὲν λοιπὸν ὁ Μαρδόνιος ἀνεχώρει ἐκ τῆς Ἀττικῆς, συνήντησε καθ' ὁδὸν ταχυδρόμον, ὅστις τὸν εἰδοποίησεν ὅτι ἄλλος στρατὸς ἐκ χιλίων Λακεδαιμονίων ἦτο εἰς τὰ Μέγαρα. Ἀκούσας τοῦτο ἐσκέφθη νὰ κυριεύσῃ πρῶτον τούτους· ὅθεν στρέψας πρὸς ἀριστερὰ ἔλαβε τὴν πρὸς τὰ Μέγαρα ὁδόν, τὸ δὲ ἱππικόν προπορευόμενον κατεπάτει τὴν χώραν τῆς Μεγαρίδος. Τοῦτο εἶναι τὸ δυτικώτατον τῆς Εὐρώπης μέρος, εἰς τὸ ὁποῖον ἔφθασεν ὁ Περσικὸς οὗτος στρατὸς.

15. Μετὰ ταῦτα δὲ ἦλθεν εἰς τὸν Μαρδόνιον ἀγγελία ὅτι οἱ Ἕλληνες ὅλοι ἦσαν συνηθροισμένοι εἰς τὸν Ἴσθμόν· καὶ οὕτω πάλιν ἐπέστρεφεν ὀπίσω διὰ τῆς Δεκελείας, καθότι οἱ βιοιωτάρχαι εἶχαν πέμψει ὡς ὀδηγοὺς τοὺς πλησιοχώρους τῶν Ἀσωπίων, καὶ οὗτοι τὸν ἔφεραν εἰς τοὺς Σφενδαλεῖς καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Τάναγραν. Διατρίψας δὲ εἰς τὴν Τάναγραν μίαν νύκτα, τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ἐτόλπη πρὸς τὴν Σκῶλον καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν γῆν τῶν Θηβαίων. Ἐκεῖ, μολονότι οἱ Θεβαῖοι ἐμῆδιζαν, ἀπέκοψε τὰ δένδρα τῆς χώρας, οὐχὶ ἕνεκα ἔχθρας πρὸς αὐτούς, ἀλλ' εὐρεθεῖς εἰς μεγάλην ἀνάγκην· καθότι ἠθέλε νὰ ὀχυρώσῃ τὸ στρατόπεδον καὶ ἠτοίμαζε καταφύγιον, ἐὰν τυχὸν ἢ ἔκβασις τοῦ πολέμου ἀπέ-

βαινεν ἐναντία πρὸς τὰς ἐπιθυμίας του. Τὸ στρατόπεδον τοῦτο, κειμένον εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Ἀσωποῦ ποταμοῦ, ἤρχιζεν ἀπὸ τὰς πλησίον των Ὑσιῶν Ἐρυθρὰς καὶ ἔξετείνετο μέχρι τῆς Πλαταιίδος χώρας. Δὲν ἤγειραν ὅμως οἱ βάρβαροι τόσον ἐκτεταμένον τεῖχος, ἀλλ' ἐν τετράγωνον, τοῦ ὁποῖου ἕκαστον μέτωπον εἶχε δέκα σταδίους. Ἐνῶ δὲ οἱ βάρβαροι εἰργάζοντο εἰς τοῦτο, ὁ Θηβαῖος Ἀτταγῖνος τοῦ Φρύωνος ἔκαμε μεγάλας ἐτοιμασίας καὶ προσεκάλεσεν εἰς φιλοξενίαν τὸν Μαρδόνιον καὶ πενήκοντα ἐκ τῶν μᾶλλον ἐγκρίτων Περσῶν. Κληθέντες δὲ οὗτοι ἐδέχθησαν καὶ τὸ δεῖπνον ἐγένετο εἰς τὰς Θήβας.

16. Τὰ δὲ ἐπίλοιπα, ὅσα θὰ εἶπω τώρα, ἤκουσα ἀπὸ τὸν Ὀρχομένιον Θέρσανδρον, ἄνδρα ἐπιφανῆ καὶ ἐκ τῶν πρώτων τοῦ Ὀρχομενοῦ. Μοι εἶπε δὲ ὁ Θέρσανδρος ὅτι καὶ αὐτὸς προσεκλήθη ὑπὸ τοῦ Ἀτταγίνου εἰς τὸ δεῖπνον τοῦτο ὁμοῦ μὲ πενήκοντα ἄλλους Θηβαίους· πρὸς τούτοις ὅτι ὁ Ἀτταγῖνος δὲν κατέκλινε περὶ τὴν τράπεζαν χωριστὰ τοὺς Πέρσας ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' εἰς ἐκάστην κλίνην ἔθεσεν ἕνα Πέρσην καὶ ἕνα Θηβαῖον. Μετὰ τὸ δεῖπνον ἤρχισαν νὰ πίνουν καὶ ὁ ὁμόκλινός του Πέρσης, ὁμιλῶν Ἑλληνιστί, τὸν ἠρώτησε πόθεν ἦτο· ὁ Θέρσανδρος ἀπεκρίθη ὅτι ἦτο Ὀρχομένιος. Τότε ὁ Πέρσης εἶπεν· «Ἐπειδὴ τώρα ἐγίνες ὁμοτράπεζος καὶ ὁμόσπονδός μου, θέλω νὰ σοὶ ἀφήσω ἀνάμνησιν τῆς σκέψεως τὴν ὁποίαν ἔχω, διὰ νὰ προηξεύρης καὶ σύ, καὶ νὰ δύνασαι νὰ φροντίσης περὶ τῶν συμφερόντων σου. Βλέπεις τοὺς Πέρσας τοὺς συμποσιάζοντας ἐδῶ καὶ τὸν στρατόν, τὸν ὁποῖον ἀφήσαμεν στρατοπεδευμένον παρὰ τὸν ποταμόν; Δὲν θὰ παρέλθῃ πολὺς χρόνος καὶ ἐξ ὧν τούτων ὀλίγους μόνον θὰ ἴδῃς νὰ σωθοῦν». Ταῦτα εἶπεν ὁ Πέρσης καὶ αἴφνης ἔχυσε πολλὰ δάκρυα. Ὁ δὲ Θέρσανδρος ἐκπλαγεὶς διὰ τοὺς λόγους τούτους εἶπε· «Λοιπὸν πρέπει νὰ εἴπῃς ταῦτα εἰς τὸν Μαρδόνιον καὶ τοὺς μετ' ἐκεῖνον ἐγκρίτους Πέρσας». Ὁ δὲ Πέρσης εἶπε μετὰ ταῦτα «Φίλε, ὅ,τι εἶναι πεπρωμένον νὰ συμβῇ ἐκ θείας βουλήσεως οἱ ἄνθρωποι δὲν δύναται νὰ τὸ ἐμποδίσωσι, διότι κανεὶς δὲν θέλει νὰ πιστεύσῃ ἐκείνους οἵτινες ὁμιλοῦν φρονίμως. Μολονότι πολλοὶ ἐξ ἡμῶν ἠξεύρομεν ταῦτα, ἀκολουθοῦμεν ὅμως δεμένοι ὑπὸ τῆς ἀνάγκης. Ἡ πικροτέρα ὀδύνη, τὴν ὁποίαν δύναται νὰ ὑποστῇ ὁ ἄνθρωπος, εἶναι νὰ ἐννοῇ πολλὰ πράγματα καὶ νὰ μὴ δύναται νὰ πράξῃ τίποτε». Ταῦτα ἤκουσα νὰ λέγῃ ὁ Ὀρχομένιος Θέρσανδρος καὶ πρὸς τούτοις ὅτι τὰ εἶπεν ἀμέσως εἰς πολλοὺς ἀνθρώπους πρὶν γίνῃ ἡ ἐν Πλαταιαῖς μάχη.

17. Ὅτε δὲ ὁ Μαρδόνιος ἦτο στρατοπεδευμένος εἰς τὴν Βοιωτίαν, οἱ μὲν ἄλλοι (ὅσοι ἐκ τῶν εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη κατοικοῦντων Ἑλλήνων ἐμῆδιζον) ὅλοι ἐδωκαν στρατὸν καὶ συνεισέβαλον εἰς τὰς Ἀθήνας· μόνοι δὲ οἱ Φωκεῖς δὲν συνεισέβαλον, καθότι ἐμῆδιζον μὲν καὶ οὗτοι σφόδρα, ἀλλ' ἀκουσίως καὶ ἐξ

ανάγκης. Ὀλίγας δὲ ἡμέρας μετὰ τὴν ἀφίξιν τοῦ Μαρδονίου εἰς τὰς Θήβας ἦλθαν καὶ ἐκ τῶν Φωκέων χίλιοι ὀπλίται, τῶν ὁποίων ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Ἀρμοκύδης, ὁ μᾶλλον ἐπιφανὴς τῶν πολιτῶν. Μόλις δὲ ἔφθασαν εἰς τὰς Θήβας, ἔπεμψεν ὁ Μαρδόνιος πρὸς αὐτοὺς ἱππεῖς καὶ τοὺς διέταξε νὰ στρατοπεδεύσουν χωριστὰ εἰς τὴν πεδιάδα. Ἀφοῦ ἔπραξαν τοῦτο, ἀμέσως ἔδραμεν ἐκεῖ ὅλον τὸ ἱππικόν. Μετὰ ταῦτα δὲ διεδόθη φήμη μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων τῶν ὄντων μὲ τοὺς Μήδους, ὅτι ὁ Μαρδόνιος εἶχε σκοπὸν νὰ κατακοντίσῃ τοὺς Φωκεῖς. Τότε ὁ στρατηγὸς αὐτῶν Ἀρμοκύδης τοὺς ἐνεθάρρυνε διὰ τῶν λόγων τούτων: «ὦ Φωκεῖς, εἶναι πρόδηλον ὅτι οἱ ἄνθρωποι οὗτοι θέλουν ἐκ προμελέτης νὰ μᾶς θανατώσουν, διότι, ὡς εἰκάζω, μᾶς διέβαλον οἱ Θεσσαλοὶ. Τώρα λοιπὸν πρέπει καθεὶς ἀπὸ σᾶς νὰ φανῇ γενναῖος· διότι προτιμότερον νὰ τελευτήσωμεν τὸν βίον πράττοντές τι καὶ ἀμυνόμενοι, ἢ ἀφειθέντες νὰ πολεσθῶμεν μὲ ἀτιμότερον θάνατον. Ἄς μάθωσιν οἱ ἄνθρωποι οὗτοι ὅτι ἀτιμωρητὴ δὲν δύναται βάρβαροι νὰ σκεωρήσωσι τὸν θάνατον ἀνδρῶν Ἑλλήνων».

18. Ὁ μὲν Ἀρμοκύδης τοιαῦτα συνεβούλευσεν. Οἱ δὲ ἱππεῖς, ἀφοῦ περιεκύκλωσαν τοὺς Φωκεῖς, ὥρμησαν ἐναντίον των δεικνύοντες ὅτι εἶχον σκοπὸν νὰ τοὺς θανατώσουν καὶ ἔτειναν καὶ τὰ τόξα διὰ νὰ ῥιψοῦσι, τινὲς δὲ μάλιστα ἔρριψαν, οἱ δὲ Φωκεῖς, σπρεφόμενοι πρὸς ὅλα τὰ μέρη καὶ πεπνυκνωμένοι ἀνθίσταντο. Τότε οἱ ἱππεῖς ὑπέστρεψαν καὶ ἀνεχώρησαν ὀπίσω. Δὲν δύσμαι νὰ εἴπω μετὰ βεβαιότητος οὔτε ἂν τῶντι, κατ' αἴτησιν τῶν Θεσσαλῶν, ἦλθαν νὰ θανατώσουν τοὺς Φωκεῖς, καὶ ἔπειτα, ἐπειδὴ τοὺς εἶδον λαβρόντας ἀμυντικὴν θέσιν καὶ ἐφοβήθησαν μήπως φονευθῶν καὶ ἐκ τῶν ἰδίων των [στρατιωτῶν, τοὺς ἀφησαν καὶ ἀνεχώρησαν (καθότι τοιαύτη ἦτο ἡ διαταγὴ τοῦ Μαρδονίου), ὅσπερ ἂν ἠθέλησεν ὁ Μαρδόνιος νὰ τοὺς δοκιμάσῃ ἂν εἶναι γενναῖοι. Ἀφοῦ δὲ ἐπέστρεψαν οἱ ἱππεῖς, πέμψας κήρυκα ὁ Μαρδόνιος εἶπε τὰ ἑξῆς: «Θαορεῖτε, ὦ Φωκεῖς· διότι ἐφάνητε ὅτι εἰσθε ἄνδρες γενναῖοι, καὶ ὄχι ὡς ἤκουα ἐγώ. Τώρα λοιπὸν δεῖξετε τὴν προθυμίαν σας εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον καὶ δὲν θὰ ὑπερβῆτε εἰς τὰς εὐεργεσίας οὔτε ἐμὲ οὔτε τὸν βασιλέα». Ταῦτα συνέβησαν εἰς τοὺς Φωκεῖς.

19. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι, ἐλθόντες εἰς τὸν Ἰσθμόν, ἐστρατοπέδευσαν ἐκεῖ. Μαθόντες δὲ τοῦτο οἱ λοιποὶ Πελοποννήσιοι, οἵτινες εἶχον ἀσπασθῆ τὴν πατριωτικὴν μερίδα, καὶ βλέποντες ὅτι ἔξεστράτευσαν οἱ Λακεδαιμόνιοι δὲν ἐνέκριναν νὰ φήσωσιν αὐτοὺς μόνους. Ἐκ τοῦ Ἰσθμοῦ λοιπόν, ἀφοῦ συνεβουλευθήσαν τὰ θύματα καὶ εἶδον ὅτι ἦσαν καλά, ἐκίνησαν ὅλοι καὶ ἐφθασαν εἰς τὴν Ἐλευσίνα. Ἀφοῦ δὲ ἔκαμον καὶ ἐκεῖ θυσίας, αἵτινες ἀπέβησαν ἐπίσης καλά, ἐπορεύθησαν ἐπὶ τὰ πρόσω· σὺν αὐτοῖς δὲ καὶ οἱ Ἀθηναῖοι οἱ ὁποῖοι ἦλθον ἐκ τῆς Σαλαμῖνος καὶ ἠνώθησαν μετ' αὐ-

τῶν εἰς τὴν Ἐλευσίνα. Ὅτε δὲ ἔφθασαν εἰς τὰς Ἐρυθρὰς τῆς Βοιωτίας καὶ ἔμαθαν ὅτι οἱ βάρβαροι ἦσαν στρατοπεδευμένοι εἰς τὸν Ἀσωπὸν, ἀπεφάσιον καὶ αὐτοὶ νὰ ἀντιστρατοπεδεύσουν εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ Κιθαιρώνας.

20. Ὅ δὲ Μαρόντιος, ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες δὲν κατέβαιναν εἰς τὴν πεδιάδα, ἔπεμψε κατ' αὐτῶν ὅλον τὸ ἱπικὸν, τοῦ ὁποίου ἵππαρχος ἦτο ὁ Μασίστιος, ἀνὴρ μεγάλην φήμην χαίρων παρὰ τοῖς Πέρσαις, τὸν ὁποῖον οἱ Ἕλληνες καλοῦσι Μακίστιον. Οὗτος εἶχεν ἵππον Νησαῖον χρυσοχάλινον καὶ καθ' ὅλα τὰ ἄλλα στολισμένον καλῶς. Ἐκεῖ πλησιάσαντες οἱ ἱππεῖς καὶ εἰς τάγματα διασπασθέντες προσέβαλαν τοὺς Ἕλληνας, ἐπροξένησαν εἰς αὐτοὺς μεγάλην βλάβην καὶ τοὺς ἀπέκαλεσαν γυναῖκας.

21. Κατὰ συντυχίαν δὲ οἱ Μεγαρεῖς ἔτυχαν νὰ εἶναι παραταγμένοι εἰς τὴν μάλλον εὐπρόσβλητον ὄλων τῶν θέσεων καὶ ἐκεῖ ὄραμα τὸ ἱπικὸν περισσότερον. Πιεζόμενοι λοιπὸν οἱ Μεγαρεῖς ὑπὸ τῶν ἱππέων ἔπεμψαν πρὸς τοὺς στρατηγούς τῶν Ἑλλήνων κήρυκα. Ἐλθὼν δὲ ὁ κήρυξ εἶπε πρὸς αὐτοὺς τὰ ἑξῆς: «Οἱ Μεγαρεῖς λέγουν: Ὁ σύμμαχοι ἡμεῖς δὲν εἴμεθα ἱκανοὶ νὰ ἀντιστῶμεν μόνοι κατὰ τοῦ ἱπικοῦ τῶν Περσῶν, ἔχοντες τὴν θέσιν εἰς τὴν ἐτάχθημεν ἐξ ἀρχῆς· ἀλλὰ καὶ ἕως τώρα ἀντέχομεν καστερικῶς καὶ ἀνδρείως καίπερ πιεζόμενοι. Τώρα δέ, ἐὰν δὲν στείλετε ἄλλους νὰ μᾶς ἀντικαταστήσουν, μάθετε ὅτι θὰ ἀφήσωμεν τὴν θέσιν». Ὁ μὲν κήρυξ ταῦτα ἀπήγγειλεν, ὁ δὲ Πausanias προσεκάλεσε τοὺς Ἕλληνας καὶ ἐξήτησεν ἐθειλοντάς διὰ νὰ ὑπαγουν εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος καὶ διαδεχθῶσι τοὺς Μεγαρεῖς. Μὴ θελόντων δὲ τῶν ἄλλων ἐδέχθησαν οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ ἐκ τῶν Ἀθηναίων οἱ τριακόσιοι ἐπίλεκτοι, τῶν ὁποίων λοχαγὸς ἦτο ὁ Ὀλυμπιόδωρος τοῦ Λάμπωνος.

22. Οὗτοι ἦσαν οἱ δεχθέντες καὶ οἱ πρὸ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ὅσοι ἦσαν εἰς τὰς Ἐρυθρὰς παχθέντες μετὰ τῶν τοξοτῶν. Ἐμάχοντο δὲ ἐπ' ἀρκετὴν ὥραν καὶ τὸ τέλος τῆς μάχης ἐγένετο τοιοῦτο. Ὅτε ὄρησε τὸ ἱπικὸν κατὰ τάγματα ὁ ἵππος τοῦ Μασιστίου προσέγων τῶν ἄλλων ἐβλήθη ὑπὸ βέλους εἰς τὰ πλευρὰ πονέσας δὲ ἐστάθη ὀρθὸς καὶ ἐτίναξε τὸν Μασίστιον. Τοῦτον πεσόντος προσέδραμον οἱ Ἀθηναῖοι. Τότε καὶ τὸν ἵππον αὐτοῦ ἔλαβαν καὶ αὐτὸν ἀμυνόμενον ἐφόνευσαν, οὐχὶ ἄνευ δυσκολίας, καθότι ἦτο ὠπλισμένος ὡς ἐξῆς: Ἐσῶθεν εἶχε χρυσοῦν θώρακα λευιδωτὸν καὶ ἄνωθεν τοῦ θώρακος ἐφόρει χιτῶνα φοινικοῦν. Ὄθεν τύπτοντες εἰς τὸν θώρακα δὲν ἔκαμναν τίποτε μέχρις οὐ νοήσας τις τὸ πρᾶγμα ἐκτύπησεν αὐτὸν εἰς τὸν ὀφθαλμόν· καὶ τοιοῦτρόπως ἔπεσε καὶ ἀπέθανε. Ταῦτα πάντα πραττόμενα διεφύγον τοὺς ἄλλους ἱππεῖς, καθότι οὔτε πεσόντα ἀπὸ τοῦ ἵππου τὸν εἶδον οὔτε ἀποθνήσκοντα.—Δὲν εἶδον δὲ τὰ γενόμενα, καθότι κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν εἶχαν στρέψει τοὺς χαλινούς καὶ ἀνεχώρουν. Ὅτε ὁμως ἐστάθησαν ἀμέσως τὸν ἐξήτησαν, μὴ ἔχοντες

πλέον κανένα, διὰ τὰ τοὺς ὀδηγήσῃ· μαθόντες δὲ τὸ γεγονός καὶ παροτρύναντες ἀλλήλους ἐπανάλαβαν τὴν ἐπίθεσιν, διὰ τὰ λάβωσι τὸν νεκρόν.

23. Ἰδόντες δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ὅτι οἱ ἱππεῖς ἐπήρχοντο οὐχὶ κατὰ τάγματα ἀλλ' ὅλοι ὁμοῦ ἐξήτησαν τὴν συνδρομὴν τοῦ ἄλλου στρατοῦ. Ἐνῶ δὲ ὁ πεζὸς στρατὸς ἤρχετο εἰς βοήθειαν, μάχη, βιαία ἐγένετο περὶ τὸν νεκρόν. Καὶ ἐνόσω μὲν ἦσαν οἱ τριακόσιοι μόνοι ὑπενέδιδαν καὶ ἐμακρύνοντο ἀπὸ τὸν νεκρόν· ὅτε δὲ ἔφθασεν εἰς βοήθειάν των τὸ πλῆθος, τότε πλέον οἱ ἱππεῖς δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀνθῆξουν οὔτε κατώρθωσαν νὰ λάβωσι τὸν νεκρόν, ἀλλὰ πλὴν ἐκείνου προσαπόλεσαν καὶ ἄλλους ἐκ τῶν ἱππέων. Μακρυνθέντες δὲ δύο περίπου στάδια συνεσκέφθησαν τί ἔπρεπε νὰ πράξουν· δι' ἔλλειψιν δὲ ἀρχηγοῦ ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιτορῶσιν πρὸς τὸν Μαρδόνιον.

24. Ὅτε τὸ ἱπικὸν ἐφθασεν εἰς τὸ στρατόπεδον ὅλος ὁ στρατὸς καὶ πρὸ πάντων ὁ Μαρδόνιος ἐπένθησαν τὸν Μασίστιον κείραντες ἑαυτοὺς καὶ τοὺς ἵππους καὶ τὰ ὑποζύγια καὶ ἀφέντες θοῆνον μέγαν. Εἰς ὅλην δὲ τὴν Βοιωτίαν ἀντήχησεν ὅτι ἐχάθη ἀνὴρ τὰ μέγιστα τιμώμενος μετὰ τὸν Μαρδόνιον ὑπὸ τῶν Περσῶν καὶ τοῦ βασιλέως. Καὶ οἱ μὲν βάρβαροι κατὰ τὰ ἔθιμά των ἐτίμησαν τὸν Μασίστιον ἀποθανόντα.

25. Οἱ δὲ Ἕλληνες ἐπειδὴ ἐδέχθησαν τὴν ἐπίθεσιν τοῦ ἱππικοῦ καὶ ἀπώθησαν αὐτό, ἔλαβον θάρος πολὺ περισσότερον, καὶ πρῶτον θέσαντες τὸν νεκρόν εἰς ἄμαξαν περιέφεραν αὐτὸν εἰς τὰς τάξεις. Ὁ δὲ νεκρὸς ἦτο ἄξιος θαυμασμοῦ διὰ τὸ μέγα τοῦ ἀνάστημα καὶ τὸ κάλλος· ἐκεῖνο δὲ τὸ ὄψοιον τοὺς ἠνάγκασε νὰ τὸν περιφέρωσιν εἰς τὰς τάξεις ἦτο διὰ τὰ μὴ ἐγκαταλείπωσιν αὐτὰς οἱ στρατιῶται καὶ ἔρχονται νὰ τὸν βλέπουν. Μετὰ ταῦτα ἀπεφάσισαν νὰ καταβοῦν εἰς τὰς Πλαταιάς, διότι ὁ Πλαταιῆκος χῶρος τοῖς ἐφαίνετο ἐπιτηδειότερος τοῦ Ἐρυθραίου πρὸς στρατοπέδουσιν, καὶ διότι τὸ ὕδωρ ἐκεῖ ἦτο καλλίτερον. Εἰς τοῦτον λοιπὸν τὸν χῶρον καὶ πλησίον τῆς ἐν τῷ χῶρῳ τούτῳ οὔσης Γαργαφίας κρήνης ἔκρινον ὅτι ἔπρεπε νὰ ἔλθουν καὶ νὰ στρατοπεδεύουσιν. Ἀναλαβόντες λοιπὸν τὰ ὄπλα διήλθον πλησίον τῶν Ὑσιῶν διὰ τῆς ὑπωρείας τοῦ Κιθαιῶνος καὶ ἔφθασαν εἰς τὴν Πλαταιίδα χῶρον. Φθάσαντες ἐκεῖ ἐτάχθησαν κατὰ ἔθνη πλησίον τῆς Γαργαφίας κρήνης καὶ τοῦ τεμένου τοῦ ἥρωος Ἀνδροκράτους, οἱ μὲν εἰς ὄχθους ὄχι ὑψηλοῦς, οἱ δὲ εἰς μέρος ἐπίπεδον.

26. Τότε κατὰ τὴν διατάξιν ἐγένετο πολλὴ λογομαχία μετὰ τὸν Τεγεατῶν καὶ Ἀθηναίων. Ἀμφότερα τὰ ἔθνη ἠξίουσαν νὰ ἔχουν τὸ ἐν κέραι, προβάλλοντες εἰς ὑποστήριξιν τῶν δικαιωμάτων των παλαιὰ καὶ νέα κατορθώματα. Ἀφ' ἐνός οἱ Τεγεᾶται ἔλεγον· «Ἡμεῖς πάντοτε, εἰς ὅσας ἐκστρατείας κοινὰς ἔκαμαν οἱ Πελοποννήσιοι παλαιὰς καὶ νέας, ἐκρίθημεν ἄξιοι τῆς τιμῆς ταύτης

παρ' ὅλων τῶν συμμάχων. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δέ, καθ' ἣν οἱ Ἡρακλεῖδαι, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Εὐρυσθέως, ἐπειράθησαν νὰ καταβοῦν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἐλάβομεν τὸ δικαίωμα τοῦτο διὰ τὴν ἐξῆς αἰτίαν. Ὅτε μετὰ τῶν Ἀχαιῶν καὶ τῶν Ἰώνων, τῶν κατοικούντων τότε εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἐξεστρατεύσαμεν εἰς τὸν Ἰσθμόν, διὰ νὰ ἀντιταχῶμεν κατὰ τῶν θελώντων νὰ καταβοῦν εἰς τὴν Πελοπόννησον Ἡρακλειδῶν, τότε λέγουν, ὅτι ἐπειδὴ ὁ Ὑλλος εἶπεν ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ συμπλακοῦν οἱ δύο στρατοί, ἀλλ' ὅστις ἤθελε κριθῆ μάλλον ἄξιος ἐκ τοῦ Πελοποννησιακοῦ στρατοῦ, αὐτὸς νὰ μονομαχήσῃ μετὰ τοῦ Ὑλλου μὲ ὄρους ἐκ τῶν προτέρων συμφωνημένους, ἐνέκριναν οἱ Πελοποννήσιοι νὰ πράξουν τοῦτο καὶ θυσίασαντες ὠρκίσθησαν τὰ ἐξῆς· ἐὰν μὲν ὁ Ὑλλος νικήσῃ τὸν ἡγεμόνα τῶν Πελοποννησίων, νὰ καταβοῦν οἱ Ἡρακλεῖδαι εἰς τὰ πατρῶα· ἐὰν δὲ ἐξ ἐναντίας νικηθῆ, νὰ ἀναχωρήσουν ἐκεῖθεν οἱ Ἡρακλεῖδαι καὶ νὰ ἀπαγάγουν τὸν στρατόν, ἐπὶ ἑκατὸν δὲ ἔτη νὰ μὴ ζητήσουν κάθοδον εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ὁ βασιλεὺς ἡμῶν καὶ στρατηγὸς Ἐχμος, υἱὸς τοῦ Φηγέως Ἀερόπου, προσεφέρθη ἐκουσίως καὶ ὅλοι οἱ σύμμαχοι ἐδέχθησαν μονομαχήσας δὲ ἐφόνευσε τὸν Ὑλλον. Ἐκ τοῦ ἔργου τούτου ἡμεῖς ἐλάβομεν τότε μεταξὺ τῶν Πελοποννησίων καὶ ἄλλα μεγάλα προνόμια, τὰ ὁποῖα διητηρήσαμεν μέχρι σήμερον, καὶ προσέτι νὰ διοικῶμεν πάντοτε ἐν κέρας δσάκις γίνεται κοινὴ ἐκστρατεία. Εἰς ὑμᾶς μὲν, ὦ Λακεδαιμόνιοι, δὲν ἐναντιούμεθα, σὰς ἀφήνομεν νὰ ἐκλέξετε τὸ κέρας, τὸ ὁποῖον θέλετε, καὶ ἐκ τῶν προτέρων δίδομεν τὴν συγκατάθεσίν μας· τὸ ἄλλο ὅμως λέγομεν ὅτι εἰς ἡμᾶς ἀνήκει νὰ ἔχωμεν, ὡς πάντοτε. Πλὴν δὲ τοῦ ἔργου τούτου, τὸ ὁποῖον ἀνεφέραμεν, ἡμεῖς εἴμεθα μᾶλλον ἄξιοι τῶν Ἀθηναίων νὰ ἔχωμεν αὐτὴν τὴν τάξιν, καθότι πολλάκις ἐπολεμήσαμεν ἀνδρείως καὶ καθ' ὑμῶν, ὦ Σπαρτιάται, καὶ κατ' ἄλλων Ἑλλήνων. Οὕτω λοιπὸν εἶναι δίκαιον ἡμεῖς νὰ ἔχωμεν τὸ ἐν κέρας καὶ ὅχι οἱ Ἀθηναῖοι, καθότι οὐδέποτε ἐπράξαν τόσα κατορθώματα, ὅσα ἡμεῖς, οὔτε παλαιὰ οὔτε νέα». Οἱ μὲν Τεγεᾶται ταῦτα εἶπαν.

27. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἀκούσαντες ταῦτα ἀπεκρίθησαν ὡς ἐξῆς· «Ἐνομίζομεν ὅτι συνήχθημεν ἐδῶ, οὐχὶ διὰ νὰ λογομαχήσωμεν, ἀλλὰ διὰ νὰ πολεμήσωμεν τὸν βάρβαρον· ἐπειδὴ ὁμοῦς ὁ Τεγεάτης ἔδωκε τὸ παράδειγμα νὰ διηγηθῆ παλαιὰ καὶ νέα κατορθώματα, ὅσα καθεὶς ἔπραξε κατὰ καιροῦς, εὐρισκόμεθα εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ δηλώσωμεν εἰς σᾶς, ὅτι παρ' ἡμῖν πλειότερον ἢ παρὰ τοῖς Ἀρχαῖσιν εἶναι πατροπαράδοτον νὰ ἀφοσιούμεθα ὑπὲρ τῆς σωτηρίας ὅλων καὶ νὰ πολεμῶμεν εἰς τὴν πρώτην τάξιν. Τοὺς Ἡρακλείδας, τῶν ὁποίων τὸν ἡγεμόνα λέγουν οὗτοι ὅτι ἐφόνευσαν, τοὺτους πρὸ τῆς περιστάσεως ταύτης διωκομένους ὑπὸ πάντων τῶν Ἑλλήνων, πρὸς οὓς ἤρχοντο φεύγοντες τὴν δουλείαν τῶν

Μυκηναίων, μόνοι ἡμεῖς ἐδέχθημεν καὶ ἐταπεινώσαμεν τὴν θρασυτητα τοῦ Εὐρυσθέως μετ' ἐκείνων πολεμήσαντες καὶ νικήσαντες τοὺς ἔχοντας τότε τὴν Πελοπόννησον. Ἐπειτα, ὅτε οἱ Ἀργεῖοι ἤλασαν μετὰ τοῦ Πολυνείκουσ κατα τῶν Θηβῶν καὶ φονευθέντες ἔκειντο ἄταφοι, ἡμεῖς ἐκστρατεύσαμεν κατὰ τῶν Καδμείων, ἐλάβομεν τοὺς νεκροὺς καὶ ἐθάψαμεν αὐτοὺς εἰς τὴν Ἐλευσίνα τῆς ἡμετέρας χώρας. Ἐπίσης ἐνδοξον εἶναι τὸ κατόρθωμά μας ἐναντίον τῶν Ἀμαζόνων, αἱ ὁποῖα ἐλθοῦσαι ποτε ἀπὸ τοῦ Θερμώδοντος ποταμοῦ εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἀττικὴν προσέει καὶ εἰς τὸν Τρωικὸν πόλεμον οὐδενὸς ἄλλου ἔθνους ἐφάνημεν κατώτεροι. Πλὴν ἡ ἀνάμνησις αὐτῶν οὐδεμίαν δίδει ὑπεροχὴν καθόσον οἱ αὐτοὶ ἀνθρώποι, οἱ ὅποιοι τότε ἦσαν γενναῖοι, τώρα δυνατὸν νὰ εἶναι ἀσθενέστεροι, καὶ οἱ ὄντες τότε ἀσθενεῖς νὰ εἶναι τώρα γενναῖοι· ὅθεν ἂς ἀφήσωμεν τὰ παλαιὰ ἔργα. Ἡμεῖς, καὶ τίποτε ἄλλο ἂν δὲν ἐπράξαμεν, μολοντί ἐπράξαμεν πολλὰ καὶ λαμπρὰ καὶ οὐχὶ κατώτερα τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, πάλιν μόνον διὰ τὸ ἔργον τοῦ Μαραθῶνος εἴμεθα ἄξιοι νὰ λάβωμεν τοῦτο τὸ γέρας καὶ ἄλλα πλὴν τούτου. Κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν μόνοι τῶν Ἑλλήνων ἐπολεμήσαμεν κατὰ τοῦ Πέρσου, καὶ ἐπιχειρήσαντες τοιοῦτο ἔργον ὑπερισχύσαμεν καὶ ἐνίκησαμεν τεσσαράκοντα ἕξ ἔθνη. Δὲν εἶναι λοιπὸν δίκαιον δι' αὐτὸ καὶ μόνον τὸ κατόρθωμα νὰ ἔχωμεν τὴν τάξιν ταύτην; Ἄλλ' εἰς τὴν παροῦσαν περίστασιν δὲν ἀρμόζει νὰ κάμνωμεν φιλονεικίας περὶ τάξεως· εἴμεθα ἔτοιμοι νὰ σᾶς ὑπακούσωμεν, ὦ Λακεδαιμόνιοι, θὰ λάβωμεν τὴν θέσιν τὴν ὁποῖαν θέλετε κρίνει κατάλληλον νὰ μᾶς ὑποδείξετε καὶ ἐναντίον οἰωνδήποτε ἀντιπάλων. Ὅπου ὅμως καὶ ἂν ταχθῶμεν, θὰ προσπαθήσωμεν νὰ πολεμήσωμεν ἀνδρείως. Διατάξατε καὶ ὑπακούομεν».

28. Οἱ μὲν Ἀθηναῖοι ταῦτα ἀπεκρίθησαν, ὅλος δὲ ὁ στρατὸς τῶν Λακεδαιμονίων ἀνεβόησεν ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι εἶναι μᾶλλον ἄξιοι νὰ ἔχουν τὸ ἐν κέρας ἢ οἱ Ἀρκάδες. Τοιοῦτοτρόπως λοιπὸν τὸ ἔλαβον οἱ Ἀθηναῖοι καὶ ἐπροτιμήθησαν τῶν Τεγεατῶν. Μετὰ ταῦτα δὲ ἐτάχθησαν ὡς ἀκολούθως ὅσοι Ἑλληνες ἦλθον ὕστερον καὶ ὅσοι εἶχον ἐλθεῖ ἐξ ἀρχῆς. Τὸ μὲν δεξιὸν κέρας εἶχον δεκακισχίλιοι Λακεδαιμόνιοι, ἐξ ὧν οἱ πεντακισχίλιοι ἦσαν Σπαρτιαῖται καὶ εἶχον ὡς βοηθοὺς τριάκοντα πέντε χιλιάδας ψιλοὺς εἰλωτας, ἑπτὰ καθεὶς ἐξ αὐτῶν. Πλησίον τῶν οἱ Σπαρτιαῖται ἔταξαν τοὺς Τεγεάτας τιμῆς ἕνεκεν καὶ ἀρετῆς· οὗτοι δὲ ἦσαν χίλιοι καὶ πεντακόσιοι ὄπλιται. Μετ' αὐτοὺς ἴσταντο πεντακισχίλιοι Κορίνθιοι καὶ πλησίον αὐτῶν ἔλαβον τὴν ἄδειαν νὰ σταθοῦν τριακόσιοι Ποτειδαῖται ἐλθόντες ἐκ τῆς Παλλήνης. Ἀμέσως μετ' αὐτοὺς ἴσταντο Ἀρκάδες Ὀρχομένιοι ἑξακόσιοι, ἔπειτα τρισχίλιοι Σικυώνιοι, ἔπειτα ὀκτακόσιοι Ἐπιδαύριοι. Πλησίον αὐτῶν ἦσαν ταγμένοι χίλιοι Τροιζήνιοι, ἔπειτα διακόσιοι Λεπρεᾶται, ἔπειτα τετρακόσιοι Μυκηναῖοι καὶ Κορίνθιοι. Μετ' αὐτοὺς χίλιοι Φλειάσιοι καὶ πλη-

σίον αὐτῶν τριακόσιοι Ἑρμιονεῖς. Μετὰ τοὺς Ἑρμιονεῖς ἴσαντο ἑξακόσιοι Ἑρετριεῖς καὶ Στυρεῖς, ἔπειτα τετρακόσιοι Χαλκιδεῖς, ἔπειτα πεντακόσιοι Ἀμπρακιῶται. Μετὰ τοὺς Ἀμπρακιώτας ἐτάχθησαν ὀκτακόσιοι Λευκάδιοι καὶ Ἀνακτόριοι, μετ' αὐτοὺς διακόσιοι Παλεῖς ἐκ τῆς Κεφαλληνίας, μετ' αὐτοὺς πεντακόσιοι Αἰγινῆται, ἔπειτα τρισχίλιοι Μεγαρεῖς, κατόπιν ἑξακόσιοι Πλαταιεῖς. Τελευταῖοι δὲ καὶ πρῶτοι ἐτάχθησαν ὀκτακισχίλιοι Ἀθηναῖοι ἔχοντες τὸ εὐώνυμον κέρας· ἐστρατήγει δὲ αὐτῶν Ἀριστείδης ὁ Λυσιμάχου.

29. Οὗτοι, πλὴν τῶν ἑπτὰ εἰλώτων τῶν ταγμένων περὶ ἕκαστον Σπαρτιάτην, ἦσαν ὀπλίται καὶ ὅλοι ὁμοῦ τριάκοντα ὀκτὼ χιλιάδες τὸν ἀριθμόν. Ὅλοι λοιπὸν οἱ ὀπλίται οἱ συλλεγέντες κατὰ τοῦ βαρβάρου ἦσαν τοσοῦτοι τῶν ψιλῶν δὲ τὸ πλῆθος ἦτο τὸ ἑξῆς· Τριάκοντα πέντε μὲν χιλιάδες ἐκ τοῦ Σπαρτιατικοῦ τάγματος· καθότι ἑπτὰ ἦσαν περὶ ἕκαστον Σπαρτιάτην, ὅλοι παρεσκευασμένοι ὡς εἰς πόλεμον. Οἱ δὲ ψιλοὶ τῶν λοιπῶν Λακεδαιμονίων καὶ Ἑλλήνων ἦσαν τριάκοντα τέσσαρες χιλιάδες καὶ πεντακόσιοι, ὡς γὰρ ἦτο εἰς ψιλὸς πλησίον ἑνὸς ὀπλίτου. Ὡστε ὅλοι οἱ μάχιμοι ψιλοὶ ἦσαν ἑξήκοντα ἑννέα χιλιάδες καὶ πεντακόσιοι.

30. Ὅλος δὲ ὁμοῦ ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ὁ συνελθὼν εἰς τὰς Πλαταιάς, ὀπλίται καὶ ψιλοὶ μάχιμοι, ἦτο ἑνδεκα μυριάδες μείων χιλίων ὀκτακοσίων¹· μετὰ τῶν ἐλθόντων δὲ ἔπειτα Θεσπιέων συμπληρώθησαν αἱ ἑνδεκα μυριάδες· καθότι ἦλθον εἰς τὸ στρατόπεδον ὅσοι διεσώθησαν Θεσπιεῖς, χίλιοι ὀκτακόσιοι τὸν ἀριθμόν, ἀλλ' οὔτε καὶ αὐτοὶ δὲν εἶχον ὄπλα. Εἰς τοιαύτην τάξιν παραταγμένοι οἱ Ἕλληνες ἐστρατοπέδευον εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Ἀσωποῦ.

31. Οἱ δὲ βάρβαροι καὶ ὁ Μαρδόνιος, ἀφοῦ ἀπεκίηδυσαν τὸν Μασίστιον, μαθόντες ὅτι οἱ Ἕλληνες ἦσαν εἰς τὰς Πλαταιάς, ἦλθον καὶ αὐτοὶ πρὸς ἕκεινο τὸ μέρος τοῦ Ἀσωποῦ, ἐλθόντες δὲ ἀντετάχθησαν ὑπὸ τοῦ Μαρδονίου ὡς ἀκολούθως. Ἀπέναντι μὲν τῶν Λακεδαιμονίων ἔστησε τοὺς Πέρσας· καὶ ἐπειδὴ οἱ Πέρσαι ἦσαν περισσότεροι κατὰ τὸ πλῆθος τοὺς ἐσημάτισεν εἰς πολλὰς τάξεις τὰς ὁποίας ἐξέτεινε μέχρι τοῦ μετώπου τῶν Τεγεατῶν· καὶ τοὺς μὲν δυνατωτάτους τῶν Περσῶν ἐκλέξας ἔστησεν ἐναντίον τῶν Λακεδαιμονίων, τοὺς δὲ ἀσθενεστέρους παρέταξεν ἐναντίον τῶν Τεγεατῶν. Ταῦτα ἔπραξε κατὰ συμβουλήν τῶν Θηβαίων. Ἀμέσως δὲ μετὰ τοὺς Πέρσας ἔταξε τοὺς Μήδους ἀπέναντι τῶν Κορινθίων, τῶν Ποτειδαιατῶν, τῶν Ὀρχομενίων καὶ τῶν Σικωνίων. Μετὰ τοὺς Μήδους ἔταξε τοὺς Βακτρίους ἀπέναντι τῶν Ἐπιδαυρίων, τῶν Τροιζηνίων, τῶν Λεπρεατῶν, τῶν Τιρυνθίων, τῶν Μυκηναίων καὶ τῶν Φλειασίων. Μετὰ τοὺς Βακτρίους ἔστησε τοὺς Ἰνδοὺς ἀπέναντι τῶν Ἑρμιονέων, τῶν Ἑρετριέων, τῶν Στυρεῶν

1) Ἦτοι 108,200 ἄνδρες.

καὶ τῶν Χαλκιδέων. Μετὰ τοὺς Ἴνδουὺς ἔταξε τοὺς Σάκας ἐναντίον τῶν Ἀμπρακιωτῶν, τῶν Ἀνακτορίων, τῶν Λευκαδίων, τῶν Παλέων καὶ τῶν Αἰγινητῶν. Τελευταῖον δὲ κατὰ τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν συμμάχων τῶν Πλαταιέων καὶ Μεγαρέων ἔταξε τοὺς Βοιωτοὺς, τοὺς Λοκροὺς, τοὺς Μαλιεῖς, τοὺς Θεσσαλοὺς καὶ τοὺς χιλιούς Φωκεῖς, διότι ὅλοι οἱ Φωκεῖς δὲν ἐμῆδισαν, ἀλλὰ τινες ἐξ αὐτῶν καταφυγόντες εἰς τὸν Παρνασσὸν ἐβοήθηον τοὺς Ἕλληνας καὶ ἐκεῖθεν ὀρμώμενοι ἐβλαπτον τὸν στρατὸν τοῦ Μαρδονίου καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ ὄντας Ἕλληνας. Ἔταξε προσέτι ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων καὶ τοὺς περὶ τὴν Θεσσαλίαν κατοικοῦντας.

32. Ταῦτα μὲν εἶναι τὰ ὀνόματα τῶν μεγίστων ἐθνῶν ὅσα παρέταξεν ὁ Μαρδόνιος, καὶ ἦσαν τὰ ἐπιφανέστατα καὶ πλείστου λόγου ἄξια. Εὐρίσκοντο δὲ μετὰ αὐτῶν καὶ ἄλλων ἐθνῶν ἄνδρες ἀναμειγμένοι, Φρυγῶν, Μυσῶν, Θρακῶν, Παιόνων καὶ ἄλλων· προσέτι καὶ ἐκ τῶν Αἰθιοπῶν καὶ Αἰγυπτίων οἱ καλούμενοι Ἐρμοτύβιες καὶ Καλασίριες, μαχαιροφόροι, οἵτινες εἶναι οἱ μόνοι μάχιμοι ἐκ τῶν Αἰγυπτίων. Τούτους ἔτι ὢν ἐν Φαλήρῳ ὁ Μαρδόνιος εἶχεν ἀποβιβάσει ἐκ τῶν πλοίων, διότι ἦσαν μετὰ τῶν πληρωμάτων καὶ διότι εἰς τὸν πεζὸν στρατὸν τὸν ὁποῖον ἔφερεν ὁ Ξέρξης εἰς τὰς Ἀθήνας δὲν ὑπῆρχαν Αἰγύπτιοι. Οἱ μὲν βάρβαροι λοιπὸν ἦσαν τριακόσιοι χιλιάδες, ὡς καὶ πρότερον ἐδήλωσα· τῶν δὲ Ἑλλήνων τῶν συμμάχων τοῦ Μαρδονίου οὐδεὶς γνωρίζει τὸν ἀριθμὸν, καθότι δὲν ἠριθμήθησαν· εἰκάζω ὅμως ὅτι προσῆλθον ἕως πενήκοντα χιλιάδες. Οὗτοι ἦσαν οἱ παραταχθέντες πεζοί· τὸ δὲ ἵππικὸν ἦτο χωριστὰ παραταγμένον.

33. Ἀφοῦ δὲ ὅλοι οὗτοι διετάχθησαν κατὰ ἔθνη καὶ κατὰ τάγματα, τὴν δευτέραν ἡμέραν ἐγένοντο θυσίαι εἰς ἀμφοτέρω τὰ μέρη. Καὶ εἰς μὲν τοὺς Ἕλληνας ὁ θύων ἦτο ὁ Τισαμενὸς τοῦ Ἀντιόχου, διότι οὗτος ἠκολούθει τὸ στρατεύμα τοῦτο ὡς μάντις· ὄντα δὲ ἐκ τῆς Ἥλιδος καὶ κατὰ τὸ γένος Κλυτιάδην ἐξ Ἰαμιδῶν, οἱ Λακεδαιμόνιοι ἔκαμον πολίτην τῶν. Ὅτε δὲ ὁ Τισαμενὸς ἦλθεν εἰς τοὺς Δελφοὺς διὰ τὴν ζήτησιν χρησμὸν περὶ τέκνων, ἡ Πυθία τῷ εἶπεν ὅτι θὰ νικήσῃ πέντε μεγίστους ἀγῶνας. Οὗτος δὲ παρεξηγήσας τὸν χρησμὸν ἐπεδίδεδετο εἰς γυμνικὰς ἀσκήσεις, νομίζων ὅτι ἐμελλε νὰ νικήσῃ γυμνικοὺς ἀγῶνας. Ὅθεν ἀσκηθεὶς εἰς τὸ πένταθλον ὀλίγον ἔλειψε νὰ νικήσῃ εἰς μίαν ὀλυμπιάδα· ἀλλ' ὁ ἐξ Ἀνδρου Ἰερώνυμος τὸν ἐνίκησεν εἰς τὴν πάλην. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι ἐννοήσαντες ὅτι ὁ περὶ τοῦ Τισαμενοῦ χρησμὸς δὲν ἀπέβλεπεν εἰς γυμνικοὺς ἀγῶνας ἀλλ' εἰς πολεμικοὺς, ἐπειρώντο νὰ πείσωσιν αὐτὸν ἐπὶ μισθῷ νὰ γίνῃ ἀρχηγὸς τῶν πολεμῶν ὁμοῦ μὲ τὸς βασιλεῖς τῶν Ἡρακλείδας. Βλέπων δὲ ὁ Τισαμενὸς ὅτι οἱ Σπαρτιάται περὶ πολλοῦ ἐποιοῦντο νὰ κάμουν αὐτὸν φίλον ἠΰξῃσε τὰς ἀξιώσεις του, προβάλλων ὅτι, ἐὰν τὸν δεχθῶν ὡς πολίτην τῶν καὶ παράσχουν εἰς αὐτὸν ὅλα τὰ προνόμια, θὰ πράξῃ

ὅ,τι ἐπεθύμουν· ἐπ' οὐδενὶ ὅμως ἄλλω μισθῷ. Οἱ Σπαρτιᾶται κατ' ἀρχὰς μὲν ἀκούσαντες τοῦτο δυνηροεσθήθησαν καὶ ἡδιαφόρησαν περὶ τοῦ χρημοῦ· ἐπὶ τέλους ὅμως, ἐπικροεμασθέντος τοῦ μεγάλου φόβου τῆς Περσικῆς ταύτης ἐκστρατείας, ἐδέχθησαν τὰς αἰτήσεις του καὶ τὸν προσεκάλεσαν. Τότε ὁ Τισαμενός, ἰδὼν αὐτοὺς μεταβαλόντας γνώμην, εἶπεν ὅτι πλεόν οὔτε μὲ ταῦτα μόνα ἤροκεῖτο, ἀλλ' ὅτι ἔπρεπε προσέτι νὰ γίνῃ Σπαρτιάτης καὶ ὁ ἀδελφός του Ἑγίας, μὲ τὰ αὐτὰ δικαιώματα μὲ τὰ ὁποῖα γίνεται καὶ αὐτός.

34. Ταῦτα δὲ λέγων ὁ Τισαμενός ἐμιμεῖτο τὸν Μελάμποδα, ἐὰν δύναται τις νὰ παραβάλλῃ τὴν βασιλείαν μὲ τὴν πολιτογράφειαν. Διότι καὶ ὁ Μελάμπος, ὅτε ἐμάνησαν αἱ γυναῖκες τοῦ Ἄργου, ἐπειδὴ τὸν ἐξήτησαν οἱ Ἀργεῖοι νὰ ἔλθῃ ἀπὸ τὴν Πύλον ἐπὶ μισθῷ, διὰ νὰ θεραπεύσῃ τὰς γυναῖκας των, ἐξήτησεν ὡς μισθὸν τὸ ἡμῖς τῆς βασιλείας, καὶ ἐπειδὴ οἱ Ἀργεῖοι δὲν ἡδυνήθησαν νὰ ἀνεχθοῦν τοιαύτην ἀξίωσιν καὶ ἀνεχώρησαν, αἱ δὲ γυναῖκές των ἐμαίοντο πολὺ περισσότεραι, τότε ἀποφασίσαντες νὰ δεχθοῦν τὰς προτάσεις τοῦ Μελάμποδος, ἐπέστρεψαν πρὸς αὐτὸν καὶ τῷ παρεχώρησαν ὅ,τι ἐξήτει. Ὁ Μελάμπος ὅμως, ἰδὼν τοὺς Ἀργεῖους μεταβληθέντας, ἐξήτησε περισσότερα λέγων ὅτι δὲν θὰ κάμῃ ὅσα θέλουν, ἐὰν δὲν μεταδώσουν καὶ εἰς τὸν ἀδελφόν του Βίαντα τὸ τρίτημόριον τῆς βασιλείας. Οἱ δὲ Ἀργεῖοι, εὐρισκόμενοι εἰς τὰ στενά, ἐδέχθησαν καὶ τοῦτο.

35. Οὗτω δὲ καὶ οἱ Σπαρτιᾶται, ἐπειδὴ εἶχον μεγάλην ἀνάγκην τοῦ Τισαμενοῦ, ἔδωκαν ὅ,τι ἐξήτησεν. Ἀφοῦ δὲ τῷ παρεχώρησαν ταῦτα, τότε ὁ Ἥλειος Τισαμενός ἐγένετο μάντις των εἰς πέντε μεγάλας μάχας καὶ ἐθριάμβευσαν ὁμοῦ. Μόνοι δὲ οὗτοι ἐξ ὅλων τῶν ἀνθρώπων ἔγιναν πολῖται Σπαρτιᾶται. Αἱ δὲ πέντε μάχαι εἶναι αἱ ἐξῆς· πρώτη αὕτη ἢ ἐν Πλαταιαῖς, ἔπειτα ἢ ἐν Τεγέα πρὸς τοὺς Τεγεάτας καὶ τοὺς Ἀργεῖους, ἔπειτα ἢ ἐν Διπαῖα πρὸς ὅλους τοὺς Ἀρκάδας πλὴν τῶν Μαντινέων, ἔπειτα ἢ ἐν Ἰθώμῃ πρὸς τοὺς Μεσσηνίους καὶ τελευταῖον ἢ ἐν Τανάγρα πρὸς τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς Ἀργεῖους. Αὕτη εἶναι ἢ τελευταία τῶν πέντε μαχῶν.

36. Οὗτος λοιπὸν ὁ Τισαμενός, τὸν ὁποῖον εἶχον μεθ' ἐαυτῶν οἱ Σπαρτιᾶται, ἦτο ὁ μάντις τῶν Ἑλλήνων εἰς τὰς Πλαταιάς. Εἰς δὲ τοὺς Ἑλληνας προεμήνυον μὲν νίκην τὰ θύματα, ἐὰν μείνουν εἰς ἀμυντικὴν θέσιν, οὐχὶ ὅμως καὶ ἐὰν διαβάντες τὸν Ἄσωπὸν ἀρχίσουν πρῶτοι τὴν μάχην.

37. Ὅμοιως δὲ καὶ εἰς τὸν Μαρδόων προθυμούμενον νὰ ἀρχίσῃ τὴν μάχην τὰ θύματα δὲν ἐφαίνοντο καλά, ἐκτὸς ἐὰν πολεμήσῃ, ἀφοῦ τὸν προσβάλλουν πρῶτοι οἱ Ἕλληνας· καθότι καὶ οὗτος μετεχειρίζετο Ἑλληνικὰς μαντείας ἔχων πάντιν τὸν Ἥλειον Ἡγημιστᾶτον τὸν ἐπιφανέστατον τῶν Τεμιαδῶν, τὸν ὁποῖον πρὸ τοῦ πολέμου τούτου συλλαβόντες οἱ Σπαρτιᾶται ἔρριψαν εἰς τὰ δεσμά

διὰ τὰ τὸν θανατώσουσαν ὡς παθόντες ὑπ' αὐτοῦ πολλὰ καὶ ἀπρεπῆ. Εἰς τοιαύτην κατάστασιν εὐρισκόμενος ὁ Ἥγησιστρατος καὶ τρέχων κίνδυνον περὶ τῆς ζωῆς του καὶ προσέτι μέλλων πρὸ τοῦ θανάτου τὰ ὑποστῆ πολλὰ δεινὰ ἔπραξεν ἔργον μεγαλύτερον ἀπὸ κάθε ἔπαινον. Ἐνῶ ἦτο δευόμενος εἰς ξύλον σιδηρόδετον, ἔλαβε μάχαιραν, τὴν ὁποίαν βεβαίως τῷ ἔφερε τις ἐντὸς τῆς φυλακῆς, καὶ ἀμέσως ἐμηχανήθη ἔργον ἀνδρειότατον ἀπὸ ὅσα ἡμεῖς ἠξεύρομεν. Ἀφοῦ ἐμέτρησεν ἀκριβῶς πόσον μέρος τοῦ ποδὸς ἠδύνατο τὰ ἐξέλθῃ τῆς ποδοκάκης, ἐκοψε τὸν ταρσόν. Τούτου γενομένου ὅπως διαλάθη τοὺς φύλακας, διετρύπησε τὸν τοῖχον καὶ ἀπέδρα εἰς τὴν Τεγέαν τὰς μὲν νύκτας πορευόμενος, τὰς δὲ ἡμέρας κρυπτόμενος εἰς δάση καὶ διημερεύων ἐκεῖ ὥστε μὲ ὅλας τὰς ἀναζητήσεις τὰς ὁποίας ἔκαμιναν ὅλοι οἱ Λακεδαιμόνιοι αὐτὸς τὴν τρίτην νύκτα ἦτο εἰς τὴν Τεγέαν. Οἱ δὲ Σπαρτιάται ἐθαύμαζον μεγάλως διὰ τὴν τόλμην του, καὶ βλέποντες κείμενον χαμαὶ τὸ ἡμισυ τοῦ ποδὸς ἐκεῖνον δὲν ἠδύναντο τὰ εὔρου. Καὶ τότε μὲν οὕτω διαφυγὰν τοὺς Λακεδαιμονίους εὔρεν ἄσυλον εἰς τοὺς Τεγέατας, οἵτινες κατ' ἐκεῖνην τὴν ἐποχὴν δὲν ἦσαν φίλοι τῶν Λακεδαιμονίων. Θεραπευθεὶς δὲ καὶ κατασκευάσας ξύλινον πόδα ἐγένετο φανερὸς ἐχθρὸς τῶν Λακεδαιμονίων· πλὴν ἢ ἔχθρα αὕτη τὴν ὁποίαν συνέλαβε κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων δὲν τὸν ὠφέλησε μέχρι τέλους, καθότι μετερχόμενος τὴν μαντικὴν εἰς τὴν Ζάκυνθον συνελήφθη ὑπ' αὐτῶν καὶ ἐφρονεύθη.

38. Ἄλλ' ὁ μὲν θάνατος τοῦ Ἥγησιστράτου συνέβη μετὰ τὰ Πλαταικὰ· τότε δὲ εἰς τὸν Ἄσωπόν, μισθωμένος ὑπὸ τοῦ Μαρδονίου ἀντὶ μεγάλης ποσότητος, ἐθυσιάζε καὶ ἦτο πρόθυμος ὑπὲρ αὐτοῦ τὸσον διὰ τὴν πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους ἐχθραν του, ὅσον καὶ χάριν κέρδους. Ἐπειδὴ δὲ τὰ θύματα δὲν ἐπέτρεπον τὴν ἔναρξιν τοῦ πολέμου οὔτε εἰς τοὺς Πέρσας οὔτε εἰς τοὺς μετ' αὐτῶν ὄντας Ἕλληνας (καθότι καὶ οὗτοι εἶχον ὡσαύτως ἰδικὸν των μάντιν, τὸν Λευκάδιον Ἰππόμαχον) καὶ ἐπειδὴ συνέτρεχον πανταχόθεν οἱ Ἕλληνες καὶ ἠῤῥξανεν ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν, ὁ Θηβαῖος Τιμηγενίδης τοῦ Ἐρπυος συνεβούλευσε τὸν Μαρδόνιον τὰ φυλάξῃ τὰς διόδους τοῦ Κιθαιρῶνος λέγων ὅτι ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν συρρέουσαν ἐκεῖθεν οἱ Ἕλληνες καὶ ἦτον ἐλπίς τὰ συλλάβῃ πολλούς.

39. Ὅτε δὲ ὁ Μαρδόνιος ἔλαβε τὴν συμβουλὴν ταύτην, εἶχον παρέλθει ὀκτὼ ἡμέραι, ἀφ' ὅτου οἱ δύο στρατοὶ ἦσαν ἐστρατοπεδευμένοι ἀπέναντι ἀλλήλων. Εὐρὼν δὲ ὁ Μαρδόνιος τὴν συμβουλὴν ταύτην καλήν, ἅμα ἐνύκτωσεν, ἔπεμψε τὸ ἱππικὸν εἰς τὰς διόδους τοῦ Κιθαιρῶνος, αἵτινες ἀπολήγουσαν εἰς τὰς Πλαταιάς. Ταύτας οἱ μὲν Βοιωτοὶ καλοῦν Τρεῖς κεφαλὰς, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι Δρυὸς κεφαλὰς. Πειμφθέντες οἱ ἱππεῖς ἐκεῖ δὲν ἦλθον ματαίως· καθότι συνέλαβον πεντακόσια ὑποζύγια, τὰ ὁποῖα εἰσῆρχοντο εἰς τὴν πε-

διάδα φέροντες τροφὰς ἐκ Πελοποννήσου εἰς τὸ στρατόπεδον, καὶ ἀνθρώπους οἵτινες ἠκολούθουν τὰ ζεύγη ταῦτα. Οἱ Πέρσαι, γενόμενοι κύριοι τούτων, ἐφόνεον ἀφειδῶς, μηδενὸς ὑποζυγίου μήτε ἀνθρώπου φειδόμενοι. Ἐφοῦ δὲ ἐκορέσθησαν φονεύοντες, ἔβαλον ἔμπρὸς τὰ λοιπὰ καὶ τὰ ἡλιαννον πρὸς τὸν Μαρδόνιον καὶ εἰς τὸ στρατόπεδον.

40. Μετὰ δὲ τὸ ἔργον τοῦτο ἑτέρας δύο ἡμέρας διέτριψαν μήτε οἱ μὲν μήτε οἱ δὲ θέλοντες νᾶρχίσουν πρῶτοι τὸν πόλεμον. Οἱ βάρβαροι ἐπροχώρουν μόνον μέχρι τοῦ Ἄσωποῦ, διὰ νὰ προκαλέσουν τοὺς Ἕλληνας, οὔτε αὐτοὶ ὅμως οὔτε οἱ Ἕλληνες διέβαινον τὸν ποταμόν. Ἐν τούτοις τὸ ἰππικὸν τοῦ Μαρδονίου δὲν ἔπαυεν ἐπιτιθέμενον καὶ βλάπτον τοὺς Ἕλληνας· καθότι οἱ Θηβαῖοι μηδίζοντες μεγάλως διήγειρον προθύμως τὸν πόλεμον καὶ ἔδιδον αἰτίαν ν' ἀρχίσῃ, ἔπειτα δὲ διεδέχοντο τὴν μάχην οἱ Πέρσαι καὶ οἱ Μῆδοι, καὶ οὗτοι ἦσαν οἱ πρᾶττοντες ἀνδραγαθίας.

41. Μέχρι μὲν λοιπὸν τῶν δέκα ἡμερῶν οὐδὲν περισσότερον τούτων ἐγένετο· ἦτο δὲ ἡ ἐνδεκάτη ἡμέρα ἀφ' ἧς ἦσαν ἀντιστρατοπεδευμένοι εἰς τὰς Πλαταιάς, καὶ οἱ μὲν Ἕλληνες εἶχον λάβει πολλὰς ἐπικουρίας, ὁ δὲ Μαρδόνιος ἠγανάκτει ἀπροκτῶν. Τότε συνωμίλησαν ὁ Μαρδόνιος τοῦ Γ' Ὠβρούου καὶ ὁ Ἀρτάβαζος τοῦ Φαρνάκου, ὅτις ἔλαβε παρὰ τῷ Ἐξέρῃ ὑπόληψιν ὅσον εἰλίγοι Πέρσαι. Κατὰ τὴν διάσκεψιν ταύτην αἱ γνώμαί των ὑπῆρξαν διάφοροι· ὁ μὲν Ἀρτάβαζος ἐγνωμοδότησεν ὅτι ἔπρεπε νὰ σηκώσουν τάχιστα ὅλον τὸν στρατὸν καὶ νὰ εἰσέλθουν εἰς τὰ τεῖχη τῶν Θηβαίων, ὅπου εἶχον ἀποθημεύσει πολλὰς τροφὰς καὶ χόρτον διὰ τὰ ὑποζύγια· ἐκεῖ δὲ καθήμενοι ἦσαν οἱ νὰ τελειώσουν τὸν πόλεμον διὰ τὸν ἀκολούθου τρόπου. Ἐπειδὴ εἶχον πολὺν χρυσὸν εἰς νομίσματα, πολὺν ἄργυρον καὶ ποτήρια, μηδενὸς τούτων φειδόμενοι νὰ πέμπουν εἰς τοὺς Ἕλληνας, καὶ μάλιστα εἰς τοὺς παρεστῶτας τῶν πόλεων, οἵτινες δὲν θὰ βραδύνουν νὰ παραδώσουν τὴν ἐλευθερίαν των, διὰ νὰ ἀποφύγουν τοὺς κινδύνους νέας μάχης. Ἡ γνώμη αὕτη συνεφώνει μὲ τὴν τῶν Θηβαίων, καὶ ὁ Ἀρτάβαζος ἦτο προνοητικώτερος τοῦ Μαρδονίου, τοῦ ὁποίου ἡ γνώμη ἦτο βιαιοτέρα, ἀποφασιστικώτερα καὶ οὐδεμιᾶς διαπραγματεύσεως ἐπιδεκτικῆ. Ὁ Μαρδόνιος ἔλεγεν, ὅτι ὁ στρατὸς των ἦτο πολυαριθμότερος τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ ὅτι ἔπρεπε νὰ πολεμήσουν ὅσον τάχιον καὶ ὄχι νὰ μὴ λογαριάζουν τοὺς Ἕλληνας ἐνισχυομένους ὀλονέν, προσέτι νὰ ἀδιαφορήσουν διὰ τὰ σφάλγια τοῦ Ἡγησιστράτου, καὶ μὴ παραβαίνοντες τὰ Περσικὰ ἔθιμα νὰ ἐπιτεθοῦν φυλάττοντες αὐτὰ.

42. Τούτου δὲ ταύτην τὴν γνώμην ἐξενεγκόντος, οὐδεὶς ἐτόλμησε νὰ ἀντίστη καὶ τοιοῦτοτρόπως ὑπερίσχυσε, καθότι εἰς αὐτὸν καὶ οὐχὶ εἰς τὸν Ἀρτάβαζον εἶχεν ἀναθέσει ὁ βασιλεὺς τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατεύματος. Ὄθεν καλέσας τοὺς ταξίαρχας τῶν ταγματῶν

καὶ τοὺς στρατηγοὺς τῶν ἀκολουθούντων αὐτὸν Ἑλλήνων ἠρώτα ἂν ἐγνώριζον χρησμόν τινα προλέγοντα ὅτι οἱ Πέρσαι ἐμελλον νὰ ἀπολεσθῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐπειδὴ δὲ οἱ προκληθέντες ἐσιώπων, ἄλλοι μὲν διότι δὲν ἤξευρον τοὺς χρησμούς, ἄλλοι δὲ διότι τοὺς ἤξευρον μὲν, δὲν εἶχον ὅμως τὴν τόλμην νὰ τοὺς εἰπωσι, τότε ὁ Μαρδόνιος εἶπεν· «Ἀφοῦ λοιπὸν ἢ δὲν ἤξεύρετε τίποτε ἢ δὲν τολμάτε νὰ εἰπῆτε τίποτε, ἐγὼ θὰ σᾶς εἰπῶ ἐκεῖνο περὶ τοῦ ὁποίου εἶμαι βέβαιος. Ὑπάρχει χρησμός ὅτι εἶναι πεπρωμένον οἱ Πέρσαι ἐλθόντες εἰς τὴν Ἑλλάδα νὰ διαρπάσουν τὸν ναὸν τῶν Δελφῶν καὶ μετὰ τὴν διαρπαγὴν νὰ χαθοῦν ὅλοι. Ἡμεῖς λοιπὸν γνωρίζοντες τοῦτο οὔτε εἰς τὸν ναὸν τοῦτον θὰ ὑπάγωμεν, οὔτε θὰ ἐπιχειρήσωμεν νὰ τὸν διαρπάσωμεν· ἐπομένως διὰ τὴν αἰτίαν ταύτην δὲν θὰ ἀπολεσθῶμεν. Ὡστε ὅσοι ἐξ ὑμῶν τυγχάνετε εὐνοϊκῶς διατεθειμένοι ὑπὲρ τῶν Περσῶν χαρήτε διὰ τοῦτο, καθότι εἴμεθα προωρισμένοι νὰ νικήσωμεν τοὺς Ἕλληνας». Ἀφοῦ εἶπε ταῦτα, διέταξεν ἔπειτα νὰ ἐτοιμασθοῦν καὶ νὰ θέσουν τὰ πάντα εἰς τάξιν, λέγων ὅτι ἅμα τῇ πρωίᾳ τῆς ἐπομένης ἡμέρας ἐμελλε νὰ γίνῃ ἡ συμπλοκή.

43. Ἐκεῖνος δὲ ὁ χρησμός τὸν ὁποῖον ὁ Μαρδόνιος εἶπεν ὅτι ἐδόθη εἰς τοὺς Πέρσας, ἐγὼ ἤξεύρω ὅτι ἀνεφέρετο εἰς τοὺς Ἰλλυριοὺς καὶ τὸν στρατὸν τῶν Ἑγγελέων καὶ ὄχι εἰς τοὺς Πέρσας. Ὑπάρχουν ὅμως οἱ ἐξῆς στίχοι τοῦ Βάκιδος ἀναφερόμενοι εἰς ταύτην τὴν μάχην.

«Ἐπὶ τοῦ Θερμώδοντος καὶ τῶν γλοηφόρων ὄχθων τοῦ Ἀσωποῦ γενήσεται συνάθροισις Ἑλλήνων καὶ βοῆ βαρβαρόφωνος. Ἐκεῖ, ὅταν φθάσῃ ἡ διωρισμένη ἡμέρα, πολλοὶ τοξοφόροι Μῆδοι θὰ φονευθοῦν παρακαίρως καὶ πρὶν ἀποφασίσουν τοῦτο αἱ Μοῖραι».

Ταῦτα καὶ ἄλλα παραπλήσια τούτων γνωρίζω ἀναφερόμενα εἰς τοὺς Πέρσας. Ὁ δὲ Θερμώδων ποταμὸς ῥέει μετὰ τὸν Τανάγρας καὶ Γλίσαντος.

44. Μετὰ δὲ τὰς περὶ τῶν χρησμῶν ἐρωτήσεις ταύτας καὶ τὴν παρακίνησιν τοῦ Μαρδονίου ἐπῆλθεν ἡ νύξ καὶ ἐποποθετήθησαν αἱ φυλακαί. Ὅτε δὲ ἐπροχώρησεν ἡ νύξ καὶ ἐφαίνετο ὅτι ἦτο ἡσυχία εἰς τὰ στρατόπεδα καὶ οἱ ἄνθρωποι ἐκοιμῶντο, τότε πλησιάσας ἔφιππος εἰς τὰς φυλακὰς τῶν Ἀθηναίων ὁ Ἀλέξανδρος τοῦ Ἀμύντου, ὅστις ἦτο στρατηγὸς καὶ βασιλεὺς τῶν Μακεδόνων, ἐζήτην νὰ ὁμιλήσῃ εἰς τοὺς στρατηγοὺς. Οἱ μὲν πλειότεροι φύλακες ἔμειναν εἰς τὰς θέσεις των, τινὲς δὲ ἔτρεξαν εἰς τοὺς στρατηγοὺς· ἐλθόντες δὲ εἶπον ὅτι ἔφθασεν ἄνθρωπος ἔφιππος ἐκ τοῦ στρατοπέδου τῶν Μήδων, ὅστις τίποτε ἄλλο δὲν ἐδήλου, εἰμὴ μόνον ἀναφέρων τὰ ὀνόματα τῶν στρατηγῶν ἔλεγεν ὅτι ἐπεθύμει νὰ ὁμιλήσῃ εἰς αὐτοὺς.

45. Οἱ δὲ στρατηγοί, ἅμα ἤκουσαν ταῦτα, ἀμέσως μετέβησαν

εἰς τὰς φυλακάς· ὅτε δὲ ἔφθασαν, τοῖς εἶπεν ὁ Ἀλέξανδρος τὰ ἐξῆς· «Ἄνδρες Ἀθηναῖοι, σὰς ἐμπιστεύομαι τοὺς λόγους τούτους καὶ σὰς παρακαλῶ νὰ τοὺς φυλάξητε μυστικούς, χωρὶς νὰ τοὺς εἴπητε εἰς ἄλλον τινὰ εἰμὴ μόνον εἰς τὸν Πανσανίαν, ἐκτὸς ἐὰν θέλετε νὰ μὲ θανατώσετε. Δὲν θὰ τοὺς ἔλεγον δέ, ἐὰν δὲν ἐφρόντιζα μεγάλως ὑπὲρ ἀπάσης τῆς Ἑλλάδος· καθότι εἶμαι Ἕλλην τὴν καταγωγὴν καὶ δὲν θέλω νὰ βλέπω τὴν Ἑλλάδα δουλωμένην ἀντὶ ἑλευθέρως. Σὰς λέγω λοιπὸν ὅτι τὰ θύματα δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀποβοῦν αἴσια πρὸς τὸν Μαρδόνιον καὶ τὸν στρατόν· ἄλλως πρὸ πολλοῦ ἠθέλατε πολεμήσει. Τώρα ὅμως ἀπεφάσισε νὰ μὴ δώσῃ προσοχὴν εἰς τὰ θύματα καὶ νὰ προσβάλλῃ ἅμα τῇ ἡμέρᾳ ὑποφωσκούσῃ, καθότι, ὡς εἰκάω, φοβεῖται μήπως συναχθῆτε περισοότεροι. Ἡξεύρετε λοιπὸν τοῦτο καὶ ἐτοιμάζεσθε. Ἐὰν δὲ τυχόν ὁ Μαρδόνιος ἀναβάλλῃ τὴν ἐπίθεσιν καὶ δὲν ἐπιχειρήσῃ αὐτήν, ἐγκαρτερεῖτε προσμένοντες, καθότι μόνον δι' ὀλίγας ἡμέρας ἔχει τροφάς. Καὶ ἐὰν ὁ πόλεμος οὗτος τελειώσῃ κατ' εὐχὴν, ἃς ἐνθυμηθῆ ἕκαστος ὑμῶν καὶ περὶ τῆς ἐλευθερώσεως ἐμοῦ, ὅστις χάριν τῶν Ἑλλήνων ἔπραξα ὑπὸ ζήλου τόσον ἐπικίνδυνον ἔργον, θέλων νὰ σὰς φανερώσω τοὺς σκοποὺς τοῦ Μαρδονίου, διὰ νὰ μὴ ἐπιπέσουν οἱ βάρβαροι ἐξαίφνης ἐναντίον σας χωρὶς ἀκόμῃ νὰ τοὺς περιμένετε. Εἰμὶ δὲ Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδών». Οὗτος μὲν ταῦτα εἰπὼν ἔστρεψε τὸν ἵππον καὶ ἐπανήλθεν εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ εἰς τὴν τάξιν του.

46. Οἱ δὲ στρατηγοὶ τῶν Ἀθηναίων, ἐλθόντες εἰς τὸ δεξιὸν κέρας εἶπον εἰς τὸν Πανσανίαν ὅσα ἤκουσαν παρὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ὁ Πανσανίας ἀκούσας τοῦτο καὶ φοβηθεὶς τοὺς Πέρσας εἶπε τὰ ἐξῆς· «Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ μάχη θὰ ἀρχίσῃ ἀπὸ πρωίας, πρέπει ὑμεῖς μὲν οἱ Ἀθηναῖοι νὰ σταθῆτε ἀπέναντι τῶν Περσῶν, ἡμεῖς δὲ ἀπέναντι τῶν Βοιωτῶν καὶ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων, οἱ ὅποιοι εἶναι παρατεταγμένοι ἀπέναντί σας διὰ τὴν ἐξῆς αἰτίαν. Σεῖς πολεμήσαντες εἰς τὸν Μαραθῶνα γνωρίζετε τοὺς Μήδους καὶ τὴν μάχην αὐτῶν, ἡμεῖς δὲ εἴμεθα ἄπειροι καὶ ἀδασεῖς τῶν ἀνδρῶν τούτων, καθότι οὐδεὶς Σπαρτιάτης ἐδοκίμασε τοὺς Μήδους· ἐξ ἐναντίας δὲ εἴμεθα ἔμπειροι τῶν Βοιωτῶν καὶ τῶν Θεσσαλῶν. Ὅθεν πρέπει ἀναλαβόντες τὰ ὄπλα σεῖς μὲν νὰ ἔλθετε εἰς τοῦτο τὸ κέρας, ἡμεῖς δὲ εἰς τὸ εὐώνυμον». Πρὸς ταῦτα οἱ Ἀθηναῖοι ἀπεκρίθησαν τὰ ἐξῆς· «Ἐξ ἀρχῆς, ὅτε εἶδομεν τοὺς Πέρσας παραταχθέντας ἀπέναντί σας, διενοήθημεν νὰ εἰπώμεν τοῦτο τὸ ὅποιον ἐπρολάβετε καὶ ἐπροτείνατε· ἀλλ' ἐφοβούμεθα μήπως δὲν σὰς ἀρέσῃ ἡ πρότασις. Ἀφοῦ λοιπὸν ὑμεῖς αὐτοὶ τὸ ἐσκέφθητε καὶ ἡμεῖς τὸ ἀκούομεν μὲ πολλὴν εὐχαρίστησιν, εἴμεθα ἔτοιμοι νὰ τὸ πρᾶξωμεν».

47. Ἀφοῦ δὲ ἐδέχθησαν τοῦτο προθύμως ἀμφοτέροι, ἤρχισε νὰ διαφαίνῃ ἡ ἠὼς καὶ αὐτοὶ ἥλλαξαν τὰς τάξεις μεταξύ των.

Ἐννοήσαντες δὲ τὸ πρᾶγμα οἱ Βοιωτοὶ ἀνέφερον τοῦτο εἰς τὸν Μαρδόνιον. Οὗτος δ' ἀκούσας διέταξεν ἀμέσως ὁμοίαν μεταβολὴν καὶ ἔφερε τοὺς Πέρσας ἀπέναντι τῶν Λακεδαιμονίων. Τότε ὁ Πausanίας ἰδὼν ὅτι ἀνεκαλύφθη τὸ σχέδιόν του ἐπανῆλθε μετὰ τῶν Σπαρτιατῶν εἰς τὸ δεξιὸν κέρασ καὶ ὁ Μαρδόνιος ἐπανέφερε τοὺς Πέρσας εἰς τὸ ἀριστερόν.

48. Ἀφοῦ δὲ ἐπανάλαβον τὰς πρώτας θέσεις των, πέμψας ὁ Μαρδόνιος κήρυκα εἰς τοὺς Σπαρτιάτας ἔλεγε τὰ ἑξῆς· «Ὁ Λακεδαιμόνιοι, οἱ ἄνθρωποι τῶν μερῶν τούτων λέγουν ὅτι εἶσθε ἀνδρειότατοι, καὶ ὅς θανατῶν ὅτι οὔτε φεύγετε ἀπὸ τὸν πόλεμον οὔτε ἀφήνετε τὰς τάξεις σας, ἀλλὰ μένοντες ἢ φονεύετε τοὺς ἐναντίους ἢ φονεύεσθε· ἀλλ' οὐδὲν τούτων εἶναι ἀληθές, καθότι πρὶν ἀκόμη πλησιάσωμεν καὶ ἔλθωμεν εἰς χεῖρας ὅς εἶδομεν ἐγκαταλείποντας τὰς τάξεις σας ἀφήνοντας εἰς τοὺς Ἀθηναίους νὰ κάμουν τὴν πρώτην ἀπόπειραν καὶ τασσομένους ἀπέναντι τῶν ἡμετέρων δούλων. Ταῦτα οὐδόλως εἶναι ἔργα ἀνδρῶν γενναίων καὶ βλέπομεν ὅτι πολὺ ἐψεύσθημεν εἰς τὴν ἰδέαν τὴν ὁποίαν εἶχομεν δι' ὑμᾶς. Τῶντι ἕνεκα τῆς φήμης σας περιεμένομεν νὰ πέμψετε κήρυκα εἰς ἡμᾶς προκαλοῦντες καὶ θέλοντες νὰ πολεμήσητε μὲ μόνους τοὺς Πέρσας· ἐνῶ δὲ περιεμένομεν νὰ δεχθῶμεν τοῦτο, ὑμεῖς οὐδὲν τοιοῦτο εἴπετε, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας σας εὔρομεν τρέμοντας. Ὅθεν, ἐπειδὴ δὲν ἐπροτεῖνατε πρῶτοι τὸν λόγον τοῦτον, τὸν προτεῖνομεν ἡμεῖς. Διατί, ἀφοῦ φημίξεσθε ὡς ἀνδρειότατοι μετὰ τῶν Ἑλλήνων, ὡς καὶ ἡμεῖς μετὰ τῶν βαρβάρων, διατί νὰ μὴ πολεμήσωμεν ἴσοι πρὸς ἴσους τὸν ἀριθμόν; Ἐπειτα δέ, ἐὰν μὲν φανῆ εὐλογον νὰ πολεμήσωσι καὶ οἱ ἄλλοι, ὅς πολεμήσωσιν ὕστεροι· ἐὰν δὲ δὲν φανῆ εὐκολον, καὶ μόνῃ ἢ ἰδικῇ μάχῃ ἀρκῆ, ὅς πολεμήσωμεν ἡμεῖς, καὶ ἐκεῖνοι ἐξ ἡμῶν οἵτινες νικήσουν, αὐτοὶ θὰ θεωρῶνται ὅτι ἐνίκησαν δι' ὅλον τὸν στρατόν».

49. Ὁ μὲν κήρυξ ταῦτα εἰπὼν περιέμενεν ὀλίγας στιγμάς, ἀλλ' οὐδεὶς τῶ ἀπεκρίθη καὶ ἐπέστρεψεν ὀπίσω· ἐπιστρέψας δὲ ἀνέφερεν εἰς τὸν Μαρδόνιον τὰ διατρέξαντα. Οὗτος δὲ περιχαρῆς γενόμενος καὶ ὑπερηφανευθεὶς διὰ τὴν ἀσήμαντον ταύτην νίκην ἔπεμψε τὸ ἱππικὸν κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Ὁρμήσαντες λοιπὸν οἱ ἱππεῖς ἔβλαπτον ὅλον τὸν Ἑλληνικὸν στρατόν ἀκοντίζοντες καὶ τοξεύοντες εἰς αὐτόν, καθότι ἦσαν ἱπποτοξόται καὶ δὲν ἠδύναντο οἱ Ἕλληνας νὰ τοὺς πλησιάσουν καὶ νὰ τοὺς κτυπήσουν. Συνετάρραξαν ἐπίσης καὶ συνέχωσαν τὴν Γαργαφίαν κρήνην, ἐξ ἧς ὑδρεύετο ὅλον τὸ Ἑλληνικὸν στρατεύμα. Πλησίον τῆς κρήνης ταύτης ἦσαν παρατεταγμένοι μόνοι οἱ Λακεδαιμόνιοι· εἰς δὲ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας ἀναλόγως ἐκάστης τάξεως, ἢ μὲν κρήνη ἦτο ἀπωτέρα, ὁ δὲ Ἀσωπὸς πλησιέστερος· ὁσάκις ὁμοῦς ἠμποδίζοντο νὰ ὑδρεύουν ἐκ τοῦ ποταμοῦ τούτου, ἤρχοντο εἰς τὴν κρήνην. Κατ'

ἐκείνην δὲ τὴν στιγμήν οἱ ἱππεῖς καὶ τὰ τοξεύματα δὲν τοὺς ἄφηνον νὰ λῖβουν ὕδωρ ἀπὸ τὸν Ἄσωπὸν.

50. Τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων οἱ στρατηγοὶ τῶν Ἑλλήνων βλέποντες ὅτι ὁ στρατὸς ἐστερήθη ὕδατος καὶ ἐταράσσετο ὑπὸ τοῦ ἱππικοῦ συνηθροίσθησαν περὶ τὸν Πausανίαν εἰς τὸ δεξιὸν κέρας, διὰ νὰ σκεφθοῦν περὶ τούτου καὶ περὶ ἄλλων πραγμάτων. Τῷ ὄντι εἶχον ἀκόμη καὶ ἄλλας σπουδαιότερας φροντίδας· τὰ τροφίμα εἶχον ἐκλείψει, οἱ δὲ ὑπηρεταί, τοὺς ὁποίους εἶχον πέμψει εἰς τὴν Πελοπόννησον διὰ νὰ φέρουν τροφάς, ἀπεκλείσθησαν ὑπὸ τοῦ ἱππικοῦ καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ ἔλθουν εἰς τὸ στρατόπεδον.

51. Συσκεφθέντες λοιπὸν οἱ στρατηγοὶ ἀπεφάσισαν, ἐὰν διέλθουν ἐκείνην τὴν ἡμέραν οἱ Πέρσαι χωρὶς νὰ πολεμήσουν, νὰ ὑπάγουν αὐτοὶ εἰς τὴν νῆσον τὴν κειμένην ἀπέναντι τῶν Πλαταιῶν, δέκα στάδια μακρὰν τοῦ Ἄσωποῦ καὶ τῆς κρήνης Γαργαφίας, ὅπου κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν ἦσαν ἐστρατοπεδευμένοι. Ἴδου δὲ πῶς εὐρίσκειται νῆσος ἐν μέσῳ τῆς ἠπείρου. Σχιζόμενος ὁ ποταμὸς ἄνωθεν τοῦ Κιθαιρῶνος ῥέει κάτω εἰς τὴν πεδιάδα, τὰ δὲ ῥεύματα ἀπέχουν ἀλλήλων περίπου τρία στάδια, καὶ ἔπειτα ἐνοῦνται πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτό. Ὄνομα δὲ τῆς νήσου εἶναι Ὀερόη, καὶ λέγουν οἱ ἐπιχώριοι ὅτι αὕτη εἶναι θυγάτηρ τοῦ Ἄσωποῦ. Εἰς τοῦτο λοιπὸν τὸ μέρος ἠθέλον οἱ Ἕλληνες νὰ μεταβοῦν, διὰ νὰ ἔχουν ὕδωρ ἄφθονον καὶ νὰ μὴ ἐνοχλῶνται ὑπὸ τοῦ ἱππικοῦ, ὡς συνέβαινε τότε, ὅτε εἶχον αὐτὸ ἀπέναντί των. Συνεφώνησαν δὲ νὰ μετακινήθοῦν περὶ τὴν δευτέραν φυλακὴν τῆς νυκτός, διὰ νὰ μὴ τοὺς ἴδουν οἱ Πέρσαι ἀναχωροῦντας καὶ τοὺς ταράττουν οἱ ἱππεῖς ἐρχόμενοι κατόπιν των. Τὸ σχέδιόν των ἐπίσης ἦτο, ἅμα φθάσουν εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο, ὅπου σχίζεται ὁ ποταμὸς ῥέων ἐκ τοῦ Κιθαιρῶνος καὶ σχηματίζει τὴν Ἄσωπίδα Ὀερόην, νὰ στεῖλουν τοὺς ἡμίσεις τοῦ στρατοῦ πρὸς τὸν Κιθαιρῶνα, διὰ νὰ ἀπαλλάξουν τοὺς ὑπηρετάς, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἀναχωρήσει διὰ τροφάς καὶ οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἐκεῖ ἀποκεκλεισμένοι.

52. Ἀφοῦ ἀπεφάσισαν ταῦτα, ὅλην μὲν ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἔνεκα τῶν ἀδιακόπων ἐπιθέσεων τοῦ ἱππικοῦ ὑπέφερον πολὺ. Ὅτε δὲ ἔληξεν ἡ ἡμέρα, οἱ ἱππεῖς ἔπαυσαν· γενομένης δὲ νυκτός καὶ ἐλθούσης τῆς ὥρας καθ' ἣν εἶχον συμφωνήσει νὰ ἀναχωρήσουν, τότε ἐγροθέντες οἱ περισσότεροι ἔφυγον χωρὶς νὰ ἔχουν παντάπασι κατὰ νοῦν νὰ ὑπάγουν εἰς τὸ συμπεφωνημένον μέρος· καθότι, ἅμα ἐκινήθησαν, ἔφευγον εὐχαρίστως ἀπὸ τὸ ἱππικόν, διευθυνόμενοι πρὸς τὴν πόλιν τῶν Πλαταιῶν. Φεύγοντες δὲ ἔφθασαν εἰς τὸ Ἡραῖον. Εἶναι δὲ τὸ Ἡραῖον ἀπέναντι τῶν Πλαταιῶν καὶ ἀπέχει εἴκοσι στάδια ἀπὸ τῆς κρήνης Γαργαφίας. Ἐκεῖ φθάσαντες κατέθεσαν τὰ ὄπλα πρὸ τοῦ ἱεροῦ.

53. Καὶ οὗτοι μὲν ἐστρατοπεδεύσαντο περὶ τὸ Ἡραῖον· ὁ δὲ Πausανίας, βλέπων αὐτοὺς ἀναχωροῦντας ἐκ τοῦ στρατοπέδου πα-

ρήγγειλεν εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους νὰ ἀναλάβουν τὰ ὄπλα καὶ νὰ ἀκολουθήσουν τοὺς προπορευομένους, νομίσας ὅτι μεταβαίνουν εἰς τὸ συμφωνηθὲν μέρος. Ἀμέσως οἱ μὲν ἄλλοι ταξίαρχοι ἠτοιμάσθησαν νὰ ὑπακούσουν εἰς τὸν Πausανίαν. Ἀλλ' ὁ Ἀμομφάρετος τοῦ Πολιάδου, διοικῶν τὸν λόγον τῶν Πιτανατῶν, εἶπεν ὅτι ποτὲ δὲν θὰ φύγη τοὺς ξένους, οὔτε μετὴν θέλησίν του θὰ καταισχύνη τὴν Σπάρτην· μὴ παρευρεθῆεις εἰς τὴν προλαβοῦσαν συνομιλίαν, ἐξεπλήττετο διὰ τὰ πραττόμενα. Ὁ δὲ Πausανίας καὶ ὁ Εὐρυναξ ἐστοχάζοντο μὲν ἄτοπον τὴν ἀπειθειάν του, ἐστοχάζοντο ὅμως ἔτι μᾶλλον ἄτοπον, ἀφοῦ ἐκεῖνος ἔκαμε τοιαύτην ἀπόφασιν καὶ δὲν ἤθελε νὰ τοὺς ἀκολουθήσῃ, νὰ ἀφήσῃ τὸν λόγον τῶν Πιτανατῶν, φοβούμενοι μήπως, ἐὰν τὸν ἀφήσῃ προάπτοντες ὅσα εἶχον συμφωνήσῃ μετὰ τοὺς ἄλλους Ἑλληνας, ἀπολεσθοῦν καὶ ὁ Ἀμομφάρειος καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ, μέναντες μόνοι. Ταῦτα ἀναλογιζόμενοι ἐσταμάτησαν τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Λακωνικοῦ στρατοπέδου καὶ ἐπειρῶντο νὰ πείσουν αὐτὸν ὅτι δὲν ἦτο φρόνιμον αὐτὸ τὸ ὅποιον ἐπρατε.

54. Καὶ οὗτοι μὲν συνεβούλευον τὸν Ἀμομφάρετον, ὅστις μόνος ἐκ τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τῶν Τεγεατῶν εἶχε μείνει. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἐπραξαν τὰ ἐξῆς. Ἐμενον ἡσυχοὶ εἰς τὰς τάξεις των γνωρίζοντες τὰ φρονήματα τῶν Λακεδαιμονίων ὡς ἄλλα φρονούντων καὶ ἄλλα λεγόντων. Ὅτε δὲ ἐκινήθη ὁ στρατός, ἐπεμφαν ἓνα ἰππέα των, διὰ νὰ ἴδῃ ἂν οἱ Σπαρτιάται ἤρχισαν νὰ κινῶνται ἢ ἂν ἐσκόπευον νὰ μὴ μεταβάλουν θέσιν, καὶ ἐν πάσῃ περιπτώσει νὰ ζητήσουν διαταγὰς παρὰ τοῦ Πausανίου.

55. Ὅτε δὲ ἐφθασεν ὁ κῆρυξ εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους, τοὺς εὖρε τεταμένους εἰς τὰς θέσεις των, τοὺς δὲ πρώτους αὐτῶν φιλονεικοῦντας· καθότι ὁ Εὐρυναξ καὶ ὁ Πausανίας συνεβούλευον τὸν Ἀμομφάρετον νὰ μὴ ἐκθέσῃ τὸν λόγον του εἰς κίνδυνον ἀναπόφευκτον μένων ἐκεῖ μόνος ἐκ τῶν Λακεδαιμονίων, καὶ δὲν ἠδύναντο νὰ τὸν πείσουν. Ἐξηκολούθει λοιπὸν ἡ φιλονεικία, ὅτε ἦλθεν ὁ κῆρυξ τῶν Ἀθηναίων. Τότε ὁ Ἀμομφάρετος φιλονεικῶν λαμβάνει λίθον δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν καὶ ῥίψας αὐτὸν πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ Πausανίου «Διὰ ταύτης τῆς ψήφου εἶπε, ψηφίζω νὰ μὴ φεύγωμεν τοὺς ξένους». Ξένους δὲ ἐνόει τοὺς βαρβάρους. Ὁ δὲ Πausανίας ἀποκαλῶν αὐτὸν μαινόμενον καὶ παράφρονα ἐστράφη πρὸς τὸν κῆρυκα καὶ ἀπεκρίνετο εἰς ἐκεῖνα τὰ ὅποια τὸν εἶχον ἐπιφορτίσει οἱ Ἀθηναῖοι νὰ ἐρωτήσῃ. Ὁ Πausανίας τῷ παρήγγειλε νὰ ἀναφέρῃ εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὰ διατρέχοντα καὶ νὰ τοὺς παρακαλέσῃ νὰ πλησιάσωσι τοὺς Λακεδαιμονίους, διὰ νὰ συμφωνοῦν τὰ κινήματά των.

56. Καὶ ὁ μὲν κῆρυξ ἐπέστρεψεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, τοὺς δὲ Λακεδαιμονίους κατέλαβεν ἡ ἡδὺς εἰσέτι λογομαχοῦντας. Ὁ Πausανίας μείνας ἀναποφασίστως μέχρις ἐκείνης τῆς ὥρας ἐσκέ-

φθη τέλος ὅτι, ἔαν κινήσουν οἱ ἄλλοι Λακεδαιμόνιοι, δὲν θὰ δυναθῆ νὰ μείνῃ μόνος ὁ Ἀμομφάρετος· εἶπε καὶ ἐγένετο. Δοῦς λοιπὸν τὸ σημεῖον τῆς ἀναχωρήσεως ἀπήγαγεν ὅλους τοὺς λοιποὺς διὰ τῶν λόφων. Οἱ Τεγεᾶται τὸν ἠκολούθησαν, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐν τάξει ἔλαβον ἐναντίαν διεύθυνσιν τῆς τῶν Λακεδαιμονίων· καθότι οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι, φοβούμενοι τὸ ἱππικόν, δὲν ἐμακρύνοντο ἀπὸ τοὺς λόφους καὶ τὰς ὑπωφείας τοῦ Κιθαιρώνας, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἐτράπησαν πρὸς τὴν πεδιάδα.

57. Ὁ δὲ Ἀμομφάρετος, νομίσας κατ' ἀρχὰς ὅτι ὁ Πausanias δὲν ἠθέλει τολμήσει νὰ τοὺς ἐγκαταλείψῃ, ἐπέμενε νὰ μείνουν αὐτοῦ καὶ νὰ μὴν ἀφήσουν τὰς τάξεις των· ὅτε ὅμως εἶδε τὸν Pausanias καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ ἀπομακρυνομένους, πεισθεὶς πλέον ὅτι τὸν ἄφηνον χωρὶς νὰ προσποιοῦνται διέταξε τὸν λόχον του νὰ ἀναλάβῃ τὰ ὄπλα καὶ τὸν ὠδήγησε βραδέως ἐπὶ τὰ βήματα τῶν ἄλλων Σπαρτιατῶν. Οὗτοι εἶχον διανύσει ἤδη δέκα στάδια, καὶ σταθέντες περὶ τὸν ποταμὸν Μολόεντα εἰς τόπον τινὰ καλούμενον Ἀργιόπιον, ὅπου εὐρίσκεται καὶ ἱερὸν τῆς Ἐλευσινίας Δήμητρος, περιέμενον τὸν λόχον τοῦ Ἀμομφαρέτου. Τὸν περιέμενον δὲ διὰ τὴν ἑξῆς αἰτίαν· ἔαν ὁ Ἀμομφάρετος καὶ ὁ λόχος του δὲν ἀφήσουν τὴν θέσιν, εἰς ἣν εἶχον ἐξ ἀρχῆς ταχθῆ, ἀλλὰ μείνουν αὐτοῦ, νὰ ἐπιστρέφουν ὀπίσω εἰς βοήθειάν των. Μόλις δὲ ὁ Ἀμομφάρετος καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ἔφθασαν, ἀμέσως ἐφάνη ὅλον τὸ ἱππικὸν τῶν βαρβάρων· καθότι οἱ ἱππεῖς ἤρχισαν πάλιν νὰ κάμνουν ἐκείνην τὴν ἡμέραν ὅ,τι συνήθιζον νὰ πράττουν κατὰ τὰς προλαβούσας. Ἰδόντες δὲ κενὸν τὸν χώρον, ὅπου κατὰ τὰς προηγουμένας ἡμέρας ἦσαν τεταγμένοι οἱ Ἕλληνες, ὠδήγησαν τοὺς ἵππους ἐπὶ τὰ πρόσω, καὶ φθάσαντες τὸν Ἀμομφάρετον κατεδίωκον αὐτόν.

58. Ἄμα δὲ ὁ Μαρδόνιος ἔμαθεν ὅτι οἱ Ἕλληνες ἀπεχώρησαν κατὰ τὴν νύκτα καὶ εἶδε τὸν χώρον ἔρημον, καλέσας τὸν Λαρισαῖον Θώρακα καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ Εὐρύπυλον καὶ Θρασυδαῖον τοῖς εἶπε τὰ ἑξῆς· «Ὁ παῖδες τοῦ Ἀλεύου, τί θὰ εἴπητε ἀκόμη βλέποντες τὸ μέρος τοῦτο ἔρημον; Ὑμεῖς οἱ πλησιόχωροι ἐλέγετε ὅτι οἱ Λακεδαιμόνιοι δὲν φεύγουν εἰς τὰς μάχας, ἀλλ' εἶναι πρῶτοι ἄνδρες εἰς τὰ πολεμικά. Εἶδτε αὐτοὺς πρότερον μετακινήθοντας ἀπὸ τὰς θέσεις των, καὶ τώρα βλέπομεν ὅλοι ὅτι κατὰ τὴν παρελθούσαν νύκτα ἔφυγον. Καθ' ἣν στιγμήν ἔπρεπε ν' ἀντιταγθοῦν πρὸς ἀνθρώπους ἀληθῶς ἀνδρεσιότατους, ἔδειξαν φανερὰ ὅτι εἶναι μηδὲν καὶ ὅτι ἐπεδεικνύοντο εἰς τοὺς Ἕλληνας, ἀνθρώπους ὅπου ὅμοια μὲ αὐτοὺς ἦσαν μηδέν. Καὶ ὑμᾶς μὲν, ἐπειδὴ δὲν ἐδοκιμάσατε τοὺς Πέρσας, συγχωρῶ, ἔαν ἐπαινῆτε τοὺς ἀνθρώπους τούτους, τῶν ὁποίων εἶδετέ ποτε πράξεις τινάς· ἐκπλήττομαι ὅμως πῶς ὁ Ἀρτάβαζος ἐφοβεῖτο τοὺς Λακεδαιμονίους καὶ φοβούμενος αὐτοὺς ἔδιδε συμβουλήν δειλοτάτην νὰ ἐγείρωμεν τὸ

στρατόπεδον καὶ νὰ ὑπάγωμεν εἰς τὴν πόλιν τῶν Θηβαίων νὰ πολιορκηθῶμεν. Αὐτὴν τὴν συμβουλὴν του θὰ ἀναφέρω καὶ εἰς τὸν βασιλέα. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων καὶ ἄλλοτε θὰ συνομιλήσωμεν. Τώρα δὲ δὲν πρέπει νὰ ἀφήσωμεν τοὺς Ἑλληνας φεύγοντας, ἀλλ' ὡς τοὺς καταδιώξωμεν μέχρις οὗ τοὺς φθάσωμεν καὶ τοὺς τιμωρήσωμεν δι' ὅσα κακὰ ἔκαμον εἰς τοὺς Πέρσας.

59. Ταῦτα εἰπὼν διέβη τὸν Ἀσωπὸν μὲ τοὺς Πέρσας, τοὺς ὁποίους ὠδήγει ἐπὶ τὰ ἴχνη τῶν Ἑλλήνων, καθότι ἐνόμιζεν ὅτι ἔφευγον· διηυθύνθη δὲ μόνον ἐναντίον τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τῶν Τεγεατῶν, καθότι ἔνεκα τῶν ὄχθων δὲν ἔβλεπε τοὺς Ἀθηναίους καταβάνας εἰς τὴν πεδιάδα. Οἱ λοιποὶ ἀρχηγοὶ τῶν βαρβάρων, βλέποντες τοὺς Πέρσας διώκοντας ζωηρῶς τοὺς Ἑλληνας, ὕψωσαν ὄλοι τὰ σημεῖα καὶ ἤρχισαν νὰ καταδιώκουν ὅσον ταχύτερον ἠδύνατο ἕκαστος, ἄνευ τάξεως, ἄνευ κοσμιότητος. Καὶ οὗτοι μὲν ὤρμησαν μετὰ βοῆς καὶ θορύβου νομίζοντες ὅτι θὰ ἀναρπάσουν τοὺς Ἑλληνας.

60. Ὁ δὲ Πανσανίας, ἐπειδὴ ἐπιέζετο ὑπὸ τοῦ ἱππικοῦ, ἔπεμψε πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ἱπέα καὶ τοῖς εἶπεν· « Ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἀγῶνος μεγίστου προκειμένου, ἢ νὰ μείνη ἔλευθέρη ἢ νὰ δουλωθῇ ἡ Ἑλλάς, ἡμεῖς οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ ὁμεῖς οἱ Ἀθηναῖοι ἐπροδόθημεν ὑπὸ τῶν συμμάχων φυγόντων κατὰ τὴν προλαβοῦσαν νίκην. Νομίζομεν λοιπὸν ὅτι εἰς τὸ ἕξῃς τοῦτο πρέπει νὰ κάμωμεν· ἀμυνόμενοι ὅσον δυνάμεθα καλλίτερον, ὡς ὑποστηρίζωμεν ἀλλήλους. Καὶ ἐπειδὴ, ἐὰν τὸ ἱππικὸν ὄραμα πρῶτον ἐναντίον σας, ἔπρεπε νὰ σᾶς βοηθήσωμεν ἡμεῖς καὶ οἱ μετ' ἡμῶν μὴ προδώσαντες τὴν Ἑλλάδα Τεγεᾶται, τώρα, ἐπειδὴ ὅλον τὸ ἱππικὸν ἐπέπεσεν ἐναντίον ἡμῶν, εἶναι δίκαιον σεῖς νὰ ἔλθητε πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς βαρέως πιεζομένης μοίρας. Ἐὰν δὲ εὐρίσκεσθε εἰς ἀνάγκην καὶ σᾶς εἶναι ἀδύνατον νὰ ἔλθητε εἰς βοήθειάν μας, κάμετέ μας τὴν χάριν νὰ μᾶς πέμψετε τοὺς τοξότας σας. Ἐκ τῶν διαφόρων συμβάντων τοῦ παρόντος πολέμου ἐγνωρίσαμεν ὅτι εἴσθε προθυμότατοι, ὥστε νὰ εἰσακούσητε καὶ τὴν παράκλησιν ταύτην ».

61. Ἀμα ἤκουσαν ταῦτα οἱ Ἀθηναῖοι, ἀπεφάσισαν ἀμέσως νὰ ὑπάγουν καὶ νὰ βοηθήσουν τοὺς Λακεδαιμονίους πάσῃ δυνάμει. Ἐνῶ ὅμως ἐπορεύοντο, ἐπετέθησαν κατ' αὐτῶν οἱ μηδίζοντες Ἕλληνες, ὅσοι ἦσαν ἀντιταγμένοι ἐναντίον των, καὶ τοὺς ἠμπόδισαν νὰ βοηθήσουν τοὺς Λακεδαιμονίους· καθότι οἱ ἐναντίοι ἀκολουθοῦντες ἔβλαπτον αὐτούς. Τοιοῦτοτρόπως μονωθέντες οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ Τεγεᾶται, ὄντες οἱ μὲν πρῶτοι ὁμοῦ μὲ τοὺς φιλοὺς πεντήκοντα χιλιάδες, οἱ δὲ δεῦτεροι, οἱ ὁποῖοι δὲν ἀπεχωρίζοντο ἀπὸ τοὺς Λακεδαιμονίους, τρισχίλιοι, ἔκαμον θυσίας, διὰ νὰ συμπλακοῦν μὲ τὸν Μαρδόνιον καὶ τὸν στρατὸν αὐτοῦ. Ἀλλὰ τὰ θύματα δὲν ἀπέβαινον αἴσια δι' αὐτούς, καὶ ἐφονεύοντο πολλοὶ καὶ ἐτραυματίζοντο πολὺ περισσότεροι· καθότι οἱ

Πέρσαι, σχηματίζοντες ὡς φράκτην ἔμπροσθέν των τὰς ἀσπίδας, ἔσριπτον τόσον ἀφθονα τοξεύματα, ὥστε ὁ Πausanίας, βλέπων τὰς ἀπολείας τῶν Σπαρτιατῶν καὶ τοὺς κακοὺς οἰωνοὺς τῶν θυματίων, ἔστρεψε τὰ βλέμματα πρὸς τὸ Ἡραῖον τῶν Πλαταιῶν καὶ ἐπεκαλέσθη τὴν θεάν, ἵκετεύων αὐτὴν νὰ μὴ διαφευθοῦν οἱ Ἕλληνες εἰς τὰς ἐλπίδας των.

62. Ἐνῶ δὲ ἀκόμη ὁ Pausanίας ἐπεκαλεῖτο τὴν θεάν, πρῶτοι οἱ Τεγεᾶται ἀναστάντες ἐχώρησαν κατὰ τῶν βαρβάρων· ἀμέσως δὲ μετὰ τὴν εὐχὴν τοῦ Pausanίου ἐφάνησαν καὶ τὰ θύματα αἴσια εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους. Ἀφοῦ δὲ τέλος ἐγένοντο αἴσια, ἐχώρησαν καὶ οὔτοι κατὰ τῶν Περσῶν, οἱ ὅποιοι, διὰ τὸ ἀντισταθεῖν, ἀπέθεσαν τὰ τόξα. Ἐγινε δὲ κατὰ πρῶτον ἡ μάχη περὶ τὸ πρόφραγμα τῶν ἀσπίδων· ἀφοῦ δὲ τοῦτο ἀνετράπη, ἐξηκολούθησεν ἰσχυρὰ καὶ ἐπὶ πολλὴν ὥραν περὶ τὸν ναὸν τῆς Δήμητρος, μέχρῃ οὐ συνεπλάκησαν τέλος σῶμα πρὸς σῶμα· καθότι οἱ βάρβαροι δρᾶντοντες τὰ δόρατα τὰ ἔθρανον, καὶ δὲν ἦσαν οἱ Πέρσαι κατώτεροι τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὸ θάρρος καὶ τὴν δύναμιν, δὲν εἶχον ὅμως ἀμυντικὰ ὄπλα, δὲν ἐγνώριζον τὸν τρόπον τοῦ πολεμεῖν τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἦσαν ὀλιγώτερον ἐπιτήδευοι τῶν ἀντιπάλων των. Χωριζόμενοι ἀνὰ εἷς ἢ ἀνὰ δέκα, καὶ γινόμενοι σῶματα μᾶλλον ἢ ἦτον πολυάριθμα ἔπιπτον ἀτάκτως εἰς τὰς τάξεις τῶν Σπαρτιατῶν καὶ ἐφονεύοντο.

63. Εἰς τὸ μέρος δὲ ὅπου εὐρίσκετο αὐτὸς ὁ Μαρδόnius καὶ ἐμάχετο ἐπὶ ἵππου λευκοῦ ἔχων περὶ ἑαυτὸν χιλίους λογάδας Πέρσας τοὺς ἀρίστους, ἐκεῖ πρὸ πάντων ἐπέσαν τὰ μάλιστα τοὺς ἐναντίους. Ἐνόσω ἔζη ὁ Μαρδόnius, ἀντεῖχον καὶ ἀμυνόμενοι κατέβαλλον πολλοὺς τῶν Λακεδαιμονίων. Ἄμα ὅμως ἐφονεύθη ὁ Μαρδόnius καὶ ἔπεσαν οἱ περὶ αὐτὸν τεταγμένοι, οἱ ὅποιοι ἦσαν ἰσχυρότατοι πάντων, τότε καὶ οἱ ἄλλοι ἔστρεψαν τὰ νῶτα, παραχωρήσαντες τὴν νίκην εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους. Πάμπλου δὲ τοὺς ἔβλαπτεν ἡ ἐνδυμασία των, καθότι δὲν εἶχον ἰσχυροὺς θώρακας, ἀλλὰ ὄντες γυμνήται ἠγωνίζοντο ἐναντίον ὀπλιτῶν.

64. Τότε ἐδόθη ἱκανοποίησις διὰ τὸν φόνον τοῦ Λεωνίδου, τὴν ὁποίαν, κατὰ τὸν χρησμόν, ὄφειλε νὰ δώσῃ ὁ Μαρδόnius εἰς τοὺς Σπαρτιάτας, καὶ ὁ Pausanίας τοῦ Κλεομβρότου τοῦ Ἀναξανδρίδου ἐκέρυξε τὴν ἀρίστην τῶν νικῶν ἀπὸ ὅσας ἡμεῖς ἠξεύρομεν. Εἴπομεν ἀνωτέρω τὰ ὀνόματα τῶν προγόνων τοῦ Λεωνίδου· εἶναι τὰ αὐτὰ εἰς ἀμφοτέρους. Ὁ δὲ Μαρδόnius ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Ἀρμινήστου, πολίτου ἐπιφανοῦς τῆς Σπάρτης, ὁ ὅποιος ὕστερον, μετὰ τὸν Μηδικὸν πόλεμον, ἔχων τριακοσίους ἄνδρας, ἐπολέμησε μὲ ὄλους τοὺς Μεσσηνίους εἰς τὸ Στενύκληρον, ὅπου ἀπέθανε καὶ αὐτὸς καὶ οἱ τριακοῖοι.

65. Οἱ δὲ Πέρσαι, ἄμα ἐνικήθησαν ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων εἰς τὰς Πλαταιάς, ἐφυγον ἀτάκτως εἰς τὸ στρατοπέδον των καὶ ἐκλείσθη-

σαν εἰς τὸ ξύλινον τεῖχος, τὸ ὁποῖον εἶχον κατασκευάσει εἰς μέρος τι τῆς Θηβαίδος. Θαυμάζω δὲ πῶς, ἐνῶ ἐγίνετο ὁ πόλεμος πλησίον τοῦ ἄλσους τῆς Δήμητρος, δὲν ἐφάνη κανεὶς Πέρσης, οὔτε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ τέμενος, οὔτε νὰ φονευθῇ ἐντὸς αὐτοῦ· ἀλλ' οἱ περισσότεροι ἔπεσαν περὶ τὸ ἱερὸν ἐπὶ ἐδάφους βεβήλου. Εἰκάζω λοιπὸν (ἐὰν εἶναι ἐπιτετραμμένον νὰ ἐκφράξῃ τις εἰκασίας ἐπὶ πραγμάτων θεῶν) ὅτι αὐτὴ ἡ θεὰ δὲν τοὺς ἐδέχθη ὡς πυρπολήσαντας τὸν ἐν Ἐλευσίνοι σεβαστὸν ναόν της. Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ μεγάλη αὐτῆ μάχη.

66. Ὁ δὲ Ἀρτάβαζος τοῦ Φαρνάκου, ὅστις καὶ ἐξ ἀρχῆς εἶχεν ἀποδοκιμάσει ἀπόφασιν τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ὁ βασιλεὺς νὰ ἀφήσῃ τὸν Μαρδόνιον εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ βραδύτερον πολλάκις ζητήσας νὰ μεταπέισῃ τὸν Μαρδόνιον ἀπὸ τοῦ νὰ δώσῃ μάχην δὲν κατώρθωσε τίποτε. Οὗτος λοιπὸν μὴ ἀρεσκόμενος εἰς τὰς πράξεις τοῦ Μαρδονίου ἔπραξε τὰ ἐξῆς, ἅμα ἤρχισεν ἡ μάχη· ὁ Ἀρτάβαζος ἠξέυρων τὸ ἀποβησόμενον ἔθεσεν εἰς τάξιν τοὺς ὑπὸ τὴν στρατηγίαν του (εἶχε δὲ ὄχι ὀλίγην δύναμιν, ἀλλὰ τετρακισμυρίους περίπου ἄνδρας περὶ ἑαυτόν), καὶ ἐβάδιζε παραγγείλας νὰ τὸν ἀκολουθήσουν ὅλοι ὅπου ἤθελον τὸν ἴδει διευθυνόμενον ταχέως. Ταῦτα παραγγείλας ἐκίνησεν, ὡς νὰ τοὺς ᾠδήγει τάχα εἰς τὴν μάχην· προπορευόμενος δὲ εἶδε τοὺς Πέρσας φεύγοντας. Τότε πλέον δὲν ἐβάδισε μὲ τὴν αὐτὴν εὐταξίαν, ἀλλ' ἤρχισε νὰ τρομάξῃ τάχιστα φεύγων οὐχὶ εἰς τὸ ξύλινον τεῖχος οὔτε εἰς τὸ τεῖχος τῶν Θηβαίων ἀλλ' εἰς τοὺς Φωκεῖς, θέλων ἐκεῖθεν νὰ φθάσῃ τάχιστα εἰς τὸν Ἑλλήσποντον. Καὶ οὗτοι μὲν ταύτην τὴν ὁδὸν ἐτροπήσαν.

67. Ἐκ δὲ τῶν Ἑλλήνων ὅσοι ἦσαν μὲ τὸν βασιλέα οἱ μὲν ἄλλοι ἐδεικνύοντο ἐκουσίως νωθροί, μόνοι δὲ οἱ Βοιωτοὶ ἐπολέμησαν ἀρκετὴν ὥραν μὲ τοὺς Ἀθηναίους, καθότι οἱ μηδίζοντες ἐκ τῶν Θηβαίων ἐδείκνυον ὑπερβάλλοντα ζῆλον καὶ δὲν ἐφαίνοντο ἀνανδροὶ τόσον, ὅσον τριακόσιοι ἐξ αὐτῶν οἱ πρῶτοι καὶ ἀνδρειότεροι ἐφονεύθησαν ἐκεῖ ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων. Ὅτε δὲ ἠττήθησαν καὶ οὗτοι, ἔφευγον εἰς τὰς Θήβας καὶ οὐχὶ εἰς τὸ αὐτὸ μέρος ὅπου κατέφυγον οἱ Πέρσαι καὶ ὅλον τὸ πλῆθος τῶν ἄλλων συμμάχων, οἵτινες οὔτε ἐπολέμησαν μετ' οὐδενὸς οὔτε ἔπραξαν λαμπρόν τι ἔργον.

68. Ὅτι δὲ ἡ ἐπιτυχία ἢ ἡ ἀποτυχία τῶν βαρβάρων ἐξηγεῖται ἀπὸ τοὺς Πέρσας, τὸ βλέπω καὶ ἐκ τούτου, ὅτι τότε οὗτοι χωρὶς νὰ ἔλθουν εἰς χεῖρας μὲ τοὺς πολεμίους ἐτροπήσαν εἰς φυγὴν βλέποντες τοὺς Πέρσας φεύγοντας. Τοιοῦτοτρόπως δὲ ἔφυγον ὅλοι πλὴν τοῦ ἱππικοῦ, τόσον τοῦ ἄλλου, ὅσον καὶ τοῦ Βοιωτικοῦ. Τοῦτο μάλιστα μεγάλην ὠφέλειαν παρέσχε, καθότι ἀκολουθῶν τοὺς πολεμίους ἐκ τοῦ σύνεγγυς ἐβοήθει τοὺς φίλους του φεύγοντας ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας. Οἱ Ἑλληνες λοιπὸν νικῶντες δὲν ἔπαυαν διώκοντες καὶ φονεύοντες τοὺς ἠττηθέντας.

69. Διαρχοῦντος δὲ τοῦ διωγοῦ τούτου, ἀγγέλλεται εἰς τοὺς Ἑλληνας τοὺς τεταγμένους περὶ τὸ Ἡραῖον καὶ ἀποχωρήσαντας τῆς μάχης, ὅτι οἱ μὲν μείναντες μετὰ τοῦ Πανσανίου ἐμάχοντο καὶ ἐνίκων. Ταῦτα ἀκούσαντες χωρὶς νὰ τεθοῦν εἰς καμμίαν τάξιν, οἱ μὲν Κορίνθιοι ἐτράπησαν διὰ τῆς ὑπωρείας καὶ τῶν λόφων κατ' εὐθείαν πρὸς τὸ ἱερόν τῆς Δήμητρος· οἱ Μεγαρεῖς καὶ οἱ Φλειάσιοι ἔλαβον διὰ τῆς πεδιάδος τὴν λειοτάτην τῶν ὁδῶν· ἀλλ' ὅτε οὗτοι ἐπλησίαζον τοὺς μαχομένους, οἱ ἵππεις τῶν Θηβαίων, τῶν ὁποίων ἵππαρχος ἦτο ὁ Ἄσωπόδωρος τοῦ Τιμάνδρου, ἰδόντες αὐτοὺς ὅτι ἤρχοντο μὲ βίαν καὶ χωρὶς τάξιν ἀπέλυσαν ἐναντίον τῶν τοὺς ἵππους καὶ ἐπιπεσόντες κατ' αὐτῶν ἐξακοσίους μὲν ἐφόνευσαν, τοὺς δὲ λοιποὺς διώκοντες ἀπέκλεισαν εἰς τὸν Κιθαιρώνα. Καὶ οὗτοί μὲν ἐγάθησαν ἀδόξως.

70. Οἱ δὲ Πέρσαι καὶ τὸ ἄλλο πλῆθος τῶν βαρβάρων, ἅμα κατέφυγον εἰς τὸ ξύλινον τεῖχος, ἐπρόφθασαν καὶ ἀνέβησαν εἰς τοὺς πύργους πρὶν ἔλθουν οἱ Λακεδαιμόνιοι· ἀναβάντες δὲ ἠσφάλισαν τὸ τεῖχος ὅσον ἠδύνατο καλλίτερον. Ὅτε δ' ἐπλησίασαν οἱ Λακεδαιμόνιοι, συνεκροτήθη τειχομαχία μὲ πολλὴν ἐπιμονήν. Ἐνόσω οἱ Ἀθηναῖοι ἔλειπον, οἱ βάρβαροι ἠμύνοντο καὶ ὑπερίσχυον τῶν Λακεδαιμονίων, οὔτινες δὲν ἤξευρον νὰ πολεμοῦν ἀπὸ τοῦ τείχους· ὅτε ὅμως προσῆλθον οἱ Ἀθηναῖοι, τότε ἤρχισε τειχομαχία ἰσχυρά, ἣτις διήρκεσε πολλὴν ὥραν. Τέλος οἱ Ἀθηναῖοι, ἀνδρείως καὶ ἐπιμόνως πολεμήσαντες ἀνέβησαν εἰς τὸ τεῖχος καὶ τὸ ἐκρήμνισαν. Πρῶτοι εἰσῆλθον οἱ Τεγεᾶται καὶ οὗτοι ἦσαν οἱ διαρπάσαντες τὴν σιγητὴν τοῦ Μαρδονίου, ὅπου μετὰ τῶν ἄλλων ἦτο καὶ ἡ φάτιν τῶν ἵππων ὅλη χαλκίνη καὶ θαυμασμοῦ ἀξία. Ταύτην τὴν φάτιν τοῦ Μαρδονίου ἀφιέρωσαν οἱ Τεγεᾶται εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀλέας Ἀθηναῖς, τὰ δὲ ἄλλα ἔφερον ἀμέσως εἰς τὸ μέρος ὅπου οἱ ἄλλοι Ἕλληνες ἀπέθετον τὰ λάφυρα. Πεσόντος τοῦ τείχους οἱ βάρβαροι δὲν συνεκρότησαν πλέον σῶμα διὰ νὰ ἀντισταθῆ, οὔτε τις αὐτῶν ἐφρόντιζε νὰ φανῆ ἀνδρείος, ἀλλὰ περιέπεσαν εἰς φόβον πολύν, ὡς συμβαίνει ὅταν περιορισθοῦν εἰς τόπον ὀλίγον πολλαὶ μυριάδες ἀνθρώπων. Οἱ Ἕλληνες λοιπὸν δὲν εἶχον ἢ νὰ φονεοῦν εἰς τρόπον ὥστε ἐκ τριακόντα μυριάδων στρατοῦ, πλὴν τῶν τεσσάρων, τὰς ὁποίας ἔλαβεν ὁ Ἀρτάβαξος καὶ ἔφυγεν, ἐκ τῶν λοιπῶν δὲν ἐσώθησαν οὔτε τρεῖς χιλιάδες. Ἐκ τῶν τῆς Σπάρτης Λακεδαιμονίων ἀπέθανον εἰς τὴν μάχην ταύτην ὅλοι ἐνενήκοντα καὶ εἰς, ἐκ τῶν Τεγεατῶν δεκαεξὶ καὶ ἐκ τῶν Ἀθηναίων πεντήκοντα δύο.

71. Ἡρίστευσε δὲ ἐκ τῶν βαρβάρων τὸ πεῖδον τῶν Περσῶν καὶ τὸ ἵπικόν τῶν Σακῶν, ἐκ τῶν ἀνδρῶν δὲ ἰδιαίτερος ὁ Μαρδόνιος. Ἐκ τῶν Ἑλλήνων, μολοντί οἱ Τεγεᾶται καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐφάνησαν ἀνδρείοι, ὑπερέβησαν ὅμως ὅλους οἱ Λακεδαιμόνιοι κατὰ τὴν ἀνδρείαν. Λέγω δὲ ταῦτα οὐχὶ δι' ἄλλο τι, καθόσον ὅλοι

ἐνίκων ἐκείνους ἐναντίον τῶν ὁποίων ἐτάχθησαν· ἀλλὰ διότι οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐκτύπησαν μὲ τὸ ἰσχυρότατον μέρος τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοῦ καὶ τὸ ἐνίκησαν. Κατὰ τὴν γνώμην μὲν ὁ Ἄριστόδημος, ὁ μόνος ἐκ τῶν τριακοσίων ὅστις ἐσώθη εἰς τὰς Θερμοπύλας καὶ ἐνεκα τούτου εἶχεν ὄνειδος καὶ ἀτιμίαν, ἐφάνη ἀνδρειότερος. Μετὰ τοῦτον ἠρίστευσαν ὁ Ποσειδώνιος, ὁ Φιλοκῶν καὶ ὁ Σπαρτιάτης Ἄμομφάρετος. Ἐν τούτοις εἰς τὴν συζήτησιν ἣτις ἐγένετο διὰ νὰ γνωσθῇ τίς ἐφάνη ὄλων ἀνδρειότατος οἱ παρευρεθέντες Σπαρτιάται ἐκρίνον ὅτι ὁ μὲν Ἄριστόδημος θέλων ἀναμφιβόλως νὰ ἀποθάνῃ διὰ νὰ ἐκπλήνῃ τὸ ἀρχαῖον στίγμα, διὰ τοῦτο ὡς λυσσῶν ἀφήσας τὴν τάξιν του ἔπραξεν ἔργα μεγάλα· ὁ δὲ Ποσειδώνιος, χωρὶς νὰ θέλῃ νὰ ἀποθάνῃ, ἐφάνη ἀνδρεῖος, καὶ διὰ τοῦτο αὐτὸς ἔπρεπε νὰ προτιμηθῇ. Ἴσως ὅμως εἶπον ταῦτα ἐκ φθόνου. Ἐκ τῶν ἀποθανόντων λοιπὸν εἰς τὴν μάχην ταύτην ἐτιμήθησαν οὗτοι τοὺς ὁποίους ἀπηρίθμησα, πλὴν τοῦ Ἄριστοδήμου. Δὲν ἐτιμήθη δὲ ὁ Ἄριστόδημος, καθότι ἤθελε νὰ ἀποθάνῃ διὰ τὴν προειρημένην αἰτίαν.

72. Οὗτοι μὲν ἦσαν οἱ ὀνομαστότατοι τῶν ἐν Πλαταιαῖς πεσόντων· καθότι ὁ Καλλικράτης ἐφονεύθη ἔξω τῆς μάχης. Ἦτο οὗτος ὡραιότατος ἄνθρωπος τοῦ στρατοῦ, οὐ μόνον μεταξὺ τῶν Λακεδαιμόνιων, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ ὄλων τῶν Ἑλλήνων. Οὗτος, ὅτε ἐσφαζε τὰ θύματα ὁ Πausanίας, καθήμενος εἰς τὴν τάξιν του, ἐτραυματίσθη ὑπὸ βέλους εἰς τὰ πλευρά. Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι ἐμάχοντο, αὐτὸς δὲ ἐκκομισθεὶς ἀπέθνησκε λυπημένος καὶ ἔλεγε πρὸς τὸν Πλαταιαῖα Ἀρίμνηστον ὅτι δὲν ἐμελεε διότι ἀπέθνησκεν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ διότι δὲν μετεχειρίσθη τὸν βραχίονά του, οὔτε ἔπραξέ τι ἄξιον ἑαυτοῦ καὶ τῆς προθυμίας ἣν εἶχε νὰ πράξῃ.

73. Ἐκ δὲ τῶν Ἀθηναίων λέγουν ὅτι ἠὺδοκίμησεν ὁ Σωφάνης τοῦ Εὐτυχίδου ἐκ τοῦ δήμου τῆς Δεκελείας. Οἱ δὲ Δεκελεῖς, ὡς λέγουν αὐτοὶ οἱ Ἀθηναῖοι, ἔπραξαν ἔργον διὰ παντὸς ὠφέλιμον εἰς ἑαυτούς. Ὅτε τὸ πάλαι οἱ Τυνδαρίδαι ζητοῦντες τὴν Ἑλένην εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἀττικὴν μετὰ στρατοῦ πολυαριθμοῦ καὶ ἀνεστάτωνον τοὺς δήμους μὴ ἠξέυροντες ποῦ ἦτο κεκουμμένη, τότε λέγεται ὅτι ὁ δήμος τῆς Δεκελείας, ἢ κατ' ἄλλους αὐτὸς ὁ Δέκελος, ἀγανακτῶν διὰ τὴν θρασύτητα τοῦ Θησεῶς καὶ φοβούμενος δι' ὅλην τὴν χώραν τῶν Ἀθηναίων, ἀπεκάλυψεν ὅλην τὴν ὑπόθεσιν εἰς τοὺς Τυνδαρίδας καὶ τοὺς ᾠδήγησεν εἰς τὰς Ἀφίδνας, τὰς ὁποίας τοῖς παρέδωκεν εἰς τῶν αὐτοχθόνων, ὁ Τιτακός. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης οἱ Δεκελεῖς ἐν Σπάρτῃ εἰσὶν ἀπληγαμένοι φόβου καὶ ἔχουν θέσιν τιμῆς· τὸ δὲ προνόμιον τοῦτο διατηρεῖται μέχρι σήμερον, οὕτως ὥστε κατὰ τὸν πόλεμον ὅστις ἐγένετο πολλὰ ἔτη ὕστερον μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Πελοποννησίων, οἱ Λακεδαιμόνιοι δηλώσαντες ὅλην τὴν Ἀττικὴν ἐφείσθησαν τῆς Δεκελείας.

74. Ἐκ τούτου τοῦ δήμου ἦτο ὁ Σωφάνης ὅστις ἠρίστευσε τότε μεταξὺ τῶν Ἀθηναίων. Διηγοῦνται δὲ τὴν ἀρίστευσίν του κατὰ δύο τρόπους· οἱ μὲν εἶπον ὅτι ἐκ τοῦ ζωστήρος τοῦ θώρακος εἶχε δεμένην ἄγκυραν σιδηρᾶν μὲ ἄλυσιν χαλκίνην· ταύτην δέ, ὅτε ἐρχόμενος ἐπλησίαζε τοὺς πολεμίους, ἔρριπτε καὶ ἐστήριζεν εἰς τὴν γῆν, διὰ νὰ μὴ δύνανται οἱ ἐναντίοι εἰς τὰς ἐφόδους των νὰ μετακινοῦν ἐκ τῆς τάξεως· ὅτε δὲ ἐγένετο φυγὴ τῶν πολεμίων καὶ ἤθελεν ὁ ἴδιος, ἐσήκωνε τὴν ἄγκυραν καὶ οὕτω τοὺς κατεδίωκεν. Οὗτος λέγουν ὅτι ἦτο ὁ εἰς τρόπος, ὁ δὲ ἄλλος διέφερεν ἀπὸ τὸν πρότερον λεχθέντα. Λέγουν ὅτι δὲν εἶχεν ἄγκυραν σιδηρᾶν δεμένην ἐκ τοῦ θώρακος, ἀλλ' ἔμβλημα ἀγκύρας ἐπὶ τῆς ἀσπίδος του, τὴν ὁποίαν περιέστρεφε πανταχοῦ καὶ δὲν ἄφηνεν οὔτε στιγμήν ἀκίνητον.

75. Ὁ Σωφάνης δὲ οὗτος ἔχει πράξει καὶ ἕτερον ἔργον. Ὅτε οἱ Ἀθηναῖοι ἐπολιόρκουν τὴν Αἴγιναν, ἐφόνευσεν εἰς μονομαχίαν τὸν Ἀργεῖον Εὐρυβάτην, νικητὴν πεντάθλου. Αὐτὸς ὁ Σωφάνης ὅστις ἐφάνη τόσον γενναῖος, ἐφρονεύθη βραδύτερον ὑπὸ τῶν Ἡδωνῶν εἰς τὴν Δάτον, ὅτε διοικῶν τοὺς Ἀθηναίους μετὰ τοῦ Λεάγρου τοῦ Γλαύκωνος ἐμάχετο περὶ τῶν χρυσῶν μεταλλείων.

76. Ὅτε δὲ οἱ βάρβαροι κατετροπώθησαν εἰς τὰς Πλαταιὰς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἦλθεν ἐκεῖ αὐτόμολος εἰς τοὺς τελευταίους τούτους γυνή τις, ἣτις οὔσα παλλακὴ τοῦ Πέρσου Φαρανδάτου τοῦ Τεάσπιος, ἅμα ἔμαθεν ὅτι κατεστράφησαν οἱ Πέρσαι καὶ ἐνίκησαν οἱ Ἕλληνες, κοσμηθεῖσα διὰ πολλῶν χρυσῶν κοσμημάτων καὶ φορέσασα τὰ κάλλιστα ἐνδύματά της, αὐτὴ καὶ αἱ θεράπαιναι της κατέβη ἐκ τῆς ἀρμαμάξης καὶ ἦλθεν εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους, οἱ ὅποιοι ἀκόμη κατεγίνοντο νὰ φονεύουν. Εἶδεν ὅτι ὁ Πανσανίας διηύθυνεν ἐκεῖ τὰ πάντα καὶ ἐκ τούτου τὸν ἀνεγνώρισεν, ἤξεύρουσα προηγουμένως τὸ ὄνομά του καὶ τὴν πατρίδα του, ὡς ἀκούσασα πολλὰκις νὰ γίνεται λόγος περὶ αὐτῶν· ἐναγκαλισθεῖσα λοιπὸν τὰ γόνατά του τῷ εἶπε· « Βασιλεῦ τῆς Σπάρτης, λύτρωσον τὴν ἱκέτιδά σου ἐκ τῆς δουλείας τῆς αἰχμαλωσίας· μὲ ὠφέλησας ἤδη μεγάλως καταστρέψας τοὺς ἀνθρώπους τούτους, οἵτινες οὔτε δαίμονας οὔτε θεοὺς ἐσέβοντο. Ἐγεννήθην εἰς τὴν Κῶ καὶ εἶμαι θυγάτηρ τοῦ Ἡγητορίδου υἱοῦ τοῦ Ἀνταγόρου· μὲ ἤροπασε δὲ βιαιῶς ὁ Πέρσης ἐκ τῆς πατρίδος μου καὶ μὲ εἶχεν ». Ὁ δὲ Πανσανίας ἀπεκρίθη οὕτω· « Γύναι, μὴ φοβοῦ πρῶτον μὲν ὡς ἱκέτις, καὶ πρὸς τούτοις, ἐὰν εἶναι ἀληθῆ ὅσα λέγεις, ὡς θυγάτηρ, τοῦ Κῶν Ἡγητορίδου, ὅστις ἐξ ὄλων τῶν εἰς τὴν νῆσον ταύτην κατοικοῦντων εἶναι ὁ προσφιλέστατος ξένος μου ». Ταῦτα εἰπὼν τότε μὲν τὴν παρέδωκεν εἰς τοὺς εὐρισκομένους εἰς τὸ στρατόπεδον ἐφόρους, ὕστερον δὲ τὴν ἀπέπεμψεν εἰς τὴν Αἴγιναν, ὅπου αὐτὴ ἤθελε νὰ μεταβῆ.

77. Ἀμέσως δὲ μετὰ τὴν ἀφίξιν τῆς γυναικὸς ἐφθασαν οἱ Μαν-

τινεις, ἀφοῦ τὰ πάντα εἶγον τελειώσει. Μαθόντες δὲ ὅτι ἦλθον μετὰ τὴν μάχην ἐλυπήθησαν πολὺ καὶ εἶπον ὅτι εἶναι ἄξιοι τιμωρίας· ἔπειτα δὲ ἀκούσαντες ὅτι ἔφυγον ὁ Ἀρτάβαζος μὲ τοὺς Μήδους κατεδίωξαν αὐτοὺς μέχρι Θεσσαλίας, μολονότι οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀπηγόρευσαν τὴν καταδίωξιν τῶν φευγόντων. Ἐπιστρέψαντες εἰς τὴν χώραν τῶν κατεδίκασαν τοὺς στρατηγούς τῶν εἰς ἔξοριαν. Μετὰ τοὺς Μαντινεῖς δὲ ἦλθον οἱ Ἡλεῖοι, οἵτινες ὡσαύτως ἀνεχώρησαν λυπηθέντες, καὶ ἐπιστρέψαντες εἰς τὴν πατρίδα τῶν ἔξωρισαν τοὺς στρατηγούς τῶν. Ταῦτα κατὰ τοὺς Μαντινεῖς καὶ τοὺς Ἡλεῖους.

78. Εἰς δὲ τὸ ἐν Πλαταιαῖς στρατόπεδον τῶν Αἰγινητῶν ἦτο ὁ Λάμπων τοῦ Πύθου, εἰς τῶν προκρίτων τῆς Αἰγίνης, ὅστις συλλαβὼν σκέψιν ἀνθρωπιότητην ἠθέλησε νὰ ὀμιλήσῃ πρὸς τὸν Πανσανίαν· πλησιάσας λοιπὸν αὐτὸν μετὰ σπουδῆς τῷ εἶπεν· « ὦ παῖ τοῦ Κλεομβρότου, κατῶρθωσας ἔργον ὑπερφυῆς διὰ τὸ μέγεθος καὶ τὴν ὠραιότητα· θεὸς τις βεβαίως ἠθέλησε νὰ λυτρώσῃς τὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ ἀφήσῃς τὴν λαμπροτέραν φήμην ἀπὸ ὅσας ἡμεῖς ἠξεύρομεν. Ἄλλ' εἰς τὰ γενόμενα πρόσθεσ καὶ τοῦτο, ὅπερ μένει νὰ πράξῃς, διὰ νὰ προσκτήσῃς φήμην μεγαλυτέραν καὶ νὰ μὴ τολμᾷ εἰς τὸ ἐξῆς κανεῖς βάρβαρος νὰ πράττῃ κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἔργα ἀνόσια. Ἀποθανόντος τοῦ Λεωνίδου εἰς τὰς Θερμοπύλας ὁ Μαρδόνιος καὶ ὁ Ξέρξης ἀποκόψαντες τὴν κεφαλὴν του ἀνήρησαν αὐτὴν εἰς πάσσαλον. Ἀποδίδων λοιπὸν σὺ τὰ ἴδια εἰς τὸν Μαρδόνιον θὰ ἐπαινεθῆς πρῶτον μὲν ὑπὸ πάντων τῶν Σπαρτιατῶν, ἔπειτα δὲ ὑπὸ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων καθότι, ἐὰν ἀνασκολοπίσῃς τὸν Μαρδόνιον, ἐκδικεῖσαι τὸν θεῖόν σου Λεωνίδα». Ὁ μὲν Λάμπων ταῦτα ἔλεγε, νομίζων ὅτι εὐαρεστεῖ τὸν Πανσανίαν.

79. Ἄλλ' ὁ Πανσανίας ἀπεκρίθη ὡς ἐξῆς· « ὦ ξένε μου Αἰγινήτα, ἐπαινώ μὲν τὴν εὐνοίαν καὶ τὴν πρόβλεψίν σου, ἡ συμβουλή σου ὅμως δὲν εἶναι ἀγαθὴ· τρόντι, ἀφοῦ ἀνύψωσας καὶ ἐμὲ καὶ τὴν πατρίδα καὶ τὸ ἔργον, μὲ ὀλίπεις ἔπειτα εἰς τὸ μηδέν, παραινῶν με νὰ ἀτιμάσω νεκρὸν καὶ λέγων ὅτι, ἐὰν πράξω τοῦτο, θὰ ἐπαινεθῶ περισσότερον. Τοιαῦται ὅμως πράξεις ἀρμόζουσι μᾶλλον εἰς τοὺς βαρβάρους ἢ εἰς τοὺς Ἕλληνας, καὶ πάλιν τοὺς μεμφόμεθα, ὅταν τὰς πράττουν. Ποτὲ νὰ μὴ ἀξιωθῶ νὰ φανῶ εὐαρεστος διὰ τοιούτων ἀνοσιοτήτων εἰς τοὺς Αἰγινήτας καὶ εἰς τοὺς ἀρεσκομένους εἰς ταύτας· μὲ ἀρκεῖ νὰ εὐαρεστῶ εἰς τοὺς Σπαρτιάτας, ὅσα πράττων καὶ ὅσα λέγων. Ὁ δὲ Λεωνίδας, τὸν ὅποιον μὲ παραινεῖς νὰ ἐκδικήσω, οὗτος ἐξεδικήθη λαμπρῶς· αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ἐν Θερμοπύλαις τελευτήσαντες ἐξεδικήθησαν διὰ τοῦ θανάτου ἀπείρου πλήθους βαρβάρων. Σὺ δὲ, ἐὰν ἔχῃς τοιαύτας συμβουλὰς, μὴ πλησιάσῃς ἄλλοτε εἰς ἐμὲ, καὶ γνώριζε χάριν ὅτι δὲν ἐτιμωρήθης ».

80. Καὶ οὗτος μὲν ταῦτα ἀκούσας ἀνεχώρησεν· ὁ δὲ Πανσα-

νίας ἐκήρυσσε νὰ μὴ ἐγγίσουν τὰ λάφυρα, καὶ διέταξε τοὺς εἰλω-
τας νὰ συγκομίσουν ὅλα τὰ πράγματα εἰς ἓν μέρος. Οὗτοι δὲ πε-
ριερχόμενοι εἰς τὸ στρατόπεδον εὗρισκον σκηνας χρυσᾶς καὶ ἀρ-
γυρᾶς, κλίνας ἐπιχρυσούς καὶ ἐπαργύρους, κρατήρας χρυσοῦς, φιά-
λας καὶ ἄλλα ποτήρια· προσέτι εὗρισκον ἐπὶ ἀμαξῶν σάκκους, ἐν-
τὸς τῶν ὁποίων ἐφαίνοντο ὅτι ἦσαν λέβητες χρυσοῖ καὶ ἀργυροῖ,
καὶ ἐκ τῶν φονευμένων ἀνθρώπων ἐλάμβανον ψέλλια, περιδέραια
καὶ ἀκινάκας χρυσοῦς, καθότι διὰ τὰ πεποικιλμένα ἐνδύματα
οὐδεὶς ἐφρόντιζε. Τότε οἱ εἰλωτες κλέπτοντες πολλὰ ἐπώλουν ταῦτα
εἰς τοὺς Αἰγινήτας, ὅσα δὲ δὲν ἐπρόφθανον νὰ κρύπτουν ἐφανε-
ρωνον. Ὅστε τὰ μεγάλα πλούτη τῶν Αἰγινήτων ταύτην τὴν ἀο-
χὴν ἔχουσιν, ἐπειδὴ ἠγόραζον ἀπὸ τοὺς εἰλωτας τὸν χρυσὸν ὡς ἂν
ἦτο χαλκός.

81. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐσύναξαν ὅλα τὰ πολύτιμα πράγματα καὶ
ἐχώρισαν τὴν δεκάτην διὰ τὸν ἐν Δελφοῖς θεόν, ἕξ ἧς κατεσκευά-
σθη ὁ χρυσοῦς τρίπους, ὅστις ἐστήθη πλησίον τοῦ βωμοῦ, ἐπὶ τοῦ
τριεφάλου χαλκίνου ὄψεως· ἀφοῦ ἐχώρισαν τὴν δεκάτην διὰ τὸν
ἐν Ὀλυμπίᾳ θεόν, ἕξ ἧς κατεσκευάσθη ὁ δεκάπηγος χάλκινος Ζεὺς·
ἀφοῦ ἐχώρισαν καὶ ἄλλην δεκάτην διὰ τὸν ἐν τῷ Ἴσθμῳ θεόν,
ἕξ ἧς κατεσκευάσθη χάλκινος Ποσειδῶν ἐπτάπηγος· ἀφοῦ ἐχώρι-
σαν ταύτας τὰς δεκάτας, ἐμοιράσθησαν ὅλα τὰ λοιπά, τὰς παλλα-
κὰς τῶν Περσῶν, τὸν χρυσόν, τὸν ἀργυρον, τοὺς ἄλλους θησαυ-
ροὺς καὶ τὰ ὑποζύγια, καὶ ἕκαστος ἔλαβε τὸ μερίδιον, τοῦ ὁποίου
ἐκρίθη ἄξιος. Οὐδεὶς ἀναφέρει πόσα κατ' ἐξαιρέσειν ἐδόθησαν εἰς
τοὺς ἀριστεύσαντας ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ τῶν Πλαταιῶν· εἰκάσω
ὅμως ὅτι ἐδόθησαν. Εἰς δὲ τὸν Πausανίαν ἐδόθησαν δέκα ἕξ
ὄλων, γυναῖκες, ἵπποι, κάμηλοι, τάλαντα καὶ ἄλλα πράγματα.

82. Λέγουσι δὲ ὅτι ἐγένετο καὶ τὸ ἐξῆς· ὅτι ὁ Ξέρξης φεύ-
γων ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἀφῆσεν εἰς τὸν Μαρδόνιον ὄλην τὴν ἀπο-
σκευὴν του, συγκειμένην ἐκ χρυσοῦ, ἀργύρου καὶ παραπετασμά-
των ποικίλων. Ἰδὼν τὰ πλούτη ταῦτα ὁ Pausanίας διέταξε τοὺς
ἀρτοκόπους καὶ ὄψοποιούς νὰ ἐτοιμάσουν δειπνον ἀπαραλλάκτως
ὡς τὸ ἠτοιμάζον διὰ τὸν Μαρδόνιον. Ἀφοῦ οὗτοι ὑπήκουσαν, ὁ
Pausanίας ἰδὼν κλίνας χρυσᾶς καὶ ἀργυρᾶς καλῶς ἐστρωμένας,
καὶ τραπέζας χρυσᾶς καὶ ἀργυρᾶς, καὶ τὴν ἐτοιμασίαν δειπνοῦ
μεγαλοπρεποῦς, κατεπλάγη δι' ὅσα ἔβλεπε πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν
του, καὶ γέλασας διέταξε τοὺς ὑπηρέτας του νὰ τῷ ἐτοιμάσουν
δειπνον Λακωνικόν. Ἀφοῦ δὲ ἠτοιμάσθη τὸ δειπνον, ἐπειδὴ ἡ
μεταξὺ τῶν δύο διαφορὰ ἦτο μεγάλη, ὁ Pausanίας γεῶν πάν-
τοτε προσεκάλεσε τοὺς στρατηγούς τοὺς Ἑλλήνων. Ὅτε δὲ αὐτοὶ
συνηθροίσθησαν, εἶπε δεικνύων αὐτοῖς τὰ δύο ἐτοιμασθέντα δει-
πνα· «Ἄνδρες Ἕλληνες, σᾶς συνήγαγον θέλων νὰ σᾶς δείξω τὴν
ἀφροσύνην τοῦ Μήδου, ὁ ὁποῖος τοιαύτην δίαιταν ἔχων ἦλθε
νὰ μᾶς ἀφαιρέσῃ ταύτην τὴν εὐτελεῆ τροφήν». Ταῦτα λέγουν

ὅτι εἶπεν ὁ Πausανίας εἰς τοὺς στρατηγοὺς τῶν Ἑλλήνων.

83. Πολὸν χρόνον μετὰ ταῦτα διάφοροι Πλαταιεῖς εὗρον θήκας πλήρεις χρυσοῦ, ἀργύρου καὶ ἄλλων πολυτίμων πραγμάτων. Παρατηρήθη δὲ καὶ τοῦτο ὕστερον ἀπὸ τὰς ἀνακαλύψεις ταύτας· ἀφοῦ διελύθησαν αἱ σάρκες τῶν νεκρῶν καὶ ἔμειναν τὰ ὅσα γυμνά, οἱ Πλαταιεῖς ἐσύναξαν αὐτὰ εἰς ἓν μέρος· μεταξὺ τούτων λοιπὸν εὗρέθη κεφαλὴ οὐδεμίαν ἔχουσα ῥαφήν, ἀλλ' οὔσα ἕξ ἐνὸς μόνου ὄστου· εὗρέθη προσέτι γνάθος καὶ τὸ ἄνω μέρος τῆς γνάθου, ἔχουσα ὀδόντας μονοφυεῖς, ἥτοι ὅλους ἕξ ἐνὸς ὄστου, καὶ τοὺς ἔμπροσθίους καὶ τοὺς γομφίους. Ἐφάνησαν δὲ καὶ τὰ ὅσα ἀνδρὸς πενταπήχως.

84. Τὴν δευτέραν ἡμέραν τὸ σῶμα τοῦ Μαρδονίου ἐγένετο ἄφαντον. Ποῖος τὸ ἤρπασε δὲν ἤξεύρω γὰρ εἶπω ἀκριβῶς· ἤκουσα ὅμως παρὰ πολλῶν καὶ διαφόρων ἔθνων ἀνθρώπων ὅτι ἔθαψαν τὸν Μαρδόνιον, καὶ ἤξεύρω ὅτι πολλοὶ ἔλαβον μεγάλα δῶρα παρὰ τοῦ Ἀρτόντου, υἱοῦ τοῦ Μαρδονίου, διὰ τοῦτο τὸ ἔργον. Δὲν ἠδυνήθη ὅμως γὰρ ἔξακριβῶσω τίς ἕξ αὐτῶν ἔκλεψε τῶ ὄντι καὶ ἔθαψε τὸν νεκρὸν τοῦ Μαρδονίου. Ἐπικρατεῖ ἐν τούτοις φήμη τις ὅτι ὁ Ἐφέσιος Διονυσοφάνης. Ὅπως δὲ ἦτο ὁ μὲν Μαρδόνιος τοιοῦτοτρόπως ἐτάφη.

85. Οἱ δὲ Ἕλληνες, ἀφοῦ ἐμοιράσθησαν τὰ λάφυρα εἰς τὰς Πλαταιάς, ἔθαψαν τοὺς ἑαυτῶν νεκροὺς ἰδιαιτέρως ἕκαστον ἔθνος. Καὶ οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι ἔκαμον τρεῖς τάφους· εἰς τὸν ἓνα ἔθαψαν τοὺς ἱρένας (1), ἐκ τῶν ὁποίων ἦσαν ὁ Ποσειδώνιος, ὁ Ἀμομφάρετος, ὁ Φιλοκύων καὶ ὁ Καλλικράτης. Εἰς τὸν ἓνα λοιπὸν ἐτέθησαν οἱ ἱρένες· εἰς τὸν δεύτερον οἱ λοιποὶ Σπαρτιᾶται, καὶ εἰς τὸν τρίτον οἱ εἰλωτες. Οὗτοι μὲν τοιοῦτοτρόπως ἐτάφησαν· οἱ δὲ Τεγεᾶται ἔθαψαν τοὺς ἰδικούς των ὅλους ὁμοῦ· ὁμοίως οἱ Ἀθηναῖοι καὶ ὁμοίως οἱ Μεγαρεῖς καὶ οἱ Φλειᾶσιοι τοὺς φονευθέντας ὑπὸ τοῦ ἵππικου. Καὶ τούτων μὲν ὅλων οἱ τάφοι ἦσαν πλήρεις, ὅσοι δὲ τάφοι τῶν ἄλλων Ἑλλήνων φαίνονται εἰς τὰς Πλαταιάς, οὗτοι, ὡς μανθάνω, εἶναι κενοτάφια, τὰ ὁποῖα αἰσχυνόμενοι τινες διὰ τὴν ἐκ τῆς μάχης ἀπουσίαν των ἔκαμον διὰ γὰρ ἀπατῶσι τοὺς μεταγενεστέρους. Μεταξὺ ἄλλων ὑπάρχει καὶ τάφος καλούμενος τῶν Αἰγινήτων, περὶ τοῦ ὁποίου ἤκουσα ὅτι δέκα ἔτη μετὰ τὴν μάχην ταύτην κατὰ παράκλησιν τῶν Αἰγινήτων ἔκαμεν ὁ Πλαταιεὺς Κλεάδης τοῦ Αὐτοδίκου ὢν πρόξενος αὐτῶν.

86. Ἀφοῦ λοιπὸν ἔθαψαν οἱ Ἕλληνες τοὺς νεκροὺς εἰς τὰς Πλαταιάς, ἀμέσως ἔκαμον συμβούλιον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀπεφάσισαν γὰρ ἐκστρατεύσωσι κατὰ τῶν Θηβαίων καὶ γὰρ ἀπαιτήσωσι τοὺς μηδίσαντας ἕξ αὐτῶν, ἰδίως τὸν Τιμαγενίδην καὶ τὸν Ἀτταγῖνον,

4) Νεοὶ εἰκοσαετείς, οἵτινες κατετάσσοντο πλὴν τῶν ἄλλων συστρατιωτῶν των.

οἱ ὁποῖοι ἦσαν οἱ ἀργηγοὶ τοῦ κόμματος· ἐὰν δὲ δὲν τοὺς δώσουν, νὰ μὴ λύσουν τὴν πολιορκίαν πρὶν κυριεύσουν τὴν πόλιν. Ἐφού ἀπεφάσισαν ταῦτα, τὴν ἐνδεκάτην ἡμέραν κατὰ τὴν μάχην ἐφθασαν καὶ ἐπολιορκήσαν τοὺς Θηβαίους, ζητοῦντες νὰ τοῖς παραδώσουν τοὺς ἀνθρώπους τούτους· ἐπειδὴ δὲ οἱ Θηβαῖοι δὲν ἤθελον νὰ τοὺς παραδώσουν, ἐλεηλάτουν τὴν χώραν των καὶ ἐπετίθεντο κατὰ τοῦ τείχους.

87. Τὴν δὲ εἰκοστὴν ἡμέραν, ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες δὲν ἔπαυον βλάπτοντες τοὺς πολιορκουμένους, ὁ Τιμαγενίδης εἶπεν εἰς τοὺς Θηβαίους τὰ ἑξῆς· «Ἄνδρες Θηβαῖοι, ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες ἔκαμον τοιαύτην ἀπόφασιν, νὰ μὴ λύσουν τὴν πολιορκίαν πρὶν ἢ τὰς Θήβας κυριεύσουν ἢ ἡμᾶς παραδώσετε εἰς αὐτούς, ἄς μὴ πάθῃ πλείοτερα ἔνεκα ἡμῶν ἢ Βοιωτία χώρα. Ἐὰν χρησιμεύωμεν ὡς πρόφασις, ἐὰν κύριως θέλουν χρήματα, ἄς τοῖς δώσωμεν χρήματα ἐκ τοῦ κοινοῦ, καθότι μετὰ τοῦ κοινοῦ ἐμηδίσαμεν καὶ οὐχὶ μόνοι· ἐὰν δὲ τῷ ὄντι ζητοῦν ἡμᾶς, τότε ἡμεῖς ὑπάγομεν πρὸς αὐτοὺς διὰ νὰ ἀπολογηθῶμεν». Ὁρθότατοι καὶ ἐγκαίριοι ἐφάνησαν οἱ λόγοι του. Ὅθεν ἀμέσως οἱ Θηβαῖοι ἐπεμψαν κήρυκα εἰς τὸν Πausανίαν, διὰ νὰ τῷ εἴπουν ὅτι ἦσαν ἔτοιμοι νὰ τῷ παραδώσουν τοὺς ἀνθρώπους.

88. Ἐφού ἔκαμον συνθήκας ἐπὶ τούτῳ τῷ ὄρω, ὁ μὲν Ἄτταγῖνος ἀδραπέτευσεν ἐκ τῆς πόλεως· ἀντ' αὐτοῦ δὲ συνέλαβον τὰ τέκνα του καὶ τὰ ἔφερον εἰς τὸν Πausανίαν, ὁ ὁποῖος τὰ ἀπέλυσεν εἰπὼν ὅτι τὰ τέκνα δὲν εἶναι ἔνοχα μηδισμοῦ. Οἱ δὲ ἄλλοι, ὅσους παρέδωκαν οἱ Θηβαῖοι, οὗτοι μὲν ἐνόμιζον ὅτι δὲν θὰ λάβουν τὴν ἄδειαν νὰ ἀπολογηθοῦν καὶ ἤλπιζον νὰ σωθοῦν διὰ χρημάτων· ὁ Πausανίας ὁμως, ἅμα τοὺς παρέλαβεν, ὑποπτεύσας ταῦτα, διέλυσεν ὅλον τὸν στρατὸν τῶν συμμάχων, τοὺς δὲ αἰχμαλώτους ἔφερεν εἰς τὴν Κόρινθον καὶ τοὺς ἐθανάτωσε. Ταῦτα τὰ ἐν Πλαταιαῖς καὶ Θήβαις γενόμενα.

89. Ὁ δὲ Ἀρτάβαζος τοῦ Φαρνάκου, φυγὼν ἐκ τῶν Πλαταιῶν, εἶχεν ἤδη προχωρήσει πολὺ· ὅτε δὲ ἐφθασεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν, προσεκάλεσαν αὐτὸν εἰς φιλοξενίαν οἱ Θεσσαλοὶ καὶ τὸν ἠρώτησαν περὶ τοῦ ἄλλου στρατοῦ, μὴ ἡξέυροντες τί συνέβη εἰς τὰς Πλαταιάς. Ὁ Ἀρτάβαζος ἐνόησεν ὅτι, ἐὰν τοῖς ἔλεγεν ὅλην τὴν ἀλήθειαν περὶ τῆς μάχης, καὶ αὐτὸς θὰ κινδυνεύσῃ ν' ἀπολεσθῇ καὶ τὸ μετ' αὐτοῦ στράτευμα, καθότι οὐδεμία ἀμφιβολία ὑπῆρχεν ὅτι ἕκαστος ἤθελε σπεύσει νὰ κινηθῇ ἐναντίον των. Ταῦτα σκεπτόμενος οὐτε πρὸς τοὺς Φωκεῖς ἐμαρτύρησέ τι, καὶ πρὸς τοὺς Θεσσαλοὺς εἶπε τὰ ἑξῆς· «Ἐγὼ μὲν, ὦ ἄνδρες Θεσσαλοὶ, τρέχω, ὡς βλέπετε, νὰ φθάσω ὅσον τάχιστα εἰς τὴν Θράκην, καὶ σπεύδω σταλεῖς ἐκ τοῦ στρατοπέδου μετὰ τῶν στρατιωτῶν τούτων δι' ὑπόθεσιν σπουδαίαν. Αὐτὸς δὲ ὁ Μαρδόνιος καὶ ὁ στρατὸς αὐτοῦ ἐρχόμενοι κατόπιν μου θέλουν φθάσει ἐντὸς ὀλίγου. Τοῦτον φιλοξε-

νήσατε καὶ εἰς αὐτὸν φανήτε πρόθυμοι, καθότι τοῦτο πράττοντες δὲν θὰ μεταμεληθῆτε εἰς τὸ μέλλον». Ταῦτα εἰπὼν ἔλαβε τὸν στρατὸν καὶ ἀνεχώρησε ταχέως διὰ τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Μακεδονίας κατ' εὐθείαν εἰς τὴν Θράκην· σπεύδων δὲ ἀφῆνε τὰς μεγάλας ὁδοὺς καὶ διήρχετο διὰ τῶν ἀγρῶν. Ἐφθασε δὲ τοιουτοτρόπως εἰς τὸ Βυζάντιον, ἀφοῦ ὑπέστη πολλὰς ἀπωλείας· καθότι ἄλλοι μὲν ἐκ τῶν στρατιωτῶν του κατεκόπησαν ὑπὸ τῶν Θρακῶν, ἄλλοι δὲ ἀπέθανον ὑπὸ τοῦ λιμοῦ καὶ τοῦ καμάτου. Ἐκ τοῦ Βυζαντίου διέβη μὲ πλοίαριον. Οὗτος μὲν τοιουτοτρόπως ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἀσίαν.

90. Τὴν αὐτὴν δὲ ἡμέραν, καθ' ἣν ἐγένετο ἡ μάχη τῶν Πλαταιῶν, συνέπεσε νὰ γίνῃ καὶ ἡ ἐν Μυκάλῃ τῆς Ἰωνίας. Ἐνῶ οἱ Ἕλληνες ἦσαν εἰς τὴν Δῆλον μὲ τὰ πλοῖα ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Λακεδαιμονίου Λεωτυχίδου, ἦλθον πρὸς αὐτοὺς πρέσβεις ἐκ τῆς Σάμου, ὁ Λάμπων τοῦ Θρασυκλέους, ὁ Ἀθηναγόρας τοῦ Ἀρχεστρατίδου καὶ ὁ Ἡγησίστρατος τοῦ Ἀρισταγόρου πεμφθέντες ὑπὸ τῶν Σαμίων ἐν ἀγνοίᾳ τῶν Περσῶν καὶ τοῦ Θεομήστορος, υἱοῦ τοῦ Ἀνδροδάμαντας, τὸν ὁποῖον οἱ Πέρσαι εἶχον καταστήσει τύραννον τῆς Σάμου. Ἀφοῦ παρουσιάσθησαν οὗτοι εἰς τοὺς στρατηγούς, εἶπεν ὁ Ἡγησίστρατος πολλὰ καὶ διάφορα, ὅτι, καὶ μόνον ἂν τοὺς ἴδουν οἱ Ἴωνες, θὰ ἀποστατήσουν ἀπὸ τοὺς Πέρσας, ὅτι οἱ βάρβαροι δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ ἀντισταθοῦν καὶ ὅτι, ἐὰν ἐπιμείνουν καλλιτέραν ἄλλην ἄγραν, δὲν εἰναιδυνατὸν νὰ εὗρουν οἱ Ἕλληνες. Ἀναφέρων δὲ τὰ ὀνόματα τῶν κοινῶν θεῶν προέτρεπεν αὐτοὺς νὰ λυτρώσων ἐκ τῆς δουλείας ἄνδρας Ἕλληνας καὶ νὰ διώξουν τὸν βάρβαρον. Εἶπε δὲ ὅτι ἦτο εὐκόλον νὰ γίνων ταῦτα, καθότι τὰ πλοῖα τῶν βαρβάρων καὶ κακῶς πλέουν καὶ δὲν εἶναι ἀξιώμαχα μετὰ τῶν Ἑλλήνων, καὶ ὅτι αὐτοὶ εἶναι ἔτοιμοι νὰ μείνουν εἰς τὰ πλοῖα τῶν ὡς ὄμηροι, ἐὰν ὑποπτεύουν οἱ Ἕλληνες ὅτι ζητοῦν διὰ δόλου νὰ τοὺς ἐλύσουν εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη.

91. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ξένος Σάμιος ἐπέμενε παρακαλῶν, ὁ Λεωτυχίδης, εἴτε θέλων ν' ἀκούσῃ μάντευμά τι ἐκ τῶν λέξεων τοῦ Σαμίου εἴτε κατὰ θείαν ἔμπνευσιν, τὸν ἠρώτησεν· «ὦ ξένε Σάμιε, ποῖον εἶναι τὸ ὄνομά σου;». Ἐκεῖνος δὲ ἀπεκρίθη· «Ἡγησίστρατος». Τότε ὁ Λεωτυχίδης, φοβηθεὶς μήπως προσθέσῃ περισσότερα, τὸν διέκοψε καὶ εἶπεν· «Ἡγησίστρατος ὁδηγὸς στρατοῦ! δέχομαι τὸν οἰωνόν, ὃ ξένε Σάμιε. Πρὶν ὅμως σὺ καὶ οἱ μετὰ σοῦ ἀναχωρήσετε, δώσατέ μας τὰ πιστὰ ὅτι οἱ Σάμιοι θὰ γίνωσι πρόθυμοι σύμμαχοί μας».

92. Ἡ πρᾶξις παρηκολούθησε τὸν λόγον· καθότι ἀμέσως οἱ Σάμιοι ἔδωκαν τὰ πιστὰ καὶ ὠρκίσθησαν συμμαχίαν μὲ τοὺς Ἕλληνας. Τούτων γενομένων οἱ μὲν ἄλλοι ἀπέπλευσαν, ὁ δὲ Λεωτυχίδης ἐκράτησε τὸν Ἡγησίστρατον, διὰ νὰ πλεύσῃ μετ' αὐ-

τοῦ, ἔχων τὸ ὄνομά του ὡς καλὸν οἰωνόν. Οἱ δὲ Ἕλληνες μείναντες ἤσυχοι τὴν ἡμέραν ἐκεῖνην συνεβουλεύθησαν τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν τὰ θύματα, τὰ ὅποια ἦσαν καλά· μάντις δὲ αὐτῶν ἦτο ὁ Ἀπολλωνιάτης Δηίφωνος τοῦ Εὐηνίου ἐκ τῆς ἐν τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ Ἀπολλωνίας, εἰς τοῦ ὁποίου τὸν πατέρα Εὐήνιον ἠκολούθησε τὸ ἔξις.

93. Εἰς τὴν Ἀπολλωνίαν ταύτην ὑπάρχουν πρόβατα ἱερὰ τοῦ ἡλίου, τὰ ὅποια τὴν μὲν ἡμέραν βόσκουν παρὰ τὸν ποταμόν, ὅστις ἐκ τοῦ ὄρους Λάκιμος ῥέει διὰ τῆς Ἀπολλωνίας χώρας εἰς τὴν θάλασσαν πλησίον τοῦ λιμένος Ὀρίκου, τὴν δὲ νύκτα ἄνδρες διαλεγμένοι μεταξὺ τῶν πολιτῶν οἱ σημαντικώτεροι κατὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὸ γένος, οὗτοι τὰ φυλάττουν ἐπὶ ἓνα ἑνιαυτὸν καθείς· καθότι ἕνεκα χρησιμοῦ τινος οἱ Ἀπολλωνιάται πολὺ ἐπιμελοῦνται τὰ πρόβατα ταῦτα, τὰ ὅποια κλείουσι τὴν νύκτα εἰς ἄντρον τι μακρὰν τῆς πόλεως, ὅπου ὁ Εὐήνιος οὗτος ἐκλεχθεὶς τότε τὰ ἐφύλαττεν. Ἀποκοιμηθεὶς ὅμως νύκτα τινὰ ἠμέλησε τὴν φυλακὴν καὶ εἰσελθόντες λύκοι εἰς τὸ ἄντρον διέφθειραν περὶ τὰ ἐξήκοντα πρόβατα. Ὅτε ὁ Εὐήνιος εἶδε τοῦτο, ἐσιώπησε καὶ δὲν εἶπε τίποτε εἰς κανένα, ἔχων κατὰ νοῦν νὰ τὰ ἀντικαταστήσῃ δι' ἄλλων, τὰ ὅποια ἤθελεν ἀγοράσει. Ἀλλὰ τὸ γενόμενον δὲν διέλαθε τοὺς Ἀπολλωνιάτας, οἱ ὅποιοι, ἅμα τὸ ἔμαθον, ἐνήγαγον τὸν ἄνθρωπον εἰς δίκην καὶ τὸν κατεδίκασαν, διότι ἐκοιμήθη καὶ ἠμέλησε τὴν φυλακὴν, νὰ στερηθῇ τῆς δράσεως. Μόλις ὅμως ἐξετύφλωσαν τὸν Εὐήνιον, ἀμέσως μετὰ ταῦτα οὔτε τὰ ποιμνία τῶν ἐγέννων, οὔτε ἡ γῆ τῶν ἔδιδε καρπὸν ὡς πρότερον. Τότε οἱ πολῖται ἔπεμψαν εἰς τὴν Δωδώνην καὶ εἰς τοὺς Δελφούς, διὰ νὰ μάθωσι τὴν αἰτίαν τῆς παρουσίας συμφορᾶς· τὰ δὲ μαντεῖα εἶπον εἰς αὐτοὺς ὅτι ἀδίκως ἐστέρησαν τῆς δράσεως τὸν φύλακα τῶν ἱερῶν προβάτων Εὐήνιον, ὅτι αὐτοὶ οἱ θεοὶ εἶχον πέμψει τοὺς λύκους, καὶ ὅτι δὲν θὰ παύσωσιν ἐκδιουῖντες αὐτόν, ἐνόσφ οἱ Ἀπολλωνιάται δὲν δώσωσι διὰ τὴν πρᾶξιν τῶν ταύτην ἱκανοποίησιν, ὅποιαν ὁ Εὐήνιος ἤθελε κρίνει δικαίαν· ἐὰν γίνῃ τοῦτο, τότε καὶ οἱ θεοὶ θὰ δώσωσιν εἰς τὸν Εὐήνιον δῶρον, διὰ τὸ ὅποιον θὰ τὸν μακαρίζωσι πολλοὶ ἄνθρωποι.

94. Τοιοῦτοι χρησιμοὶ ἐδόθησαν εἰς τοὺς Ἀπολλωνιάτας. Οὗτοι δὲ φυλάξαντες αὐτοὺς μυστικούς ἐπεφόρτισαν πολίτας τινὰς νὰ τελειώσωσι τὴν ὑπόθεσιν, οἱ ὅποιοι καὶ ἐτελείωσαν αὐτὴν ὡς ἔξις. Καθημένου τοῦ Εὐηνίου ἐπὶ ἔδρας μακρᾶς, ἦλθον οὗτοι καὶ καθίσαντες πλησίον του ὠμίλου περὶ διαφόρων ἄλλων ἀντικειμένων, μέχρις οὗ κατέληξαν συλλυπούμενοι αὐτὸν διὰ τὸ πάθημά του. Ἀφοῦ λοιπὸν ἡ συνομιλία ἦλθεν εἰς τοῦτο τὸ ἀντικείμενον, τὸν ἠρώτησαν ποίαν ἱκανοποίησιν ἤθελε ζητήσῃ ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν οἱ Ἀπολλωνιάται ἤθελον προτείνειν δι' ὅσα τῷ ἔκαμον. Ὁ Εὐήνιος μὴ γνωρίζων τὰς ἀποκρίσεις τῶν θεῶν ἐξέ-

λεξαν καὶ εἶπεν ὅτι, ἐὰν τῷ ἐδίδοντο οἱ δεῖνα ἄγροϊ (καὶ εἶπε τὰ ὀνόματα τῶν πολιτῶν τοὺς ὁποίους ἤξευρεν ὅτι εἶχον δύο κλήρους γῆς τοὺς καλλίστους εἰς τὴν Ἀπολλωνίαν) καὶ οἰκός τις τὸν ὁποῖον ἐγνώριζεν ὅτι ἦτο ὁ κάλλιστος ἐν τῇ πόλει, ταῦτα εἶπεν ἐὰν τῷ ἐδίδοντο, δὲν θὰ ἐμνησικάκει τοῦ λοιποῦ καὶ αὕτη ἡ ἱκανοποίησις τῷ ἔφθανεν, ἂν ἐγίνετο. Καὶ οὗτος μὲν ταῦτα εἶπεν, οἱ δὲ παρακαθήμενοι ἀπεκρίθησαν· «Εὐήνις, οἱ Ἀπολλωνιάται, κατὰ τὸν δοθέντα αὐτοῖς χρησμόν, σοὶ δίδουσι ταῦτα πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς ἐκτυφλώσεως». Τότε ὁ μὲν Εὐήνιος, ἐννοήσας ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων λέξεων ὅλην τὴν ὑπόθεσιν, ἀνεγνώρισεν ὅτι ἠπατήθη καὶ ἐλυπήθη πολὺ· οἱ δὲ Ἀπολλωνιάται ἀγοράσαντες ἀπὸ τοὺς ἰδιοκτητῆς τῷ ἔδωκαν τὰ κτήματα, τὰ ὁποῖα ἐξέλεξεν. Ἀμέσως δὲ μετὰ ταῦτα τῷ ἐχάρισαν οἱ θεοὶ μαντικὴν δύναμιν τοιαύτην, ὥστε ἐγινεν ὄναμαστός.

95. Τούτου λοιπὸν τοῦ Εὐηνίου ὁ υἱὸς Δηίφωνος προσελήφθη ὑπὸ τῶν Κορινθίων καὶ ἦτο μάντις εἰς τὸν στρατόν. Ἦκουσα ὅμως καὶ τοῦτο, ὅτι οἰκειοποιούμενος τὸν τίτλον υἱοῦ τοῦ Εὐηνίου χωρὶς νὰ εἶναι τοιοῦτος περιήρχετο τὴν Ἑλλάδα καὶ παρεῖχε τὰς ὑπηρεσίας του ἐπὶ μισθῷ.

96. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὰ σημεῖα ἐκηρύχθησαν εὐνοικᾶ εἰς τοὺς Ἕλληνας, οἱ στρατηγοὶ ἀνῆγαγον τὰ πλοῖα ἐκ τῆς Δύλου εἰς τὴν Σάμον. Ὅτε δὲ ἔφθασαν εἰς τοὺς Καλάμους τῆς Σάμου, οὗτοι μὲν προσωρμίσθησαν πλησίον τοῦ Ἡραίου, τὸ ὁποῖον εἶναι εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη καὶ παρεσκευάζοντο εἰς ναυμαχίαν· οἱ δὲ Πέρσαι μαθόντες ὅτι ἐπλησίαζον οἱ Ἕλληνες ἐπλευσαν πρὸς τὴν ξηρὰν μεθ' ὅλων τῶν πλοίων, πλὴν τῶν Φοινικικῶν, εἰς τὰ ὁποῖα ἐπέτρεψαν νὰ ἀποπλεύσωσι. Νομίζοντες ὅτι αἱ δυνάμεις των δὲν ἦσαν ἀξιόμαχοι ἀπεφάσισαν νὰ μὴ δώσωσι ναυμαχίαν, ἀλλὰ νὰ πλησιάσωσιν εἰς τὴν ἠπειρον, διὰ νὰ εἶναι ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ πεζοῦ στρατοῦ, ὁ ὁποῖος κατεῖχε τὴν Μυκάλην καὶ ὁ ὁποῖος τῇ διαταγῇ τοῦ Ξέρξου εἶχεν ἀποσπασθῆ ἀπὸ τὸν ἄλλον στρατόν, διὰ νὰ φυλάττῃ τὴν Ἰωνίαν. Τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο ἀνέβαινεν εἰς ἐξήκοντα χιλιάδας ἄνδρας, καὶ ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Τιγράνης, ὁ ὁποῖος ὑπερέβαινε τοὺς Πέρσας κατὰ τὸ κάλλος καὶ τὸ μέγεθος. Ὑπὸ τὴν σκέπην λοιπὸν τοῦ στρατοῦ τούτου ἀπεφάσισαν οἱ στρατηγοὶ τοῦ ναυτικοῦ νὰ καταφύγωσι καὶ ἀνεκλύσαντες εἰς τὴν γῆν τὰ πλοῖα νὰ τὰ περικλείωσι διὰ περιφράγματος, τὸ ὁποῖον νὰ χρησιμεύῃ ὡς ὀχύρωμα εἰς τὰ πλοῖα καὶ καταφύγιον εἰς αὐτοὺς.

97. Ταῦτα ἀποφασίσαντες ἐν συμβουλίῳ ἀνῆχθησαν εἰς τὸ πέλαγος καὶ διῆλθον πρὸ τοῦ ναοῦ τῶν Σεβαστῶν (1), ὁ ὁποῖος εἶναι ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς Μυκάλης. Ἐφθασαν δὲ οὕτως εἰς τὰς

(1) Δήμητρος καὶ Περσεφόνης.

ἐκβολὰς τοῦ Γαίσωνος καὶ τοῦ Σκολοπέοντος, ὅπου ὑπάρχει ναὸς τῆς Ἐλευσινίας Δήμητρος, τὸν ὁποῖον ἴδρυσεν ὁ Φίλιστος τοῦ Πασικλέους, ὅτε μετὰ τοῦ Νηλέως τοῦ Κόδρου μετέβαινε νὰ κτίσῃ τὴν Μίλητον. Ἐκεῖ εἴλκυσαν τὰ πλοῖα εἰς τὴν ξηρὰν καὶ περιεκύκλωσαν αὐτὰ μὲ περίφραγμα ἐκ λίθων καὶ ξύλων, κόψαντες πρὸς τοῦτο δένδρα ἡμεροῦ ἔμπροσθεν δὲ τοῦ περιφράγματος ἐνέπηξαν πασσάλους καὶ ἦσαν ἔτοιμοι νὰ πολιορκηθῶσι καὶ νὰ νικήσωσι, καθότι εἶγον προῖδει ἀμφοτέρωτα ταῦτα, καὶ κατὰ συνέπειαν ἠτοιμάσθησαν.

98. Οἱ δὲ Ἕλληνες, ὡς ἔμαθον ὅτι οἱ βάρβαροι ἀπεχώρησαν εἰς τὴν ἠπειρον, ἐλυπήθησαν, διότι διέφυγον, καὶ ἐδίσταζον τί νὰ πράξωσι, νὰ ἐπιστρέψωσιν ἢ νὰ πλεύσωσι μέχρι τοῦ Ἐλλησπόντου. Τέλος ἀπεφάσισαν νὰ μὴ κάμουν μήτε τὸ ἐν μήτε τὸ ἄλλο, ἀλλὰ νὰ πλεύσωσι κατ' εὐθείαν εἰς τὴν ἠπειρον. Ἐτοιμάσαντες λοιπὸν ὅσα ἦσαν ἀναγκαῖα πρὸς ναυμαχίαν, καὶ ἀποβάθρας καὶ τὰ ἄλλα ἀπαιτούμενα ἔπλευσαν εἰς τὴν Μυκάλην. Ὅτε δὲ ἐπλησίασαν εἰς τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον καὶ εἶδον ὅτι κανεὶς δὲν ἐξήρχετο πρὸς ἀπάντησίν των, ἀλλὰ μόνον πλοῖα ἀνείλκυμένα εἰς τὴν ξηρὰν, προασπιζόμενα ὑπὸ προφράγματος καὶ πολὺ πεζικὸν παρατεταγμένον εἰς τὸ παραθαλάσσιον, τότε πρῶτον μὲν ὁ Λεωτυχίδης, πλησιάσας μὲ τὸ πλοῖόν του ὅσον ἠδυνήθη περιεσόσεταιρον, παρήγγειλε διὰ κήρυκος εἰς τοὺς Ἴωνας τὰ ἑξῆς: « Ἄνδρες τῆς Ἰωνίας, ὅσοι δύνασθε νὰ μὲ ἀκούσετε, προσέξατε εἰς ὅσα λέγω, καθότι οἱ Πέρσαι δὲν θὰ ἐννοήσωσι βεβαίως τίποτε ἐξ ὅσων σᾶς παραγγέλλω. Ὅταν συμπλακῶμεν, πρέπει πρὸ πάντων ἕκαστος ὑμῶν νὰ ἐνθυμηθῇ περὶ τῆς ἐλευθερίας ὄλων καὶ ἀκολουθῶς τὸ σύνθημα Ἡβη (1). Ὅποιος δὲ ἀπὸ σᾶς δὲν εἶναι παρών, διὰ νὰ μὲ ἀκούσῃ ἄς μάθῃ ταῦτα παρὰ τοῦ ἀκούσαντος». Εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ὁ σκοπὸς τοῦ Λεωτυχίδου ἦτο ὁ αὐτός, ὃν ἔσχεν ὁ Θεμιστοκλῆς εἰς τὸ Ἀρτεμίσιον, ἢ νὰ προσελκύσουν τοὺς Ἴωνας διὰ τῶν ἀκαταλήπτων τούτων εἰς τὸν βάρβαρον λέξεων ἢ νὰ καταστήσουν αὐτοὺς ὑπόπτους ἐν περιπτώσει κατ' ἦν ἠθελον ἀνακοινωθῆ εἰς τοὺς βαρβάρους.

99. Ἀφοῦ ὁ Λεωτυχίδης ἐκήρυξε ταῦτα, οἱ Ἕλληνες ἐπράξαν ἔπειτα τὰ ἑξῆς. Πλησιάσαντες τὰ πλοῖα εἰς τὴν ξηρὰν ἀπέβησαν εἰς τὸν αἰγιαλόν. Καὶ οὗτοι μὲν παρετάσσοντο εἰς μάχην, οἱ δὲ Πέρσαι, ἅμα εἶδαν τοὺς Ἕλληνας παρασκευαζομένους εἰς μάχην καὶ ὁμίλησαντας πρὸς τοὺς Ἴωνας, πρῶτον μὲν ὑποπτεύσαντες τοὺς Σαμίους ὅτι εὐνοοῦν τοὺς Ἕλληνας τοὺς ἀφώπλισαν καθότι ὄλους τοὺς Ἀθηναίους, τοὺς ὁποίους μείναντας εἰς τὴν Ἀτ-

(1) Σύνθημα φανταστικὸν λεγόμενον διὰ νὰ κάμῃ τοὺς Πέρσας νὰ πιστεύσουν ὅτι ὑπῆρχον τφόντι συνεννοήσεις μεταξύ Ἑλλήνων καὶ Ἴωνων.

τικὴν ἔλαβον αἰχμαλώτους τὰ στρατεύματα τοῦ Ξέρξου καὶ ἔφρασαν εἰς τὰ πλοῖα, τούτους λυτρώσαντες οἱ Σάμιοι καὶ ἐφοδιάσαντες ἀπέπεψαν εἰς τὰς Ἀθήνας· ὥστε ἐλευθερώσαντες πεντακοσίας κεφαλὰς ἐκ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Ξέρξου ἦσαν διὰ τοῦτο ἀκόμη πλέον ὑποπτοι. Δεύτερον δέ, ἐπὶ προφάσει ὅτι οἱ Μιλήσιοι ἐγνώριζον τὴν χώραν, διέταξαν αὐτοὺς νὰ φυλάττουν τὰς διόδους τὰς φερούσας εἰς τὰ ὄρη τῆς Μυκάλης. Ἔλαβον δὲ τὸ μέτρον τοῦτο, διὰ νὰ ἀπομακρύνουν τοὺς Μιλησίους ἐκ τοῦ πεδίου τῆς μάχης. Μὲ τοιοῦτους λοιπὸν τρόπους προεφυλάσσοντο οἱ Πέρσαι ἀπὸ τοὺς Ἴωνας, ὅσους ὑπώπιεον ὅτι παρουσιαζομένης εὐκαιρίας ἠδύναντο νὰ κάμουν νεωτερισμὸν τινα. Αὐτοὶ δὲ συνεσώρευσαν τὰς ἀσπίδας των, διὰ νὰ τὰς ἔχουν ὡς περίφραγμα.

100. Ὅτε δὲ ἠτοιμάσθησαν οἱ Ἕλληνες καθ' ὅλα, ἐβάδισαν κατὰ τῶν βαρβάρων· ἐνῶ δὲ ἐπλησίαζον, φήμη διεδόθη εἰς ὅλον τὸ στρατόπεδον καὶ ἐφάνη κείμενον ἐπὶ τῆς παραλίας κηρύκειον. Ἡ ἀπροσδοκίτως ἐλθοῦσα αὕτη φήμη ἦτο ἡ ἐξῆς· ὅτι οἱ Ἕλληνες μαχόμενοι εἰς τὴν Βοιωτίαν ἐνίκησαν τὸν Μαρδόνιον. Εἶναι φανερὸν καὶ πολλαὶ ὑπάρχουν ἀποδείξεις, ὅτι ἐν τῷ συμβάντι τούτῳ ἐνεφιλοχώρησε θεία ἐνέργεια. ἀφοῦ ἡ εἰδήσις τῆς καταστροφῆς τῶν Περσῶν ἐν Πλαταιαῖς ἔφθασε τὴν ἰδίαν ἡμέραν εἰς Μυκάλην, ὅπου ἐμελλον νὰ ὑποστοῦν καὶ ἄλλην ἤτταν, διὰ νὰ ἐγκαρδιώσῃ περισσότερον τὸν ἑλληνικὸν στρατὸν καὶ νὰ καταστήσῃ αὐτὸν προθυμότερον εἰς τὸν πόλεμον.

101. Παρατηρήθη προσέτι καὶ ἡ ἐξῆς σύμπτωσις· ἀμφοτέραι αἱ μάχαι ἔγιναν εἰς μέρη ὅπου ἔτυχον νὰ εὐρίσκωνται ταμῆνη τῆς Ἐλευσινίας Δήμητρος. Τῶντι εἰς τὰς Πλαταιάς, ὡς εἶπον ἀνωτέρω, συνεπλάκησαν πλησίον τοῦ ναοῦ τῆς Δήμητρος, τὸ αὐτὸ δὲ ἔμελλε νὰ συμβῆ καὶ εἰς τὴν Μυκάλην. Ἡ δὲ διαδοθεῖσα φήμη περὶ τῆς νίκης τῶν μετὰ τοῦ Πausανίου Ἑλλήνων συνεβίβαζετο μὲ τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἐγένοντο τὰ πράγματα· καθότι εἰς τὰς Πλαταιάς ἐπολέμησαν περὶ τὴν πρωίαν, καὶ εἰς τὴν Μυκάλην πρὸς τὴν ἑσπέραν. Ὅτι δὲ συνέπεσε νὰ γίνων ταῦτα τὴν αὐτὴν ἡμέραν καὶ τὸν αὐτὸν μῆνα, τὸ ἔμαθον μετ' ὀλίγον ἐξετάζοντες τὰ πράγματα. Πρὶν ἔλθῃ ἡ φήμη αὕτη, ὁ στρατὸς ἦτο εἰς μέγαν φόβον οὐχὶ τόσον περὶ ἑαυτοῦ, ὅσον περὶ τῆς Ἑλλάδος, μήπως πάθῃ τι αὕτη ὑπὸ τοῦ Μαρδονίου. Ἀμα ὅμως διεδόθη εἰς τὰς τάξεις ἡ φήμη αὕτη, ὥρμησαν κατὰ τῶν ἐχθρῶν μετὰ περισσοτέρας ταχύτητος. Οἱ Ἕλληνες λοιπὸν καὶ οἱ βάρβαροι συνεπλάκησαν μετὰ τῆς αὐτῆς προθυμίας, καθότι ἄθλα τῆς μάχης ἦσαν ὁ Ἑλλήσποντος καὶ αἱ νῆσοι.

102. Οἱ μὲν Ἀθηναῖοι καὶ οἱ πλησίον αὐτῶν τεταγμένοι, τὸ ἤμισυ περίπου τοῦ στρατοῦ, ἐπροχώρουν διὰ τοῦ αἰγιαλοῦ καὶ ἐδάφους ὀμαλοῦ· οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ μετ' αὐτοὺς τεταγμένοι ἐπροχώρουν διὰ χαράδρας τινὸς καὶ τῶν ὀρέων, οὕτως ὥστε

μεχρὶς οὗ οἱ Λακεδαιμόνιοι κάμουν τὸν κύκλον, οἱ εἰς τὸ ἕτερον κέρας ὄντες ἤρχισαν ἤδη τὸν πόλεμον. Καὶ ἐνόσφω μὲν αἱ ἀσπίδες τῶν Περσῶν ἦσαν ὄρθιαι, οἱ βάρβαροι ἠμύνοντο καὶ δὲν ἦσαν κατώτεροι εἰς τὴν μάχην· ὅτε ὅμως οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ μετ' αὐτῶν, ἐπιθυμοῦντες νὰ ἀνήκη τὸ κατόρθωμα εἰς αὐτοὺς καὶ ὄχι εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους, παρεκίνουν ἀλλήλους καὶ ὤρμησαν προθυμότερον, τότε τὸ πρᾶγμα ἤλλαξε φάσιν· καθότι ἀνατρέψαντες τὰς ἀσπίδας ἐπέπεσαν συμπεπυκνωμένοι κατὰ τῶν Περσῶν, οἵτινες ἐδέχθησαν μὲν τὴν ἐπίθεσιν καὶ ὑπέμειναν ἐπὶ ἀρχετὴν ὥραν ἀμυνόμενοι, τέλος ὅμως διεσπάρθησαν καὶ ἔφυγον εἰς τὸ τεῖχος. Οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ κατόπιν αὐτῶν τεταγμένοι Κορίνθιοι, Σικυώνιοι καὶ Τροιζήνιοι ἠκολούθησαν τοὺς φεύγοντας καὶ προσέβαλον τὸ τεῖχος. Ἀφοῦ δὲ ἐκυριεύθη καὶ τὸ τεῖχος, οἱ βάρβαροι οὐδεμίαν πλέον ἐδείξαν ἀντίστασιν, ἀλλ' ὅλοι οἱ ἄλλοι, πλὴν τῶν Περσῶν, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν· οὗτοι δὲ μόνοι, μολονότι ἔμειναν ὀλίγοι, δὲν ἔπασαν πολεμοῦντες πρὸς τοὺς ἀδιακόπως εἰσπίπτοντας εἰς τὸ τεῖχος Ἕλληνας. Ἐκ τῶν στρατηγῶν τῶν δύο μὲν ἐσώθησαν, δύο δ' ἐφονεύθησαν· ὁ Ἀρταύνης καὶ ὁ Ἰθαμίτης, στρατηγοὶ τοῦ ναυτικοῦ, ἐσώθησαν· ὁ Μαρδόνιος καὶ ὁ τοῦ πεζοῦ στρατηγὸς Τιγράνης μαχόμενοι ἐτελεύτησαν.

103. Ἐμάχοντο δὲ εἰσέτι οἱ Πέρσαι, ὅτε οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ μετ' αὐτῶν ἐπρόφθασαν καὶ ἀπετελείωσαν τὰ λοιπά. Πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων ἔπεσαν κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν, ἰδίως ὅλοι οἱ Σικυώνιοι καὶ ὁ στρατηγὸς αὐτῶν Περίλαος. Ὅσοι δὲ ἐκ τῶν Σαμίων ἦσαν εἰς τὸ Μηδικὸν στρατόπεδον καὶ ἀπὸ τοὺς ὁποίους εἶχον ἀφαιρέσει τὰ ὄπλα, ἅμα εἶδον ὅτι ἡ μάχη ἔξ ἀρχῆς ἔκλινε πρὸς τὸ μέρος τῶν Ἑλλήνων, ἐπραξαν ὅ,τι ἠδυνήθησαν θέλοντες νὰ ὠφελήσουν καὶ αὐτοὶ τοὺς Ἕλληνας. Ἰδόντες δὲ οἱ ἄλλοι Ἰωνες ὅτι πρῶτοι οἱ Σάμιοι ἔκαμαν ἀρχήν, τότε ἀποστατήσαντες καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τοὺς Πέρσας ἐπετέθησαν κατὰ τῶν βαρβάρων.

104. Οἱ δὲ Μιλήσιοι διετάχθησαν μὲν ὑπὸ τῶν Περσῶν νὰ φυλάττουν τὰς διόδους χάριν τῆς ἰδίας ἐαυτῶν σωτηρίας, ἵνα εἰς περίπτωσιν ποῦ ἤθελε συμβῆ ὅ,τι καὶ συνέβη ἔχοντες ὁδηγοὺς σωθοῦν φεύγοντες εἰς τὰ ὄρη τῆς Μυκάλης· ἐπὶ τῷ σκοπῷ λοιπὸν τούτῳ ἐτάχθησαν οἱ Μιλήσιοι εἰς τὴν θέσιν ταύτην, καὶ προσέει διὰ νὰ μὴ εἰδρίσκωνται εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ ἐπιχειρήσουν νεωτερισμὸν τινα. Οὗτοι ὅμως ἐπραξαν πᾶν τὸ ἐναντίον τοῦ προσταγμένου, καθότι ἐδείκνυνον εἰς τοὺς βαρβάρους ἄλλας ὁδοὺς, αἵτινες ἔφερον αὐτοὺς εἰς τοὺς πολεμίους, καὶ τέλος πάντων ἔγιναν σκληρότατοι ἐχθροὶ τῶν φονεύοντες αὐτούς. Τοιοῦτοτρόπως ἐκ δευτέρου ἀπεστάτησεν ἡ Ἰωνία ἀπὸ τοὺς Πέρσας.

105. Εἰς ταύτην τὴν μάχην μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων ἠρίστευσαν οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ πάλιν μεταξὺ τῶν Ἀθηναίων ὁ Ἐρμόλυκος τοῦ Εὐθύνου, ἀνὴρ ἑξασκηθεὶς εἰς τὴν πυγμὴν καὶ τὴν πάλην.

Οὗτος ὁ Ἑρμόλυκος μετὰ ταῦτα, ὅτε οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον πόλεμον μὲ τοὺς Καρυσίους, συνέβη νὰ ἀποθάνῃ μαχόμενος εἰς τὴν Κύρνον τῆς Καρυσίας χώρας καὶ νὰ ταφῆ εἰς τὴν Γεραιστόν. Μετὰ δὲ τοὺς Ἀθηναίους ἠρίστευσαν οἱ Κορινθῖοι, οἱ Τροιζήνιοι καὶ οἱ Σικυνῶνιοι.

106. Ἀφοῦ οἱ Ἕλληνες ἐφρόνευσαν τοὺς περισσοτέρους βαρβάρους, ἄλλους μὲν μαχομένους, ἄλλους δὲ φεύγοντας, ἐνέπρησαν τὰ πλοῖα καθ' ὅλον τὸ περίφραγμα, ἀφοῦ πρῶτον ἐσώρυσαν τὰ λάφυρα εἰς τὸν αἰγιαλόν. Ἐπιβιβάσαντες δὲ τοὺς θησαυροὺς καὶ καύσαντες τὰ πλοῖα καὶ τὸ στρατόπεδον τῶν ἐχθρῶν ἀνεχώρησαν. Ἐπιστρέψαντες δὲ εἰς τὴν Σάμον συνεσκέφθησαν περὶ τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Ἴωνων καὶ ἐὰν ἦτο κατεπεῖγον νὰ μετοικίσωσιν αὐτοὺς εἰς μέρος τι τῆς Ἑλλάδος, τοῦ ὁποίου κύριοι νὰ ἦσαν αὐτοί, καὶ νὰ ἀφήσουν τὴν Ἰωνίαν εἰς τοὺς βαρβάρους· καθότι τοῖς ἐφαίνετο ἀδύνατον νὰ κἀθῆνται πάντοτε καὶ νὰ φρουροῦν τοὺς Ἴωνας, ἄνευ τοῦ ὁποίου καμμίαν ἐλπίδα δὲν εἶχον οἱ Ἴωνες νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Περσῶν. Τεθέντος τοῦ ζητήματος τούτου, οἱ μὲν Πελοποννήσιοι ἀρχηγοὶ ἐγνωμάτευσαν ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐκδιώξουν ἀπὸ τοὺς ἐμπορικοὺς λιμένας τοὺς Ἕλληνας ὅσοι ἐμῆδισαν καὶ νὰ δώσουν τὰ κτήματά των εἰς τοὺς Ἴωνας· οἱ Ἀθηναῖοι ὅμως οὐδόλως ἐνέκρινον νὰ μετοικισθοῦν οἱ Ἴωνες, οὔτε συνεχώρουν εἰς τοὺς Πελοποννησίους νὰ δίδουν γνώμην περὶ ἰδικῶν τῶν ἀποικιῶν. Ἀντιτεινάντων λοιπὸν τῶν Ἀθηναίων προθύμως ὑπεχώρησαν οἱ Πελοποννήσιοι. Τοιοῦτοτρόπως οἱ Σάμιοι, οἱ Χῖοι, οἱ Λέσβιοι καὶ οἱ ἄλλοι νησιῶται ἔκαμον μετ' αὐτῶν συνθήκην συμμαχίας δόντες πίστει καὶ ὄρκον ὅτι δὲν ἤθελον μεταναστεύσει. Ἀφοῦ δὲ ἔγιναν οἱ ὄρκοι οὗτοι, ὁ στόλος ἀπέπλευσε διὰ νὰ καταστρέψῃ τὰς γαφύρας, τὰς ὁποίας ἐνόμιζον εἰσέτι σφας. Καὶ οὗτοι μὲν ἔπλεον εἰς τὸν Ἑλλησποντον.

107. Ὅσοι δὲ ἐκ τῶν βαρβάρων εἶχον καταφύγει εἰς τὰ ὄρη τῆς Μυκάλης, οἵτινες δὲν ἦσαν πολλοί, οὗτοι ἐχομίσθησαν εἰς τὰς Σάρδεϊς. Ἐνῶ δὲ ἐπορεύοντο, ὁ Μασίστης τοῦ Δαρείου, ὅστις παρευρέθη εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ στρατοῦ, ἔλεγε καθ' ὁδὸν εἰς τὸν Ἀρταύνην πολλὰ καὶ κακά, καὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις ὅτι κατὰ τὴν στρατηγίαν ἐκείνην ἐφ' ἴνῃ καὶ γυναικὸς ἀνανδρότερος καὶ ὅτι ἦτο ἄξιος πάσης τιμωρίας ὡς βλάβας τὸν οἶκον τοῦ βασιλέως. Παρὰ τοῖς Πέρσαις νὰ εἴπῃς τινὰ ἀνανδρότερον γυναικὸς εἶναι ὕβρις μεγίστη. Ὄθεν ὁ Ἀρταύνης ἀκούσας τοῦτο καὶ ἀγανακτήσας ἔσυρε τὴν ἀκινάκην καὶ ἠθέλησε νὰ φονεύσῃ τὸν Μασίστην· ἀλλ' ὁ Ἀλικαρνασσεὺς Ξεναγόρας τοῦ Πραξίλου, ὅστις ἴστατο ὀπισθεν τοῦ Ἀρταύνητος, ἰδὼν αὐτὸν ὀρμήσαντα τὸν ἀεπάξει ἀπὸ τῆν μέσῃν καὶ ὑψώσας τὸν ῥίπτει κατὰ γῆς· συγχρόνως δὲ ἐφθασαν οἱ δορυφόροι τοῦ Μασίστου καὶ ἐτέθησαν ἐμ-

προσθέν του. Ἐπραξε δὲ ταῦτα ὁ Ξενοκράτης θέλων νὰ κάμη χάριν καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Μασίστην καὶ εἰς τὸν Ξέρξην, σφύζων τὸν ἀδελφόν του, καὶ διὰ τοῦτο τὸ ἔργον ὁ Ξενοκράτης ἐγένετο ἄρχων ὅλης τῆς Κιλικίας, τὴν ὁποίαν ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ὁ βασιλεὺς. Πλὴν δὲ τούτου οὐδὲν ἄλλο συνέβη καθ' ὁδόν, ἀλλ' ἔφθασαν εἰς τὰς Σάρδεϊς, ὅπου ἦτο ὁ βασιλεὺς ἀφ' ὅτου νικηθεὶς εἰς τὴν ναυμαχίαν ἔφυγεν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας καὶ ἔφθασεν ἐκεῖ.

108. Διαμένων δὲ εἰς τὰς Σάρδεϊς ἠράσθη τῆς γυναικὸς τοῦ Μασίστου, ἣτις καὶ αὐτὴ ἦτο ἐκεῖ. Μὲ ὅλα ὅμως τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα μετεχειρίσθη, δὲν κατώρθωσε τίποτε, δὲν ἤθελε δὲ ἀφ' ἐτέρου νὰ μετεχειρισθῆ βίαν σεβόμενος τὸν ἀδελφόν του Μασίστην. Ἡ αὐτὴ ἰδέα ἐκράτει καὶ τὴν γυναῖκα, καθότι ἦτο βεβαία ὅτι βίαν δὲν ἤθελε μετεχειρισθῆ κατ' αὐτῆς. Ἄλλ' ὁ Ξέρξης παραιτήσας ὅλα τὰ ἄλλα ἐνύμφευσε τὸν υἱὸν τοῦ Δαρσίου μετὰ τῆς θυγατρὸς τῆς γυναικὸς ταύτης καὶ τοῦ Μασίστου, νομίσας ὅτι διὰ τοῦ μέσου τούτου εὐκολώτερον θὰ δυνηθῆ νὰ κατορθώσῃ τὸν σκοπὸν του. Συνάψας λοιπὸν τὸν γάμον τοῦτον καὶ τελέσας τὰ νόμιμα ἀνεχώρησεν εἰς τὰ Σοῦσα. Ὅτε δὲ ἔφθασεν ἐκεῖ καὶ εἰσῆγαγεν εἰς τὴν οἰκίαν τὴν γυναῖκα τοῦ Μασίστου ἔπασσεν, ἔστρεψε δὲ τὸν ἔρωτά του πρὸς τὴν γυναῖκα τοῦ Δαρσίου καὶ θυγατέρα τοῦ Μασίστου, ἣτις καὶ ἠὲχαρίσκει τὰς ἐπιθυμίας του· τὸ ὄνομα δὲ τῆς γυναικὸς ταύτης, ἦτο Ἀρταύτην.

109. Ἐπὶ τέλους τὸ πρᾶγμα ἐγένετο γνωστὸν κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον. Ἡ γυνὴ τοῦ Ξέρξου Ἀμηστρίς ὑφάνασα ἐπανωφόριον εὐρύ, πολυποίκιλον καὶ ἀξιοθαύμαστον προσέφερεν αὐτὸ εἰς τὸν Ξέρξην. Οὗτος δέ, ἐπειδὴ τοῦ ἤρσσε πολὺ, τὸ ἐφόρσε καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Ἀρταύτην. Εὐχαριστηθεὶς καὶ ἀπὸ αὐτὴν τῆ εἶπε νὰ ζητήσῃ ὅ,τι θέλει νὰ τῆ δώσῃ πρὸς ἀμοιβὴν τῆς εὐχαριστήσεως, τὴν ὁποίαν τοῦ παρῆγε, καὶ τὴν ἐβεβαίωσεν ὅτι ἤθειεν ἐπιτύχει ὅ,τι ἤθελε ζητήσῃ. Ἡ δὲ Ἀρταύτη (ἐπειδὴ ἦτο πεπωμένον νὰ βλαφθῆ ὅλη ἡ οἰκογένεια αὐτῆς) ἀπεκρίθη πρὸς τὸν Ξέρξην· «Θὰ μοὶ δώσης ἄρά γε ὅτι ζητήσω;». Ἐκεῖνος δὲ περιμένων νὰ ἀκούσῃ πᾶν ἄλλο ἢ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον τοῦ ἐζήτησε, τῆ ὑπεσχέθη καὶ ὤμοσεν. Ἡ δὲ Ἀρταύτη, ἀφοῦ ὤμοσεν ὁ Ξέρξης, ἀφόβως πλέον ἐζήτησε τὸ ἐπανωφόριον. Ὁ Ξέρξης πάντα τὸν τρόπον μετεχειρίσθη, μὴ θέλων νὰ τὸ δώσῃ, οὐχὶ δι' ἄλλο τι, εἰμὴ φοβούμενος τὴν Ἀμηστρίν μήπως τὸν ἀνακαλύψῃ, καθότι καὶ πρότερον αὐτὴ εἶχε συλλάβει ὑπονοίας περὶ τῶν διατρεχόντων. Προσέφερε λοιπὸν πόλεις καὶ χρυσὸν ἄφθονον καὶ στρατόν, τὸν ὁποῖον αὐτὴ μόνον νὰ ἄρῃ· συνηθίζεται δὲ εἰς τὴν Περσίαν νὰ δίδεται δῶρον στρατός. Ἄλλ' ἐπειδὴ δὲν τὴν ἐπειθε τῆ ἔδωκε τὸ ἐπανωφόριον. Περιχαρὴς γενομένη ἡ Ἀρταύτη διὰ τὸ δῶρον τὸ ἐφόρσε καὶ ἔχαιρε πολὺ.

110. Ἡ Ἀμηστρίς ἔμαθεν ὅτι τὸ εἶχεν αὐτό, καὶ μολονότι

ἐνόησε τὰ συμβαίνοντα κατ' αὐτῆς μὲν τῆς γυναικὸς καμμίαν ὀργὴν δὲν ἠσθάνθη, νομίζουσα ὅμως ὅτι ἡ μήτηρ τῆς ἦτο αἰτία καὶ ὅτι ἐκείνη ἐνήργει ταῦτα, ἐμελέτα πῶς νὰ τὴν ἐξολοθρεύσῃ. Φυλάξασα λοιπὸν τὴν ἡμέραν. καθ' ἣν ὁ Ξέρξης ἔδιδε δεῖπνον βασιλικὸν (τοῦτο δὲ τὸ δεῖπνον παρασκευάζεται ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ καθ' ἣν ἡμέραν ἐγεννήθη ὁ βασιλεὺς καὶ ὀνομάζεται Περσιστὶ μὲν τυκτά, Ἑλληνιστὶ δὲ τέλειον· τότε μόνον ὁ βασιλεὺς ἔχει μυρωμένην τὴν κεφαλὴν καὶ δίδει δῶρα εἰς τοὺς Πέρσας), ταύτην λοιπὸν τὴν ἡμέραν φυλάξασα ἡ Ἄμηστρις ἐξήτησε παρὰ τοῦ Ξέρξου νὰ τῇ δοθῇ ἡ γυνὴ τοῦ Μασίστου, Ὁ Ξέρξης ζωηρὰν ἠσθάνθη θλίψιν νὰ τὴν παραδώσῃ, ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι ἦτο γυνὴ τοῦ ἀδελφοῦ του, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι ἤξευρεν ὅτι δὲν ἦτο ἔνοχος εἰς τὸ πρᾶγμα τοῦτο, καθότι ἐνόησε διατὶ ἐξήτησεν αὐτήν.

111. Τέλος ὅμως, ἐπειδὴ ἐκείνη μὲν ἐπέμενε, ὁ δὲ Ξέρξης ἐβιάζετο ἀπὸ τὸν νόμον (καθότι δὲν εἶναι δυνατόν, ὅταν δίδεται δεῖπνον βασιλικόν, νὰ ἀποτύχῃ, ὅστις ἤθελε ζητήσῃ τι), κατένευσεν ὅλως παρὰ τὴν θέλησίν του καὶ, ἀφοῦ παρέδωκε τὴν γυναῖκα τοῦ Μασίστου εἰς τὴν Ἄμηστριν, ἔπραξε τὰ ἑξῆς. Εἰς ἐκείνην μὲν ἔδωκε τὴν ἄδειαν νὰ πράξῃ ὅ,τι ἤθελεν, αὐτὸς δὲ προσκαλέσας τὸν ἀδελφόν του εἶπε τὰ ἑξῆς· «Μασίστα, σὺ εἶσαι υἱὸς τοῦ Δαρείου καὶ ἐμὸς ἀδελφός, πρὸς τούτοις ἀνὴρ ἀγαθός. Ἀπόπεμψον τὴν γυναῖκα, μεθ' ἧς συνοικεῖς, καὶ ἀντ' αὐτῆς σοὶ δίδω τὴν ἐμὴν θυγατέρα μὲ τὴν ὁποίαν συζῆς· μὴ ἔχῃς δὲ πλεόν γυναῖκα αὐτήν, τὴν ὁποίαν ἔχεις τώρα, ἐπειδὴ οὕτω θέλω ἐγώ». Ὁ Μασίστης, ἐκπλαγείς ἐπὶ τοῖς λόγοις τούτοις, ἀπεκρίθη· «ᾧ Δέσποτα, πόθεν προέρχεται ὁ ἄχρηστος οὗτος λόγος; διατὶ μὲ διατάττεις νὰ ἀποπέμψω γυναῖκα κατὰ τὴν καρδίαν μου, μητέρα τριῶν υἱῶν νεανιῶν καὶ θυγατέρων, ἐξ ὧν τὴν μίαν κατὰ τὴν θέλησίν σου ἔλαβεν ὁ υἱός σου; διατὶ θέλεις νὰ ἀποπέμψω αὐτήν καὶ νὰ νυμφευθῶ τὴν θυγατέρα σου; Ἐγὼ, ὦ βασιλεῦ, μεγάλην τιμὴν θεωρῶ νὰ γίνω σύζυγος τῆς θυγατρὸς σου, πλὴν δὲν ἠμπορῶ νὰ πράξω οὔτε τὸ ἐν οὔτε τὸ ἄλλο, ὥστε μὴ μὲ βιάζῃς ζητῶν με τοιοῦτο πρᾶγμα. Ἀλλὰ καὶ ἄφησε νὰ ἔχω τὴν γυναῖκά μου». Ὁ μὲν Μασίστης ταῦτα ἀπεκρίθη, ὁ δὲ Ξέρξης θυμωθεὶς ἐπανέλαβεν· «Οὕτω φέρεσαι Μασίστα! Λοιπὸν οὔτε τὴν θυγατέρα μου θὰ σοὶ δώσω εἰς γυναῖκα, οὔτε θὰ συνοικήσῃς πλειότερον χρόνον μετ' ἐκείνης, τὴν ὁποίαν ἔχεις, διὰ νὰ μάθῃς νὰ δέχεσαι τὰ δῶρά μου». Ὁ δὲ Μασίστης ταῦτα ἀκούσας ἐξῆλθε, τοῦτο μόνον εἰπὼν· «Δέσποτα, ἀκόμη δὲν μὲ ἐθανάτωσες».

112. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ διὰ μέσου χρόνῳ, ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ Ξέρξης συνδιελέγετο μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του, ἡ Ἄμηστρις καλέσασα τοὺς δορυφόρους τοῦ Ξέρξου ἠκρωτηρίαζε τὴν γυναῖκα τοῦ Μασίστου· κόψασα τοὺς μαστοὺς τῆς ἔρριψεν αὐτοὺς εἰς τοὺς κύναις·

δομῶς κόψασα τὴν ῥίνα, τὰ ὦτα, τὰ χεῖλη καὶ τὴν γλῶσσαν, τὴν ἀπέπεμψεν οὕτως ἠκρωτηριασμένην.

113. Ὁ δὲ Μασίστης τίποτε ἐκ τούτων δὲν εἶχεν ἀκούσει ἀκόμη ὑποπτεύων ὅμως ὅτι ἤθελε τῷ συμβῆ κακόν τι, ἔσπευσεν εἰς τὴν οἰκίαν του· ἰδὼν δὲ τὴν γυναῖκά του εἰς τοιαύτην οἰκτρὰν κατάστασιν ἀμέσως συνεβουλευθῆ τοὺς υἱοὺς του καὶ ἐκίνησε διὰ Βάκτρα μετ' αὐτῶν καὶ μετὰ τινων ἄλλων ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ ἐπαναστατήσῃ τὸν Βάκτριον νομὸν καὶ νὰ βλάβῃ τὸν βασιλέα ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον· τὸ ὁποῖον καὶ ἠδύνατο νὰ γίνῃ, ὡς νομίζω, ἐὰν ἐπρόφθανε νὰ ἀναβῆ εἰς τοὺς Βακτρίους καὶ τοὺς Σάκας, καθότι ἦτο ὑπαρχος τῶν Βακτριῶν καὶ τὸν ἠγάπων. Ὁ Ξέρξης ὅμως μαθὼν τὰ διενεργούμενα ἔπεμψε κατ' αὐτῶν στρατὸν καὶ ἐφόρευσε αὐτόν, τοὺς υἱοὺς του καὶ τὴν συνοδίαν του. Τοιοῦτος ὁ ἔρωσ τοῦ Ξέρξου καὶ ὁ θάνατος τοῦ Μασίστου.

114. Οἱ δὲ Ἕλληνες, ἐλθόντες ἐκ τῆς Μυκάλης εἰς τὸν Ἑλλησποντον, πρῶτον μὲν καταληφθέντες ὑπὸ τρικυμίας ἠγκυροβόλησαν εἰς τὸ Λεκτόν· ἐκεῖθεν δὲ ἦλθον εἰς τὴν Ἄβυδον, ὅπου εὗρον τὰς γεφύρας διαλυμένας, τὰς ὁποίας ἐνόμιζον ὅτι θὰ εὔρουν ἀκόμη σῆσας καὶ διὰ τοῦτο ἦλθον εἰς τὸν Ἑλλησποντον. Τότε ὁ μὲν Λεωτυχίδης καὶ οἱ Πελοποννήσιοι ἀπεφάσισαν νὰ ἀποπλεύσουν εἰς τὴν Ἑλλάδα· ὁ δὲ Ξάνθιλλος καὶ οἱ Ἀθηναῖοι μείναντες αὐτοὺ νὰ κάμουν ἀπόπειραν κατὰ τῆς Χερσονήσου. Καὶ οὕτως οἱ μὲν ἀπέπλευσαν· οἱ δὲ διαβάντες ἐκ τῆς Ἀβύδου εἰς τὴν Χερσόνησον ἐπολιόρκησαν τὴν Σηστόν.

115. Εἰς ταύτην δὲ τὴν Σηστόν, ἥτις ἦτο ἡ ἰσχυροτάτη πόλις τῆς χώρας ταύτης, ἅμα ἤκουσαν ὅτι οἱ Ἕλληνες ἔφθασαν εἰς τὸν Ἑλλησποντον, συνῆλθον πολλοὶ ἐκ τῶν πέριξ πόλεων, καὶ ἰδίως ὁ Πέρσης Οἰόβαζος ἐκ τῆς Καρδίας, ὅπου εἶχε μεταφέρει τὸ ὕλικόν τῶν γεφυρῶν. Ἐφύλαττον δὲ τὴν Σηστόν ἐπιχώριοι Αἰολεῖς, μετὰ τῶν ὁποίων ἦσαν ἀναμιγμένοι καὶ Πέρσαι καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν ἄλλων συμμαχῶν.

116. Ἐτυράννευς δὲ τοῦ νομοῦ τούτου ὁ ὑπαρχος τοῦ Ξέρξου Ἀρταύκτης, ἀνὴρ μὲν Πέρσης, σκληρὸς δὲ καὶ ἀσεβής, ὁ ὁποῖος καὶ αὐτὸν τὸν βασιλέα ἐξηπάτησε στρατεύοντα κατὰ τῶν Ἀθηναίων, καὶ ὑπεξήρθεσεν ἐκ τῆς Ἐλαιούντος τοὺς θησαυροὺς τοῦ Πρωτεσίλαου υἱοῦ τοῦ Ἰφίκλου· καθότι εἰς τὴν Ἐλαιούντα τῆς Χερσονήσου ὑπάρχει τάφος τοῦ Πρωτεσίλαου, καὶ περὶ τὸν τάφον τέμενος, ὅπου ἦσαν πολλὰ ἀντικείμενα πολύτιμα, φιάλαι χρυσαῖ καὶ ἀργυραῖ, καὶ χαλκός, καὶ ἐσθῆτες καὶ ἄλλα διάφορα ἀναθήματα, τὰ ὁποῖα ἐσύλησεν ὁ Ἀρταύκτης μὲ ἰὴν ἄδειαν τοῦ βασιλέως. Ἠπάτησε δὲ τὸν βασιλέα λέγων τοιαῦτα· «Δέσποτα, εἶναι ἐδῶ οἶκος Ἑλληνὸς τινος, ὁ ὁποῖος στρατεύσας κατὰ τῆς χώρας, ἣ ὁποία σοὶ ἀνήκει, ἐτιμωρήθη δικαίως καὶ ἀπέθανε. Τούτου τὸν οἶκον δός μοι, διὰ νὰ μάθῃ καὶ πᾶς τις ἄλλος νὰ μὴ στρα-

τεύη κατὰ τῆς ἰδικῆς σου χώρας». Ταῦτα λέγων εὐκόλως ἔμελλε νὰ πείσῃ τὸν Ξέρξην νὰ τῷ δώσῃ τὸν οἶκον ἑνὸς ἀνθρώπου, καθότι ὁ βασιλεὺς ποτὲ δὲν ἠδύνατο νὰ ὑποπτεύσῃ τὸν κρυφὸν σκοπὸν. Ἔλεγε δὲ ὁ Ἀρταύκτης ὅτι ὁ Πρωτεσίλαος ἐστράτευσε κατὰ τῆς γῆς τοῦ βασιλέως, ἐννοῶν, κατὰ τὴν δόξαν τῶν Περσῶν, ὅτι ὅλη ἡ Ἀσία ἀνήκει εἰς αὐτοὺς καὶ εἰς τὸν κατὰ καιρὸν βασιλεύοντα. Ἀφοῦ λοιπὸν τῷ ἐδόθησαν οἱ θησαυροί, μετέφερον αὐτοὺς ἐκ τῆς Ἐλαιούντος εἰς τὴν Σηστόν ἐσπειρε δὲ καὶ ἐνέμετο τὸ τέμενος καὶ ὁσάκις ἤρχετο εἰς τὴν Ἐλαιούντα ἠνοῦτο μὲ γυναικας ἐντὸς τοῦ ἀδύτου. Ὁ ἀνθρώπος οὗτος ἐπολιορκήθη τότε ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους χωρὶς νὰ εἶναι προητοιμασμένος εἰς πολιορκίαν οὔτε προσμένων τοὺς Ἕλληνας, οἵτινες ἐπέπεσον κατ' αὐτοῦ ἀπροσδοκῆτως.

117. Ἐπειδὴ δὲ ἔφθασε τὸ φθινόπωρον καὶ αὐτοὶ ἀκόμη ἐπολιορκοῦντο, ἀγανακτοῦντες οἱ Ἀθηναῖοι διὰ τὴν τοσοῦτον μακροχρόνιον ἐκ τῆς πατρίδος των ἀποδημίαν καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ κυριεύσουν τὸ τεῖχος ἐζήτησαν ἀπὸ τοὺς στρατηγούς νὰ τοὺς ἐπαναφέρουν ὀπίσω. Ἄλλ' οἱ στρατηγοὶ εἶπον ὅτι δὲν ἐπιστρέφουν πρὶν ἢ τὴν Σηστόν κυριεύσουν ἢ τὸ κοινὸν τῶν Ἀθηναίων τοὺς ἀνακαλέσῃ. Οὕτω λοιπὸν ὑπέμενον τοὺς παρόντας κόπους.

118. Οἱ δὲ πολιορκούμενοι εἰς τὸ τεῖχος εἶχον περιέλθει εἰς τοιαύτας στερήσεις ὥστε ἔβραζον τὰ λωρία τῶν κλινῶν καὶ τὰ ἔτρωγον. Ὅτε ὁμως ἐξηγήτησαν καὶ τὴν τελευταίαν ταύτην τροφήν, τότε ἀφελθέντες ἐκ τοῦ σκότους τῆς νυκτὸς οἱ Πέρσαι, ὁ Ἀρταύκτης καὶ ὁ Οἰόβαζος κατέβησαν ἐκ τοῦ ὀπισθεν μέρους τοῦ τεύχους καὶ ἔφυγον. Ἄμα δὲ ἐφάνη ἡ ἡμέρα, οἱ Χερσονησίται ἀνήγγειλαν ἀπὸ τοὺς πύργους εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὸ γεγονός καὶ ἤνοιξαν τὰς πύλας. Τότε οἱ μὲν περισσότεροι τῶν Ἀθηναίων ὄρμησαν πρὸς καταδίωξιν τῶν βαρβάρων, οἱ δὲ ἄλλοι ἔλαβον τὴν πόλιν ὑπὸ τὴν κατοχὴν των.

119. Τὸν δὲ Οἰόβαζον, ὁ ὁποῖος φυγὼν ἦλθεν εἰς τὴν Θράκην, συλλαβόντες οἱ Ἀφίνθιοι Θραῖκες ἐθυσίασαν κατὰ τὸν ἰδικόν των τρόπον εἰς τὸν ἐπιχώριον θεὸν Πλείστωρον· τοὺς δὲ μετ' αὐτοῦ ἐφόνευσαν κατ' ἄλλον τρόπον. Ὁ δὲ Ἀρταύκτης καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ἐξεληθόντες τελευταῖοι διὰ νὰ φύγουν, καταληφθέντες ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ὀλίγον ὑπεράνω τῶν Αἰγὸς ποταμῶν καὶ ἀντισταθέντες ἐπὶ ἀρκετὴν ὥραν, ἄλλοι μὲν ἐφρονεύθησαν, ἄλλοι δὲ συνελήφθησαν ζῶντες. Δέσαντες αὐτοὺς οἱ Ἕλληνες ἔφερον εἰς τὴν Σηστόν, μετ' αὐτῶν δὲ καὶ τὸν Ἀρταύκτην δεδεμένον, αὐτὸν καὶ τὸν υἱὸν του.

120. Λέγουσι δὲ οἱ Χερσονησίται ὅτι, ἐνῶ εἰς τῶν φυλάκων ἔψηνεν ἰχθύς ταριχευτοῦς, ἐγίνε τὸ ἐξῆς θαῦμα. Οἱ ἐπὶ τοῦ πυρὸς ἰχθύες ἐπήδων καὶ ἤσπαιρον ὡς ἰχθύες νεωστὶ ἀλιευθέντες. Καὶ οἱ μὲν φύλακες συναθροισθέντες ἐθαύμαζον, ὁ δὲ Ἀρταύ-

κτις, ὡς εἶδε τὸ θαῦμα, ἐκάλεσε τὸν φύλακα καὶ τῷ εἶπεν· «ὦ ξένη Ἀθηναίε, μὴ φοβεῖσαι ποσῶς τὸ θαῦμα τοῦτο, διότι δὲν ἐφάνη διὰ σέ, ἀλλὰ δεικνύει εἰς ἐμέ ὅτι ὁ εἰς τὴν Ἐλαιούνην Πρωτεσίλαος, καὶ νεκρὸς καὶ ταριχευμένος ὢν, ἔχει τὴν δύναμι ἀπὸ τοῦ θεοῦ νὰ τιμωρῇ ἐκείνον, ὅστις τὸν ἠδίκησε. Τώρα λοιπὸν θέλω νὰ ἐξαγοράσω τὴν ἀδικίαν, τὴν ὁποίαν ἔπραξα, καὶ δίδω ἑκατὸν μὲν τάλαντα εἰς τὸν θεὸν δι' ὅσα ἔλαβον ἐκ τοῦ τεμένου σου, διακόσια δὲ τάλαντα εἰς τοὺς Ἀθηναίους πρὸς ἐξαγόρασιν τῆς ζωῆς, ἐμοῦ καὶ τοῦ υἱοῦ μου, ἐὰν φελήσουν νὰ μοῦ χαρίσων τὴν ζωὴν». Ταῦτα ὑποσχόμενος δὲν ἔπειθε τὸν στρατηγὸν Ξάνθιππον, καθότι οἱ Ἐλαιούντιοι, ἐκδικοῦντες τὸν Πρωτεσίλαον ἐζήτησαν νὰ φρονευθῇ ὁ Ἀρταύκτης· προσέτι δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ στρατηγοῦ ἦ γυνὴ ἐκλίενε εἰς τοῦτο. Ὄθεν ἀπαγαγόντες αὐτὸν εἰς τὴν ἀκτὴν, ὅπου ὁ Εἰρέξης ἔξευξε τὸν πόρον, κατ' ἄλλους δὲ εἰς τὸν λόφον τὸν ὑπὲρ τὴν πόλιν Μάδυτον, τὸν ἐκάρφωσαν εἰς σανίδα καὶ τὸν ἀνεκρέμασαν· τὸν δὲ υἱὸν του ἐλιθοβόλησαν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ Ἀρταύκτου.

121. Ταῦτα πράξαντες ἀπέπλευσαν εἰς τὴν Ἑλλάδα φέροντες μετὰ τῶν ἄλλων θησαυρῶν καὶ τὰ ὑλικά τῶν γεφυρῶν, διὰ νὰ ἀφιερῶσουν αὐτὰ εἰς διαφόρους ναοὺς. Καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο οὐδὲν πλεόν τούτων συνέβη.

122. Τούτου δὲ τοῦ ἀνακρεμασθέντος Ἀρταύκτου ὁ προπάτωρ Ἀρτεμβάρης εἶπεν εἰς τοὺς Πέρσας λόγον, τὸν ὁποῖον οὗτοι δεχθέντες ἀνέφερον εἰς τὸν Κῦρον· ἦτο δὲ ὁ λόγος τοιοῦτος· «Ἐπειδὴ ὁ Ζεὺς δίδει τὴν ἡγεμονίαν εἰς τοὺς Πέρσας, καὶ ἐκ τῶν Περσῶν εἰς σέ, ὦ Κῦρε, ὁ ὁποῖος κατέστρεψες τὸν Ἀστυάγη, καὶ ἐπειδὴ ἡμεῖς ἔχομεν γῆν ὀλίγην καὶ τραχεῖαν, ἃς ἀφήσωμεν σὺ τὴν καὶ ἃς ἀποκατασταθῶμεν εἰς ἄλλην καλλιτέραν. Ὑπάρχουν πολλαὶ καὶ καλαὶ γαῖαι πλησίον μας, πολλαὶ δὲ καὶ ἀπωτέρω· μίαν ἐκ τούτων ἐὰν λάβωμεν, θὰ μᾶς θαυμάζουν περισσότερον, ὡς ἀρμόζει εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἄξιοι νὰ ἄρχουν. Πότε ἄλλοτε θὰ εὐρωμεν καλλιτέραν εὐκαιρίαν ἢ τώρα, ὅτε ἄρχομεν πολλῶν ἀνθρώπων καὶ ὅλης τῆς Ἀσίας;». Ὁ δὲ Κῦρος ἀκούσας, μολονότι δὲν ἐνέκρινε τὸν λόγον, τοῖς ἐπέτρεψεν ὅμως νὰ πράξουν ὅ,τι ἤθελον καὶ τοῖς προσέειπεν ἐνταυτῷ νὰ ἐτοιμασθοῦν ὄχι νὰ ἄρχουν πλέον, ἀλλὰ νὰ ἄρχωνται, καθότι ἐκ τῶν μαλακῶν χωρῶν συνήθως γίνονται ἄνδρες μαλακοί, καὶ δὲν εἶναι ἴδιον μᾶς καὶ τῆς αὐτῆς γῆς νὰ δίδῃ καρποὺς θαυμαστοὺς καὶ ἄνδρας φιλοπολέμους. Ἐννοήσαντες τοῦτο οἱ Πέρσαι ἐμαρτύρησαν πεισθέντες ὑπὸ τοῦ Κῦρου, ἐπροτίμησαν δὲ μᾶλλον ἔχοντες ἄγονον γῆν νὰ ἄρχουν ἢ σπεύροντες πεδιάδα νὰ δουλεύουν ἄλλους.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΙΣ

ΤΗΣ

ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΗΡΟΔΟΤΟΥ

Καρίτζιου

Πίνα

_____

Διὰ τὴν ἐκτιμηθῆναι κατ' ἀκρίβειαν ἡ ἱστορικὴ συγγραφὴ τοῦ Ἡροδότου καὶ τὴν δοθῆναι μὲν εἰς αὐτὴν ὅση πρέπει πίστις ἱστορικὴ, τὴν διευκρινισθῆναι δὲ ἢ ἀπὸ ἄλλων ἀπόψεων ἀξία καὶ χρησιμότης αὐτῆς, ἀπαραίτητον εἶναι, διὰ τοὺς μὴ εἰδικῶς ἀσχολουμένους περὶ τὰ ἀρχαῖα κείμενα καὶ τοὺς μὴ ἱστοριομαθεῖς, τὴν προσαρτηθῆναι μίαν συνοπτικὴν κριτικὴν μελέτην εἰς τὸ ἔργον τοῦ Ἡροδότου· ἤτοι τὴν δοθοῦν πληροφορία περὶ τῆς ζωῆς τοῦ συγγραφέως καὶ περὶ τῆς ἐποχῆς εἰς τὴν ὁποίαν ἐγράφη, συνάμα δὲ καὶ ἐξηγήσεις περὶ τῶν πηγῶν ὅσας εἶχε, περὶ τῶν τρόπων τοὺς ὁποίους μετεχειρίσθη, περὶ τῆς γλώσσης του καὶ περὶ τοῦ ὕφους του καὶ τέλος περὶ τῶν εἰδικῶν περιστάσεων, αἱ ὁποῖαι τὸν παρεκίνησαν εἰς τὴν κατὰ τοιοῦτον τρόπον συγγραφὴν. Οὕτω θὰ φανῆ κατὰ πόσον ὁ ἀρχαιότερος τῶν κλασσικῶν Ἑλλήνων ἱστορικῶν, ὁ μοναδικὸς διὰ τὸν πλοῦτον τῶν πληροφοριῶν του, πρέπει νὰ εἶναι πιστευτὸς καὶ τί παρέχει τὸ ἔργον αὐτοῦ ἐπὶ πλεον τῶν ἱστορικῶν πληροφοριῶν.

*
* *

Ἀπὸ τὸν Κικέρωνα ὠνομάσθη κατὰ πρῶτον ὁ Ἡρόδοτος «πατὴρ τῆς ἱστορίας» καὶ ὁ τίτλος αὐτὸς δικαίως ἔκτοτε τοῦ διετηρήθη. Διότι, ὅπως παρατηρεῖ ὁ W. Christ, πρῶτος αὐτὸς παραιτήσας τὴν μέθοδον τῶν γενεαλογικῶν ἀναγραφῶν ἐπεχείρησε ν' ἀφηγηθῆναι ἀκεραίως ἐν μέγα καὶ σημαντικὸν γεγονός. Καὶ τὸ σπουδαιότερον, πρῶτος αὐτός, ἀντιλη-

φθείς ὀπωσθήποτε τὸν σύνδεσμον καὶ τὴν ἀλληλουχίαν τῶν ἱστορικῶν γεγονότων, ἐπεχείρησε νὰ συνδέσῃ μὲ τὸ κύριον ἐκεῖνο θέμα τῆς ἱστορίας του ἄλλα παλαιότερα ἢ ἀλλοῦ δραματιζόμενα γεγονότα καὶ νὰ συναρμολογήσῃ τοιουτοτρόπως εἰς σειρὰν ἱστορικῆς ἐξελιζέως τὴν ζωὴν πολλῶν καὶ διαφόρων ἔθνῶν, ποῦ εἴτε ἀμέσως εἴτε ἐμμέσως ἐσχετίζοντο μὲ τὸ ἱστορούμενον ἀπ' αὐτὸν γεγονός.

Τὸ γεγονός αὐτὸ εἶναι οἱ Ἑλληνοπερσικοὶ πόλεμοι καὶ τὰ ἔθνη τὰ σχετιζόμενα καὶ συνδεόμενα κατὰ τὸν Ἡρόδοτον πρὸς τοὺς πολέμους ἐκείνους εἶναι σχεδὸν ὅλα, ὅσα τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦσαν γνωστὰ εἰς τοὺς Ἕλληνας—οἱ Λυδοί, οἱ Πέρσαι, οἱ Αἰγύπτιοι, οἱ Φοίνικες, οἱ Ἀσσύριοι, οἱ Σκύθαι. Ἐπειδὴ δὲ τῶν ἔθνῶν τούτων αἱ ἱστορίαι, τὰ ἔθνη των, τὰ ἔθιμά των, αἱ παραδόσεις καὶ αἱ θρησκείαι των, παρεντιθέμεναι ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου, ἐκτείνονται πλέον παρ' ὅ,τι χρειάζεται πρὸς δικαιολογίαν καὶ συμπλήρωσιν τοῦ ἀρχικοῦ καὶ κυρίου θέματος, μᾶλλον ὡς ἰδιότυπος γενικὴ ἱστορία τῶν ἔθνῶν παρά ὡς ἱστορία τῶν Περσικῶν πολέμων δύναται τὸ ἔργον τοῦ Ἡροδότου νὰ ἐκληφθῇ.

Διότι καὶ ὁ τρόπος τῆς ἀφηγήσεως, τὰ παρεμβαλλόμενα μερικὰ ὅλως διόλου καὶ προσωπικὰ γεγονότα, αἱ ἐπεισοδικαὶ καὶ παρεκβάσεις, αἱ μέθοδοι τῆς ἐρεῦνης, τῆς κριτικῆς καὶ τῆς ἐρμηκείας τῶν πραγμάτων κάμνουν τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἡροδότου ἐντελῶς ἰδιόρρυθμον καὶ ἀπέχουσαν πολὺ ἀπὸ τὸν νεώτερον ἱστορικὸν τρόπον. Καὶ ἀπὸ τῆς ἀφετηρίας αὐτῆς ὁ Croiset εἰσηγούμενος τῆς φωτεινῆς κριτικῆς του ἐπὶ τοῦ ἔργου τοῦ Ἡροδότου διευκρινίζει τὴν σημασίαν τούτου καὶ προβαίνει εἰς γενικὸν χαρακτηρισμὸν αὐτοῦ ὡς ἐξῆς: « Συχνὰ ὁ Ἡρόδοτος ὠνομάσθη ὁ πατὴρ τῆς ἱστορίας. Ἄν δια τοῦτο ὑπέθετε κανεὶς ὅτι εἶναι αὐτὸς ὁ δημιουργὸς τῆς ἱστορίας, ὅποιαν τὴν ἐννοοῦμεν σήμερον, καὶ ὅτι τὸ βιβλίον του καθ' ὅλα ὁμοιάζει μὲ τὰ σημερινὰ τοῦ αὐτοῦ εἶδους, θὰ ἐπλανᾶτο βεβαίως πολὺ. Γενικῶς οἱ ἀρχαῖοι συνέγραφον τὴν ἱστορίαν ἀλλέως παρά ὅπως ἡμεῖς. . . . Καὶ ἰδίᾳ ὁ Ἡρόδοτος ἀκόμη καὶ σχετικῶς μὲ τοὺς ἱστορικοὺς τῶν ἀρχαίων χρόνων ἔχει ἰδιαιτέρον αὐτὸς τύπον.

« Ὅταν ἀναγινώσκωμεν ἱστορικὸν ἔργον ἀρχαίου, εἴτε

Θουκυδίδης, εἴτε Πολύβιος, εἴτε Τάκιτος εἶναι οὗτος, τὸ εὐ-
 ρίσκομεν εὐγλωττον, δραματικόν, ὠραῖον, μὲ ὠραιότητα
 ὅμως ἀπλήν, εὐθειαν καὶ κάπως ἀκατέργαστον. Οἱ καλύτεροι
 τῆς ἀρχαιότητος ἱστορικοὶ μελετοῦν κυρίως τοὺς μεγάλους
 ἱστορικοὺς παράγοντας (πρόσωπα, πόλεις, στρατοὺς) ὡς πρὸς
 τὴν ἐξωτερικὴν αὐτῶν ἐκδήλωσιν καὶ σχετικῶς μὲ τὴν δρᾶ-
 σιν αὐτῶν . . . . Τὸ νεώτερον πνεῦμα ἀντιθέτως ἔχει βα-
 θεῖαν καὶ πάντοτε αὐξανομένην τὴν αἰθθησιν τῆς συνεχείας
 τῶν πραγμάτων καθὼς καὶ τῆς ἀπροσδιορίστου περιπλοκῆς
 τῶν δράσεων καὶ τῶν ἀντιδράσεων· διακρίνει ὅτι κάθε γεγο-
 νὸς κεῖται μέσα εἰς ἄλλο γεγονός ἢ τοῦλάχιστον ὅτι τὸ κάθε
 τι ἐξαρτᾶται ἀπὸ κάθε τι, ὅτι ἡ ἄλυσις τῶν ἀποτελεσμά-
 των καὶ τῶν αἰτίων εἶναι χωρὶς τέλος, ὅτι ἔχει αὕτη πτυ-
 χὰς καὶ ἐπαναστροφὰς ἀπροσδοκῆτους, ὅτι τὸ ἀμεσώτερον
 καὶ προφανέστερον αἴτιον τῶν πραγμάτων δὲν εἶναι τὸ ὕστα-
 τον καὶ ὅτι, ἀφοῦ τόσον τεραστία εἶναι ἡ περιπλοκὴ τοῦ
 σύμπαντος, δίδομεν ἀτελεῆ εἰκόνα τῆς πραγματικότητος, ὅταν
 ἐπιχειροῦμεν νὰ τὴν ὑπαγάγωμεν εἰς τὰς ἀπλᾶς μορφὰς, εἰς
 τὰς ὁποίας ἡ νοημοσύνη μας ἀρέσκειται κατ' ἀρχὰς. Εἶναι
 βέβαια καλύτερον τὸ νὰ ἀπλοποιοῦμεν καὶ ἰδεοποιοῦμεν,
 παρὰ τὸ νὰ συσσωρεύομεν φύρδην μίγδην τὰ γεγονότα μὲ
 τὸν κίνδυνον ν' ἀναμίξωμεν τὸ ἀτήμαντον μὲ τὸ ὠφέλιμον . . .
 Σοφωτέρα ὅμως τέχνη γνωρίζει νὰ διατηρῆ εἰς τὰ πράγματα
 τὴν φυσικὴν των συνθετικότητα χωρὶς νὰ τὰ συγχέῃ καὶ νὰ
 τὰ παρουσιάζῃ εἰς τὴν πραγματικότητά των, συνάμα δὲ χωρὶς
 νὰ λησμονῆ νὰ τὰ κάμνῃ ἀντιληπτὰ. Διότι ἡ νεωτέρα ἱστορικὴ
 τέχνη, ἥτοι ἡ τοῦ 19^{ου} αἰῶνος (ὅπως τοῦ Macaulay, τοῦ
 Ranke, τοῦ Fustel de Cullanges) δίδει πραγματικῶς
 ὅ,τι εἶναι δυνατόν νὰ δώσῃ. Ἦτο δὲ φύσει ἀδύνατον εἰς τοὺς
 ἀρχαίους ἱστορικοὺς νὰ συγγράφουν τοιοῦτοτρόπως, ὅσον ἀδύ-
 νατον ἦτο νὰ ὁμοιάζῃ ὁ πολιτισμὸς των μὲ τὸν ἰδικόν μας καὶ
 ὁ νοῦς αὐτῶν νὰ προηγηθῆ τῶν ἀνακαλύψεων τῆς συγχρόνου
 ἐπιστήμης. Καὶ δι' αὐτὸ τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἀρχαίας
 τέχνης εἶναι ὁρατὰ καὶ εἰς αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς πλέον μεγά-
 λους ἱστορικοὺς τῆς ἀρχαιότητος. Ὁ Θουκυδίδης, ὁ Πολύ-
 βιος, ὁ Τάκιτος συνέγραψαν ἀριστουργήματα, χωρὶς ὅμως νὰ
 ὑπερβοῦν τὸ ἐπίπεδον, τὸ ὁποῖον ἐδείκνυσεν εἰς τὴν σκέψιν

των τὸ σημεῖον τῆς ἀναπτύξεως, ἕως εἰς τὸ ὅποιον ἔφθασεν ὁ ἀρχαῖος νοῦς. Ἄλλ' ὁ Ἡρόδοτος οὐδ' εἰς αὐτὸ ἀκριβῶς ἔφθασε τὸ ἐπίπεδον. Ἡ περίοδος τῆς ὀριμότητος τῆς ἱστορίας ἀρχίζει μόνον ἀπὸ τὸν Θουκυδίδην. Ὁ Ἡρόδοτος τελειώνει τὴν περίοδον ποῦ δύναται νὰ ὀνομασθῇ ἀνάπτυξις, αὔξησις τῆς ἱστορικῆς τέχνης. Ἐχει διάμεσον θέσιν μεταξὺ τῶν δοκιμίων τῶν λογογράφων καὶ τῆς σχετικῆς τελειότητος τοῦ Θουκυδίδου. Ἀπέκτησε τὸ ὄνομα «*πατὴρ τῆς ἱστορίας*», διότι πρῶτος εἰσῆλθε μεγαλοφυῶς (ἀπὸ φιλολογικῆς ἰδίως ἀπόψεως) εἰς τὸν δρόμον, ὅπου ὁ Θουκυδίδης ἔμελλε νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ· δὲν ἔφθασεν ὅμως εἰς τὸ τέλος τοῦ δρόμου τούτου· καὶ προσκολλᾶται μάλιστα περισσότερο εἰς τοὺς προγενεστέρους του παρά εἰς τοὺς διαδόχους του. Πραγματικῶς δὲν ὁμοιάζει μὲ κανένα· εἶναι φαινόμενον μοναδικόν, τὸ ὅποιον δὲν ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ παρά εἰς τὴν ὀρισμένην ἐκείνην στιγμήν τῆς ἀρχαιότητος».

Ὁ τοιοῦτος γενικὸς χαρακτηρισμὸς τῆς ἱστορίας τοῦ Ἡροδότου, ἀπορρέων ἀπὸ τῶν νεωτέρων κοινωνιολογικῶν ἀντιλήψεων, παρέχει ἐπαρκὲς μέτρον τῆς ἀξίας τοῦ ἔργου τούτου ὡς ἱστορικῶν κειμένων ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἄλλα σημαντικὰ ἱστορικὰ συγγράμματα τῆς ἀρχαιότητος καὶ κατὰ σύγκρισιν πρὸς τὰ σπουδαιότερα τῶν νεωτέρων. Δὲν ἐπαρκεῖ ὅμως εἰς τὸ νὰ φανερώσῃ τὴν σημασίαν καὶ τὴν σπουδαιότητα τῆς συγγραφῆς τοῦ Ἡροδότου ὡς ἀφθόνου πηγῆς πληροφοριῶν περὶ τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ὡς πινακοθήκης πλουσίας εἰκόνων τῆς ἀρχαίας ζωῆς καὶ ὡς θησαυροῦ ἀνεξαντλήτου μύθων καὶ παραδόσεων τῶν ἀρχαίων λαῶν. Ἀκόμη δὲ ὀλιγώτερον ἐπαρκεῖ εἰς τὸ νὰ παρουσιάσῃ τὸ μοναδικὸν συγγραφικὸν θέλημα, τὴν ἀνυπέβλητον φυσικότητα τῆς ἀφηγήσεως καὶ τὴν θαυμαστὴν σαφήνειαν σκέψεως τοῦ ἱστορικῶν ἔργου, τὸ ὅποιον ὁμολογουμένως εἶναι καὶ ἐν ἀπὸ τὰ τελειότερα κλασσικὰ καλλιτεχνήματα τοῦ πεζοῦ λόγου.

*
* *

Ὀλίγα σχετικῶς γνωρίζομεν περὶ τῆς ζωῆς τοῦ Ἡροδότου, διότι κυρίως μόνον ἐν ἄρθρῳ τοῦ Σουΐδα καὶ ἡ συγγραφή

τοῦ Πλουτάρχου «περὶ τῆς Ἡροδότου κακοηθείας» μᾶς παρέχουν οὐσιώδεις πληροφορίες. Τὴν ἐποχὴν τῆς ζωῆς του τὴν ἀναφέρει, μὲ κάποιαν ἀσάφειαν ὅμως, ἡ πλεόν παλαιὰ περὶ αὐτοῦ πηγὴ, Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεύς (Περὶ τοῦ Θουκυδ. Χαρ. 5) : «Ἡρόδοτος ὁ Ἀλικαρνασσεύς ὀλίγω πρότερον τῶν Περσικῶν γενόμενος, παρεκτείνας δὲ μέχρι τῶν Πελοποννησιακῶν». Μεταγενεστέρα συγγραφεύς, ἡ Παμφίλη, ζήσασα κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Νέρωνος, ὀρίζει τὸ πρῶτον ἔτος τῆς 74ης Ὀλυμπιάδος, ἧτοι τὸ 484 π. Χ., ὡς ἔτος τῆς γεννήσεως τοῦ Ἡροδότου (Παμφίλη παρὰ Gellius XV, 23), δὲν προσάγει ὅμως ἀσφαλῆς περὶ τούτου πληροφορίας, διότι προδήλως ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐκτίμησιν τοῦ Ἀπολλοδώρου, ὁ ὁποῖος λογίζων ὅτι ὁ Ἡρόδοτος ἦτο εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς ζωῆς του κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς κτίσεως τῶν Θουρίων (444 π. Χ.) κρίνει ὅτι τότε θὰ ἦτο τεσσαρακονταετής. — Ἀσφαλέςτερον ὀρίζεται ἡ ζωὴ του καθόλου καὶ ὁ θάνατος ἐξ αὐτῆς τῆς ἰδίας του συγγραφῆς. Διότι ἐξ αὐτῆς θετικῶς ἐξάγεται ὅτι ἐξῆ ἀκόμη κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ εἶδε τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Λακεδαιμονίων εἰς τὴν Ἀττικὴν (B. IX, 73), δὲν ἐπρόφθασεν ὅμως τὴν ἐκστρατείαν τῶν Ἀθηναίων κατὰ τῆς Σικελίας. Ὡστε ἀπέθανε κατὰ τὸ διάμεσον τῶν γεγονότων τούτων, πολὺ πιθανῶς ὀλίγω πρότερον ἢ ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Ἀρταξέρξου, ἧτοι τὸ 425 π. Χ.

Πατρίς αὐτοῦ ἦτο ἡ Ἀλικαρνασσός, πόλις τῆς Μικρασίας ἀρχικῶς Καρική, ἀποικισθεῖσα ὅμως ἔπειτα ἀπὸ τοὺς Δωριεῖς. Ἀνήκουσα τοιουτοτρόπως εἰς τὴν Δωρικὴν ἐξάπολιν τῆς Μικρασίας ἡ Ἀλικαρνασσός, ἔνεκα τῆς γειτνιασεως αὐτῆς μὲ τὰς μεγάλας πόλεις τῶν Ἴωνων ὑπέστη τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἀνωτέρου Ἴωνικοῦ πολιτισμοῦ καί, ἀποκτήσασα βαθμηδὸν Ἴωνικὸν χαρακτῆρα, ἀπεσπάσθη τέλος ἀπὸ τῶν Δωριέων καὶ ἀπέβη ἐντελῶς Ἴωνικὴ κατὰ τὸν πέμπτον π. Χ. αἰῶνα, ὡς ἀναφέρει αὐτὸς ὁ Ἡρόδοτος (I, 144). Ἡ διάλεκτος τὴν ὁποίαν ὠμίλουν τότε οἱ κάτοικοί της ἦτο καθαρῶς Ἴωνικὴ, τοῦτο δὲ φαίνεται ὄχι μόνον ἐκ τοῦ ἔργου τοῦ Ἡροδότου, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἐπιγραφῆς εὐρεθείσης ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ Newton (Revue des Etudes Grecques 1888 σελ. 30· ἀνάλυσις

τῆς ἐπιγραφῆς ὑπὸ Th. Reinach). — Καὶ τὴν ἐποχὴν ποῦ ἔζη ὁ Ἡρόδοτος ἐκυβερνάτο ἡ πατρίς του ὑπὸ τοῦ γένους τῆς Ἀρτεμισίας, τῆς διασήμου ἐκείνης τολμηρᾶς βασιλίσσης, ἡ ὁποία ἐπολέμησε γενναίως ἐν Σαλαμῖνι ὡς σύμμαχος τῶν Περσῶν.

Κατήγετο δὲ ἀπὸ εὐγενὲς γένος ὁ Ἡρόδοτος καὶ ἡ οἰκογένειά του ἦτο πλουσία. Ἀπὸ τοὺς πλείον στενοὺς συγγενεῖς του ἦτον ὁ διάσημος κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐπικὸς ποιητὴς Πανύσις, ὁ ὁποῖος ἔκαμε — κατὰ τὴν φρασιν τοῦ Σουΐδα — ν' ἀναζήσῃ ἡ ἐπικὴ ποίησις. Πατὴρ του φέρεται ὁ Λύξης καὶ μήτηρ αὐτοῦ ἡ Δρυὼ (ἄλλη γραφὴ Ροιώ). εἶχε δέ, ὡς φαίνεται, καὶ ἀδελφὸν ὀνόματι Θεόδωρον. — Ὁ ἀδελφός του οὗτος μαζί μὲ τὸν θεῖόν του Πανύσιν περιεπλάκησαν εἰς τὰς συνωμοσίας καὶ τοὺς ἀγῶνας πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος των ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ τῶν δυναστῶν τῆς Καρίας, διαδόχων τῆς Ἀρτεμισίας. Καὶ ὁ μὲν Πανύσις ἔπεσε μαχόμενος, ὁ δὲ Ἡρόδοτος ἠναγκάσθη πρώτην τότε φοράν νὰ φύγῃ μεταβάς, ὡς λέγεται, εἰς Σάμον. Ἡ ἐκεῖ διαμονὴ του μολοντί ἀμφισβητουμένη ὑπὸ τινων νεωτέρων, ἰδίως τοῦ Bauer, φαίνεται ὅμως πιθανωτάτη, ὅταν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ ἀσυμμέτρως πρὸς τὰς ἄλλας ἱστορίας του διεξοδικῶς ὑπ' αὐτοῦ γραφεῖσα ἱστορία τῶν ἡθῶν, τῶν ἐθίμων, τῶν κατοίκων καὶ τῶν συμβάντων τῆς Σάμου. Ἄλλως δὲ πιθανώτατον ἐπίσης εἶναι, ὡς γράφει ὁ Müller, ὅτι εἶχε καὶ συγγενεῖς ἐν Σάμῳ, διότι Σάμιος καλεῖται καὶ ὁ θεὸς αὐτοῦ Πανύσις.

Κατόπιν ἐπιστρέψας εἰς τὴν πατρίδα του ὁ Ἡρόδοτος συνήργησεν εἰς τὸ νὰ ἐκδιωχθῇ ὁ τύραννος αὐτῆς Λύγδαμις, πιθανῶς τὸ 454 π. X., διότι κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν Inscr. Gr. antiq. 500 ἡ Ἀλικαρνασσός εἶχε προσχωρήσει τὸν χρόνον ἐκείνον εἰς τὴν Ἀττικὴν συμμαχίαν. — Σύντομα ὅμως ἐγκατέλιπε διὰ παντὸς τὴν πατρίδα ἐξ αἰτίας τοῦ φθόνου καὶ συνεπῶς τοῦ διωγμοῦ παρὰ τῶν συμπολιτῶν των, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ τὸ ἐπὶ τοῦ τάφου του ἐπίγραμμα. Ἔσως διότι τὸ δημοκρατικὸν τότε φρόνημα εἰς τὴν Ἀλικαρνασσὸν δὲν ἠρῦνατο ν' ἀνέχεται ἀριστοκρατικὰ γένη καὶ ἄνδρας ἐκ τῶν γενῶν τούτων ἐξαιρετικῶς ὑπερέχοντας.

Τὸ 445 π. Χ. κατὰ μαρτυρίας ἀρχαίας μὲν, ἀλλὰ πολὺ μεταγενεστέρας αὐτοῦ, φαίνεται ὁ Ἡρόδοτος ἐγκαταστημένος εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἀπαγγέλλων ἐκεῖ—πιθανῶς εἰς τὸ νεόκτιστον Ὀδεῖον—μέρος τῆς ἱστορίας αὐτοῦ, τιμηθεὶς διὰ τὴν συγγραφὴν του ὑπὸ τῆς πόλεως καὶ λαβὼν λαμπρὰν δωρεάν, δέκα τάλαντα. Ταῦτα βεβαιεῖ ὁ Πλούταρχος εἰς τὸ ἔργον του «Περὶ τῆς Ἡροδότου κακοηθείας» (ἔκδ. Βερναρδάκη, Τομ. 5 σελ. 229) παραλαβὼν τὴν πληροφορίαν ἀπὸ τὸν ἱστορικὸν Δίυλλον τῆς ἐποχῆς τῶν διαδόχων Ἀλεξάνδρου. Τὸ 3ον ἔτος τῆς 83 Ὀλυμπιάδος ἢ τὸ 4ον ὀρίζει ὁ Εὐσέβιος ὡς ἀκριβῆ χρονολογίαν τῆς δωρεᾶς. Ἡ νεωτέρα δὲ κριτικὴ ὑποθέτει, ἐξ αἰτίας τῆς δημοσίας ταύτης δωρεᾶς, ὅτι τὸ ἀπαγγελλθὲν τῆς ἱστορίας μέρος ἀνεφέρετο εἰς τὴν δόξαν τῶν Ἀθηναίων, ἦτο δηλαδὴ ἢ τὰ τρία τελευταῖα βιβλία τὰ εἰς τοὺς Περσικοὺς πολέμους ἀναφερόμενα ἢ τὰ κεφάλαια 26—92 τοῦ πρώτου βιβλίου τὰ διηγούμενα περὶ Κροΐτου καὶ Σόλωνος καὶ περὶ Ἀττικῆς καὶ Πεισιστράτου.

Ἀργότερα τὸ διήγημα τοῦτο ἐμυθολογήθη διαφορετικὰ καὶ πομπωδέστερα· καὶ ὁ μὲν Λουκιανὸς εἰς τὸ περὶ Ἡροδότου 1, ὁ δὲ Σουΐδας εἰς τὴν λέξιν Θουκυδίδης ἰσχυρίζονται ὅτι εἰς τὴν Ὀλυμπίαν κατὰ τοὺς ἀγῶνας καὶ ὄχι εἰς τὰς Ἀθήνας ἐγένεν ἡ ἀνάγνωσις τῆς ἱστορίας, ὁ δὲ Σουΐδας πάλιν, ὁ Μαρκελλῖνος (κεφ. 54) καὶ ὁ Φώτιος (σελ. 60, β, 19) ἔγραψαν ὅτι ὁ Θουκυδίδης, παιδίον ἀκόμη τότε, ἤκουσε τὴν ἀνάγνωσιν καὶ ἀπὸ τὴν συγκίνησίν του ἐδάκρυσεν. Ὁλ' αὐτὰ ἀνασκευάζει καὶ ἀναιρεῖ ὁ Dahlmann.—Λέγεται ὁμοίως ἀπὸ τὸν Πλούταρχον (ἔκδ. Βερναρδάκη, Τόμ. 5, σελ. 236) ὅτι καὶ εἰς τὰς Θήβας καὶ εἰς τὴν Κόρινθον ἀνέγνωσε τὰς ἱστορίας του ὁ Ἡρόδοτος. Καὶ τοῦτο φαίνεται εἰρωνευόμενος καὶ κατηγορῶν ὁ Θουκυδίδης, ὅτε ἔγραφε διὰ τὴν ἰδικήν του ἱστορίαν «κτῆμα ἐς αἰεὶ ἢ ἀγώνισμα ἐκ τοῦ παραχρῆμα ἀκούειν».—Τὸ πρὸς τιμὴν καὶ ἀμοιβὴν τοῦ Ἡροδότου ψήφισμα ἔγραψεν ὁ Ἄνυτος, ἀλλὰ κυρίως τὸ ὑπέβαλεν ὁ Περικλῆς, ὁ ὁποῖος ἐπιδιώκων κάθε τι παρέχον δόξαν εἰς τὰς Ἀθήνας ἀνεγνώρισε καὶ τὸ ἔργον τοῦ Ἡροδότου ὡς σημαντικὰ ὠφέλιμον διὰ τὴν ἠθικὴν ἐπιβολὴν τῆς δυνάμεως τῶν Ἀθηναίων. Αὐτὸς δὲ ὁ ἴδιος εὐνοῶν καὶ τὸν Σοφοκλέα, ὅπως

καὶ τὸν Ἡρόδοτον, συνετέλεσε νὰ γίνουν φίλοι οἱ δύο οὔτοι.

Μετά τινα χρόνον ἀνεχώρησεν ὁ Ἡρόδοτος εἰς Θουρίους τῆς Ἰταλίας ἀποικίαν ἰδρυθεῖσαν τότε (444 π. Χ.) ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων μετ' ἀποικίαν πολλῶν Ἑλληνικῶν πόλεων. Ἐκεῖ ὅπου εἶχον μεταβῆ καὶ ἄλλοι ἐπίσης ἐπιφανεῖς ἄνδρες, ὡς ὁ ῥήτωρ Λυσίας, ἐγκατεστάθη ὁ Ἡρόδοτος, περιηγηθεὶς ὅμως ἐν τῷ μεταξὺ πολλὰς πόλεις τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Σικελίας. Ἐξ αἰτίας δὲ τῆς ἐκεῖ μακρᾶς διατριβῆς του μερικὸι κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης (Ῥητορικῆς III, 9), ἀποκαλοῦσιν αὐτὸν Θούριον.

Εἰς τὰς Ἀθήνας εἶναι βέβαιον ὅτι ἐπέστρεψεν, εὐρίσκετο δὲ προδήλως ἐκεῖ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ὅπως φανερώνεται ἐκ τῆς ἱστορίας του (Βίβλ. V, 77), ὅπου ἀναφέρει τὰ Προπύλαια, συντελεσθέντα, ὡς γνωστόν, τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, «τὸ δὲ ἀριστερῆς χειρὸς ἔστηκε πρῶτον ἐσιόντι (διορθωτέον: ἐξιόντι) τὰ προπύλαια τὰ ἐν τῇ ἀκροπόλει». Μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του εἰς Ἀθήνας, ὄχι μετὰ πολὺν καιρὸν, ἀπέθανεν εἴτε ἐκεῖ, εἴτε μεταβάς πάλιν εἰς τοὺς Θουρίους. Διότι ὁ τόπος τοῦ θανάτου διαφορεῖται. Ὁ Σουΐδας γράφει ὅτι «ἐν Θουρίοις ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς κέθαιται». Τὸ δὲ ἐπιτάφιον ἐπίγραμμα τοῦ, τὸ διασωθὲν εἰς τὸν Στέφανον τὸν Βυζάντιον (λέξις Θούριοι) ἔχει ὡς ἑξῆς :

Ἡρόδοτον Δύξω κρύπτει κόνις ἦδε θανάτῳ
Ἰάδος ἀρχαίης ἱστορικῆς πρύτανιν,
Δωριέων πάτρης βλαστόντ' ἄστον γὰρ ἄτλητον
μῶμον ὑπεκπροφυγῶν Θούριον ἔσχε πάτρην.

Ἀπ' ἐναντίας ὁ Μαρκελλῆνος εἰς τὸν βίον Θουκυδίδου (κεφ. 17) βεβαίῳ ὅτι οἱ τάφοι τοῦ Ἡροδότου καὶ τοῦ Θουκυδίδου εὐρίσκοντο εἰς τὰς Ἀθήνας εἰς τὰ *Κιμώνεια λεγόμενα μνήματα*. Ὡστε ἐνδέχεται ὁ τάφος αὐτοῦ νὰ ὑπῆρχεν εἰς τοὺς Θουρίους καὶ μνημεῖον εἰς τὰς Ἀθήνας.

Μία εἰκὼν αὐτοῦ ὑπάρχουσα μετὰ τῆς εἰκόνας τοῦ Θουκυδίδου ἐπὶ διπροσώπου Ἐρμοῦ, σωζομένη δὲ μέχρι σήμερον ἔχει γίνεαι προφανῶς εἰς μεταγενεστέρους χρόνους καὶ ἀθαιρέτως.

Εἰς τὴν ἀνωτέρω βιογραφίαν τοῦ Ἡροδότου δὲν ἐγίνε λόγος περὶ τῶν πολλῶν καὶ μακρῶν περιηγήσεων του, διότι αὐταὶ ἔχουν κυρίως στενὸν σύνδεσμον πρὸς τὴν ἱστορίαν του, τὴν ὁποίαν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν περιηγήσεων τούτων ἔγραψε· μάλιστα δὲ μὲ τὴν ἀνάλυσιν τῆς ἱστορίας ταύτης σχετίζονται. Διότι, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ἐν τῇ γραμματολογίᾳ τοῦ ὀ. Κ. Μύλλερο, ὁ Ἡρόδοτος δὲν περιηγήθη κατὰ τύχην τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην χώραν ὡς ἔμπορος ἢ πρεσβευτής, ἀλλ' ἀπὸ ἀγνὸν πόθον γνώσεως παρακινούμενος ἐπεχείρησε ταξίδια, τὰ ὅποια κρινόμενα μὲ τὰ μέσα καὶ τὴν κατάστασιν ἐκείνης τῆς ἐποχῆς ἦσαν ἐκπληκτικῶς μακρὰ καὶ κοπιώδη· διότι περιηγήθη τὴν Αἴγυπτον μέχρι τῆς Ἐλεφαντίνης πόλεως· τὴν Λιβύην μέχρι τοῦλάχιστον τῆς Κυρηναικῆς χερσονήσου· τὴν Κύπρον, τὴν Φοινίκην, τὴν Βαβυλωνίαν (καὶ συνεπῶς τὴν Συρίαν καὶ τὴν Ἀσσυρίαν), τὴν Περσίαν, καὶ τὰς Ἑλληνικὰς ἀποικίας τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου· τὴν γειτονικὴν μὲ αὐτὰς Σκυθίαν καὶ τὴν Κολχίδα. Περιῆλθε πρὸς τούτοις ἀνά τὴν Ἑλλάδα καὶ διέτριψεν εἰς πολλὰς αὐτῆς πόλεις καθὼς καὶ τῆς Νοτίου Ἰταλίας καὶ Σικελίας. Καὶ ἐπεσκέφθη τοὺς πλέον ὀνομαστοὺς ἱεροὺς τόπους τῶν χρόνων ἐκείνων, ἀναβὰς καὶ πέραν τῆς τότε Ἑλληνικῆς γῆς ἕως εἰς τὸ μαντεῖον τῆς Δωδώνης.

Εἶναι δὲ φανερόν καὶ ἀπὸ τὴν ἕκτασιν τῶν περιηγήσεων τούτων καὶ ἀπὸ ἀξιοπίστους μαρτυρίας καὶ συμπεράσματα ὅτι κατὰ διαφόρους τῆς ζωῆς του ἐποχὰς καὶ ὄχι συνεχῶς, ἐπεχείρησε τὰ ταξίδιά του ὁ Ἡρόδοτος. Τοιουτοτρόπως, καθὼς ὀρθῶς ὑποθέτει ὁ Μύλλερ, τὰς περιηγήσεις του εἰς Αἴγυπτον καὶ ἀνά τὴν Ἀσίαν θὰ ἐπεχείρησε κατὰ τὴν νεότητά του ὡς Ἀλικαρνασσεύς, δηλαδὴ ὡς ὑπήκοος τοῦ μεγάλου βασιλέως· διότι πολίτης Ἀθηναῖος ἢ ἄλλος τις ἐκ τῶν πόλεων ἐκείνων τῶν Ἑλληνικῶν, ὅσαι εἶχον ἐπαναστατήσει κατὰ τῶν Περσῶν, ἀφεύκτως θὰ συναλαμβάνετο καὶ θὰ ἀπήγετο ὡς δούλος, ἂν περιήρχετο τόσον καιρὸν τὰς χώρας τοῦ μεγάλου βασιλέως. Ἀπ' ἐναντίας τὴν περιήγησίν του ἀνά τὴν Κάτω Ἰταλίαν καὶ τὴν Σικελίαν ἐπεχείρησε γέρον, διότι βεβαιωμένον εἶναι ὅτι εἰς προχωρημένην ἡλικίαν μετέβη ὡς ἀποι-

κος εις τοὺς Θουρίους. Ἐν τῷ μεταξύ δὲ καὶ ἀπὸ τῶν Ἀθη-
νῶν ὀρμώμενος θὰ περιηγήθῃ τὴν Ἑλλάδα.

Τὰς πολλὰς γνώσεις καὶ τὰς πληροφορίας ὅσας συνεκό-
μισε κατὰ τὰς μακρὰς περιηγήσεις του, εἴτε ἐρευνητῶν ὁ ἴδιος,
εἴτε μελετῶν καὶ ἐρασιζόμενος, εἶχεν ἀρχῆθεν βεβαίως σκοπὸν
ὁ Ἡρόδοτος νὰ τὰς περιλάβῃ εἰς ἔργα του ἱστορικά. Ἀλλὰ
πιθανῶς ἐσχεδίαζε κατ' ἀρχὰς ὄχι νὰ συγγράψῃ μίαν καὶ συ-
ναφῆ ἱστορίαν, ἀλλὰ πολλὰς τοιαύτας σύμφωνα μὲ τὸν ἱστο-
ρικὸν τρόπον τῶν προγενεστέρων των, οἱ ὅποιοι συνέγραφον
ὄχι γενικὰς ἀλλὰ μερικὰς μίᾳς ἐκάστης χώρας καὶ ἀνεξαρτή-
τους δὲ καὶ αὐτοτελεῖς ἱστορίας. Τοῦτο δὲ φαίνεται ὅτι ἤρχισε
νὰ πραγματοποιηθῇ ὁ Ἡρόδοτος, συγγράψας « Ἀσσυρίους λό-
γους» μὴ περιλαμβανομένους εἰς τὴν γενικὴν ἱστορίαν του
καὶ μὴ διατωθέντας μέχρις ἡμῶν. Ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῷ
περὶ ζῴων ἱστορίας ἀναφέρεται εἰς τοὺς « Ἀσσυρίους λό-
γους» τούτους, ὁμιλῶν περὶ τῆς πόλιορκίας τῆς Νινευτ¹,
ἤτοι περὶ τοῦ ἱστορικοῦ γεγονότος ἐκείνου, τὸ ὅποιον ὁ Ἡρό-
δοτος (I, 106) ὑπόσχεται νὰ περιγράψῃ εἰς ἰδιαίτερον βι-
βλίον. Ἐκ τῆς τοιαύτης μνείας ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἡροδότου ὑπέ-
θεσαν πολλοί, μετὰ τῶν ὁμοίων καὶ ὁ Μύλλερ, ὅτι καθ' ὃν
χρόνον ἐπέξεργάζετο τὸ μέγα του σύγγραμμα εἶχε κατὰ νοῦν
νὰ συγγράψῃ χωριστὰ περὶ Ἀσσυρίας, συνέγραψε δὲ πιθανῶς
ἀργότερα. Πιθανώτερον ὅμως εἶναι καὶ συμφωνότερον μὲ τὰ
πράγματα ὅτι ὁ Ἡρόδοτος εἶχε μὲν γράψῃ περὶ Ἀσσυρίας
πρὶν ἢ ἀναλάβῃ τὴν γενικὴν του συγγραφὴν, εἶχε δὲ κατὰ
νοῦν ἔπειτα νὰ ἐπέξεργασθῇ τὸ πρῶτον ἐκεῖνο καὶ παλαιό-
τερον ἔργον του, ἵνα τὸ καταστήτῃ ὁμοιόμορφον μὲ τὸ ὅλον ἔρ-
γον, κοινῶς δὲ γνωστὸν, ὅπως καὶ καθ' οὓς τρόπους τὴν ὅλην
του ἱστορίαν.

Ἴσως δὲ καὶ ὅλη τῶν πρώτων βιβλίων τοῦ ἔργου του ἡ ἱστο-
ρικὴ ὕλη κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον διεσκευάσθη, ἤτοι μὲ τὴν
πρόθεσιν συγγραφῆς πολλῶν χωριστῶν καὶ αὐτοτελεῶν ἱστο-

1) «Τὰ μὲν γαμφώνυχα... ἄποτα πάντων ἐστὶν ἄλλ' Ἡρόδοτος (ἄλλη
γραφή προδήλως λαθασμένη εἶναι Ἡσίδοτος) ἠγγύσει τοῦτο' πεποίηκε γὰρ
τὸν τῆς μαντείας πρόεδρον ἀστὸν ἐν τῇ διηγήσει τῇ περὶ τὴν πόλιορκίαν τὴν
Νίγου πίνοντα». *Περὶ ζῴων Ἱστορίας* (VIII, 18). Πρβ. Ἡροδότου I. 106
καὶ IV, 134 περὶ πόλιορκίας τῆς Νινευτ καὶ περὶ Ἀσσυρίας.

ριῶν. Διότι ὅσα γράφει π. χ. περὶ Αἰγύπτου, περὶ Περσίας καὶ περὶ Σκυθίας δὲν συνδέονται στενωῶς καὶ ἀρρήκτως μὲ τὴν ὄλην ἀφήγησιν. Ὅστε χωρὶς καμμίαν ἄλλην ἐπεξεργασίαν θὰ ἠδύνατο νὰ τὰ παρουσιάσῃ ὡς χωριστὰ βιβλία ὑπὸ τοὺς τίτλους Αἰγυπτιακά, Περσικά, Σκυθικά, καθ' ὃν τρόπον οἱ πρὸ αὐτοῦ ἱστοριογράφοι. Βαθυηδὸν ὅμως καὶ ἴσως εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐγκαταστάσεώς του εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐγεννήθη εἰς τὸν νοῦν αὐτοῦ, ὡς ἐπιτυχῶς κρίνει ὁ Μύλλερ, καὶ ἐσχεδιάσθη μικρὸν κατὰ μικρὸν τὸ εὐρὸ σχέδιον τῆς συναρτήσεως καὶ τοῦ συνδυασμοῦ ὅλων τῶν ἱστορικῶν καὶ ἄλλων γεγονότων ὅσα ἐγνώριζε διὰ τῆς προσαρμογῆς αὐτῶν εἰς ἓν θεμελιῶδες καὶ κύριον τῆς ἱστορίας του θέμα· καί, ὡς ἐν ἀρχῇ ἀνεφέρθη, τοιοῦτον θέμα ἤ ἀρχικῶς ἐσκέφθη ἢ ἐν τῷ μεταξὺ εὔρε τὴν πάλην μεταξὺ Ἀσίας καὶ Ἑλλάδος καὶ δὴ τὸ κυριώτερον τῆς πάλης ταύτης σημεῖον, τοὺς Περσικοὺς δηλαδὴ πολέμους. Τοιοῦτοτρόπως ἐπινοῶν τρόπον ἀλληλοδιαδόχου καὶ συναφοῦς ἐξιστορήσεως τῶν συμβάντων καὶ τῶν ἠθῶν, ἐθίμων καὶ παραδόσεων τῶν ἐθνῶν ὅσα καὶ ὅπως αὐτὸς ἐγνώρισεν, εἶχε συνάμα καὶ μέσον ἐπιτήδειον ἐξυμνήσεως τῶν Ἑλλήνων καὶ ἰδίως τῶν Ἀθηναίων, πρὸς τοὺς ὁποίους ἐξαιρέτως ἦτο εὐνοϊκὸς καὶ τῶν ὁποίων τὴν εὐνοίαν ἠθελε νὰ ἐξασφαλίσῃ ὑπὲρ ἑαυτοῦ, διατρίβων ἐν Ἀθήναις καὶ φίλος τῶν ἐπιφανῶν ἐκεῖ ἀνδρῶν, μάλιστα δὲ τοῦ Περικλέους. Καὶ περὶ μὲν τῶν Ἀθηναίων διηγούμενος τὰ τῶν Περσικῶν πολέμων, ἴσως, ὡς ἰσχυρίζονται νεώτεροι κριτικοί, μὲ ὑπερβολὴν τινα ζωηρότητος¹, συνθέτει βραχύλογον θαυμαστὸν ἐπίγραμμα ὡς συμπέρασμα τῶν συμβάντων: «νῦν δ' Ἀθηναίους ἀντις λέγων σωτήρας τῆς Ἑλλάδος οὐκ ἂν ἀμαρτάνοι ἀληθέας» (VII, 139), διὰ τὰ ἐξυμνήσῃ δὲ τὸν Περικλέα, δὲν ἀπαξιοῖ τὸ ἀναφέρει τὴν παράδοσιν ὅτι ἡ μήτηρ τούτου, ὅτε ἦτον ἐγκυος, ὠνειρεύθη ὅτι ἐγέννησε λέοντα, μετ' ὀλίγας δὲ ἡμέρας ἐγέννησε τὸν Περικλέα (VI, 131).

Ὁ ὕμνος ὅμως αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν Ἀθηναϊκῶν πραγμάτων φαίνεται ὅτι παρεσύρθη εἰς τινὰς ἀνακριθείας καὶ εἰς ἀδίκους

1) Delbrück, «Die Perse Kriege und die Burgunder Kriege» xxi. Ed. Mayer «Forschungen zur Geschichte».

κρίσεις ἐναντίον ἄλλων Ἑλληνικῶν πόλεων, ἰδίως δὲ ἐναντίον τῶν Κορινθίων καὶ τῶν Θηβαίων· καὶ ὑπὲρ τούτων, τῶν συμπατριωτῶν του, ἐκδικούμενος ὁ Πλούταρχος ἔγραψε τὸ γνωστὸν «περὶ τῆς Ἡροδότου κακοηθείας» ἔργον του. Πλὴν δὲ τοῦ Πλουτάρχου καὶ ἄλλοι ἀπὸ προσομοίων ἴσως λόγων ὀρμώμενοι ἐπέκριναν τὴν συγγραφὴν τοῦ Ἡροδότου ὡς ἀναληθῆ κατὰ πολλὰ, ὅπως Αἴλιος ὁ Ἀρποκρατίων, γράψας ὡς ἀναφέρει ὁ Σουΐδας, βιβλίον ἕλον «περὶ τοῦ καταψεύσαι τὴν Ἡροδότου ἱστορίαν» καὶ ὁ Μανέθων καθ' ἃ βεβαιῶσιν ὁ Ἰώσηπος (Κατ' Ἀπίωνος 1, 14) καὶ ὁ Εὐστάθιος (Ὀμήρου Δ, 480). — Παρ' ἄλλην ὅμως τὴν κατ' αὐτοῦ ἐπίκρισιν συγχρόνων του, ὡς ἡ ἔμμεσος τοιαύτη τοῦ Θουκυδίδου, λέγοντος ὅτι συνέθεσε τὴν ἱστορίαν του «κτῆμα ἐς αἰὶ μᾶλλον ἢ ἀγώνισμα ἐς τὸ παραχρῆμα ἀκούειν», καὶ μεταγενεστέρων του, εἶχεν ὁ Ἡρόδοτος παρὰ τοῖς ἀρχαίοις μεγάλην φήμην καὶ ὑπόληψιν ὡς ἱστορικὸς συγγραφεὺς, ἦτο δὲ τὸ ἔργον του ἐν ἀπὸ τὰ γνωστότερα καὶ ἀγαπητότερα ἔργα καθ' ἄλλην τὴν ἀρχαιότητα. — Εἰς τοῦτο δὲ συνετέλουν βεβαίως ἡ θαυμαστὴ περὶ τὴν ἀφήγησιν τέχνη του, ἡ μοναδικὴ ποικιλοτροπία, ἡ ἐπιτήδειος παρένθεσις τερπνῶν ἀνεκδότων, ἡ χάρις καὶ ἡ ἀπλότης τοῦ ὕφους — κοσμήματα ὅλ' αὐτὰ Ἰωνικὰ τῆς σκέψεως καὶ τοῦ λόγου, τὰ ὅποια καὶ σήμερον διατηροῦν ἀμείωτον τὴν γοητείαν τοῦ ἔργου τοῦ Ἡροδότου.

*
* *

Ὁ πρόλογος τῆς ἱστορίας τοῦ Ἡροδότου ἀναφέρεται, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, εἰς τὴν ἀπὸ παλαιοτάτων χρόνων ὑφισταμένην τάχα διένεξιν καὶ ἔχθραν μεταξὺ Ἀσίας καὶ Εὐρώπης· καὶ συντόμως μνημονεύων ὁ πρόλογος οὗτος τοὺς μυθολογικοὺς καὶ ἄλλους λόγους τῆς ἔχθρας ταύτης, τὴν προβάλλει ὡς ἀπωτέραν αἰτίαν τῶν Περσικῶν πολέμων. Ἐχει δὲ διὰ τὸν ἐπισταμένως ἀναγινώσκοντα τὴν ἄλλην ἱστορίαν τοῦ Ἡροδότου τοῦτο τὸ ἰδιάζον ὁ πρόλογος αὐτῆς· ὅτι ἀσυμμέτρως πρὸς τὴν διεξοδικὴν ἀφηγηματικὴν ἀπλοότητα τοῦ λοιποῦ ἔργου εἶναι συνοπτικῶς περιληπτικὸς καὶ ὅτι αἱ αἰτιολογίαι τῶν γεγονότων βασιζοῦνται μᾶλλον ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων ἐνερ-

γειῶν παρὰ ἐπὶ τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ θεοῦ, ἀντιθέτως πρὸς τὰς αἰτιολογίας τῆς λοιπῆς περαιτέρω διηγήσεως. Ὡστε θὰ ἠδύνατό τις, βασιζόμενος καὶ εἰς ὅσα προηγουμένως ἐξετέθησαν περὶ τῆς ἐν ἀρχῇ συγγραφῆς ὄχι ὀλοκλήρου ἀλλὰ μερικῶν ἱστοριῶν ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου, νὰ συμπεράνη μὲ κάποιαν πιθανότητα ἴσως, ὅτι ὁ πρόλογος ἐγράφη κατόπιν καὶ πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς γενομένης συναρτήσεως τῶν μερικῶν ἱστοριῶν. Ἰπῆρξε δὲ καὶ ἀρχαῖος συγγραφεὺς ὁ λεγόμενος ἄπιστος Πτολεμαῖος ἰσχυριζόμενος ὅτι κάποιος διάδοχος καὶ κληρονόμος τοῦ Ἡροδότου ἐγραψε τὸν πρόλογον, ἤτοι, ὡς παρατίθεται τὸ κείμενον τοῦ Πτολεμαίου τούτου ὑπὸ τοῦ Φωτίου (148 β, 10), «ὡς Πλησίρροος ὁ Θεσσαλὸς ὑμνογράφος ἐρώμενος γεγονὸς Ἡροδότου καὶ κληρονόμος τῶν αὐτοῦ, οὗτος ποιήσῃ τὸ προοίμιον τῆς πρώτης ἱστορίας Ἡροδότου Ἀλικαρνασσεύς. Τὴν γὰρ κατὰ φύσιν εἶναι τῶν Ἡροδότου ἱστοριῶν ἀρχήν, Περσέων οἱ λόγοι». Ἀλλὰ τοῦτο ἐπὶ οὐδεμιᾶς βασιζόμενον μαρτυρίας ὑπῆρξε προδήλως κριτικὸν παραδοξολόγον συμπέρασμα αὐτοῦ τοῦ γράψαντος.

Μετὰ τὸ προοίμιον ὁ Ἡρόδοτος ἀρχίζει εὐθύς τὴν ἱστορίαν τοῦ Κροίσου, βασιλέως τῶν Λυδῶν, ὁ ὁποῖος πρῶτος εἰς τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους—κατὰ τὴν γνώμην τοῦ συγγραφέως—ἤρξατο χειρῶν ἀδίκων ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων. Τοιοῦτοτρόπως συνθέτει μακρὰν διήγησιν περὶ τῶν κατορθωμάτων τοῦ Κροίσου καὶ περὶ τῆς τύχης αὐτοῦ, παρεμβάλλων δὲ ἀλληλοδιαδόχως ἐπεισόδια διηγεῖται πολλὰ περὶ τῶν ἀρχαιοτέρων βασιλέων τῆς Λυδίας καὶ περὶ τῶν πολέμων αὐτῶν πρὸς τοὺς Ἕλληνας, εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ὁποίων ἐπίσης εἰσέρχεται πραγματευόμενος ἰδίως περὶ τῆς Σπάρτης καὶ τῶν Ἀθηνῶν. Τοιοῦτοτρόπως ἐξιστορεῖ μὲν τὴν πρώτην ὑποδούλωσιν τῶν Ἑλλήνων τῆς Μικρασίας ὑπὸ τῶν βασιλέων τῆς Ἀσίας, ἐξηγεῖ δὲ λεπτομερῶς ποία ὑπῆρξεν ἡ ἀρχὴ καὶ πῶς ἐπῆλθεν ἡ αὐξήσις τῆς δυνάμεως τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων ἐκείνων, τῶν ὁποίων οἱ ἀγῶνες ἐξησφάλισαν ἔπειτα τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος.

Τὸ κράτος τῆς Λυδίας νικήσαντες ὑπέταξαν οἱ Πέρσαι. Καὶ τὸ κύριον γεγονός τοῦ πολέμου ἐκείνου ἀφηγούμενος ὁ Ἡρόδοτος, ἤτοι τὴν ἄλωσιν τῶν Σάρδεων ὑπὸ τοῦ Κύρου, εὐ-

ρίσκει τρόπον νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Περσικοῦ κράτους. Ἰστορεῖ τότε πῶς τὸ κράτος τοῦτο ἐγεννήθη ἐκ τοῦ Μηδικοῦ καὶ πῶς βαθμηδὸν ἠῤῥῆξε μετὰ τὴν ὑποδούλωσιν τῶν λαῶν τῆς Μικρασίας καὶ πῶς ἐκυριάρχησε κατόπιν ἐπὶ ὅλης τῆς Ἀνατολῆς, μετὰ τὴν κητάκτησιν τοῦ μεγάλου καὶ πλουσίου κράτους τῶν Βαβυλωνίων. Ἐν τῷ μεταξῦ δὲ καὶ ἐφ' ὅσον οἱ Πέρσαι ἔρχονται εἰς ἐπικοινωνίαν μετὰ κάθε ἄλλο ἔθνος γράφει τὰ τῆς ἱστορίας, τὰ τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων αὐτοῦ, ἄλλοτε μὲν ἐκτενῶς καὶ μετὰ λεπτομερείας, ἄλλοτε δὲ συντόμως, ἀναλόγως τῆς σημασίας, τὴν ὁποίαν ἀπέδιδεν εἰς καθὲν ἔθνος ὡς πρὸς τὸ κύριον αὐτοῦ θέμα, καθ' ἃ αὐτὸς ὁ ἴδιος μᾶς ἐξηγεῖ (Βιβλ. IV, 30). Ἀλλ' ἀντιθέτως πρὸς τὴν ἀρχὴν τοῦ αὐτῆν, πραγματευόμενος τὰ τῆς ὑποταγῆς τῆς Αἰγύπτου ὑπὸ τοῦ Καμβύσου, ἐνῶ ἡ Αἴγυπτος δὲν φαίνεται κύριος παράγων τοῦ Ἑλληνοπερσικοῦ ἀγῶνος, κάμνει μακρὰν παρέκβασιν περὶ τῆς Αἰγυπτιακῆς ἱστορίας καὶ τῶν ἐκεῖ ἠθῶν, παραδόσεων, μύθων καὶ νόμων. Ὁμοίως δὲ κατόπιν γράφει διεξοδικῶς, παρὰ τὸ ὑποτυπωθῆν σύστημά του, καὶ περὶ τῆς Σάμου, περὶ τῆς ἀκμῆς αὐτῆς ὑπὸ τὸν τύραννον Πολυκράτην καὶ περὶ τοῦ τραγικοῦ θανάτου τοῦ τυράννου τούτου. Καὶ ἡ μὲν μακρὰ διήγησις περὶ τῶν Αἰγυπτιακῶν πραγμάτων αἰτίαν εἶχε τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν ἐκτίμησιν, τὴν ὁποίαν ἀπέδιδεν ὁ Ἡρόδοτος εἰς τὴν παλαιστάτην ἐκείνην χώραν καὶ τὸν ἀμάζοντα ἀκόμη τότε ἰδιόρρυθμον πολιτισμὸν αὐτῆς. Ἡ δὲ διεξοδικὴ ἱστορία τῆς Σάμου ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ὁ συγγραφεὺς φεύγων ἀπὸ τὴν πατρίδα του διέτριψεν ἐπὶ πολλὸν χρόνον εἰς τὴν νῆσον ἐκείνην καὶ προσοικειώθη πολὺ μετὰ τοὺς Σαμίους.

Διηγούμενος μετὰ τὴν Αἴγυπτον τὰ τοῦ βίου τοῦ Καμβύσου (Βιβλ. III), τὰ τοῦ Ψευδοσμέρδιδος καὶ τὰ τοῦ Δαρείου ἐνθέτει κατὰ πλάτος τὰ τοῦ Περσικοῦ κράτους, τὰ τῶν ἐπαρχιῶν αὐτοῦ καὶ τῶν μεγάλων προσόδων. Ἐρχόμενος δ' ἔπειτα εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Δαρείου ἐναντίον τῶν Σκυθῶν δεικνύει πῶς οἱ Πέρσαι χωρὶς νὰ ὑποτάξουν τοὺς Σκύθας ἤρχισαν νὰ ἔχουν κατακτητικὰς βλέψεις ἐναντίον τῶν Εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν. Καὶ ἱστορῶν συνάμα ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ τὰ τῆς Σκυθίας παρενθέτει κατόπιν τὰ τῆς ἐκ-

στρατείας τῶν Περσῶν εἰς τὴν Κυρηναϊκὴν χερσόνησον ἐν Ἀφρικῇ καὶ περιγράφει τοιοῦτοτρόπως, καθ' ὅσον ἐκτυλίσσειται ἢ ἀφήγησίς του, τὰ εἰς αὐτὸν γνωστὰ ἔθνη τῆς Λιβύης.

Ἀρχίζων ἔπειτα τὸ πέμπτον τῆς ἱστορίας του βιβλίον διηγεῖται συγχρονιστικῶς πρὸς τὰνωτέρω τὰ τῆς μεγάλης ἐπαναστάσεως τῶν Ἰώνων, καθ' ὃν χρόνον τὸ Περσικὸν στράτευμα, τὸ ἀπομείναν εἰς τὴν Εὐρώπην μετὰ τὴν Σκυθικὴν ἐκστρατείαν ἠσχολεῖτο νὰ ὑποτάξῃ μερικὰ ἔθνη τῆς Θράκης καὶ τὸ μικρὸν τότε βασιλεῖον τῆς Μακεδονίας. Παρουσιάζει δὲ τὴν Ἰωνικὴν ἐκείνην ἐπανάστασιν ὡς εἰσαγωγὴν καὶ ὡς ἀφετηρίαν τοῦ μεγάλου ἀγῶνος τῶν Περσῶν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος. Ἀφηγούμενος εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν τὰ τῆς μεταβάσεως τοῦ τυράννου τῆς Μιλήτου Ἀρισταγόρου εἰς Σπάρτην καὶ Ἀθήνας πρὸς αἰτησὶν βοήθειας παρὰ τῶν πόλεων τούτων λαμβάνει ἀφορμὴν ὁ Ἡρόδοτος νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν ἱστορίαν τῶν δύο ἐκείνων καθὼς καὶ ἄλλων Ἑλληνικῶν πόλεων ἀπὸ τοῦ σημείου, ὅπου ἐσταμάτησεν αὐτὴν εἰς τὸ πρῶτον αὐτοῦ βιβλίον. Ἰδίως δὲ παρουσιάζει καὶ ἐκθειάζει τὴν αὔξησιν τῶν Ἀθηῶν μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς τυραννίας τῶν Πεισιπρατιδῶν καὶ τὴν ἐγκατάστασιν τῆς δημοκρατίας.

Οἱ Ἀθηναῖοι, ὁμαίμονες τῶν ἐπαναστατησάντων Ἰώνων τῆς Μικρασίας ἔδωκαν εἰς αὐτοὺς βοήθειαν ἀρόνως ὁμῶς ἀποτολμηθεῖσα καὶ ὀκνῶς διεξαχθεῖσα ἢ ἐπανάστασις ἐκείνη ἀπέληξεν εἰς τελειωτικὴν ἦτταν τῶν ἐπαναστατῶν, ὡς ἱστορεῖ εἰς τὸ ἕκτον αὐτοῦ βιβλίον ὁ Ἡρόδοτος.

Μετὰ τὴν ἐκτύλιξιν τῶν λεπτομερειῶν καὶ τοῦ τέλους τῆς ἐπαναστάσεως ἐκείνης, ἐκθέτει ὁ Ἡρόδοτος τὰς συσσωρευομένας βαθμηδὸν ἀφορμὰς τοῦ μέλλοντος πολέμου. Μίαν τοιαύτην παρουσιάζει καὶ τὴν φυγὴν τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Δημαράτου πρὸς τὸν Πέρσην βασιλέα. Ἐξηγῶν δὲ τὴν αἰτίαν τῆς φυγῆς ἐκείνου ἐπισυνάπτει ἄλλας πληροφορίας περὶ τῶν Ἑλληνίδων πόλεων καὶ μὲ πολλὴν λεπτομέρειαν παρουσιάζει τὰς σχέσεις αὐτῶν πρὸς ἀλλήλας, τὰς ἀντιζηλίαις καὶ τὰς ἐριδάς των.

Κατόπιν τούτων εἰσέρχεται εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ πρώτου

Ἑλληνοπερσικοῦ πολέμου, ἥτοι ἀναλαμβάνει τὸ κύριον θέμα τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ. Καὶ ἀφηγεῖται πρῶτον τὴν ἐναντίον τῆς Ἑρετριάς καὶ τῆς Ἀττικῆς ἐπιδρομὴν τῶν Περσῶν καὶ τὴν λαμπρὰν διὰ τοὺς Ἕλληνας μάχην τοῦ Μαραθῶνος.

Ἐκτοτε, ἥτοι ἀπὸ τοῦ ἐβδόμου βιβλίου τῆς ἱστορίας του, προχωρεῖ ὁ Ἡρόδοτος ὁμαλῶς τὴν φυσικὴν καὶ κατὰ χρονολογικὴν διαδοχὴν πορείαν τῶν γεγονότων. Περιγράφει τοὺς ἐξοπλισμοὺς τοῦ Ξέρξου, τὰς κινήσεις τοῦ στρατοῦ του καὶ τὴν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος ἐπιδρομὴν. Σημειωτέον ὅμως— καθ' ἃ προσφυῶς παρατηρεῖ ὁ Μύλλερ— ὅτι ἱστορῶν πάντα ταῦτα ὁ Ἡρόδοτος δὲν σπεύδει, ἀλλ' ἵνα ἐντείνῃ τὴν προσδοκίαν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀναγνώστου προχωρεῖ ἀργὰ καὶ παρενθέτων πάντοτε πλεῖστα σχετικὰ ἐπεισόδια. Ταυτοτρόπως δὲ παρέχει μὲν εἰς τὸν ἀναγνώστην ἀδειαν καὶ εὐκαιρίαν νὰ ἀντιληφθῇ σαφῶς καὶ ἀκριβῶς, ἐφ' ὅσον διαρκεῖ ἡ πορεία καὶ ἡ ἐξέτασις τοῦ στρατεύματος, τὸ πλῆθος τῶν Περσικῶν δυνάμεων, εἰσάγει δὲ συγχρόνως αὐτὸν εἰς τὰ καθέκαστα τῶν ἐρίδων καὶ ἀντιζηλιῶν τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων, ἐκθέτων τὰ τῶν συμβουλιῶν, τὰ τῶν πρεσβειῶν αὐτῶν καὶ τῶν συνεννοήσεων.

Μετὰ τὴν ἱστορήσιν δὲ τῶν προπαρασκευῶν καὶ τῆς πορείας τοῦ Περσικοῦ στρατοῦ διηγεῖται τὰς μάχας τῶν Θερμοπυλῶν καὶ τοῦ Ἀρτεμισίου, ἔπειτα δὲ μὲ πολλὴν σαφήνειαν καὶ ζωηρότητα περιγράφει τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν, ἡ ὁποία ἔδωκε τὴν ὀριστικὴν νίκην εἰς τοὺς Ἕλληνας. Μεθ' ὃ ἐπίσης μὲ ἀκριβείαν καὶ λεπτομερῶς διηγεῖται τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην, τὴν ἐν Μυκάλῃ ναυμαχίαν καὶ ὅλα τᾶλλα κατορθώματα τῶν Ἑλλήνων μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Σηστοῦ.

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο τῆς ἱστορίας του εὐρισκόμενος ὁ Ἡρόδοτος, μέχρι γήρατος ἐρανιζόμενος, πληροφορούμενος, περιηγούμενος καὶ συγγράφων, ἀπέθανε, καὶ τὸ σύγγραμμά του ἀπέμεινε ἀτελές. Τοῦτο δὲ φανερῶνεται ἐξ αὐτῶν τῶν ἐν τῷ ἔργῳ δηλώσεων τοῦ Ἡροδότου, ὁ ὁποῖος ἐκτὸς τῆς μνημονευθείσης καὶ ὁπωσδήποτε ὄχι σαφοῦς προαγγελίας του ὅτι θὰ περιλάβῃ εἰς τὴν ἱστορίαν του τοὺς Ἀσσυρίους λόγους ὑπόσχεται εἰς τὸ ἕβδομον αὐτοῦ βιβλίον (VII, 213) ὅτι περαιτέρω, ἐν τοῖς ὀπισθεν λόγοις, θὰ δηλώσῃ τὴν αἰ-

τιαν, διὰ τὴν ὁποίαν ὁ Ἀθηνάδης ἐφόνευσε τὸν Ἐφιάλτην, ἀλλ' ὅμως οὐδὲν περὶ τούτου εὐρίσκεται εἰς τὰ ἀκόλουθα βιβλία. Ἄλλως δέ, καὶ ἂν ἀκόμη γίνη δεκτὸν ὅτι μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Σηστοῦ ἐτελείωσεν οὐσιαστικῶς ὁ Ἑλληνοπερσικὸς ἐκεῖνος πόλεμος, ἐξ ἅπαντος ὅμως τὸ σύγγραμμα θὰ ἐτελείωνεν εἰς ὀριστικόν τι καὶ κρίσιμον γεγονός, μάλιστα δὲ εἰς περίτεχον καὶ πῶς ἀνακεφαλαιωτικὸν ἐπίλογον — ὅπως καὶ αὐταὶ ἀκόμη αἱ μερικαὶ καὶ συνδεόμεναι πρὸς τὰ κατόπιν ἱστορίαι εἰς αὐτὸ τοῦτο τὸ σύγγραμμα τελειῶνουν.

Ἐτυχεν ἐν τούτοις νὰ μείνη μὲν τοῦ Ἡροδότου τὸ ἔργον ἀτελές, ἀλλ' ἔχον ὡς ἐπιγραμματικὸν συμπέρασμα ἐν προσφύεσ γωμικόν, λεγόμενον ὑπὸ τοῦ Κύρου κατὰ τὸν διάλογον αὐτοῦ μὲ τὸν Ἀρτεμβάρην· «Οὐκ ἔστι τῆς αὐτῆς γῆς καρπὸν τε θαυμαστὸν φύειν καὶ ἄνδρας ἀγαθοὺς τὰ πολέμια.» Συμπέρασμα αὐτοπροβλήτων ἀληθῶς ὄλων τῶν ἱστορουμένων πολέμων μετὰ τὴν λαῶν τῆς εὐφόρου Ἀσίας καὶ τῆς ἀγόνου μικρᾶς Ἑλλάδος.

*
* *

Καὶ τοιαύτη μὲν περιληπτικῶς ἡ ἐκτύλιξις τῆς ἱστορικῆς ἀφηγήσεως τοῦ Ἡροδότου. Ἐγρᾶφη δὲ τὸ ἔργον εἰς διάλεκτον Ἰωνικὴν, ἐνῶ ὁ συγγραφεὺς ἦτο ἐκ Δωρικῆς πόλεως, ἐκατοίκησε δὲ κατόπιν εἰς τὰς Ἀθήνας· ἦτοι θὰ ἠδύνατο νὰ γράψῃ εἰς τὴν διάλεκτον τῆς πατρίδος του Δωριστί ἢ εὐλογωφανέστερον ἀκόμη εἰς τὴν διάλεκτον τῆς πόλεως ὅπου ἔμενε — τὴν Ἀττικὴν.

Ἄλλ' ἠκολούθησε, φαίνεται ὁ Ἡρόδοτος, τὸ παράδειγμα τῶν πρὸ αὐτοῦ ἱστοριογράφων, οἱ ὅποιοι μετεχειρίσθησαν ὅλοι τὴν Ἰωνικὴν· εἶχε δὲ καὶ ἀρχικῶς εὐχέρειαν εἰς τὴν χρῆσιν τῆς διαλέκτου αὐτῆς, διότι πολλοὶ τῶν κατοίκων τῆς πατρίδος του Ἀλικαρνασσοῦ — ἴσως οἱ ἀριστοκράται — ὠμίλουν τότε καὶ ἔγραφον Ἰωνιστί, ὡς δεικνύει καὶ ἡ προμνημονευθεῖσα ἐπιγραφή τῶν χρόνων ἐκείνων, ἢ ἐπὶ τόπου εὐρεθεῖσα. Ἄλλως εἰς τὴν Ἀττικὴν διάλεκτον δὲν ἔγραψεν ὁ Ἡρόδοτος, διότι αὕτη ἀνῆλθεν εἰς περιωπὴν καὶ κατέστη γενικὴ γλῶσσα τῶν γραμμάτων μετὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἡροδότου, (ἴσως ὄχι ποτὲ καθαυτὸ ζωντανὴ γλῶσσα) συνάμα δὲ καὶ διότι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἤρχισε τὴν

τὴν συγγραφὴν τοῦ ἔργου του πρὶν [ἔλθῃ εἰς Ἀθήνας. Τοιοῦτοτρόπως ὁ Ἡρόδοτος εἶναι τὸ πρότυπον καλλιπείας τῆς Ἰωνικῆς διαλέκτου. Διότι μὲ τὴν φυσικὴν ἀπαλότητα καὶ τὴν ἀβίαστον βέουσαν ἔκφρασιν τῆς διαλέκτου ἀρμονίζεται ἡ ἀπλότης τοῦ προσωπικοῦ ὕφους τοῦ Ἡροδότου καὶ ἡ ἀφέλεια τῆς διηγήσεώς του. Δι' ὃ καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ Ῥητορικῇ του χαρακτηρίζει τὸν Ἡρόδοτον ὡς τὸ πρότυπον τῆς εἰρομένης λέξεως, ἥτοι τῆς συντάξεως ποῦ παρατάσσει τὰς προτάσεις συνδέουσα αὐτὰς διὰ τοῦ τε καὶ τοῦ δέ, μὴ συναρμολογοῦσα καὶ μὴ συνάπτουσα αὐτὰς εἰς περιόδους τεχνικὰ κατεσκευασμένας.

Καὶ εἶναι μὲν ἀσυνήθιστος σήμερον ὅπωςδῆποτε ὁ τρόπος οὗτος τῆς ἐκφράσεως, πολὺ ὀλιγώτερον ὅμως ἦτον ἀρεστὸς εἰς τοὺς τότε ἐκπαιδευομένους εἰς τὰς ῥητορικὰς σχολὰς καὶ ἀρεσκομένους εἰς τὰς μακρὰς καὶ συνθέτους περιόδους τοῦ λόγου ἥτοι εἰς τοὺς συγγραφεῖς καὶ ἀναγνώστας τῆς Ἀττικῆς περιόδου καὶ τῶν μετὰ ταῦτα χρόνων. Ἀλλὰ κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Ῥωμαίων αυτοκρατόρων ἤρχισεν, ὡς φαίνεται, γενικῶς νὰ ἐκτιμᾶται καὶ πάλιν ἡ κομψὴ ἀρμονία τοῦ ἀπλοῦ καὶ καθαροῦ τούτου ὕφους, ὅπως μᾶς φανερώνουν ἡ κριτικὴ τοῦ Διονυσίου τοῦ Ἀλικαρνασσεῶς περὶ Θουκυδίδου καὶ Ἡροδότου καὶ αἱ μιμήσεις τοῦ Ἰωνικοῦ ὕφους ὑπὸ τοῦ Λουκιανοῦ καὶ τοῦ Ἀρριανοῦ.

Μολονότι ὅμως τὴν Ἰωνικὴν διάλεκτον μετεχειρίσθη ἀποκλειστικῶς ὁ Ἡρόδοτος καὶ τὴν ἀνθηρὰν χάριν αὐτῆς καὶ εὐστροφίαν πλειότερον παντὸς ἄλλου ἐπέδειξε καὶ τὸν ῥυθμὸν αὐτῆς διὰ τῶν ἀσυναϊρέτων καταλήξεων καὶ τοῦ πλήθους τῶν φωνηέντων μουσικῶς καὶ σαφῶς ἀπέδωκε, παρουσιάζεται οὐχ ἥττον μὲ ὕφος λόγου ὅλων διόλου προσωπικόν, εὐστροφος ἐπινοητῆς ἐπιθετικῶν προσδιορισμῶν ἰδικῶν του, ἐπιτήδειος τεχνίτης εἰς τὸ νὰ τονώγῃ τὴν γλῶσσαν καὶ νὰ ζωντανεύῃ ἀπροδόκητα τὸ ὕφος διὰ προμελετημένων ἀνωμαλιῶν καὶ διὰ παρενθέσεως ἀρχαϊκῶν ἢ ἀσυνήθων λέξεων ἐκ τοῦ Ὀμήρου καὶ ἐκ τοῦ λεκτικοῦ ἐν γένει τοῦ ποιητικοῦ. Ὡστε ἡ γλωσσικὴ του ὑφὴ νὰ παρουσιάζεται καὶ σήμερον ἀκόμη θαυμαστὸν καὶ διαφωτιστικὸν ὑποτύπωμα ἀπὸ γλωσσολογικῆς καὶ γλωσσοπλαστικῆς ἀπόψεως.

Ἐνῶ δὲ τοιαῦτα εἶναι τὰ μέγιστα προτερήματα τῆς συγγραφῆς τοῦ Ἡροδότου ἀπὸ συγγραφικῆς, ἀπὸ γλωσσικῆς καὶ ἀπὸ λογοτεχνικῆς ἐκτιμῆσεως, ἡ κυρία ὅμως καὶ ἐξέχουσα ἀξία αὐτῆς, ὅπως παρατηρεῖ προσφυῶς ὁ Christ, ἐγκρίεται εἰς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ἔργου. Καὶ παντὸς μὲν ἱστορικοῦ ἔργου εἰς τοῦτο βεβαίως ἐγκρίεται ἡ ἀξία, λογιῶν αὐτοῦ τούτου τοῦ εἶδους τῆς συγγραφῆς, ἀλλὰ κυρίως καὶ εἰς πολὺ μεγαλύτερον βαθμὸν ἰσχύει τοῦτο λεγόμενον περὶ τοῦ ἔργου τοῦ Ἡροδότου. Διότι αὐτὸς ἐξέλεξε μὲν καὶ παρουσίασε κέντρον τῆς διηγήσεώς του τὸ λαμπρότερον τμήμα τῆς παλαιᾶς ἱστορίας, τὴν νίκην τῶν ὑπερασπιζόντων τὴν ἐλευθερίαν τῶν ἐναντίον τῶν δουλοφρόνων, διεσκεύασε δὲ τὸ ἔργον του ἐν τέχνῳ, ὥστε χωρὶς ἀσυναρτησίαν νὰ περιπλέξῃ καὶ νὰ ἐγκατασπεύρῃ εἰς αὐτὸ πλεῖστα περὶ τῶν ἠθῶν καὶ νομίμων ὄλων σχεδὸν τῶν γνωστῶν τότε λαῶν. Δὲν ἦσαν δὲ τὰ πράγματα τῶν ἀνθρώπων κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους οὔτε ὅμοια ἢ ὁμοίομορφα οὔτε φανερά ἢ εὐκολογνώριστα. Καὶ ὁ Ἡρόδοτος παραλαμβάνων ὀλίγα ἐκ τῶν προγενεστέρων αὐτοῦ ἱστοριογράφων, τοῦ Ἐκαταίου καὶ τοῦ Ξάνθου, πολλὰ δὲ βλέπων ὁ ἴδιος καὶ περιτυλλέγων, πλεῖστα δὲ πληροφοροῦμενος ἐπιτοπίως, ἐπέδειξε μαζὶ μὲ τὴν φιλομάθειαν, τὴν χαρακτηρίζουσιν τοὺς Ἴωνας, καὶ προσωπικὴν δξύτητα ἀντιλήψεως ἡρέμου καὶ σοφοῦ παρατηρητοῦ. Τοιοῦτοτρόπως ἠδυνήθη νὰ περιλάβῃ εἰς τὸ σύγγραμμά του ἀνεξάντλητον πλοῦτον ἔθνογραφικῶν, θρησκευτικῶν, βιογραφικῶν καὶ ἄλλων πληροφοριῶν, αἱ ὁποῖαι μολοντί ἀρχαιοθεν πολλαχῶς ἀμφισβητήθησαν ἀπεδείχθησαν ἐκ τῶν νεωτέρων ἐρευνῶν καθ' ὀλοκλήριαν μὲν εὐσυνειδήτως ἱστορηθεῖσαι, κατὰ τὸ πλεῖστον δὲ ἀκριβεῖς. Ἄξιον δὲ σημειώσεως εἶναι ὅτι πολλαὶ ἀπὸ τὰς μυθοφανεῖς διηγήσεις του, αἱ ὁποῖαι εἰς τοὺς παλαιοὺς ἐφαίνοντο τερατώδεις, ἐπεκυρώθησαν σήμερον ὡς αὐθεντικαὶ διὰ τῆς ἀναγνώσεως τῶν ἱερογλυφικῶν καὶ τῆς σφηνοειδοῦς γραφῆς. Καὶ ἄξιον ὑπομνήσεως ἐπίσης εἶναι ὅτι ὅσάκις περὶ ἀμφιβόλου ἢ μὴ γενικῶς εἰς ἐκάστην χώραν ὁμολογουμένου πράγματος ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος εὐσυνειδήτως σημειώνει ὅτι τοιοῦτοτρόπως τοῦ ἀνεφέρθη τὸ πρᾶγμα.

Ἀλλὰ σχετικῶς πρὸς τὴν συνήθειάν τοι ταύτην καὶ ἀνα-

φορικῶς μὲ τὸν τρόπον, κατὰ τὸν ὅποιον συνέλεγε τὰς πληροφορίας του ἐν μόνον κατ' ἐξοχὴν δύναται τις νὰ παρατηρήσῃ καὶ νὰ ἐπικρίνῃ: Ὅτι, ὅπως ὅλοι τότε οἱ Ἕλληνες, οὐδεμίαν ἐγνώριζε ξένην γλῶτταν καὶ συνεπῶς εὐρίσκετο εἰς τὴν ἀνάγκην περιηγούμενος ξένας χώρας νὰ καταφεύγῃ εἰς τὴν ἀδεξίαν καὶ συνήθως ἀμαθῆ μεσολάβησιν διερμηνέων. Τοιουτοτρόπως εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ εἰς τὴν Ἀσσυρίαν ἤρθετο τὰς πληροφορίας του παρὰ τῶν ἱερέων, μὲ τοὺς ὁποίους εὐκολώτερον ἤδύνατο νὰ συνεννοηθῆ, κατὰ συνέπειαν δὲ παρεσύρετο ἀθελήτως ἀπὸ τὴν δειτιδαίμονα ἢ ἀπατηλὴν ἢ δολίαν ἀντιληψιν τῶν πραγμάτων, τὴν ὁποίαν εἶχον τυχὸν οἱ ἱερεῖς ἐκεῖνοί. Ἀπλοποιῶν δὲ καὶ αὐτός, διὰ τὴν ἀγνοίαν ξένων γλωσσῶν, τὰ ὀνόματα τῶν ξένων πραγμάτων καὶ τῶν ξένων θεῶν καὶ διαστρέφων αὐτά, κατὰ ἑλληνικὴν αὐθαίρετον προφορὰν κάποτε, καὶ μὲ καταλήξει ἑλληνικάς, δὲν διέσωσε μὲν ἀκριβῶς τὰς ἐθνικὰς ἐκασταχοῦ ὀνομασίας, περιέπεσε δὲ πολλάκις ὁ ἴδιος εἰς πλάνας· ὅπως ὅτε παρασυρθεὶς ἀπὸ τὴν κατάληξιν ἐκλαμβάνει τὸν Ἰρανικὸν θεὸν τοῦ Ἥλιου Μίθραν ὡς θεὸν τινα Μίτραν (I, 132).

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἑλληνικὰ πράγματα ποὺ καὶ ποὺ φαίνεται πλανώμενος, εἴτε διότι ἐσπερείτο τῶν ἀναγκαίων τεχνικῶν γνώσεων, ὅπως εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν γεφυρῶν τοῦ Ἑλλησπόντου (VII, 33 κ. ἐ.), εἴτε διότι ἀγαπῶν τὴν ἐλευθερίαν εὐκόλως ἀπεδέχετο ὅλα τὰ ἀνέκδοτα περὶ ὠμοτήτων τῶν τυράννων, ὅπως τοῦ Περιάνδρου καὶ τοῦ Πολυκράτους, εἴτε διότι θέλων νὰ ὑμνήσῃ τὴν δόξαν τῶν Ἑλλήνων μετατοπίζει ἢ παρεμβάλλει ἐπεισόδια, ὅπως π. χ. τὴν ἐκλειψιν τοῦ Ἥλιου συμβᾶσαν τὸ 478 μεταθέτει εἰς τὸν χρόνον τῆς ἐκστρατείας τοῦ Ξέρξου (VII, 37) ἢ τὸν ποιητικὸν θρύλον τοῦ Βακχυλίδου ἐφαρμόζει εἰς τὸν ἐπὶ τῆς πυρᾶς Κροῖτον, βοηθηθέντα ὄθθεν ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος (I, 87) ἢ τὸν μῦθον τοῦ Πινδάρου περὶ τῶν θυγατέρων τοῦ Ἀσωποῦ (Ἰσθμ. VIII, 17 κ. ἐ.) θέτει εἰς τὸ στόμα ἐνὸς ἀγνώστου Θηβαίου (V, 80).

* * *

Τινὲς ἐν τούτοις τῶν ἀνακριθειῶν αὐτῶν καὶ ἄλλων προσ-

ομοίων, αναγομένων ιδίως εἰς τὴν μετατόπισιν ἢ τὴν παρεμβολὴν χρησμάτων, πρέπει νὰ ποδοθοῦν εἰς τὰς προσωπικὰς περὶ θρησκείας πίστεις τοῦ Ἡροδότου καὶ τὴν ἀπ' ἀρχῆς ἕως τέλους διαπνεύσαν διὰ τῆς συγγραφῆς του ἠθικολογικὴν ἀντιλήψιν του. Διότι ὁ Ἡρόδοτος ἀληθῶς ἐν τῷ ἔργῳ του παρουσιάζεται ὄχι μόνον ὡς ἱστορικὸς—πιστευτός, ὡς εἶπομεν, κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ τὸ κύριον μέρος τῶν διηγήσεών του—ἀλλὰ καὶ ὡς θεολόγος, ἐν ταυτῷ δὲ καὶ ἠθικολόγος. Ἔχει δὲ μεγάλην σημασίαν καὶ σπουδαιότητα ἢ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ἐξέτασις τοῦ Ἡροδότου, ὄχι μόνον διότι δεικνύει τὰς κυρίας ἀφετηρίας τῆς σκέψεως αὐτοῦ πρὸς ὀρθὴν κατ' αὐτὸν παράστασιν καὶ ἐρμηνείαν τῶν ἱστορικῶν γεγονότων, συνεπῶς δὲ παρέχει θετικὸν τι ὁπωσδήποτε μέτρον ἐκτιμήσεως τῶν καθέκαστα ἱστορικῶν αἰτιολογιῶν του καὶ κρίσεων, ἀλλὰ καὶ διότι φανερώνει τὰς γνώμας καὶ τὰς πεποιθήσεις τῶν συγχρόνων του. Καὶ τὰς φανερώνει βεβαίως περισσότερον αὐτός, παρ' ὅ,τι οἱ σύγχρονοί του καὶ οἱ μεταγενέστεροι φιλόσοφοι καὶ σοφισταί, οἱ ὅποιοι προσωπικὰς κυρίως καὶ προωδευμένας θρησκευτικὰς, μεταφυτικὰς καὶ θεολογικὰς ἀντιλήψεις ἐμόρφωναν καὶ διετύπωναν—ἰκεῖνας τῶν ὁποίων ἀπήχησις διὰ τῶν κλασσικῶν συγγραφέων ἔφθασε μέχρις ἡμῶν.

Ἀληθῶς τοῦ Ἡροδότου αἱ πίστεις ἀπλαῖ καὶ βασιζόμεναι συμπερασματικῶς μὲν εἰς πρακτικὰς ἐρμηνείας τῶν ἀνθρωπίνων καὶ τῶν φυσικῶν πραγμάτων, αἰτιολογικῶς δὲ ἐπὶ μυστικιστικῶν καὶ ἀορίστων ἀντιλήψεων, ἔχουν τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῶν λαϊκῶν πίστεων καὶ δογμάτων. Ἡ δὲ ἠθικολογία τοῦ Ἡροδότου, συμπέρασμα τῶν πίστεων αὐτοῦ, πολλάκις ὄχι καθ' ὅλοκληρίαν συνεπῆς, εἶναι δύναται τις εἰπεῖν πᾶν ὅ,τι ἡ ἀξιωματικὴ καὶ ἐπίσημος σκέψις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐδίδασκε. Σπανίως ὁ Ἡρόδοτος ἐκφεύγει, καὶ τότε εἰς πολὺ στενὸν μέτρον, ἀπὸ τοῦ κύκλου τῶν κοινῶς παραδεκτῶν καὶ ἀνεγνωρισμένων ἠθικῶν ἀντιλήψεων. Καὶ ὅταν ἐμβαθύνῃ τις εἰς τὰ καθέκαστα τοῦ τρόπου τῆς ἱστορήσεως του σχηματίζει τὴν πεποίθησιν ὅτι ὁ Ἡρόδοτος συγκομίσας διὰ τῆς ὑπερτέρας παρατηρητικότητος καὶ ὀξυδερκείας του τὴν ἱστορικὴν ὕλην καὶ διασκευάσας καὶ ταξινομήσας αὐτὴν μὲ τὸ ὑπέροχον συγγραφικὸν αὐτοῦ τάλαντον, ἐξέθηκεν ὁμῶς

αὐτὴν καὶ τὴν αἰτιολόγησε καθ' ὃν τρόπον θὰ τὴν ἐξέθετε καὶ τὴν αἰτιολόγει ἡ λεγομένη ἀγαθὴ κρίσις (bon sens) τοῦ καιροῦ του.

Τοιουτοτρόπως φαίνεται πιστεύων εἰς τοὺς οἰωνούς, εἰς τὰς μαντείας, εἰς τοὺς χρησμούς, εἰς τὴν ἄμεσον ἐπέμβασιν τῶν θεῶν ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων κατὰ περιστάσεις ἐκτάκτους καὶ εἰς τοὺς σχολιοὺς τρόπους ἐκδηλώσεως τῆς θείας δίκης. Ἐξηγεῖ δὲ κατὰ τρόπον πρακτικὸν καὶ σύμφωνα μὲ τὴν κοινὴν λογικὴν τὰς πράξεις καὶ τὰς ἐνεργείας τῶν βασιλέων, τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν ὑπερόχων ἀνδρῶν, παρεμβάλλων εἰς συμπλήρωσιν καὶ ἐρμηνείαν τῶν πράξεων τούτων καὶ ἐνεργειῶν ποικίλας πονηρίας, τεχνοτρόπους δολιότητος, ἐπιτηδείας ἀπάτας ἢ ἀντιθέτως παραθέτων ἠθικολογίας αὐτῶν συνήθους τύπου καὶ σπανίως φιλοσοφικὰς γνώμας πρακτικῆς ὠφελείας. Τοιουτοτρόπως ἡ ψυχολογία του, μολονότι ποικιλότροπος, δὲν εἶναι πολλαπλῆ, ἀλλὰ μία κατ' οὐσίαν καὶ ἡ αὐτὴ προκειμένου περὶ ὄλων τῶν προσώπων· ἡ δὲ αἰτιολογία του μολονότι, μαιανδρική καὶ σχολιοφανής, δὲν εἶναι σύνθετος καὶ ὀλοκληρωτικὴ, ἀλλ' ἐπίσης ἀπλή, ἀνάγουσα κυρίως τὰ πάντα εἰς μίαν ἀπωτάτην αἰτίαν, τὴν Ἄτην τῶν θεῶν, ἧτοι τὸν φθόνον ἢ μᾶλλον τὴν προσοχὴν τῶν θεῶν εἰς τὸ νὰ μὴ ὑπερβοῦν ποτὲ οἱ θνητοὶ τὰ ὅρια τῆς ἀνθρωπίνης ἐνεργείας καὶ εὐτυχίας.

*
* *

Ἡ ἀντίληψις δὲ αὕτη — προῖόν τῆς Ἀνατολικῆς σκέψεως ἐξευγενισθὲν καὶ ἐξωραϊσθὲν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων — εἶναι καὶ ἡ θεμελιώδης φιλοσοφικὴ ἰδέα τοῦ Ἡροδότου, ὅπως καὶ ὄλων τῶν συγχρόνων αὐτοῦ πλὴν τῶν ἐξαιρέτων καὶ ῥηξικελεύθων φιλοσοφικῶν πνευμάτων. Διὰ τῆς τοιαύτης ἀντιλήψεως ἐξηγοῦνται ὅλα τῶν ἀνθρώπων τὰ δεινοπαθήματα καὶ τῶν λαῶν αἱ συμφοραὶ ὄχι κυρίως ὡς ἀποτελέσματα τῆς κακῆς αὐτῶν σκέψεως καὶ ἐνεργείας, ἀλλ' ὡς φανερώσεις τῆς Ἄτης τῶν θεῶν.

Ἡ παράστασις αὕτη περὶ τοῦ φθόνου τῶν θεῶν, ἀκμαία ἤδη ἐν τῇ ἐθνικῇ τῶν Ἑλλήνων σκέψει κατὰ τοὺς χρόνους

τοῦ Ἡροδότου, ἐφανερῶθη καὶ κάπως ἀρχαιότερον φιλολογικῶς ὑπὸ τοῦ Πινδάρου, κατ' ἐπανάληψιν δὲ καὶ ζωνηρῶς ἐκδηλοῦται εἰς τὰς κλασσικὰς τραγωδίας, ἰδίως δὲ τὰς τοῦ Αἰσχύλου. «Δολομητῖν δ' ἀπάταν θεοῦ τίς ἀνὴρ θνητὸς ἀλύξει;» ἐρωτᾷ ὁ χορὸς εἰς τοὺς Πέρσας τοῦ Αἰσχύλου. — Φαίνεται δὲ ὅτι κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Ἑλλήνων καὶ δὴ διὰ τῶν Ἰώνων τῆς Μικρασίας εἰσῆχθη ἡ τοιαύτη περὶ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων Ἀσιατικὴ ἀντίληψις, τῆς ὁποίας νεωτεριστικὴ καὶ γενικωτέρα διατύπωσις εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ Περρωμένου, ἐκεῖθεν ἐπίσης πηγάσασα. — Διότι κατὰ τὸν προγενέστερον Ἑλληνικὸν πολιτισμόν, ὅπως φαίνεται ἐκ τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν, δὲν ἐπεκράτει εἰς τὴν Ἑλληνικὴν σκέψιν τοιαύτη μυστικιστικὴ καὶ ἀρχαϊκῶς μεταφυσικὴ αἰτιολογία τῶν ἀνθρωπίνων. Καὶ φαίνεται ἐπίσης ὅτι κατὰ μεταγενεστέρους τῆς Ἑλληνικῆς ἀκμῆς χρόνους ἡ Ἄτη τῶν θεῶν διὰ τῆς λογικευομένης παρατηρήσεως μετατραπέῖσα ἐπιστευθῆ ὡς τιμωρία τῶν θεῶν διὰ τὰς παραβάσεις τοῦ ἠθικοῦ νόμου ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. Ἦδὴ ὁμως ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἡροδότου εἰς τὴν τάξιν τῶν φιλοσόφων καὶ τῶν σοφιστῶν, ἤτοι ἐν στενῷ κύκλῳ ἐξαιρετικῶς ἀνεπτυγμένων, ὑπῆρχεν ἡ τοιαύτη μεταγενεστέρως ἐπικρατήσασα τροποποίησις τῶν φιλοσοφικο-θρησκευτικῶν ἀντιλήψεων. Ἄλλ' ἐκ τῶν νεωτεριστικῶν ἐκείνων θεωριῶν ὁ Ἡρόδοτος δὲν ὑπέστη, ὡς εἵπομεν, ἐπίδρασιν. Ὡστε καὶ ὡς πρὸς τοῦτο ἀπομένει πιστὴ καὶ ζωντανὴ ἐκπροσώπησις τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως καὶ τῶν πεποιθήσεων τοῦ πολλοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου.

Διὰ τοῦτο, καὶ ἂν ἤθελεν ἐπιτραπῆ χάριν ἐναργείας παραβολῆ ἔξω τοῦ κύκλου τῶν πραγμάτων τούτων, θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ λεχθῆ ὅτι ὁ ἄμεσος διάδοχος τοῦ Ἡροδότου ὡς ἱστορικός, ὁ Θουκυδίδης, ἀποτελεῖ ἐκπροσώπησιν τῆς ἐξαιρετικῆς ἐκδηλώσεως τοῦ τότε Ἑλληνικοῦ νοῦ, ὡς ὁ Παρθενῶν ἀποτελεῖ ἐκπροσώπησιν τῆς ἐξαιρετικῆς τέχνης, ὁ δὲ Ἡρόδοτος παρουσιάζει ἐν τῷ συνόλῳ τοῦ αὐτοῦ τοῦτο τὸ κοινὸν Ἑλληνικὸν πνεῦμα, ὅπως τὰ ἄλλα τῆς ἀρχαιότητος μνημεῖα ἀπὸ τοῦ Θησειοῦ μέχρι τῆς Ἀγορᾶς δεικνύουσι τὴν συνολικὴν τῶν Ἀθηνῶν ζωὴν.

*
* *

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς ἱστορίας τοῦ Ἡροδότου ἀπὸ γενικῆς ἀπόψεως. Ἀτελής ὅμως ἤθελεν εἶσθαι ὁ χαρακτηρι-
σμός τοῦ ἔργου τούτου, ἂν δὲν ἐγίνετο ἰδιαιτέρα μνεία τῆς
περιγραφικῆς δυνάμεως, τὴν ὁποίαν ἄφθονον ἔχει ὁ Ἡρόδο-
τος καὶ μετὰ κομψότητος διεσπαρμένην καθ' ὅλην τὴν συγ-
γραφὴν αὐτοῦ, ὥστε νὰ τὴν καταστήσῃ θαυμαστὸν καὶ πάν-
τοτε γοητευτικὸν ἀνάγνωσμα. Οὕτω, πλὴν τῆς τέχνης περὶ
τὴν ἀφήγησιν τῶν μύθων, ἐπιδεικνύει ἰδιόρρυθμον μὲν ἀλλὰ
κοινῶς προσιτὴν καὶ μολαταῦτα λεπτὴν χάριν, ὅτε περι-
γράφει, ἐπὶ παραδείγματι, τὰς γεωργίας τῆς Αἰγύπτου ἢ τὰς
πυραμίδας ἢ τὰ οἰκοδομήματα τῶν Ἀσσυρίων ἢ τοὺς κή-
πους τῆς Μακεδονίας λέγων περὶ τούτων: «ἐν τοῖσι φύεται
αὐτόματα ῥόδα, ἐν ἕκαστον ἔχον ἐξήκοντα φύλλα, ὅσμη τε
ὑπερφέροντα ἄλλων».

*
* *

Τοιοιουτρόπως «ἡ ἱστορία ἀπόδεξις τοῦ Ἡροδότου»,
θησαυρὸς καθ' ἑαυτὴν ἀκένωτος πληροφοριῶν περὶ τῆς ἀρ-
χαίας ἐν γενεῖ ζωῆς, ἀφήγησις ζωντανῆ τῶν Ἑλληνοπερσι-
κῶν πολέμων, παράστασις ἰσχυρὰ τῆς πνευματικῆς καὶ κοι-
νωνικῆς τότε καταστάσεως τῶν Ἑλλήνων, πρότυπον τῆς
Ἴωνικῆς διαλέκτου σύγγραμμα, θαυμαστὸν δὲ καλλιτεχνικὸν
ἔργον εἶναι ἐν ἑκ τῶν σημαντικωτέρων πνευματικῶν μνη-
μείων, ἐξ ὧσων μᾶς ἐκληροδότησεν ὁ μέγας καὶ περίλαμπρος
Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς.

I. ΖΕΡΒΟΣ

ΤΕΛΟΣ

Λαρίσινα
Θίμα

ΑΙΣΧΥΛΟΣ

Ὁ μέγιστος τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων τραγικῶν, τοῦ ὁποῦ ἡ θαυμαστὴ ἀπλότης ἀμιλλᾶται πρὸς τὴν ἐνάρχειαν, τὸ δὲ ὑψηλὸν τοῦ αἰσθητικῆς ἰσότη. με τὴν λυρικήν ἔξαρσιν, ὁ Αἰσχύλος, εἶναι ἡ ποιητικὴ φανέρωσις τοῦ ἐθνικοῦ καὶ πνευματικοῦ μεγαλείου τῶν Ἑλλήνων. Αἱ τραγῳδαὶ τοῦ ἔχουν τὸσση πραγματικὴν ψυχολογίαν, ὥστε δίδουν ἰσχυρὰν τὴν αἰσθησιν τοῦ φυσικοῦ, τὸσση δὲ δραματικότητα, ὥστε πᾶλλοντα ὑπὸ ζῶης, καὶ τὸσση γενικότητα λυρισμοῦ, ὥστε παρέχουν βαθεῖαν καὶ ἰσχυρὰν τὴν Διονυσιακὴν ἔκστασιν.

Οἱ Πέρσαι ἀποτελοῦν ὕμνον τῶν Ἑλληνικῶν νικῶν κατὰ τοῦ Πέρσου, δίδουν δὲ πανοραματικὴν εἰκόνα τῶν Ἀσιατικῶν πραγμάτων καὶ τοῦ μεγαλείου τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς. Ἡ μεγαλοπρεπὴς εἰς τὴν τραγῳδίαν ταύτην ἀφήγησις τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας θεωρεῖται ὡς μοναδικὸν ὑπόδειγμα λυρικῆς περιγραφῆς. Δρ. 1,50

Ἡ μετάφρασις φιλολογικὴ καὶ ἐμμετρος, ἀκολουθοῦσα τοῦ πρωτοτύπου τὸν ἑυθύμῳ, ὑπὸ τοῦ κ. Ι. Ζερβοῦ.

ΗΡΟΔΟΤΟΣ

Πατὴρ τῆς ἱστορίας ὠνομάσθη ὁ Ἡρόδοτος, τοῦ ὁποῦ ἡ πιστοποιηθεῖσα ἐξ ἄλλων πηγῶν ἀκρίβεια τῆς ἀφηγήσεως, ἀμιλλᾶται πρὸς τὴν γοητεῖαν τοῦ ὕψους.

Ἡροδότου Μῦσαι εἶναι τὸ θαυμάσιον ἔργον, τὸ ὁποῖον ἱστορεῖ τὴν ζωὴν τῶν ἀρχαίων Ἀσιατικῶν ἐθνῶν, τῶν ἄλλων βαρβάρων λαῶν, τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Ἑλλάδος μέχρι καὶ τῶν Περισκίων πολέμων. Οἱ περιλαμβάνόμενοι εἰς αὐτὸ ἔθνη καὶ θεογονικὸν μῦθον, αἱ περιγραφαὶ τῶν τόπων καὶ τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων καὶ ποικίλα ἐπεισόδια, παρεμβλλόμενα εἰς τὰς ἱστορίας τῶν λαῶν, παρέχουν ἀφθαστον χάριν εἰς τὸ βιβλίον, τοῦ ὁποῦ τὰ ἐννέα τεύχη ὠνομάσαν διὰ τοῦτο οἱ ἀρχαῖοι μετὰ τὰ ὀνόματα τῶν ἐννέα Μουσῶν. Τόμοι 4. Δρ. 12.

Ἡ μετάφρασις ὑπὸ Α. Σκαλίδου, ἐπιθεωρηθεῖσα ὑπὸ τοῦ κ. Ι. Ζερβοῦ.

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΣ

Ὁ τελειότερος καὶ ὁ σημαντικώτερος τῶν τελευταίων Ἑλλήνων κλασσικῶν διὰ το ὕψος, τὴν ἔκτασιν μαθήσεως καὶ τὴν ἀδρότητα τῆς ἐννοίας εἶναι ὁ Πλούταρχος. Ἱστορικός, ἠθικολόγος καὶ φιλόσοφος περιέλαβεν εἰς τὰς συγγραφὰς του ἀμύθητον πλοῦτον γνῶσεων, δοξαστῶν καὶ γεγονότων ὅλου τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ καὶ Ῥωμαϊκοῦ κόσμου μέχρι τῶν χριστιανικῶν χρόνων.

Βίοι παράλληλοι εἶναι ἡ πολύτιμος κριτικὴ καὶ συγκριτικὴ ἱστορία μεγάλων Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων ἀνδρῶν, ἔχουσα μὲν ὡς θέμα τὴν βιογραφίαν αὐτῶν, ἀλλὰ περιλαμβάνουσα πάντα τὰ σχετιζόμενα γεγονότα, ἧτοι ὅλην σχεδὸν τὴν πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν, ἐν μέρει δὲ καὶ τὴν πνευματικὴν ζωὴν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ῥώμης. Ὅστε ν' ἀποτελοῦν οἱ Παράλληλοι Βίοι καλλιτεχρον καὶ φιλοσοφικὴν ἐγκυκλοπαιδείαν τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Ῥωμαϊκῆς ἱστορίας.

Ἡ μετάφρασις φιλολογικὴ καὶ κριτικὴ τοῦ Α. Ραγκαβῆ.

Τόμος Α'. Θησεύς-Ῥωμύλος, Λυκούργος κλ.	Δρ. 3,00
» Β'. Σόλων-Ποσειδάσιος, Θεμιστ. κλ.	» 3,00
» Γ'. Ἀλκιβιάδης-Κοριολάνος, κλ.	» 3,00
» Δ'. Ἀριστείδης-Μάρκος Κάτων, κλ.	» 3,00
» Ε'. Λέσσανδρος-Σύλλας, Κίμων κλ.	» 3,00
» ΣΤ'. Σερσάκιος-Εὐμένης, κλ.	» 3,00
» Ζ'. Ἀλέξανδρος-Ἰούλιος Καίσαρ κλ.	» 3,00
» Η'. Ἄγις-Κλεομένης-Γ. Γράβιος, κλ.	» 3,00
» Θ'. Ἀρταξέρξης-Δημήτριος-Ἀντώνιος κλ.	» 3,00
» Ι'. Δίων-Βρούτος-Ἄρτος-Γάββας κλ.	» 3,00

300 ΔΡΑΧ. ΒΙΒΛΙΑ ΑΓΟΡΑΖΕΤΕ ΠΛΗΡΩΝΟΝΤΕΣ ΑΝΑ Ζητήσατε Τιμολόγιον Βιβλίων (δωρεάν). **15 ΔΡ. ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ**

ΘΟΥΚΥΔΙΔΗΣ

Ἡ ἀμερόληπτος ἀκρίβεια, ἡ κριτικὴ βαθύνοια, ἡ συντομία τοῦ λόγου καὶ ἡ ἀδρότης τοῦ νοήματος ἀνέδειξαν τὸν Θουκυδίδην κορυφαῖον ἱστορικὸν τοῦ κόσμου.

Πελοποννησιακὸς πόλεμος εἶναι ἡ θανάσιμα ἱστορία τοῦ ἐμφυλίου μακροῦ πολέμου τῶν Ἑλλήνων, ἀποτέλεσμα τοῦ ὁποίου ὑπῆρξεν ἡ ἀνεπανόρθωτος ἐξασθένεισι τῆς Ἑλλάδος. Ἀνατρέχον εἰς τὰ ἀπότατα αἰτία ὁ Θουκυδίδης ἐξηγεῖ τὰ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, περιγράφει τὴν σύστασιν καὶ τὴν ζωὴν τῶν καθέκαστα πολιτειῶν, παρέχει δὲ συγχρότως οὕτω ἄριστα εἰκόνα τῆς ἐθνικῆς τῶν Ἑλλήνων ζωῆς. Τόμοι 4 Δρ. 10.—

Ἡ μετάφρασις εἰς 4 τόμους ὑπὸ τοῦ κ. Ι. Ζερβού.

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ

Ὁ Δημοσθένης κρίνεται ὡς ὁ μεγαλειότερος τοῦ κόσμου ῥήτωρ καὶ ὁ λόγιος τοῦ εἶναι τὸ τελειότερον ὑπόδειγμα ῥητορικῆς τέχνης. Δυνατοὶ καὶ ἀκρίβεις εἰς τὴν φράσιν, ἀκαταμάχητοι εἰς ἐπιχειρήματα, ὀρθοί καὶ ἐπίθεσι, χειρῶν δεις εἰς εὐγλωττίαν ἀποτελοῦν καλλιτεχνήματα σκέψεως καὶ φράσεως.

Ὁ περὶ τοῦ στεφάνου λόγος, τὸ ἀριστούργημά του, εἶναι ἀπολογία τοῦ πολιτικοῦ του βίου καὶ ἐπίθεσις ἐναντίον τοῦ κατηγοροῦ του Αἰσχίνου. Τὰ πολιτικὰ καὶ κοινωνικὰ πράγματα τῶν Ἀθηναίων ἱστοροῦνται ἐπεισοδιακῶς, τόσος δὲ πλοῦτος εἰς ἐξάρσεις καὶ ῥητορικὰ τεχνάσματα ὑπάρχει εἰς τὸν λόγον τοῦτον, ὥστε δύναται νὰποτελεσθῇ ἐξ αὐτῶν ἀρτία διδασκαλία τῆς ῥητορικῆς. Δρ. 2.—

Οἱ τρεῖς Ὀλυνθιακοὶ εἶναι φανέρωσις τῆς πολιτικῆς ἀδρανείας τῶν Ἀθηναίων. Οἱ δόλοι τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας διεκρινίζονται καὶ ὑποδεικνύονται τὰ μέτρα τῆς σωτηρίας. Δι' ὃ καὶ κρίνονται οἱ Ὀλυνθιακοὶ ὡς οἱ κατ' ἐξοχὴν πολιτικοὶ λόγοι τοῦ Δημοσθένους. Δρ. 1.—

Οἱ τέσσαρες Φιλιππικοὶ ἀποτελοῦν ὀρυκτὰ ἐπίθεσιν ἐναντίον τοῦ Φιλίππου καὶ πρόκλησιν εἰς ἄμεινον κατ' αὐτοῦ ἐνέργειαν πρὸς σωτηρίαν τῆς Ἑλλάδος. Δρ. 1.50

Αἱ μετάφρασις ἀκρίβεις, διατηροῦσαι κατὰ τὸ δυνατόν τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἀνθηρότητα τοῦ πρωτοτύπου, ἔγιναν ὑπὸ τοῦ κ. Ν. Γκινοπούλου.

ΛΟΥΚΙΑΝΟΣ

Κοιμῶς τὸ ἔπος, πυρρῶνιστῆς τὴν σκέψιν, σκόπτῆς καὶ χαριτολόγος ὁ Λουκιανός, περιέλαβεν εἰς τὰς διηγήσεις, τοὺς διαλόγους θεῶν, ἀνθρώπων καὶ νεκρῶν καὶ εἰς τὰς ποικίλας μελέτας του ὅλον τὸν ἀρχαῖον κόσμον.

Ἡ μετάφρασις καλλιτέχνης, πιστὴ καὶ ἀποδίδουσα τελείως τὴν χάριν τοῦ συγγραφέως ὑπὸ τοῦ κ. Ι. Κονδυλάκη.

Λουκιανοῦ ἅπαντα, Τόμος Α'. Περιεχόμενα: «Ὀνειρον ἢ βίος τοῦ Λουκιανοῦ». — «Πρὸς ἐξεῖνον ὅστις εἶπεν: εἶσαι Προμηθεὺς εἰς τὰ ἔργα σου». — «Πλοῖον ἢ εὐχαί». — «Περὶ πένθους». — «Τίμων ἢ μισάνθρωπος». — «Ἐγκώμιον τῆς μῆρας». — «Θεῶν διάλογοι». — «Κρίσεις θεῶν». — «Πρὸς Νυμφίον ἐπιστολή». — «Νυμφίος ἢ περὶ φιλοσοφικοῦ χαρακτήρος». — «Δίκη φωνηέντων». Δρ. 3.—

Τόμος Β'. Περιεχόμενα: «Διάλογοι θαλασσιῶν θεῶν». — «Ἄλκυον ἢ περὶ μεταμορφώσεως». — «Προμηθεὺς ἢ Καύκασος». — «Νεκρικοὶ Διάλογοι». — «Μένιππος ἢ Νεκρομαντεία». — «Φιλοφενδῆς ἢ ἀπιστῶν». — «Πῶς πρέπει νὰ γράφεται ἡ ἱστορία». Δρ. 3.—

200 ΔΡΑΧ. ΒΙΒΛΙΑ ΑΓΟΡΑΖΕΤΕ ΠΛΗΡΩΝΟΝΤΕΣ ΑΝΑ Ζητήσατε Τιμολόγιον Βιβλίων (δαρεάν). 10 ΔΡ. ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΦΙΛΗ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

Ἐκδομένη ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Δρος Ι. ΖΕΡΒΟΥ

ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΗΣ

Ὁ μέγιστος κωμικός καὶ σατυριστὴς τῶν κακῶν εἶναι θυραστός ἡθογρά-
φος καὶ ἐπινοητὴς συνάμα δαιμόνιος σκηνακῆς πλοκῆς καὶ γελοίων τύπων, μολον-
τί δὲ ἔχει γυμνότητα φράσεως προσιτὴν εἰς ὄριμους μόνον ἀνθρώπους, εἶναι
κατ' ἔσοχὴν ἠθικολόγος. Αἱ κωμῳδίαί του ἔχουν τόσῃ γενικότητα καὶ ζωὴν,
ὥστε εἶναι πάντοτε σύγχρονοι.

Οἱ Ὅρνιθες ἀποτελοῦν σάτυραν τῆς πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς
διαφθορᾶς καὶ σκῶμμα ἐναντίον τῶν θεωριῶν
περὶ νέων πολιτευμάτων. Ὁ μῦθος πλέκεται περὶ δύο πολίτας Ἀθηναίους,
ἐρχομένους πρὸς τὰ πτηνά διὰ νὰ ἰδρῶσιν μαζί των νέαν πολιτείαν. Δρ. 3.—

Οἱ Βάτραχοι εἶναι φιλολογικῶς κυρίως θέματος κωμῳδία, ὅπου
γελοιοποιοῦνται πολλοὶ τῶν ποιητῶν καὶ σατυρί-
ζεται ἡ κατάπτωσις τῆς τέχνης. Ὁ Εὐριπίδης καὶ ὁ Αἰσχύλος εἰσάγονται εἰς
τὴν κωμῳδίαν, ἀνακηρύσσεται δὲ οὗτος ὕψιστος τραγικός. Ὑπανιγμοὶ κατα-
χρήσεις, προλήψεις καὶ διαφθορῶν δίδουν εἰς τοὺς «Βατράχους» μέγα κοι-
νωνικὴν ἐνδιαφέρον. Δρ. 3.—

Αἱ Ἐκκλησιάζουσαι γελοιοποιῶν τὴν περὶ γυναικείας
ἐλευθερίας ἰδεολογίαν καὶ ἰδίως τὰς
περὶ κοινογαμίας καὶ κοινοκτημοσύνης θεωρίας τοῦ Πλάτωνος, σατυρίζουν
δὲ τὴν Ἀθηναϊκὴν διοίκησιν. Δρ. 2.—

Αἱ Νεφέλαι εἶναι διακωμῳδῆσις τῶν σοφιστῶν. Τοιοῦτος ἐκ-
λαμβάνεται καὶ ὁ Σωκράτης, τὸ κύριον τῆς κωμῳ-
δίας πρόσωπον, περὶ τὸν ὅποιον δρῶσι θαυμάσιοι κωμικοὶ τύποι. Ἡ ὑπεραπο-
λογία τῶν ἀρχαίων ἡθῶν καὶ ἡ ἐπίθεσις ἐναντίον τῆς συγχρόνου ἀνθηζήτου-
τος ἀποτελοῦν τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν τοῦ ἔργου. Δρ. 2.—

Ἡ Λυσιστράτη ἐπικρίνει τὴν πολεμομανίαν τῶν Ἀθηναίων.
Διὰ νὰ παύσῃ ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος
αἱ γυναῖκες ἀπέχουν κάθε συναφείας μετὰ τοὺς ἀνδρας των, πλέκεται δὲ οὗτω
κωμικώτατα καὶ σατυρικώτατα ὁ μῦθος. Δρ. 2.—

Αἱ μεταφράσεις ἀκριβεῖς, φιλολογικαὶ καὶ ἔμμετροι ὑπὸ τοῦ κ. Πολυβίου
Δημητρακοπούλου.

ΞΕΝΟΦΩΝ

Λαξευτὴς τοῦ λόγου, ὑπερέχων εἰς σαφήνειαν, λιτότητα καὶ περιγραφικότητα,
ὁ Ξενοφῶν ἀποτελεῖ τὸ ὑπόδειγμα τῆς Ἀττικῆς καλλιπείας καὶ εἶναι εἰς τῶν
μεγαλυτέρων ἱστορικῶν καὶ ἠθικολόγων τῆς παγκοσμίου φιλολογίας.

Τὰ Ἀπομνημονεύματά του εἶναι ἡ περίληψις τῆς δι-
δακκαλίας τοῦ Σωκράτους, ὡς
ἀντελήφθη αὐτὴν ὁ μαθητὴς του συγγραφεύς, περιέχουν δὲ κυρίως τὰς ἠθι-
κάς καὶ κοινωνικάς ἀντιλήψεις τοῦ μεγάλου φιλοσόφου. Ἡ μετάφρασις ὑπὸ
τοῦ κ. Κ. Βάρναλη. Δρ. 2.50

Κύρου Ἀνάβασις εἶναι ἡ ἱστορία τῆς ἐστρατείας τοῦ νεο-
τέρου Κύρου ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του
καὶ ἰδίας ἡ ἀφήγησις τῆς ἐπιστροφῆς καὶ τῶν περιπετειῶν τῶν δέκα χιλιάδων
Ἑλλήνων ὑπὸ τὴν στρατηγίαν τοῦ Ξενοφάντος. Ἡ περιγραφή τῶν χωρῶν καὶ
τῶν λαῶν τῆς Ἀσίας, ἀφ' ὅπου διήλθον, ἐνισχύει τὴν ζωηρότητα καὶ τὸ ἐν-
διαφέρον τῆς ἱστορικῆς ἀφηγήσεως. Ἡ μετάφρασις ἀκριβῆς καὶ γλαφυρὰ
ὑπὸ τοῦ κ. Δ. Ἀναστασοπούλου (Ἀθηναίου). Δρ.

100 ΔΡΑΧ. ΒΙΒΛΙΑ ΑΓΟΡΑΖΕΤΕ ΠΛΗΡΩΝΟΝΤΕΣ ΑΝΑ 5 ΔΡ. ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ
Ζητήσατε Τιμολόγιον Εἰβλίων (δωρεάν).

ΠΛΑΤΩΝ

Εἰς τοὺς θαυμασίους διὰ τὴν ἔνοιαν καὶ διὰ τὴν τέχνην διαλόγους τοῦ ὁ Πλάτων ἀπέδωκε τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωκράτους, διετύπωσε δὲ ὑψίστης γενικότητος ἰδικάς του θεωρίας περὶ κόσμου καὶ ἀνθρώπου, περὶ ψυχῆς καὶ νοῦ, περὶ πολιτείας καὶ ἠθικῆς, ἐπιδράσας βαθύτατα ἐπὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἐπὶ τῶν ἠθικῶν καὶ κοινωνικῶν ἀντιλήψεων τῆς νεωτέρας ἑποχῆς μέχρι σήμερον. Οἱ διάλογοι τοῦ ἀποτελοῦντες ἀρίστην ἐγκυκλοπαίδειήν διδασκαλίαν τῆς ἀρχαίας σοφίας ἔχουν τόσῃν φυσικότητι, περιγραφήν, γοργότητα καὶ χάριν, ὥστε δύνανται νὰ χαρακτηρισθῶν ὡς φιλοσοφικά δράματα.

Φαίδων εἶναι ὑψηλὴ καὶ μεγάλη μελέτη περὶ ψυχῆς. Ἐν μέσῳ τῶν μαθητῶν τοῦ ὁ Σωκράτης εἰς τὰς τελευταίας ὥρας τῆς ζωῆς του διδάσκει μὲ ἡρεμίαν καὶ γαλήνην τὸν θεῖον προορισμὸν τοῦ ἀνθρώπου καὶ προσάγει ἰσχυρὰ ἐπιχειρήματα ὑπὲρ τῆς μετὰ θάνατον ζωῆς. Ἡ λιτὴ δραματικὴ ἀφήγησις τοῦ διὰ κωνίου θανάτου τοῦ Σωκράτους εἰς τὸ τέλος τοῦ διαλόγου εἶναι μίᾳ ἀπὸ τὰς θαυμασιωτέρας σελίδας τῆς παγκοσμίου φιλολογίας. Ἡ μετάφρασις πιστὴ καὶ σαφὴς ὑπὸ τοῦ κ. Δρ. Χαροκόπου. Δρ. 250

Κρίτων ἀποτελεῖ φωτεινὴν διδασκαλίαν φιλοπατρίας καὶ ὑποταγῆς εἰς τοὺς νόμους. Ὁ μέγας φιλόσοφος, παρακινούμενος ὑπὸ τοῦ Κρίτωνος νὰ φύγῃ διὰ νὰ μὴ ὑποστῇ τὴν ἀδικον τιμωρίαν, ἀρνεῖται καὶ ἐξηγῶν τοὺς λόγους τῆς ἀρνήσεως διδάσκει διατὶ καὶ πῶς πρέπει νὰ ἀγαπῶμεν καὶ νὰ σεβώμεθα τὴν πατρίδα καὶ τοὺς νόμους αὐτῆς. Ἡ μετάφρασις φιλολογικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ὑπὸ τοῦ κ. Ν. Γκινοπούλου. Δρ. 080

Θεαίτητος εἶναι ὀψιγενὲς τοῦ Πλάτωνος ἔργον, ὅπου διερευνῶνται τὰ τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως καὶ καθορίζεται τὸ τί εἶναι ἐπιστήμη. Ἡ ἐνάργεια τῆς σκέψεως, ἡ βαθύτης τοῦ νοήματος καὶ ἡ ἀκριβεία τῆς φιλοσοφικῆς διατυπώσεως καθιστοῦσι τὸν Θεαίτητον ἓνα τῶν ἐξοχωτέρων Πλατωνικῶν διαλόγων. Ἡ μετάφρασις κριτικιστῆν, φιλολογικὴ καὶ σαφὴς ὑπὸ τοῦ κ. Κ. Ζάμπα. Δρ. 3.—

Κρατύλος μὲ βαθυτάτην παρατηρητικότητά καὶ εὐληπτον ἀνάλησιν ἐξετάζει ὁ διάλογος οὗτος πῶς παρήχθη ἡ γλῶσσα, πῶς πρέπει ν' ἀποβλέπομεν εἰς τὴν μουσικὴν ἐτυμολογίαν τῶν λέξεων καὶ μέχοι τίνας σημείων ἢ σκέψεις δύναται νὰ χειραφετηθῇ ἀπὸ τὰς ἀτελείας τῆς γλώσσης. Ἡ μετάφρασις κομικὴ συνάμα καὶ πιστὴ ὑπὸ τοῦ κ. Κ. Ζάμπα. Δρ. 250

Σοφιστής εἶναι πολυμηροτάτη φιλοσοφικὴ ἔκφρασις πρὸς ἐξακριβωσιν τῶν ὁρίων τῆς ἀνθρωπίνης νοήσεως, δι' ὃ καὶ θεωρεῖται ὡς ἡ μεταφυσικὴ τοῦ Πλάτωνος, εἶναι δὲ ὁ κατὰ τὴν λογικὴν πολυτροπώτερος καὶ ὀξύτερος τῶν διαλόγων του. Ἡ ἀρτία φιλολογικὴ του μετάφρασις ὑπὸ τοῦ κ. Κ. Ζάμπα. Δρ. 250

Πολιτικὸς φιλοσοφικῶς ἀναλύει τὴν ἀνθρωπίνην ἐνέργειαν εἰς πράξιν καὶ θεωρίαν, διὰ μεγάλου δὲ μύθου κατόπιν παρουσιάζει ἄλλο νέον πολιτεύμα καὶ ὑποδεικνύει τὰς ἀτελείας τῶν ὑπαρχόντων πολιτευμάτων, ἀποτελῶν οὕτω τὴν κατ' ἐξοχὴν κοινωνιολογικὴν μελέτην τοῦ μεγάλου φιλοσόφου. Ἡ μετάφρασις φιλολογικὴ ὑπὸ τοῦ κ. Κ. Ζάμπα. Δρ. 250

Χαρμίδης ἀποτελεῖ ἐπισκόπησιν τῆς ἠθικῆς, ἐξετάζει δὲ κυρίως τί εἶναι σωφροσύνη καὶ συμπεραίνει ὅτι καὶ αὐτῇ, ὅπως τόσαι ἄλλαι ἠθικαὶ ἀξίαι, εἶναι σχετικὴ καὶ ἐπομένως ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις ἀπροσδιόριστος. Ἡ μετάφρασις ἐφιλοτεχνήθη ὑπὸ τοῦ κ. Α. Καμπάνη. Δρ. 080

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ

Ἀπὸ τοῦς τρεῖς κορυφαίους Ἑλληνας τραγικούς ὁ πλέον προσιτὸς εἰς τὴν ἀρχαιότητα καὶ σήμερον εἶναι ὁ Εὐριπίδης—δραματικός καὶ περιπληθής, φιλόσοφος δὲ συνάμα καὶ ψυχολόγος τῶν ἀνθρωπίνων ἀρετῶν καὶ ἐλαττωμάτων.

Ἀνδρομάχη εἰκονίζει θαυμασίως τὰ αἰσθήματα ζηλοτυπίας, μίσους καὶ στοργῆς. Ὁ Νεοπτόλεμος, χωρισθεὶς ἀπὸ τὴν Ἀνδρομάχην, νυμφεύεται τὴν Ἑμιόνην, θυγατέρα τοῦ Μενελάου, ἣ ὅποια μετὰ τοῦ πατρὸς τῆς Μενελάου συνεννοεῖται νὰ φονεύσῃ τὸν ἀπὸ τοῦ πρώτου γάμου υἱὸν τοῦ συζύγου. Ὁ πάππος τοῦ Ηἰλέως τὸν σφάζει, ἀλλ' ὁ Μενέλαος μ' ἐπιβουλήν φονεύει τότε τὸν Νεοπτόλεμον. Δρ. 1.50

Ἀλκηστis. Κατὰ τοῦ θεοῦ τὸν ὄρον ὁ Ἄδαμος θὰ εἰλάμβανε τὴν ἀθανασίαν, ἂν συγγενῆς τοῦ ἐθυσιάζετο πρὸς τοῦτο. Οἱ γονεῖς ἀποφεύγουν, ἀλλ' ἡ σύζυγος Ἀλκηστis προσφέρειται πρόθυμα νὰ θυσιάσῃ ἢ παύσῃ τὸν κορυφαῖον παράδειγμα συζυγικῆς ἀφοσιώσεως Δρ. 1.50

Τὴν Ἀνδρομάχην καὶ τὴν Ἀλκηστin ἐμμέτρος μετέφρασε μὲ κορυφαίαν καὶ ἀκριβείαν ὁ κ. Γ. Τσοκόπουλος.

Μήδεια εἶναι τὸ τραγικώτερον δράμα τοῦ Εὐριπίδου· τὸ πάθος τῆς ἔρωτικῆς ἐκδικήσεως εἰς τὸ ἔπακρον τῆς ἐκδηλώσεώς του. Προσδοθεῖσα ἀπὸ τὸν Ἰάσονα ἡ Μήδεια καταπνέει τὴν μητρικὴν στοργὴν καὶ φονεύει τὰ δύο τέκνα τῶν, διὰ νὰ τὸν ἐκδικηθῇ. Δρ. 1.50

Ἠλέκτρα. Ὁ Ὀρέστης καὶ ἡ ἀδελφὴ του Ἠλέκτρα θανατώνουν τὸν φονέα τοῦ πατρὸς τῶν Αἰγισθον καὶ τὴν μητέρα τῶν Κλυταμνήστραν, συνεχρὸν τοῦ πατρικοῦ φόνου. Ἡ κάθαρος διὰ τοῦ ἀπὸ μηχανῆς θεοῦ παρέχει ἐξάγριαν τὸν μητροκτόνον. Δρ. 1.50

Ἰππόλυτος ἀπὸ τὰ νεωτερικώτερα ἔργα τοῦ Εὐριπίδου. Πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ συζύγου τῆς Θησέως, τὸν Ἰππόλυτον, ἡ Φαίδρα αἰσθάνεται ἀνόσιον ἔρωτα, ἀποκρουομένη δὲ αὐτοκτονεῖ, συκοφαντοῦσα δι' ἐπιστολῆς τὸν υἱὸν πρὸς τὸν πατέρα. Ὁ Θησεὺς ἐξορίζων τὸν Ἰππόλυτον, τὸν καταράται νὰ ἐξολοθρευθῇ ὑπὸ τοῦ Ποσειδῶνος. Ἡ κατάρα πραγματοποιεῖται, ἀλλ' ἡ συκοφαντία φανερόνεται καὶ ὁ Ἰππόλυτος ἀποθνήσκει θηνούμενος καὶ συγχωρὸν. Δρ. 1.50

Αἱ μεταφράσεις τῆς Μηδείας, τῆς Ἠλέκτρας καὶ τοῦ Ἰππολύτου φιλολογικαί ὑπὸ τοῦ κ. Α. Τανάγρα.

Ἰφιγένεια ἡ ἐν Ταύροις. Ἡ Ἰφιγένεια, θυσιάζομένη ἀπὸ τὸν πατέρα τῆς εἰς τὴν Αἴλιδα, σφάζεται ὑπὸ τῆς θεᾶς Ἀρτέμιδος, εἰς τὴν χώραν τῶν Ταύρων. Ἐκεῖ μητροκτόνος τὴν συναντᾷ ὁ ἀδελφὸς Ὀρέστης ἰσχυρίαν, ἀποκομίζει δὲ μαζὶ τῆς τὸ ἀγαλματὶ τῆς Ἀρτέμιδος εἰς Ἀθήνας. Δρ. 1.50

Ἡ μεταφράσις ἐμμέτρος, μὲ χωρικά εἰς λυρικοὺς στίχους ὑπὸ τοῦ κ. Ν. Κυριαρίτη.

Βάκχαι εἶναι ἀπὸ τὰς ἄσπιότερες καὶ πλέον λυρικῆς τραγωδίας τοῦ Εὐριπίδου. Ὁ Πενθεὺς καὶ ἡ μήτηρ τοῦ Ἀγαθῆ, ἀπιστοῦντες πρὸς τὰ θεία, τιμωροῦνται ὑπὸ τοῦ θεοῦ Διονύσου, διότι δὲν ἠθέλησαν νὰ δεγθῶν τὴν λατρείαν τὸν εἰς τὰς Θήβας. Δρ. 1.50

Ἡ μεταφράσις ἐμμέτρος, ἀποδίδουσα τὸν ζυμὸν καὶ τὸ ὕφος τοῦ πρωτοτύπου ὑπὸ τοῦ κ. Κ. Βάρναλη.

40

ΒΑΣΙΛΙΚΟΝ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΧΙΩΤΗ ΓΑΛΛΙΤΩΝΟΣ 4

Χαρίτζια
Μίνα

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΦΕΞΗ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΙΩ. ΖΕΡΒΟΥ

Ἐξεδόθησαν

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

Ἀπομνημονεύματα. Μετάφρασις Κ. Βιργαλιῆ . . . 2,50
Κύρου ἀνάβασις. Μετ. Α. Ἐλισσαίου (Ἀθηναίου)

ΟΜΗΡΟΥ

Ἰλιάς. Μετάφρασις Ἰω. Ζερβού

Τόμος Α'.	Ῥαφφία Α-Ζ	Δρ.	1,50
» Β'.	» Η-Μ		1,50
» Γ'.	» Ν-Σ		1,50
» Δ'.	» Τ-Ω		1,50

Ὀδύσσεια. Μετάφρασις Ἰω. Ζερβού

Τόμος Α'.	Ῥαφφία Α-Ζ	Δρ.	1,50
» Β'.	» Η-Μ		1,50
» Γ'.	» Ν-Σ		1,50
» Δ'.	» Τ-Ω		1,50

ΠΛΑΤΩΝΟΣ

Θεαίτητος ἢ περὶ ἐπιστήμης. Μετάφρ. Κ. Ζάμπα . . . 3.—
Σοφιστικῆς ἢ περὶ τοῦ ὄντος. Μετάφρ. Κ. Ζάμπα . . . 2,50
Πολιτικῆς. Μετάφρασις Κ. Ζάμπα . . . 2,50
Κρίτων. Μετάφρασις Ν. Γαλανοπούλου . . . 0,80
Χαρμίδης ἢ περὶ σωφροσύνης. Μετ. Ἀρ. Καμπάνη . . . 0,80
Φαίδων ἢ περὶ ψυχῆς. Μετάφρ. Ἀρ. Χαροκόπου . . . 2,50
Συμπόσιον ἢ περὶ ἔρωτος. Μετ. Ν. Κουντουριώτου.
Κρατύλος ἢ περὶ δριδρότητος ἢ ὀνομασιῶν. Μετάφρασις Κ. Ζάμπα . . . 2,50

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ

Βίαι παράλληλοι. Μετάφρασις Ἀλεξάνδρου Ρ. Ραγκαβί

Τόμος Α'.	Θρασύβουλος, Λυκούργος, Νεμῆας	Δρ.	3.—
» Β'.	Σόλων - Πομπηλιῶς, Θεμιστοκλῆς - Κάμилλος, Περικλῆς - Φάβιος Μάξιμος.		3.—
» Γ'.	Ἀλκιβιάδης - Κορυλαῖος, Τιμολεών - Αἰμίλιος, Πάβλος, Πελοπίδας - Μάρκελλος.		3.—
» Δ'.	Ἀριστοτέλης - Μάρκος Κάτων, Φιλοποίμην - Φλαμίνιος, Πόρρος - Μάριος.		3.—
» Ε'.	Λύσανδρος - Σύλλας, Κίμων - Λοκούλλος, Νικίας - Κράσσος.		3.—
» ΣΤ'.	Σερσθένιος - Εὐμένης, Ἀγησίλαος - Πομπήιος.		3.—
» Ζ'.	Ἀλέξανδρος - Ιούλιος Κάισαρ, Φαίτων - Κάτων.		3.—
» Η'.	Ἄγιος - Κλεομένης - Τ. Γράχκος, Γ. Γράχκος, Δημοσθένης - Κικέρων.		3.—
» Θ'.	Ἀσιατιῆς - Δημήτριος - Ἀντόνιος.		3.—
» Ι'.	Δίων - Βρούτος - Ἀργατος - Γάβιος Ὀθων.		3.—

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Οιδίπους ἐπὶ Κολωνῶ. Μετάφρ. Γ. Στρατήγη. . . 1,50

100 ΔΡΑΧΜΩΝ ΒΙΒΛΙΑ ΑΓΟΡΑΖΕΤΕ ΠΑΡΩΝΤΕΣ ΑΥΤΑ ΑΝΑ 5 ΔΡΑΧ. ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ — Ζητήστε τιμολόγιον (εφαρμ.)